

ELINVOIMAA
KULTTUURISTA
II

ELINVOIMAA
KULTTUURISTA
II

SISÄLLYSLUETTELO

YRJÖ SOTAMAA JA SEIJA KULKKI	4	ASKO MÄKELÄ	81
Johdanto: poikkeuksellinen aika kutsuu poikkeuksellisia toimia		Leikataan puunjalostuksesta	
LYTTI AALTONEN JA HANNA MAMIA-WALTHER	12	JUKKA H. MEURMAN	84
Riihimäki – lasikaupunki, ideasta konkretiaan		Suomalaisen tieteen ja kulttuurin uusi kukoistus – auttaako tekoäly?	
ANDERS ADLERCREUTZ	18	SAMULI MIETTINEN	94
Miten luovuus ja taide voivat tukea yhteiskunnan uudistumista ja resilienssiä?		Mitattavasta ja mittaamattomasta	
IIRIS AUTIO	22	ALEKSI NEUVONEN	98
Elinvoimaa tanssista		Vapaus kuvitella tulevaisuuksia	
OLLI-PEKKA HEINONEN	26	MARITTA POIJÄRVI	103
Sivustakatojasta toimijaksi		Rohkeus, luovuus ja toivo – Kuvataiteen ja muotoilun merkitys tulevaisuudelle	
KAARLO HILDÉN	30	OUTI RAATIKAINEN	106
Taistelu tulevaisuuden tarinoista		Kulttuurin elinvoima syntyy yhteistyöllä ja ymmärryksellä	
PILVI KALHAMA	35	SIPRIINA RITARANTA JA ANTTI KORKKA	110
Kohti luovia keskittymiä		Elinvoimaa verkostoista	
KARI KENETTI	39	PÄIVI ROSNELL	115
Elinvoima? Sanopa se. Sitä on niin monenlaista.		Pieni yhteisö – suuri sydän	
LAURA KOLBE	41	JOHANNA SELKEE	119
Suomalaista ruokaa vai suomalaisten ruokakulttuuria?		Kunnat luomaan edellytyksiä kulttuurille, yksilöiden ja yhteisöjen luovalle toiminnalle	
GUNVOR KRONMAN	45	RAFAELA SEPPÄLÄ	123
Kulturen som kraftkälla		Elinvoimaa taiteesta	
SEIJA KULKKI JA YRJÖ SOTAMAA	49	PÄIVI SETÄLÄ	126
Ihmiset, tieteet ja taiteet?		Muutoksia, epätoivoa ja utopiaa	
MIKKI KUNTTU	57	PAULI SIVONEN	129
Pimeydessä eivät kasva valontuojat		Pienuuden voima	
HARRI KUUSISAARI	61	SAKARIAS SOKKA	135
Miten kävi oopperabuumin?		Kulttuuri elinvoiman perustana	
TOMMI LAITIO	67	ANTTI TIMONEN	138
Olet tässä		Kulttuuripolitiikan mykkä muutos	
PAULIINA LATVALA-HARVILAHTI	70	ARI TURUNEN	142
Kolme näkökulmaa aineettoman kulttuuri(perinnö)n arvon määrittelyprosessiin		Kukoistavat kaupungit	
MARKUS LEIKOLA	75	MARI VAATTOVAARA	149
Kieli on kulttuurin ylen täydellinen pohjavirta		Sisältöä elinvoimalle: kulttuuri mittareiden uudistajana ja nykyhetken potentiaalin tunnistajana	
MINNA LINDGREN	79	HANNU VÄISÄNEN	154
Kun raha tappoi sivistyksen		Kalan ruotoja	
		ELINVOIMAA KULTTUURISTA II -PAMFLETIN KIRJOITTAJAT	158

TOIMITTAJA: Yrjö Sotamaa

© 2025 Kirjoittajat

ULKOASU JA TAITTO: Annukka Mäkijärvi

KUSTANTAJAT: Ateljé Sotamaa, Taidekaupunki Mänttä-Vilppula, Pietarsaaren kaupunki, Raaseporin kaupunki ja Riihimäen kaupunki.

PAINOS: 900 kpl

ISBN 978-952-99684-6-6

PAINOPAIKKA: Meedia Zone OÜ, Kiili, Viro 2025

JOHDANTO

POIKKEUKSELLINEN AIKA KUTSUU POIKKEUKSELLISIA TOIMIA

Yrjö Sotamaa ja Seija Kulkki

Historiallisesti juuri nyt tarvittaisiin monipuolista todellisuuden, maailman ja aikamme kehityksen suuntien hahmottamista. Elämme kokonaisvaltaista geopoliittista sekä yhteiskuntien, talouden, kulttuurien ja teknologioiden järjestelmätasoista muutosta globaalisti, alueellisesti, kansallisesti ja paikallisesti.

Elämme aikaa, jossa 'kaikki muuttuu'.

Tässä Elinvoimaa kulttuurista II -pamfletissa 36 eri taiteen- ja tieteenalojen asiantuntijaa käsittelee taiteen, kulttuurin ja tieteen ideaa, niiden merkitystä, vaikutuksia, asemaa ja haasteita nyky-yhteiskunnassa ja tulevaisuudessa sekä kulttuurikuntien tärkeää roolia kulttuurin kasvualustoina.

Olemme koonneet tähän johdantoon poimintoja esseistien ajatuksista ja ehdotuksista. Toivomme, että ne ovat sytyke laajemmalle keskustelulle kulttuurin elinvoiman vahvistamisesta Suomessa ja kuntien avainroolista tässä prosessissa.

Vaikka kirjoittajat tulevat monipuolisesti ajatuksineen eri suunnista ja näkökulmista, poikkeuksellisen vahvasti jaetaan yhteinen vakava huoli nykytilanteesta.

Tilannekuvaksi muodostuu, että elämme äärimmäisen poikkeuksellista murrosaikaa, mikä heijastuu kaikkien esseetekstien sisällössä:

Taide ja tiede ovat tarvittava loikka tuntemattomaan, siihen mitä ei ennen ole ollut.

Kiitämme kaikkia kirjoittajia häkellyttävän syvällisistä teksteistä ja poikkeuksellisesta paneutumisesta Suomen tulevaisuuden kannalta elintärkeisiin kysymyksiin.

UUSI ALKU VOI SYNTYÄ TAITEEN TARJOAMASTA LINSSISTÄ IHMISYYTEEN

Niklas Larsenin ajatus (Tiede ja taide 1/2025, SKR) taiteesta uuden alun mahdollistajana vastaa omaa ajatteluamme. ”Välillä olen toiveikas vain siksi, että päätän olla: muuten voisin jo luovuttaa. Siksi etsin tapoja ajatella toisin, kehittää mielikuvitus-tani ja kriittistä ajatteluani esimerkiksi taiteen ja kulttuurin avulla. Uskon todella, että uusi alku voi syntyä juuri tästä, taiteen tarjoamasta linssistä ihmisyyteen. Sitä kautta on mahdollista haastaa vanhat tarinat ja luoda tilaa uusille”.

SUOMEN IDENTITEETTI TAITEEN JA DESIGNIN MAANA

– EI VAIN PUUNJALOSTUSTA!

Suomi on rakentanut identiteettinsä kansana kansainvälisellä näyttämöllä taiteiden kautta – Eero Aarnion pallotuoli on ikoninen, Aki Kaurismäen elokuvat ovat ihan omassa kategoriassaan, Maija Isolan Marimekolle suunniteltu Unikko kangas on maailmankuulu, suomalaiset kapellimestarit – Esa-Pekka Salonen, Susanna Mälkki ja monet muut – ovat käsite, Oiva Toikan lasikuutiot, Alvar Aallon maljakko, Tapio Wirkkalan Kanttarelli tai Paavo Tynellin Lumihutale valaisin ovat kaikki heti tunnistettavissa suomalaisina.

Nämä hienot taiteilijat antavat meille itsetuntoa ja inspiraatiota mennä eteenpäin. He luovat yhteenkuuluvuuden tunteen, josta on hyvä ponnistaa maailmalle kuten hekin ovat tehneet. Ihmiskunta etenee ylittämällä koko ajan itsensä ja sitä se ei voi tehdä – yksilön tasolla – yksin. On oltava esimerkkejä, mentoreja ja uskallusta. Taide on loikka tuntemattomaan – siihen mitä ei ennen ole ollut – ja siinä on sen maaginen voima. (Rafaela Seppälä)

Näkemykset kulttuurista turhana kulueränä ja luksustuotteena ovat puhdasta populismia ja niistä suoraan johdetut politiikkatoimet lyhytnäköisiä tilanteessa, jossa elinkeinorakenteemme kaipaa kipeästi uudistamista. Yksilöiden, alueiden ja Suomen hyvinvoinnin, kestävä kehityksen ja talouskasvun näkökulmasta luoviin aloihin ja aineettomiin sisältöihin sisältyy paljon kasvupotentiaalia – myös tanssiin eri muodoissaan. (Iiris Autio)

Olisiko sittenkin parempi leikata kulttuurialojen sijasta puunjalostusteollisuudelta, koska sen kansantaloudelle tuottama hyöty on vähäisempi kuin kulttuurialojen? Leikkaus puunjalostusteollisuuteen olisi edullista myös, koska kulttuurialoihin verrattuna siellä on vähän työntekijöitä siirrettäväksi työttömyysturvalle. Siksi runsaslukuinen ja innokas kulttuuriväki kannattaa pitää mieluummin työssään kuin heittää heidät kortistoon. Etenkin, kun kyse on pikkusummista verrattuna hyötyyn. (Asko Mäkelä)

ON ALOITETTAVA PARLAMENTAARINEN KESKUSTELU SIITÄ, MITEN SUOMALAISEN KULTTUURIN KUKOISTUS VARMISTETAAN

Jos me ajamme alas oman kulttuurikenttämme, ei se tarkoita, että kulttuurituotteet katoavat. Rajojen takaa niitä tulee kaistan täydeltä, ja vuosi vuodelta kaistat levenvät. Mutta suomalaista kulttuuria sieltä ei tule. Tekoölyn avulla voidaan tuottaa kulttuuria kotimaisilla kielillä, mutta onko esimerkiksi kiinalaisen tekoölyn tuotos meidän kulttuuriamme? Vahvistaako se meidän elinvoimaamme? Suomen kaltaiset pienet kielet eivät pärjää maailmankielten puristuksessa, ja tästä syystä meidän onkin tehtävä tietoinen päätös siitä, että pidämme omista kielistämme ja kieliperinnöstämme kiinni. Se vaatii investointeja. On hyvä huomata, ettei tuontikulttuuri ruoki valtiontaloutemme verokirstua eurollakaan.

Mikäli näistä asioista ei keskustella, mykkä muutos tapahtuu ja sen seuraukset huomaamme vasta kun on liian myöhäistä. Osana kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelmaa on jo tänä vuonna aloitettava parlamentaarinen keskustelu siitä, miten kotimaisen kulttuurin kukoistus varmistetaan ja mitä Suomi haluaa ja voi saavuttaa investoimalla kulttuuriin. Sen jälkeen on aika tehdä päätöksiä, joilla varmistetaan, että investoimme tarpeeksi ja oikeisiin asioihin. (Antti Timonen)

Olen saanut tilaisuuden elää toisessa kotimaassani Ranskassa yli 30 vuotta. Se on laajentanut käsitystäni Euroopasta ja näyttänyt monikulttuurisen todellisuuden. Monesta lähteestä tulviva kulttuuri on paras näivettymisen vastalääke. Olen nähnyt kansakunnan, joka ei etsi identiteettiään, koska tietää, että identiteetin perässä on mahdotonta juosta. Se on hajonnut helminauha, jonka hajoaminen ei huolestuta, vaan herättää mielenkiinnon ja uteliaisuuden. Tästä johtuen kulttuurin ei Ranskassa tarvitse todistella utilitaarisyydellään tai olevansa osa huoltovarmuutta. Tietysti tärkeysjärjestyksestä kiistellään Ranskassakin. Olen kuitenkin saanut nähdä miten konsensus ei ole yhteiskunnan eikä kulttuurin ylin tavoite. Riitasoinnut eivät johda sisällissotaan.

Näitä monikulttuurin voimavaroja haastetaan nyt esiin kun yhtäältä populismi, toisaalta uuskolonialismi heittää petonsa Euroopan, myös Ranskan kimppeun. Toki Ranskassakin on niitä, jotka kernaasti pieraisevat kuullessaan sanan kulttuuri. Eikä Marine Le Penin puolueen kulttuuriohjelma paljontaan poikkea perussuomalaisten vastaavasta. Mutta ranskalaiset kirstunvartijat eivät kuitenkaan ryhdy - nyky-suomalaiseen tapaan - amputoimaan kulttuuria hamutakseen lisää ääniä unohdetulta kansalta. Päinvastoin. Monikulttuuri tuodaan tieteen tahtoen eturamppiin. Koska sen koetaan olevan etuvartion kestävin osa. Eikä sellaista etuvartiota voi ravita kiviin kalan ruodoilla. (Hannu Väisänen)

Vuorovaikutuksen kehittäminen vaatii aikaa. Ei se helppoakaan ole. Mutta se on mahdollista, koska se on paitsi järkevää, myös ihmiselle luontaista. Vain vuorovaikutus levittää eri hallintosektoreille ja toimialoille ymmärrystä kulttuurin arvosta, joka on laveampi kuin vaikkapa uusklassisen taloustieteen kaavoihin mahtuu. Mikä muuten edes teoriassa olisi vaihtoehtoiskustannus niille toiminnolle, jotka ylläpitävät koko merkitysjärjestelmäämme ja yhteisöllistä perustaamme? Ei kulttuurille ole vaihtoehtoa. Sitä on, tai sitten ei ole mitään. (Sakarias Sokka)

TARVITSEMME MIELIKUVITUSTA JA ROHKEUTTA AJATELLA TOISIN

Nyt olemme tilanteessa, jossa muut kuin taloudellisiin mittareihin perustuvat argumentit kulttuurin tai juuri minkään muunkaan asian arvolle ovat heikoilla yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. On silti paljon asioita, joiden arvoa ei rahallisesti voi nyt määrittää: sopivaa markkinää ei ole, ei myöskään kovin hyvää tapaa arvioida markkinahintaa teoreettisesti. On arvoa, joka ei tällä hetkellä mitaudu markkinassa. Kyvyttömyys arvostaa tätä rajoittaa myös vapauttamme kuvitella ja rakentaa tulevaa. (Aleksi Neuvonen)

Olemme perineet kulttuurimme menneiltä sukupolvilta, mutta planeetta on meillä lainassa tulevilta sukupolvilta. Olemme kahmineet luonnolta niin paljon, että sen kyky pitää meidät ihmiset hengissä heikkenee. Monet aikamme haasteet edellyttävät moraalista mielikuvitusta ja kykyä ajatella sukupolvissa, ja siihen tarvitaan niin tieteen, taiteen, katsomusten kuin koulutuksenkin antamia valmiuksia ja työkaluja. (Olli-Pekka Heinonen)

Maailmaa leimaavat nopeat muutokset ja kriisit. Juuri siksi tarvitsemme mielikuvitusta ja rohkeutta ajatella toisin – niitä taitoja, joita taide ja luovuus meissä vahvistavat. Suomesta löytyy valtavasti tällaista potentiaalia. Olemme kansakuntana ennenkin selvinneet koettelemuksista sisun ja kekseliäisyyden avulla. Taide ja luovuus antavat sisulle siivet muistuttamalla, että mikään kriisi ei ole lopullinen niin kauan kuin pystymme kuvittelemaan paremman huomisen. (Anders Adlercreutz)

Kulttuuri- ja luovat alat tuovat esiin kestävän elämäntavan merkitystä ja sitä, miten voimme elää planetaaristen rajojen puitteissa. Kulttuuri tarjoaa tilan, jossa voimme yhdessä käsitellä ympäristöhuolta. Esimerkiksi ympäristötaiteilijat voivat pyrkiä vahvistamaan vastuullista tulevaisuustoimijuutta kutsumalla vapaaehtoisia mukaan teoksiinsa kokemaan taidetta luonnossa. Taide, kulttuuri ja luovat alat haastavat pohtimaan, millaista tulevaisuutta rakennamme päivittäisillä valinnoillamme ja miten maapallon hyvinvointi liittyy sekä ihmisten että muiden lajien hyvinvointiin. (Pauliina Latvala-Harvilahti)

Lastenkulttuuri ei ole ylimääräinen viihde, vaan merkityksellistä toimintaa. Emme voi puhua vain taloudesta ja tarjota lapsille ja nuorille elämää, jossa vain rahalla on merkitystä. Tarvitsemme kuvittelukykyä, monilukutaitoa ja käsillä tekemistä. Lapset ovat osa tätä yhteisöämme ja heillä on yhtäläinen oikeus tulla nähdyksi ilmaisuineen ja olotiloineen.

Ei tälle mitään voi!

No kyllä voi! Olen edelleen utopisti ja ajattelen, että meneillään oleviin muutoksiin on kyettävä vaikuttamaan eikä meidän pidä olla liian nöyriä ja turvallisuushaakuisia. Itsesuojeluvaisto käskää vaikenemaan, mutta meillä on varjeltavana paljon enemmän kuin vielä ymmärrämme ja valittavana moniääninen tulevaisuus. (Päivi Setälä)

KULTTUURI PITÄÄ MEIDÄT PYSTYSSÄ JA LIIKKEESSÄ

Taiteen tekeminen ja kokeminen muuttaa meitä. Tarkoitan meitä kahdella tasolla. Parhaimmillaan muistuttaa meitä yhteisen toimintamme ja yhteisömme julmista, riehakkaista ja uljaista puolista ja tarjoaa lupauksen kokeilla toisenlaisia tulevaisuuksia. Muistan opintomatkalta Englannin Liverpoolista, kuinka paikallinen kulttuurivaikuttaja sanoi, että kun tehtaajat ja satamat lähtivät, ilman kulttuuria olisimme luovuttaneet aikoja sitten. Että kulttuuri pitää heidät pystyssä ja liikkeessä. (Tommi Laitio)

Ehkä tulevaisuuden kulttuuri pitää sisällään juuri tekstejä, käytäntöjä ja tapoja sekä kielen ilmaisuja, jotka ovat sitkeästi eläneet pienissä aikapoimuissa, joista ne heräävät henkiin uusin yhteyksin ja uusin voimin. Kulttuurissa kun on se hyvä puoli, että elämme aina jännittäviä aikoja, emme koskaan pysähtyneisyyttä. ja jos jollakin hetkellä näyttää siltä, että nyt juuri ei tapahdu mitään, se on vain tyyntä tsunamin edellä hyökyaallon vetäytyessä keräämään voimiaan. (Markus Leikola)

Arkkitehtuurin merkitys on sanomattomassa ja mittaamattomassa. Se syytty eloon rakennuksen ilmapiirissä ja tunnelmassa, jossa mittaamaton sitoutuu mitattavaan. Hyvin suunniteltu arkkitehtuuri on kuin musiikki, joka herää eloon tilassa ja ajassa. Se on totta, hyvää ja kaunista, ja se vaikuttaa yhteisöön niin pitkään kuin se saa olla olemassa. (Samuli Miettinen)

Löytääksemme kulttuurin relevanssin uudessa maailmanjärjestyksessä meidän tulee argumentoida yhä määrätietoistemmin, mitä merkittävää arvoa luovuus tuo yhteiskuntaan. Kulttuuri on elimellinen dynaaminen voima, joka muokkaa yhteiskuntamme identiteettiä, arvopohjaa ja tulevaisuutta. Jotta kulttuuri loisi ihmisille ja

yhteisöille arvoa ja tulevaan katsovaa dynamiikkaa, on alan itse omaksuttava roolinsa arvonn tuottajana ja paikkansa systeemisessä kokonaisuudessa. (Pilvi Kalhama)

Renessanssi syntyi, koska arvostettiin erilaisuutta, suojeltiin lahjakkuuksia ja annettiin heille kunnan palkka ja työrauha. Firenzessä rahoittajat arvostivat lahjakkuuksia ja lahjakkuudet rahoittajia. Tuloksena oli sekä kulttuurillinen että taloudellinen menestystarina. Kun älylliselle ja luovalle toiminnalle annetaan riittävät resurssit, voivat myönteiset taloudelliset seuraukset näkyä vielä vuosisatojen päähän – kuten jokainen Firenzen turistijonoissa hikoillut tietää.

Renessanssi ei syntynyt nerouden vaan asenteen ansiosta. Jos hallitsijan tai yritysjohdajan maailmankuva on kapea, samoin ovat ratkaisunsa. Autoritaariset hallinnot haluavat kontrolloida tiedettä, taidetta ja kirjallisuutta ja päättää mikä on ”hyvää” ja ”järkevää”. Siksi demokraattiset yhteiskunnat ovat innovatiivisia. Ne komeilevat palkintopaikoilla esimerkiksi myönnettyjen patenttien määrässä. Luovuus ei kukoista budjettileikkausten pelon ja kontrollin varjossa. Ilman kulttuurin vapautta ei ole luovuutta ja ilman luovuutta yhteiskunta ei menesty. (Ari Turunen)

MITEN PAIKKAKUNNAT VOIVAT SELVITÄ JA UUDISTUA?

Suomessa on lukuisia kulttuuristaan tunnettuja paikkakuntia, mutta onko näin tulevaisuudessakin? Miten paikkakunnat voivat selvitä ja uudistua? Miten luomme uutta elinvoimaa ja kansainvälisyyttä? Miten selviämme kriiseistä? Miten vahvistamme kulttuurin roolia elinvoimakehittämisessä ja rahoituspuhjen monipuolistamisessa? (Sipriina Ritaranta, Antti Korkka)

Kulttuurin merkitys kuntien elinvoiman lisääjänä on kiistaton. Kulttuuri voi toimia voimavarana, joka auttaa kuntia kohtaamaan väestökehityksen haasteet ja luomaan uusia mahdollisuuksia asukkailleen. Se voi vahvistaa yhteisöllisyyttä, lisätä elämänlaatua ja tehdä alueista vetovoimaisempia. Kun kulttuuri integroidaan kuntien kehittämisstrategioihin, se voi toimia katalysaattorina, joka synnyttää hyvinvointia, innovaatioita ja elinvoimaa – investointeja niin nykyisyyteen kuin tulevaan.

Kulttuurin avulla voimme rakentaa kestävämpiä ja elinvoimaisempia kuntia, joissa asukkaat kokevat olevansa osa yhteisöä ja joissa heidän tarpeensa ja toiveensa otetaan huomioon. Kulttuuri ei ainoastaan rikastuta arkea, vaan se luo perustaa tulevaisuuden menestykselle. Kuntien on aika tunnistaa ja hyödyntää kulttuurin täysi potentiaali – ei vain selviytymisen, vaan kukoistamisen välineenä. (Mari Vaatovaara)

Useimmiten kaupunki tarvitaan investointien mahdollistajaksi, jonka kerää oman hedelmänsä työllistävinä aluetalousvaikutuksina, asukastyytyväisyytenä,

imagon nousuna ja paikkakunnan houkuttavuuden lisääntymisenä varsin pitkällä aikajänteellä. Kaupunkien toimet tehdään toki mieluiten hyvin hallitulla riskin otolla ja tiedolla. Useimmiten täytyy myös löytyä päättävässä asemassa oleva henkilö, jolla on näkemys, kykyä ja tahto edistää asioita, ennen kuin mikään muuttuu todeksi. (Outi Raatikainen)

Voimme nimittää lumovoimaksi kaikkea sitä aktiivista pöhinää, positiivisuutta, elämyksiä ja viihtymistä tukevaa fiilistä, jota aktiivinen kulttuuritoiminta tarjoaa. Tarvitsemme rohkeita visionäärejä, jotka kykenevät muuttamaan mahdollisuudet todeksi. Niin että kulu muuttuu investoinniksi, viihtyvyydeksi, yhteisöllisyydeksi, vetovoimaksi ja perinnöksi tuleville sukupolville. (Johanna Selkee)

Mikä olisi ihmisen henkiselle kehitykselle parempaa kuin se, että hän joutuu kyseenalaistamaan yksinkertaiset itsestäänselvydet?

Luovuus on voima, joka voi muuttaa elämää. Se antaa välineet ajatella toisin, rakentaa uutta ja kohdata tulevaisuus rohkeasti. Uskokaa itsenne ja omiin kykyihinne. Antakaa mielikuvituksenne ja luovuutenne johdattaa teidät uusiin maailmihin. (Maritta Poijärvi)

Tässä pienillä kulttuurikaupungeilla on käsissään verrattomat valttikortit. Minimalismin perusopit muistuttavat, että mittakaavan pienentyessä ja elementtien vähentyessä mahdollisuus syvempään ilmaisuun kasvaa. Jargonin sijaan on keskityttävä oleelliseen, siihen vähään mikä on oikeasti käsillä.

Pienten resurssien todellisuudessa on myös keskityttävä yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen sekä nostettava halu kehittyä kaiken ajattelun keskipisteeksi. Tässä metropolien kasvuun liittyvä megatrendi kohtaa oman kokoaan suuremman kilpailijansa: paikallisuuksia ja yhteisöllisyyttä korostavan ideaalin. (Pauli Sivonen)

KULTTUURISEN ILMASTONMUUTOKSEN SYNNYTTÄMINEN ON KOHTUUTTOMANKIN SUURI VAATIMUS

Vaikka resilienssin vahvistaminen on tärkeää, sen kehittämistä voivat vaikeuttaa resurssien puute ja rakenteelliset esteet. Taloudelliset resurssit, kuten rahoitus yhdistyksille ja resurssit tapahtumien järjestämiseen, voivat olla rajallisia. Rakenteelliset esteet, kuten byrokratia, voivat myös vaikeuttaa resilienssin kehittämistä. Esimerkiksi yhdistysten voi olla haastavaa saada lupia tapahtumien järjestämiseen, tai kaupungin hallinnon sisäiset rakenteet voivat hidastaa yhteistyön kehittymistä. Lisäksi sosiaalinen eriarvoisuus ja syrjäytyminen voivat estää kaikkia ryhmiä osallistumasta tasavertaisesti yhteisön toimintaan. (Päivi Rosnell)

Kaikki se elämänilo, tunne ja voima, joita koemme viihteen, taiteen, liikunnan ja ylipäättään kaiken kulttuurin parissa, on meissä itsessämme. Kulttuuri on kuin yleisavain, jonka avulla pääsemme kosketuksiin ihmisyytemme, tunteidemme ja sietomme kanssa. Kulttuurin kautta kokemamme myötäeläminen ja lohdullisuus työstää suurimpia surujamme, tulemme kohdatuksi virsissä, äänikirjoissa ja tanssiesityksessä. Popmusiikista ja mailapeleistä puhumattakaan. (Mikki Kunttu)

Tarvitsemamme kulttuurisen ilmastonmuutoksen synnyttäminen on ehkä kohtuuttomankin suuri vaatimus kovia kokeneelle taidealalle. Siihen kuitenkin uskon, koska vaihtoehdot puistattavat. (Kaarlo Hildén)

Ei sivistys ole tietenkään kuollut. Se on vain muuttunut, niin kuin maailma aina. Se on yhä kuva ajastaan, kuten taide, joka ainoana ihmisen toimintona pystyy aavistamaan tulevaa. Juuri siksi taide on päättäjille vaarallista, siinä missä tutkittu tieto ja korkeatasoinen koulutuskin. (Minna Lindgren)

Yksittäisiin onnistumisiin tai orgaaniseen kasvuun tyytymisen sijaan kunnianhimon on Suomessa kasvettava. On uskallettava visioida ja tavoitella. Positiivisen onnistumisen efekti edellyttää linkoavaa ja monistuvaa toimintaperiaatetta, jossa luovan keskittymän vasta rakentuessa yksittäisin esimerkein istutetaan jo uusia siemeniä. (Pilvi Kalhama)

Ehdotamme, että pohditaan yhdessä, tulisiko käynnistää Uusi Valistuksen Aika, jossa Suomi voisi toimia suunnan näyttäjänä osana Eurooppaa? (Seija Kulkki, Yrjö Sotamaa)

RIIHIMÄKI – LASIKAUPUNKI, IDEASTA KONKRETIAAN

Lyti Aaltonen ja Hanna Mamia-Walther

Riihimäki, rautateiden risteysasema, on taide- ja kulttuurikaupunkina strategiansa mukaisesti suuri pikkukaupunki. Kaupungin kulttuuri- ja tapahtumapalvelut vahvistavat toiminnallaan kulttuurin kentän toimintaedellytyksiä muun muassa avustuksin ja tuottavat matalankynnyksen kulttuuritapahtumia kaupunkilaisten arkeen. Edistysellinen kulttuuritapahtumatyö luo monipuolisia ja moninaisia elämyksiä. Tästä esimerkkinä Lounaskeikat, jotka tuovat kulttuurin ja taiteen kaupunkilaisten työpäivään sekä Korttelikeikat, jotka tarjoilevat eri musiikin tyyli-lajeja koko kesän ajan kaupungin eri kortteleissa.

Riihimäen kaupunki on toteuttanut useita julkisen taiteen hankintoja maamme eturivin taiteilijoilta. Kaupunginhallitus hyväksyi v. 2020 (KH16.3.2020 § 79) kaupungin julkisen taiteen periaatteet ”Julkinen taide on olennainen osa kulttuuritarjonnaltaan runsaan kaupungin identiteettiä ja kaupunkikuvaa. Taide viestii vireästi kaupungista, joka panostaa ympäristön viihtyisyyteen, visuaalisuuteen ja elämyksellisyys-teen. Asukkaiden ja muiden toimijoiden hyvinvointi ja uutta luova kulttuuri lisääntyy ainutlaatuisten ja korkeatasoisten ympäristöjen avulla. Julkinen taide on yhteistä taidetta, joka luo merkityksiä, herättää keskustelua ja luo muistijälkiä.” Pro-senttiperiaatetta on toteutettu kaupungissa säännöllisesti vuodesta 2019.

Riihimäki on rakenteeltaan tiivis kaupunki, jossa 92 % asukkaista (väkiluku on noin 28 400) asuu kolmen kilometrin säteellä kaupungin keskusta. Tämä tekee kaupungista ainutlaatuisen kulttuurin saavutettavuudenkin osalta.

Kaupungissa toimii viisi museota, joista kolme on kaupungin omistamia: valtakunnallinen vastuumuseo Suomen lasimuseo ja Museokeskus Riemu, joka yhdistää Riihimäen taidemuseon ja Riihimäen kaupunginmuseon. Kaksi muuta museota ovat Riihimäellä toimivat valtakunnallinen Suomen Metsästysmuseo ja Työväenperinteen Tutkimus ry:n ylläpitämä Työväentalomuseo.

Riihimäellä toimii Bulevardin Teatteriyhdistyksen ylläpitämä ammattiteatteri Riihimäen Teatteri, jolla on omia tuotantoja ja ohjelmistoa täydentäviä vierailevia

esityksiä. Riihimäen Teatteri valittiin vuonna 2017 vuoden teatteriksi. Ensi vuonna 2026 teatteri täyttää 85 vuotta, ollen näin yksi maamme vanhimpia ammattiteattereita omassa kokoluokassaan. Yhdistys vastaa myös kesäteatterin toiminnasta, joka sekin viettää tänä vuonna 75-vuotista juhlaansa.

Kaupungissa toteutuu laajaa taiteen perusopetusta teatterin, kuvataiteiden, musiikin ja tanssin saroilla. Riihimäen Nuorisoteatteri on vuonna 1991 perustettu laajaa teatteritaiteen perusopetusta antava valtionosuuskoulu. Sen toiminnan piirissä on satoja oppilaita ja se onkin jäsenmäärältään maamme suurimpia harrastajateattereita. Monet nykyiset tunnetut teatteri- ja viihdealan ammattilaiset ovat Nuorisoteatterin kasvatteja. Riihimäen nuorisoteatterista valmistui viime syksynä Suomen ensimmäinen kehitysvammaisten nuorten ryhmä.

Riihimäellä sijaitsee myös yksi vanhimmista Suomessa edelleen käytössä olevista elokuvateattereista: Kino Sampo. Rakennusmestari Jalmar Nummisen suunnittelema elokuvateatterirakennus valmistui syksyllä 1917, ja Kino Sammon avajaisia vietettiin 29.11.1917. Suomalaisen elokuvatuottajan Abel Adamsin ostettua Kino Sammon 1925, sitä luonnehdittiin mm. Etelä-Hämeen suurimmaksi biografiteatteriksi. Elokuvatoimintaa ylläpitää Elokuvakulttuuriyhdistys Kino Sampo vuosittaisilla elokuvasarjoillaan.

Suojellussa Rautatienpuistossa sijaitsee vuonna 1880 rautatieläisten kouluksi valmistunut puinen rakennus, joka nykyään on yksityisessä omistuksessa toimiva Ö-talo. Ö-talo on kaupungin sydämessä sykkivä kulttuurikeidas, jonka vieraanvaraiseen ja originelliin tunnelmaan saapuu esiintyjiiä ja yleisöä kauempaakin. Näiden lisäksi moninaiset kulttuuri- ja taidealan seurakunnat ja yhdistykset sekä yksityiset tahot lisäävät toiminnallaan kulttuurin ja taiteen harrastusmahdollisuuksia Riihimäellä.

RIIHIMÄKI MIELIKUVISSA

Riihimäkeläisyydestä ei ole tehty tutkimusta. Tietylnainen toimintakulttuuri on kuitenkin ollut kaupunkilaisille ominainen. Riihimäki on sijainniltaan mitä parhain, ja sen myötä asukkaiden on ollut helppo lähteä lähellä sijaitseviin suurempiin tai yli-päättään muihin kaupunkeihin. Tästä lienee rakentunut mielikuva siitä, että tarjonta olisi muualla parempaa. Pienenä ja suhteellisen nuorena kaupunkina ei ole aina osattu huomata ja arvostaa omaa kulttuuri- ja taidetarjontaa tai sen laatua. Tähän osaltaan ovat voineet vaikuttaa myös vallalla olevat niin kutsutut kovat arvot, jotka usein yleisessä keskustelussa syrjäyttävät kulttuurin ja taiteen merkityksen. Kun esimerkiksi Riihimäen lasitehtaan toiminta loppui vuonna 1990 ja moni kaupunkilainen jäi ilman työtä, jäi jäljelle yleisen mielipiteen mukaan vain museo.

On tunnettua, että vahva kaupunkibrändi auttaa erottumaan kilpailijoista ja luo positiivisen mielikuvan kaupungista, niin paikallisesti kuin kansainvälisestikin. Kulttuuri on yksi tapa erottautua: kulttuuri antaa kaupungille sielun ja se tekee kaupungista juuri omanalaisensa. Tarkoituksellisen mielikuvan muuttamisen alkusäyksen ja näin myös pohjan kulttuurikaupunkibrändin rakentamiselle antoi kaupungin vuonna 2023 lanseeraama Sisäänheittäjä-markkinointikampanja, joka nosti kaupungin kulttuuritarjontaa esiin ja viritteli uusia mielikuvia Riihimäestä. Taloustutkimus Oy:n tekemän bränditutkimuksen (2024) mukaan 28 prosenttia kaikista vastaajista ja 75 prosenttia riihimäkeläisistä oli huomannut kaupunkiin liittyvää uutisointia viime aikoina. Uutisoinnilla oli ollut kyselyyn vastanneiden mielestä aiempaa useammin myönteinen vaikutus Riihimäestä syntyneeseen kuvaan.

RIIHIMÄKI, KULTTUURIKAUPUNKI

Tämän päivän Riihimäki tunnistaa kulttuurinsa arvon. On luonnollisinta ajatella, että muutos on tapahtunut, niin ajankuvassa, kuin kaupunkilaisissa itsessäänkin. Valtakunnallinen kulttuurialan sinnikäs työ näkyvyyden ja merkityksellisyyden puolesta on tuonut kulttuuria ja taidetta tunnistettavammaksi ja lähemmäksi kaupunkilaista. Tämän myötä ymmärrämme paremmin kulttuuristen rakenteiden tärkeyden ja kulttuurin kokemuksellisen vaikutuksen myös kaupunkilaisten hyvinvoinnille. Kaupungin vuonna 2023 teettämän asukaskyselyn perusteella asukkaat ovat kokeneet selkeää positiivista kehitystä kaikkien mitattujen osa-alueiden osalta, kuten myös kulttuurin merkityksellisyyden osalta.

Kaupungin strategiassa kulttuuri on kirjoitettuna esiin ensimmäistä kertaa ja sitä pidetään nyt myös kaupungin veto- ja pitovoimatekijänä. On kuitenkin huomioitava, että kulttuurin ja taiteen asema on edelleen hauras. Säästötoimenpiteissä se usein nähdään ”helpoimpana” kohteena leikata. Esimerkkinä Riihimäen kaupungin vakaan talouden säästöohjelman myötä, kaupungin tilainvestointihankkeissa ei ole investointisuunnitelmassa vuosina 2025–2027 huomioitu taiteen prosenttiperiaattia eikä taiteelle ole varattu määrärahaa. Samaan aikaan kulttuuri- ja taidealaan kohdistuu valtakunnallisia leikkauksia.

Toisaalta Riihimäen kaupunki on tehnyt toimia, jotka osaltaan ovat edesauttaneet kulttuuri-identiteetin vahvistamista. Näistä esimerkkinä kesäteatteri, jonka uudistyöt maksoivat kaupungille hieman yli miljoona euroa. Kesäteatterin uudistaminen oli kaupungin toiseksi suurin tilojen investointikohde vuonna 2022. Lisäksi kaupungin investointisuunnitelmaan on kirjattu vuosille 2027–2029 yhteensä 11,2 milj. euroa Suomen lasimuseon mittavaan peruskorjaukseen.

Seuraavana Riihimäki -kehitysohjelma pohjautuu Riihimäen kaupungin Rakas-Riksu2035 -strategiaan. Kehitysohjelma konkretisoi strategian keskeiset tavoitteet sekä auttaa kaupunkia tunnistamaan organisaation läpileikkaavat ja kaupungin elinvoimaa edistävät hankkeet. Ohjelmaan on nostettu muun muassa Voimala-hanke, jossa tarkastellaan mahdollisuuksia valjastaa kaupungin keskustassa sijaitseva vanha sähkölaitos kulttuurikeskukseksi sekä Lasikaupunki-brändin luominen.

Taloustutkimus Oy:n tekemän brändikyselyn (2024) mukaan Riihimäki saa seuraavaksi myönteisimmät arvot sijainnin lisäksi uusiin asukkaisiin suhtautumisessa sekä kulttuuripanostuksissa – ja kohteissa. Kyselytulosten mukaan Riihimäen tuuin vierailukohde on Suomen lasimuseo. Kaupunkibrändi ei synny itsestään, vaan se vaatii suunnittelua, pitkäjänteistä työtä ja asukkaiden sekä sidosryhmien osallistamista.

RIIHIMÄKI-LASIKAUPUNKI

Erottautumistekijöitä etsittäessä Riihimäki erottuu muista radanvarsikaupungeista erityisesti lasiin liittyvän historiansa ansiosta. Kun kaupunkibrändiä rakennetaan aidosti vahvuuksien ja arvojen pohjalta, se toimii voimavarana, joka tukee kasvua ja kehitystä pitkällä aikavälillä. 1910 tuotantonsa aloittaneen Riihimäen lasitehtaan alueella (vuodesta 1937 Riihimäen Lasi Oy) on valmistettu muun muassa talouslasi, kristallia, pakkauslasi, muoviovia, silmälaseja, ikkunoita ja pulloja. Palkkalisioilla oli vuosikymmenten varrella lukuisia maineikkaita käyttö- ja taidelasin suunnittelijoita, kuten Nanny Still, Henry Ericsson, Arttu Brummer, Gunnel Nyman, Helena Tynell, Aimo Okkolin ja Tamara Aladin.

Riihimäen alue on tunnettu muistakin lasitehtaistaan: Kumelan lasitehdas (1937–1985) ja Karan lasitehdas (1918–1921) ovat monelle lasinystävälle tuttuja nimiä. Ikkuna Oy (1939–1975) valmisti nimensä mukaisesti ikkunalaseja ja muita lasielementtejä niin teollisuuden kuin yksityisten asiakkaidenkin tarpeisiin. Ryttylän lasitehdas sulautettiin osaksi Riihimäen Lasi Oy:tä vuonna 1941, Karan ja Kauklahden lasitehtaat jo aiemmin.

Lasin merkitys kaupunkilaisille on suuri. On vaikea löytää riihimäkeläistä, jolla ei olisi kytköstä lasitehtaaseen, joko osallisena sen toimintaan tai asiakkaana. Lasi on ollut työtä, käyttöesine ja taidetta, jolle oli ja on edelleen tarve. Vaikka tehtaiden toiminta on loppunut, lasi aiheena elää edelleen kaupunkilaisten keskuudessa vahvasti. Suomalaisen lasin arvo myös tunnustetaan ja tunnustetaan valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

Kun Riihimäen Lasi Oy:n alatehdas vapautui tehtaan käytöstä, se tuli vuonna 1975 Riihimäen kaupungin haltuun. Suomen lasimuseo siirtyi kaupungin keskustasta vanhaan alatehtaaseen. Muutokset lasitehtaasta museoksi suunnitteli akateemikko Tapio Wirkkala. Uusiin tiloihinsa se muutti 1980 ja avajaisnäyttely avattiin seuraavana vuonna. Suomen lasimuseo on Wirkkalan kokonaistaideteos uniikkeine valaisimineen, huonekaluineen ja ovenkahvoineen. Museo toimii edelleen samoissa tiloissa. Sen peruskokoelmaan kuuluu nykyään yli 35 000 lasiesinettä, valokuviakin yli 30 000, työvälineitä, koneita ja piirustuksia. Suomen lasimuseo on yksi valtakunnallisista vastuumuseoista, ja sen toimialana on lasinvalmistus, lasiteollisuus sekä lasitaiteen historia ja nykyisyys.

Suomen lasimuseo on kerännyt tietoa lasinpuhaltamisen historiasta ja nykypäivästä yli 40 vuoden ajan, ja kartuttaa jatkuvasti käsityönä valmistettuun lasiin liittyvää tietotaitoa muun muassa omiin kokoelmiinsa tallentaen. Lisäksi museo on aktiivisesti elvyttänyt käsityötaidon osa-alueita esimerkiksi kansainvälisten projektien ja työpajojen avulla. Lasin puhaltaminen hyväksyttiin elävän perinnön kansalliseen luetteloon museon aloitteesta vuonna 2017. Elävää kulttuuriperintöä tunnustetaan ja tallennetaan ympäri maailmaa osana Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimusta.

Käsityönä valmistettuun lasiin liittyvä tieto, tekniikka ja taito hyväksyttiin Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon vuonna 2023. Hakemuksen itsensä aikaansaamista koordinoi Suomen lasimuseo yhdessä Museoviraston kanssa. Hakemuksen jättämistä edelsi lähes kymmenen vuoden valmistelutyö, joka aloitettiin Suomen lasimuseon ja Saksan LWL-Museum Glashütte Gernheimin toimesta. Lopulta hakemukseen liittyivät myös Ranska, Espanja, Unkari ja Tšekki. Unesco edellyttää, että työ kulttuuriperinnön hyväksi on jatkuvaa ja systemaattista myös tulevaisuudessa. Suomen lasimuseo perusti perinteen hyväksi tehtävän työn varmistamiseksi vuonna 2023 The Network of Handmade Glass –verkoston, jonka toimintaan ovat tervetulleita osallistumaan kaikki Suomessa käsityönä valmistetun lasin kanssa työtä tekevät tahot.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Suomen lasimuseolle Suomi-palkinnon kunniakirjan vuonna 2024, perusteena, että museon on onnistunut poikkeuksellisella tavalla vaalimaan lasiin liittyvän käsityöperinteen jatkuvuutta, lujittamaan kansainvälistä yhteistyötä ja verkostoja sekä vahvistamaan alan asemaa ja arvostusta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Suomen lasimuseo on onnistunut luomaan oman kulttuuri ekosysteeminsä niin paikallisesti kuin kansallisesti. Sen olemassaolo on vahva ja tunnustettu ja hyvä mai-

ne osataan hyödyntää. Lasi elää uutta kukoistuskauttaan: Se kiinnostaa arkkitehteja ja rakentajia, tieteentekijöitä, nykyaiteilijoita ja käsityöläisiä. Lasilla erittäin monipuolisena ja monimuotoisena materiaalina on vielä paljon hyödyntämätöntä potentiaalia ja siksi se houkuttelee tällä hetkellä kehittämään uusia innovaatioita.

Riihimäen kaupunki on innostunut lasiin liittyvästä perinnöstään ja lupaavalta vaikuttavasta tulevaisuudestaan lasikaupunkina. Suomen lasimuseo kotimaisine ja kansainvälisine verkostoineen tarjoaa hyvän perustan kehittämistyölle. Syksyllä 2023 Outi Raatikaiselta (Pink Eminence Oy) tilattiin Tiekartta Riihimäestä Lasikaupunki –selvitys. Se toimii kehittämistyön inspiraationa tulevaisuudessa. Selvitys nostaa esiin erityisesti tapahtumallisuuden merkityksen mahdollisuutena välittää ja muokata mielikuvia.

Tapahtumallisuuden edistämisajatukseen tartuttiin ja sopivien yhteistyökumppaneiden löydyttyä suunnitelmat ensimmäisestä Finnish Glass Biennalesta saivat alkunsa vuonna 2024. Riihimäen kaupunki, Suomen lasimuseo ja Luovi Productions Oy tuottavat lasifestivaalin pilottitapahtuman 5.-8.6.2025. Tapahtuman pääpaikkana toimii Riihimäki ja kumppanitapahtumia on Iittalassa ja Nuutajärven lasikylässä. Ohjelmisto osoittaa lasimateriaalin kaikessa moninaisuudessaan ja tarjoaa lasin ystävälle elämyksiä kokonaisuudessaan viikon verran. Lasifestivaali on ensimmäinen näkyvä Riihimäki-Lasikaupunki –tapahtuma ja toisaalta myös ensimmäinen yhteistyöprojekti, joka kytkee yhteen Riihimäen, Nuutajärven ja Iittalan myös matkailullisesti. Näin ollen sillä on tärkeä tehtävä tuoda esiin myös mahdollista lasimatkailuun liittyvää tulevaisuuden potentiaalia.

Finnish Glass Biennale on näkyvä osa Riihimäen kaupungin Lasikaupunki-kehitystyötä, mutta kehittämistyö ei rajoitu yksittäisten tapahtumien tuottamiseen. Lasikaupunkia rakennetaan suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti pitkälle tulevaisuuteen. Lasiaiheiset kadun nimet ja lasielementit ilmestyvät katukuvaan ja aihe on tuotu osaksi lasten kulttuurikasvatusta museo- ja lasistudiovierailuina ja oppimateriaaleina. Riihimäen kaupunkibrändin luomisessa lasiaihe ja kulttuuri edustavat sen vahvaa ydintä.

MITEN LUOVUUS JA TAIDE VOIVAT TUKEA YHTEISKUNNAN UUDISTUMISTA JA RESILIENTSIÄ?

Anders Adlercreutz

LUOVUUS LUO TOIVOA EPÄVARMUUDEN KESKELLÄ

Epävarmoina aikoina tarraudumme helposti siihen, mikä on vakaata ja turvalista, mutta kriisien keskellä juuri luovuus ja taide auttavat näkemään yli hämmennyksen ja meidät löytämään uusia suuntia. Viime vuosien kriisit – pandemiasota sodan kautta talousmyllerryksiin – ovat osoittaneet tämän todeksi. Luovuus ei tosiaankaan ole luksusta vaan elinehto: se antaa välineitä sopeutua, keksiä uusia ratkaisuja ja säilyttää usko tulevaan. Esimerkiksi koronapandemian sulkiessa ihmiset koteihinsa nousi esiin luovia tapoja löytää lohtua ja yhteyttä. Italialaiset lauloivat parvekkeillaan ja orkesterit järjestivät etäkonsertteja; monet tarttuivat kynään tai siveltimeen purkaakseen tunteitaan. Nämä taidehetket eivät ratkaisseet kriisiä, mutta ne rakensivat henkistä kestävyttämme – kestävyttä ja toivoa, huumoriakin, vaikeuksien keskellä.

Tutkimuksetkin tukevat tätä havaintoa. Luovuustutkija Roni Reiter-Palmon on todennut, että luova toiminta auttaa selviytymään kriiseistä ja vahvistaa hyvinvointia vaikeina aikoina. Luovuus ikään kuin aktivoi meissä joustavuutta. Se pakottaa meidät ajattelemaan uudella tavalla ja näkemään mahdollisuuksia siellä, missä ensin ehkä vain näemme esteitä ja ongelmia. Kriisi voi jopa synnyttää innovaatioita; ei suotta sanota, että ”tarve on keksintöjen äiti”. Kun vanhat toimintamallit eivät enää toimi, luovuus astuu kuvaan ja tarjoaa uusia polkuja tilanteesta eteenpäin.

Myös laajemmassa mittakaavassa luovuus on uudistumisen moottori. Kaupunkitutkija Richard Florida on korostanut, että yhteiskunnan uudistumiskyky riippuu luovista ihmisistä. Kaupungit, jotka panostavat kulttuuriin, houkuttelevat innovaatioita ja mukautuvat muutoksiin notkeammin, kun taas mielikuvituksen ympäristö jähmettyy paikalleen.

TAIDE SYTYTTÄÄ AJATTELUN JA TUNTEIDEN PALON

Mikä tekee taiteesta erityisen voiman yhteiskunnassa?

Taide ei ole vain kauneutta tai viihdettä, vaan sillä on ainutlaatuinen kyky puhutella syvästi sekä järkeämme että sieluamme. Taide vaikuttaa monella tasolla ja juuri siksi se on omiaan vahvistamaan yhteiskunnan sietokykyä.

Kaunis maalaus tai koskettava sävellys pysäyttää meidät kokemaan jotakin ihmillistä. Taiteen tuottamat kokemukset lohduttavat ja inspiroivat myös keskellä vaikeuksia. Ne muistuttavat meitä siitä, että maailmassa on yhä kauneutta ja merkityksellisyyttä, joka voi ylittää pahuuden ja epätoivon. Taide on myös omiaan ravistelemaan totuttuja ajatusmalleja ja tarjoamaan uusia näkökulmia. Kirjallisuus, kuvataide, näyttämötaide tai elokuva tarjoavat kaikki ainutlaatuisia mahdollisuuksia vetää jalkaamme toisen ihmisen saappaat. Ne auttavat näkemään asioita uusin silmin ja sitä kautta löytämään uusia ratkaisuja arjen ja yhteiskunnan ongelmiin.

Taide auttaa ymmärtämään tunteita, joita voi olla vaikea sanoittaa. Se auttaa meitä pääsemään kosketuksiin itsemme ja muiden kanssa. Se syventää empatiaa ja itsetuntemusta, joita molempia tarvitaan erityisesti kriisien keskellä. Lisäksi taide on kautta historian ollut yhteiskunnan peili ja omatunto. Satiiri, kantaaottava elokuva tai rohkea nykytaide on omiaan paljastamaan yhteiskunnallisia epäkohtia ja haastamaan vallitsevaa ajattelua. Asioiden ja ilmiöiden kriittinen tarkastelu on uudistumiselle välttämätöntä. Ilman tätä peiliä kehitys pysähtyy.

OMAKOHTAISIA OIVALLUKSIA LUOVUUDEN VOIMASTA

Minulle luovuus ja taide eivät ole vain teoriaa, vaan osa arkea ja omaa identiteettiä. Arkkitehdin työ on opettanut, että jokainen suunnitteluprojekti on täynnä luovaa ongelmanratkaisua. Tyhjä paperi pitää täyttää visiolla, ja alussa on enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Kokeilemalla ja erehtymällä löytyy lopulta idea, joka tuntuu aidosti kiinnostavalta ja jollain tavalla uniikilta. Oivalluksen hetki, kun jokin uusi ajatus kiteytyy, on luovuuden ydintä. Noina hetkinä uskallamme kuvitella sellaista mitä ei vielä ole, ja sitten rakentaa sen todeksi. Kun seison valmiissa rakennuksessa, jonka detaljeja olen päähkäillyt, koen hyvin konkreettisesti, miten luovuuden harjoittaminen rakentaa pala palalta tulevaisuutta.

Musiikki on opettanut minulle paljon luovuuden eheyttävästä voimasta. Selonsoitto on pakottanut kehittämään kärsivällisyyttä ja hetkessä olemista. Samaa kappaletta joutuu harjoittelemaan yhä uudestaan ja uudestaan, kunnes sen soittaminen lopulta muuttuu vaivattomaksi ja teos herää kunnolla eloon. Yhdessä orkesterin kanssa harjoittelu on esimerkki yhteisöllisestä luovuudesta: kuuntelee

jokainen toinen toisiamme ja reagoimme yhdessä kapellimestarin merkkeihin. On upeaa synnyttää yhdessä kuulijoita liikuttava taidekokemus. Juuri yhteisöllisyyden kokemuksiä tarvitsemme yhteiskunnassa polarisaation lisääntyessä. Janoamme kokemuksia, jotka osoittavat, että olemme yhdessä enemmän kuin osiemme summa.

TAIDE YHTEISKUNNAN PEILINÄ JA PONNAHDUSLAUTANA

Historiasta löytyy lukuisia esimerkkejä siitä, että taide voi kannatella kansoja vaikeiden aikojen yli. Suomen kultakaudella 1800–1900-lukujen vaihteessa, kun kansallinen identiteetti haki muotoaan, taiteilijat kantoivat soihdun kohti uutta aikaa. Maalarit kuten Akseli Gallen-Kallela tallensivat kansan sielunmaiseman kankaalle, kirjailijat loivat tarinoita kansallisen identiteetin tueksi, ja Jean Sibeliuksen *Finlandia* antoi muodon toivolle. Taide ei tietenkään yksin tuonut itsenäisyyttä, mutta se tarjosi henkisen perustan, jonka päälle Suomen tulevaisuus voitiin rakentaa.

Myös muualla maailmassa kriisien jälkeen taiteella on rakennettu toivoa ja vahvistettu uudistumista. Toisen maailmansodan jälkeen Eurooppa nousi raunioista osin kulttuurin voimin: sodan haavoja parannettiin kirjallisuuden, teatterin, kuvataiteen ja musiikin avulla.

LUOVUUS OSALLISUUDEN JA TULEVAISUUDEN RAKENTAJANA

Luovuus ei kuulu vain taiteilijoille – se asuu meissä kaikissa. Siksi luovuuden vaalimisen tulee olla osa arjen rakenteita, kuten koulutusta ja yhteisöjen toimintaa. Suomessa on viime aikoina vahvistettu taideaineiden asemaa koulutuksessa: hallituksessa olemme päättäneet tuoda taito- ja taideaineet osaksi ylioppilastutkintoa. Pian lukion voi päättää kokeeseen myös kuvataiteessa tai musiikissa. Tämä on tärkeä arvomuutos: luovuus nähdään yhtä arvokkaana kuin vaikkapa matematiikka tai kielet. Kun nuori voi saada ylioppilastodistukseen arvosanan lempitaideaineessaan, se viestii, että hänen luova intohimonsa on yhteiskunnalle tärkeä.

Yhteisötaiteen avulla voidaan lisätä osallisuutta. Kun asukkaat maalaavat yhdessä muraalin tai kun kyläteatteri tuo eri-ikäiset harrastelijat lavalle, ihmiset kokevat tulevansa kuulluiksi ja nähdyiksi. Yhteinen luominen lisää keskinäistä luottamusta: se osoittaa konkreettisesti, että erilaisista taustoista tulevat voivat saada yhdessä aikaiseksi jotain arvokasta. Osallisuuden kokemus vahvistaa yhteiskunta-rauhaa, sillä ihminen, joka tuntee kuuluvansa yhteisöön ja voivansa vaikuttaa, jakaa paremmin vaikeina aikoina.

LUOVUUS ON TULEVAISUUDEN ELINEHTO

Maailmaa leimaavat nopeat muutokset ja kriisit. Juuri siksi tarvitsemme mielikuvitusta ja rohkeutta ajatella toisin – niitä taitoja, joita taide ja luovuus meissä vahvistavat. Suomesta löytyy valtavasti tällaista potentiaalia. Olemme kansakuntana ennenkin selvinneet koettelemuksista sisun ja kekseliäisyyden avulla. Taide ja luovuus antavat sisulle siivet muistuttamalla, että mikään kriisi ei ole lopullinen niin kauan kuin pystymme kuvittelemaan paremman huomisen.

Siksi meidän on vaalittava luovuutta. Se tarkoittaa kulttuurin arvostamista, taidekasvatuksen tukemista, luovien alojen elinvoimaa – ja ennen kaikkea jokaisen ihmisen luovan potentiaalinn tunnistamista. Tarvitsemme taiteilijoita, jotka uskaltauvat unelmoida ja näyttää suuntaa, sekä arjen luovia keksijöitä jokaiseen kouluun, työpaikkaan ja kotiin.

Epävarmoina aikoina luovuus ja taide ovat valo tunnelin päässä. Ne auttavat meitä jaksamaan pimeän läpi kohti uutta aamunkoittoa. Mitä enemmän annamme tilaa luovuudelle, sitä vahvempina kohtaamme huomisen haasteet.

Tällä hetkellä pohdimme kuten monta kertaa aikaisemmin sitä, mikä ihmisen rooli on tässä muuttuvassa maailmassa. Kun tekoäly hoitaa meille luontevat työt, niin mikä tehtävä ihmiselle jää? Jack Ma, verkkojätti Ali Baban luoja on sanonut, että meidän tulisi opettaa sitä, mikä erottaa meidät koneista. Ajattelen, että taide, luovuus, tunteet ja empatia ovat juuri näitä asioita.

Taide muistuttaa, keitä olemme ja mihin pystymme. Se auttaa meitä rakentamaan, tuntemaan, ajattelemaan ja uudistumaan. Juuri näillä eväillä Suomen tarina jatkuu, olipa maailman myrsky miten raju tahansa.

ELINVOIMAA TANSSISTA

Iris Autio

Olen saanut toimia jo yli 30 vuoden ajan alalla, jonka ytimenä oleva taide – tanssi – lukeutuu ihmiskunnan vanhimpiin ilmaisumuotoihin. Kuten muullakin taiteella, tanssin kautta herätetään tunteita, haastetaan valtarakenteita, kysytään vaikeita kysymyksiä, synnytetään uutta ajattelua, luodaan esteettisiä elämyksiä, luodaan yhteys itseen ja toisiin sekä tehdään näkyväksi asioita, jotka jäisivät muuten näkymättömäksi. Myös antropologinen näkökulma tanssiin on kiehtova: eri puolilla maapalloa tanssi on ollut ja on edelleen osa juhlaa ja tärkeitä siirtymä- ja hedelmällisyysriittejä. Kotoinen häävalssimme on osa tätä jatkumoa.

Kehollisuuden kautta tanssilla on ilmaisumuotona suora yhteys paitsi ihmisyden ytimeen ja ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin: taaperoikäisen lapsen riemu rytmin ja oman tanssin löytyessä, yhdessä tanssimisesta kumpuava ilo teini-ikästä vanhuuteen tai yhteisölliset, kielirajat ylittävät kokemukset taidetanssin tarjoamien merkitysten äärellä kertovat siitä, että tanssi tekee ihmiselle monin tavoin hyvää.

Nykytutkimuksen valossa tanssin psykofyysistä terveyttä, muistia, luovuutta, emotionaalista tasapainoa, sosiaalista vuorovaikutusta ja stressinhallintaa edistävät mekanismit ovat kiistattomat. Suurimman hyödyn omalle terveydelleen ja elinvoimalleen saa itse tanssia harrastamalla. Kuitenkin jo pelkkä tanssin katsominen tekee hyvää, sillä se vahvistaa kehon ja aivojen hermoverkkojen yhteyttä sekä aktivoi aivojen liikkeentuottamisen alueita ja oppimisen aivotoimintoja. Tohtori Hanna Poikonen on tehnyt tanssin neurotieteellistä tutkimusta tunnetuksi myös meillä Suomessa.

TANSSISTA PUHTIA KUIHTUVIIN KUNTIIN?

Alueiden talouksiin sekä tanssilla taidemuotona että tanssilähtöisinä sosiaali- ja terveyspalveluina on monenlaista annettavaa. Monissa Euroopan maissa tanssia on jo vuosikymmenet hyödynnetty menestyksellisesti esimerkiksi maahanmuuttajien kotouttamisessa. Tanssilla ja tanssipeleillä selätetään liikkumattomuuden tuomia

ongelmia. Tanssia käytetään myös terapiamuotona, oppimisen tukena sekä eri sairauksien hoitoon ja ehkäisyyn. Tanssiin liittyvän osaamisen kaupallistamiseen sisältyy paljon potentiaalia.

Kiinnostavin taide syntyy usein pienissä taidelähtöisissä yksiköissä intohimosta alaa kohtaan. Tanssiryhmiä ja -keskuksia toimii niin Suomessa kuin muuallakin myös pääkaupunkiseutujen ulkopuolella. Tanssi sitouttaa ja työllistää alueille erityisesti nuoria. Luoville aloille tyypillisesti toiminta on kustannustehokkaasti organisoitu ja toiminta on verkostomaista. Vaikka toiminnan ytimen muodostavatkin tanssitaiteilijat, työllistää tanssitaide suuren kirjon eri alojen ammattilaisia: puku-, valo-, ääni- ja videosuunnittelijoita, teknistä ja tuotannollista henkilöstöä sekä taloushallinnon, viestinnän ja markkinoinnin ammattilaisia. Aktiiviuransa jälkeen tanssitaiteilijoilla on paljon annettavaa opettajina, asiantuntijoina, hyvinvointialalla tai muissa luovan talouden ammateissa.

Tanssitaiteeseen sisältyy lukemattomia genrejä ja esteettisiä tyylejä. Terveessä ekosysteemissä on sekä paljon pientä aluskasvillisuutta, mutta myös suuria, muista erottuvia toimijoita. Yhteistä alalle on luontainen kansainvälisyys: kielen sitoutumaton tanssi liikkuu helposti yli rajojen. Siksi siihen sisältyy aitoa vientipotentiaalia ja kansainvälisiä yhteistyö- ja rahoitusmahdollisuuksia. Lukuisissa kaupungeissa eri puolilla Eurooppaa on pelkästään tanssiohjelmistolle omistettut teatterinsa. Monissa kaupungeissa – kuten Lontoossa, Amsterdamissa, Berliinissä, Belgradissa, Lyonissa, Cannesissa ja Montpellier'ssä – on omat suuret tanssiin keskittyvät festivaalinsa.

Yhdysvalloissa modernin tanssin pioneereihin lukeutuva Ted Shawn perusti Jacob's Pillow Dance -keskuksensa Berkshiren maaseudulle 1930-luvulla. Nyt sen nimeä kantava kansainvälinen festivaali houkuttelee 1700 asukkaan Becketiin 100 000 kävijää vuosittain. Tapahtuman ja keskuksen ympärivuotisen toiminnan vaikutus paikallistalouteen on vuosittain yli 10 miljoonaa dollaria. Tuskin osasivat Becketin päättäjät 1930-luvulla ennakoida, että Ted Shawnin ja hänen miestanssiryhmänsä visiosta tulisi osa Berkshiren identiteettiä, kulttuurimatkailun kärki ja vahva elinvoimakeijä alueelle.

Niinikään vahvan taiteellisen näkemyksen ympärille vuonna 1992 Pohjanmaalle perustettu Pyhäjärven Täydenkuun tanssit koki toisenlaisen kohtalon. Tienraivaaja- ja talkoohengellä pienkaupunkimijööseen pystytetty tapahtuma oli monella tapaa suomalaisen tanssin kentän kehitykselle tärkeä. Kansainvälisen maineen ja ulkomaisten kriitikoiden ja ohjelmasuunnittelijoiden suosion ansiosta tapahtuma vauhditti merkittäväällä tavalla suomalaisen tanssin vientiä ja kansainvälistymistä.

Kunnan tuen pienentymisen myötä festivaali kuitenkin ajautui talousvaikeuksiin ja sen toiminta loppui konkurssiin vuonna 2024.

Täydenkuun tansseissa olisi myös ollut kulttuurimatkaillista potentiaalia, mikäli alueen yrittäjät olisivat osanneet hyödyntää tapahtuman ainutlaatuisuutta ja pystyneet luomaan järjestäjien kanssa yhteisen vision festivaalin kehittämiseksi. Pyhäjärvisille opintomatka Becketiin olisi tehnyt hyvää: Jacob's Pillow on siellä ylpeyden aihe, ravintolat ja muut palvelut toimivat myös kesäaikaan eikä rajallinen hotellikapasiteettikaan ole estänyt festivaalin kehittymistä.

Vuonna 1970 perustettu Kuopio tanssii ja soi on Pohjoismaiden vanhin ja laajin kansainvälinen tanssifestivaali, ja sen toiminnassa kaupunki on ollut vahvasti mukana alusta asti. Tiloihin liittyvien haasteiden vuoksi festivaali on kuitenkin viime vuosina kutistunut, kasvun sijaan. Tanssiryhmien ja -keskusten ympärille on syntynyt pienempiä tapahtumia myös moniin muihin Suomen kaupunkeihin. Nähtäväksi jää, onnistuuko joku niistä paikkaamaan visiollaan Täydenkuun tanssien jättämää aukkoa festivaalikentässä.

OLISIKO SUOMESTA TANSSIN SUURVALLAKSI?

Suomalaiset ovat tanssikansaa: sosiaalisena toimintana ja harrastuksena tanssilla on meillä jopa poikkeuksellisen vahva pohja. Sodanaikaista tanssikieltoa uhmattiin täällä rangaistuksenkin uhalla; myös elävä kansantanssi- ja lavatanssikulttuuri, harrastajamäärät sekä lukuisat Euroopan- ja maailmanmestaruudet eri tanssiliikunta- ja urheilulajeissa ovat osoituksia suomalaisten tanssi-innosta.

Vuonna 2022 avautunut Tanssin talo on suomalaisen tanssin kentän yhteinen voimannäyttö ja tanssia varten suunniteltuna uudisrakennuksena maailmassa edelleen harvinaisuus. Helsingillä olisi sen myötä edellytykset nousta Euroopan, jopa koko maailman merkittävimpien tanssikaupunkien joukkoon, onhan kaupungissa myös lahjakkaita, eri genrejä ja sukupolvia edustavia intohimoisesti työlleen omistautuneita tanssin tekijöitä. Suomalainen tanssi – ja sille läheinen taidemuoto sirkus – on verkottunut ja menestyy myös kansainvälisesti, vaikka perusinfrastruktuuri on vielä heiveröinen, suuret nykytanssiensamblet puuttuvat ja rahoitus on pirstaloitunut.

Tunnettu esimerkki kasvusta on 1984 perustettu Cirque du Soleil, joka kasvoi pienestä katusirkusryhmästä maailman suurimpiin lukeutuvaksi viihdeyritykseksi. Miljardeihin dollariin kasvanut liikevaihto ei olisi ollut mahdollinen ilman vahvaa taiteellista visiota ja toisaalta Quebecin merkittävää uskoa siihen toiminnan alkumet-

reillä. Perustajat eivät tavoitelleet taloudellista menestystä tai välillisiä hyötyjä, vaan heitä ajoi eteenpäin visio sirkustaiteen uudistamisesta.

ARVO ITSESSÄÄN VAI KASVUN JA HYVINVOINNIN VÄLINE?

Kulttuurin hyvinvointivaikutusten korostamisesta on tullut taiteen edunvalvon-
nassa valtavirtaa. Yhteydestä ja puhujasta riippuen taiteen ja kulttuurin itseisarvo sijoitetaan sivulauseeseen, unohdetaan kokonaan – tai halutaan kiihkeästi tuoda takaisin taidepuheen keskiöön. Taidejohtajan näkökulmasta joko-tai -vastakkainasettelu on turhaa, vaarallistakin. Sekä taiteen ja kulttuurin itseisarvo että niiden elinvoimavaikutukset kuuluvat rinnan samaan lauseeseen. Tämän tulisi näkyä niin viisaana kulttuuri-, alue- kuin elinkeinopolitiikkanakin.

Taiteen ja muun kulttuurin vaikuttavuuden kieltäminen tai vähättely voivat populismin ja asenteellisuuden ohella kertoa myös tietämättömyydestä. Siitä kertoo myös yritys valjastaa taide suoraan hyvinvointi- tai muun politiikan palvelukseen. Vaikuttavin taide ei synny ulkoa päin tilaamalla; uuden etsiminen ja kokeilut kuuluvat taiteen sisäisiin lainalaisuuksiin muodostaen arvoketjun luovan ytimen. Sen suojelemisen tulisi lukeutua yhteiskunnan perustehtäviin. Aivan kuten muillakin toimialoilla, myös taiteen ekosysteemin, rahoitusrakenteiden ja vaikuttavuusmekanismien syvälinen ymmärtäminen edellyttää asiantuntemusta, joka ei kerry pelkästään taidetta ja kulttuuria kuluttamalla.

Näkemykset kulttuurista turhana kulueränä ja luksustuotteena ovat puhdas-
ta populismia ja niistä suoraan johdetut politiikkatoimet lyhytnäköisiä tilanteessa, jossa elinkeinorakenteemme kaipaa kipeästi uudistamista. Yksilöiden, alueiden ja Suomen hyvinvoinnin, kestävä kehityksen ja talouskasvun näkökulmasta luoviin aloihin ja aineettomiin sisältöihin sisältyy paljon kasvupotentiaalia – myös tanssiin eri muodoissaan.

SIVUSTAKATSOJASTA TOIMIJAKSI

Olli-Pekka Heinonen

Ennennäkemätöntä! Ennenkuulumatonta! Huudahduksen voi kuvitella kuulevansa hienon näyttelyn avajaisissa, läpimurtotutkimuksen julkistustilaisuudessa, elokuvan ensi-illassa tai uuden arkkitektonisen tilan kutsuvieraiden suusta.

Ällistystä ovat kuitenkin herättäneet maailmanpolitiikan toimijat, joiden esitykset ovat olleet oman elinikämmen mitassa ennennäkemättömiä. Ne synnyttävät niin paljon melua ja hälyä, että ei enää näe eikä kuule olennaista, ei hahmota merkityksiä. Kaiken roskan nielemisessä on jo tarpeeksi haastetta, ja siitä näyttää olevan tulossa keskeinen selviytymisen keino; kyetä sietämään hyökkäyksiä totuutta, kaupeutta ja hyvyyttä vastaan menettämättä toimintakykyään.

Vimmaiset avaukset kaikkiin suuntiin ovat keino tehdä todellisuudesta teatteria, jossa muutamien näyttelijöiden ollessa lavalla kaikki muut ovat katsomossa. Kun katsojien määrä kriittisten tapahtumien keskellä on suuri, sivustakatsojan vääristymä ottaa vallan. Emme puutu, odotamme jonkun muun toimivan, tulemme apaattisiksi ja turrumme. Sama pätee suhteeseemme ilmastomuutokseen ja biodiversiteetin vähenemiseen. Emme puutu asioihin jotka tiedämme vääriksi ja tuhoisiksi. Menetämme elinvoimaamme.

Tietoinen tieteellisen ja asiantuntijatiedon vääristely, vastakkaisten näkemysten esittäminen peräkkäisinä päivinä ja valheiden levittäminen kampanjanomaisesti syövät uskon siltä mihin uskoa. Hannah Arendtin sanoin ”ihmiset, jotka eivät voi uskoa mihinkään, eivät voi muodostaa mielipidettä. Heiltä riistetään paitsi kyky toimia, myös kyky ajatella ja arvioida. Ja tällaisten ihmisten kanssa voi tehdä mitä haluaa”.

Kulttuuri on löytynyt viime vuosina usein sota-sanaan yhdistettynä. Mitä se kertoo ajastamme? Kyse ei ole kulttuurista eikä sodasta, vaan erilaisista maailmankatsomuksista ja ihmiskuvasta. Vanhantavalla tavalla sanottuna erilaiset ideologiat kohtaavat toisensa, mutta sillä retoriikalla ei paljon otsikoita irtoa eikä ääniä ropise. Huomiotalouden logiikka runnoo asetelman yksinkertaiseen dualistiseen malliin, ja sota sopii kuin luoti lippaaseen äärimmäisyyksiä korostavaan tapaamme vies-

tiä. Vastakkainasettelussa kaksintaisteluun luodaan arkkityypeiksi olkiukot molemmin puolin, ja näytelmä on valmis seurattavaksi. Viha virtaa, ja sirkushuvit vievät huomion sieltä missä valtaa todella käytetään.

Demokratia, ja siihen liittyvät instituutiot kuten riippumaton media, yliopistot, riippumattomat tuomioistuimet, ihmisoikeudet, kansalaisyhteiskunta, kuulostavat keskustelussa vanhanaikaisilta. Kulttuuri ja taide kuulostavat niin vanhanaikaiselta, että niitä ei juuri enää viestimissä näy, vaan ne ovat luisumassa pienen eliitin etuoikeuksiksi, ja siitä näkökulmasta kanavoivat vihaa elämyksiä enemmän. Jatkuvasti uutta hamuavassa viestintämaailmassa kaikki mikä kuulostaa vanhanaikaiselta, on alakynnessä. Siksi demokratia ja kulttuuri ovat tässä erässä häviöllä. Miten näin on päässyt käymään?

Kun on Itse varttunut suomalaisen sivistyksen ja siihen kytkeytyneiden arvojen kantoaallon mukana, nyt näkyvissä olevaa kehitystä on vaikea sulattaa. Vasta-aalto lyö vasten kasvoja. Kysymys kuuluu, toimiiko se herätyksenä vai hukuttaako se entisen aallon tyystin alleen. Tiede, taide ja koulutus kaikki toimivat tässä hetkellä todellisessa ristiaallokossa, ja hyökkäysten kohteena. Ulkoisen paineen alla harvoin kykenee uusiutumaan, vaan energia menee olemassaolevan turvaamiseen. Siitä huolimatta nämä sivistisyhteiskunnan toiminnot ovat todellisia juuririhmastoja elämän merkityksen, toimijuuden ja identiteetin kannalta.

Mikä näköharha meitä vaivaa? Yksi vastaus löytyy vallitsevasta ihmiskuvasta. Paitsi Ukrainasta ja Lähi-Idästä, nyt taistellaan kahden erilaisen ihmiskuvan välillä. Toinen korostaa ihmisen arvoa omistamisen ja saamisen avulla, ja toinen ihmisen kehittymisen tarpeita.

Saamisen maailma keskittyy saalistamaan, nappaamaan, voittamaan, omistamaan, kontrolloimaan. Se fokusoi tarkkaan yksittäiseen kohteeseen, jonka haluaa saaliikseen. Mainonnan ja materialismin markkina on kehittänyt tämän metsästyksen vietin äärimmilleen. Se näkee maailman niukkuutta korostavana nollasummapelinä, jossa asiat jaetaan ihmisten kesken, ja ne jotka haalivat eniten, ovat voittajia. Mekanistinen maailmankuva yhdistyneenä rahan ansainnan ja vallan insentiiveihin on kytkeytynyt yksilökeskeisyyden korostamiseen itsekkyyteen asti.

Yhteys toisiin ihmisiin, luontoon, fyysiseen paikkaan ja myös ihmisen sisäiseen kehitykseen ja kehollisuuteen on vaarassa katketa. Ihmissuhteet perustuvat hyötymiseen. Se on peli, jossa tavoitellaan lopullista voittoa, toisin ajattelevien kukistamista. Peli päättyy voittajien julistamiseen ja häviäjien häpäisyyn.

Kasvamisen maailma uskoo ihmisen kykenevän kasvamaan potentiaaliinsa ja yhteisöjen kehittyvän vahemmiksi kuin yksilöiden summa. Se näkee harmaan

sävyt, vivahteet ja nyanssit, vuorovaikutuksen ja ihmisenä kasvamisen mahdollisuudet. Se keskittyy ravitsemaan, luomaan edellytyksiä, antamaan mahdollisuuksia.

Ihmisenä kehittyminen ja yhteisön kasvu ovat hitaita prosesseja. Kasvu tarkoittaa lisää mahdollisuuksia jakaa hyvinvointia kaikkien kesken. Tavoitteena on ihmisten ja planeetan selviytyminen, jotta tulevat sukupolvet voivat kokea elämän ihmeen.

Ihmisenä selviytymisessä tarvitaan kumpaakin näkökulmaa. Oma aikamme ylikorostaa saamista kasvamisen jäädessä varjoon. Kasvamisen tarpeet halutaan korvata saamisen keinoin. Aikaisemmat kulttuuriset ja uskonnolliset rituaalit, jotka loivat yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta, on tallattu kiireen alle. Lisää saamisen ajatus on syrjäyttänyt hitaamman kasvamisen eetoksen. Rakkauden saaminen ohittaa rakkauteen kasvamisen, ja sporttinen shampoo, menestynyt look kiilaa ihmisenä kasvamisen. Miksi opetella kriittisen ja luovan ajattelun taitoa, kun tekoäly voi hoitaa saman. Ystävytydessä ei tarvitse kasvaa, kun voi poistaa kitkaa kohdanneet ystävytydet somessa ruudun hipaisulla. Minulle nyt kaikkea. Ihmisen menestys elämässä on hänen oma ansionsa, ja ihmisen syrjäytyminen hänen oma vikansa. Ei tarvitse kasvaa, koska saamalla lisää yltää samaan. Kasvaminen kestää kauan, saada voi nopeasti.

Onko meillä pulaa tavarasta? Onko tämän päivän köyhyys vähemmän materian köyhyyttä vai enemmän yksinäisyyttä ja arvottomuuden kokemista? Ovatko hyvinvoinnin ongelmat entistä enemmän elämän merkityksettömyyden kokemuksia ja tyhjyyden tunnetta, ja voiko niitä ratkaista saamalla lisää?

Koulutus, tutkimus ja kulttuuri ovat kaikki hitaita. Ne ovat hitaita, koska ne koskettavat ihmisyyttä, ja ihmisenä kasvaminen on hidasta. Tämän päivän maailman haasteet ovat niin isoja, että meillä ei ole aikaa ratkaista niitä kiireellä. Ne edellyttävät aikuisuutta. Maailma, missä johtajat näyttävät mallia hyppimällä lapsen ja vanhemman roolin väliä koskaan saavuttamatta aikuisuutta, on vaarallinen maailma. Aikuisuuteen on maltettava kasvaa.

Taide rauhoittaa ja kiinnittää merkitykselliseen, tiede kytkee todellisuuteen ja koulutus antaa eväät selvitä uusistakin myrskyistä. Kaiken ennennäkemättömän melun keskellä taide antaa mahdollisuuden rauhoittua, toipua, parantua, elpyä, tulla kokonaiseksi, päästä irti taistele tai pakene-moodista, kuunnella kehoaan, hengittää. Taide rauhoittaa tässä ajassa ylikierroksille pyrkivän egon näkemään itsensä osana jotain suurempaa, haltioitumaan niin että unohtaa itsensä ja suhteuttaa murheensa. Taiteelle on maltettava antaa mahdollisuus ja aikaa muuttaa kokijaansa.

Opettajan, tutkijan, ja taiteilijan tärkeä tehtävä on auttaa meitä näkemään, mitä on olla ihminen tässä ajassa. Näihin tehtäviin tässä kontrollia hamuavassa ajassa kytetään monenlaisia tulostavoitteita ja mitattavia määritteitä, mutta pohjimmitaan taide, tiede, kasvatus ja koulutus koskettavat ihmisyyttä, ja sen tulee olla myös keskeinen mittaamaton ohjenuora. Miten oppia aistimaan, löytämään yhteys itseensä, toisen ihmisen luo, luontoon, fyysiseen ja henkiseen paikkaan, jossa voi kokea olevansa kotona ja kuuluvansa yhteisöön. Saada tolkkua todellisuudesta, kasvaa ennakoimattomassa maailmassa tarvittavien kyvykkyysien hallintaan, oppia kukoistavaan elämään epävarmuuden keskellä, ja haltioitua näkemään elämän monet ulottuvuudet ja mahdollisuudet.

Olemme Suomessa pitäneet arvokkaita asioita liian itsestäänselvinä. Meidän pitää olla kiitollisia autoritaarisuuteen kurkottaville maille, jotka saavat näkemään niin kirkkaasti, millaiseen todellisuuteen emme halua joutua ja mikä on meille arvokasta. Kansallisen kulttuurin tasolla on arvokasta vahvistaa tieteen, taiteen, katsomusten, ja koulutuksen välistä ihmisyyden siltaa, kykyä kertoa eri tavalla tosia tarinoita kukoistavan elämän ja yhteisöllisen viisauden vahvistamiseksi. Olemme perineet kulttuurimme menneiltä sukupolvilta, mutta planeetta on meillä lainassa tulevilta sukupolvilta. Olemme kahmineet luonnolta niin paljon, että sen kyky pitää meidät ihmiset hengissä heikkenee. Monet aikamme haasteet edellyttävät moraalista mielikuvitusta ja kykyä ajatella sukupolvissa, ja siihen tarvitaan niin tieteen, taiteen, katsomusten kuin koulutuksenkin antamia valmiuksia ja työkaluja.

Tässä ajassa syntyy paljon tuntemuksia, joille ei löydy sanoja ja joita ei voi jättää sisälleen myrkyttämään. Niiden ilmaisuun tarvitaan taiteen, luovuuden ja keuhollisuuden keinoja, itsensä ilmaisemisen moninaisuutta. Tärkein virke, sävelkulku, tanssiaskel ja siveltimen piirto vetää viivoja yli, ali ja läpi sen ihmiskuvan laatikon, jonka vankeja olemme. Ja auttaa meitä kuvittelemaan toisenlaisia maailmoja. Samalla siirrymme sivustakatsojan roolista toimijaksi.

TAISTELU TULEVAISUUDEN TARINOISTA

Kaarlo Hildén

Vivre libre ou mourir – elä vapaana tai kuole. Luen tämän vallankumouksen iskulauseen seisossani Pariisin Panthéonissa valtavan Marianne esittävän veistoksen äärellä. Marianne on myyttinen naishahmo, Ranskan tasavallan symboli ja vapauden, tasa-arvon ja veljeyden edustaja – eräänlainen esikuva maamme itenäistymispyrkimyksiä ja myöhemmin valtiollista vapautta kuvaavalle Suomi-neidolle. Jalustaan kaiverrettu iskulause yhdessä ylvään Mariannen kantaman miekan kanssa kertovat paljon, pyhittäen sekä vallankumouksen ihanteet että niiden nimissä tehdyt laajat puhdistukset.

Ranskaa ja koko Eurooppaa ravistelleen vallankumoussuhteiden etujoukoissa olivat filosofit, runoilijat, kirjailijat ja kuvataiteilijat, jotka kyseenalaistivat yhteiskuntaa koossa pitävät kertomukset ja loivat uutta yhteiskuntajärjestystä ohjaavia ihanteita ja tarinoita. Taidetta luotiin pakottavaan tarpeeseen, korvaamaan monarkian ja kirkon vallan symbolit. Myyttisiä tarinoita kuvittavia taideteoksia tarvittiin myös sovittamaan sitä moraalista ristiriitaa, joka syntyi giljotiinin laajamittaisesta käytöstä vapauden, veljeyden ja tasa-arvon välineenä. Jalo Marianne, vapauden jumalatar, oikeutti aatteen puolesta tehdyt veriteot.

Kun yhteiskuntaa koossapitävät myytit alkavat menettää voimaansa, tarvitaan uusia. Tarinoiden taistoa kuvaa se, miten alun perin kirkoksi rakennetun Panthéonin funktiota muutettiin vajaan sadan vuoden aikana peräti kuusi kertaa, vuoroin kirkosta vallankumouksen pyhätöksi ja takaisin. Poliittinen heiluriliike tuo mieleen USA:n presidentinvaalit, joiden tuloksena esimerkiksi ilmastonmuutos on vuoroin totta, vuoroin tarua.

ELÄMME HIRVIÖIDEN AIKAA

Juuri ihmisen kyky kollektiiviseen kuvitteluun on tehnyt Homo sapiensista planeetan hallitsevan lajin, väittää historioitsija Yuval Noah Harari. Ilman jaettu tarinoita ja yhteisiä uskomuksia emme olisi koskaan kyenneet rakentamaan monimutkaisia

yhteiskuntia tai harjoittamaan laajamittaista yhteistyötä. Tarinat ylläpitävät järjestystä ja luottamusta suurissa yhteisöissä, vaikka uskon kohteet ovat kuvittelun tuotetta. Uskonnot, poliittiset järjestelmät, oikeusvaltio ja raha ovat esimerkkejä tällaisista kollektiivisista kuvitelmista. Niiden suojaksi on laadittu lakeja, solmittu sopimuksia ja perustettu sotavoimia, mutta lopulta ne ovat totta vain niin kauan kuin uskomme niihin ja toimimme sen mukaisesti.

Ranskan vallankumouksen kaltaisissa murroksissa yhteiskuntaa ohjaavat kertomukset pitää kuvitella uudelleen. Historialliset käännekohtat on kiinnostavia, koska olemme taas sellaisen keskellä. Maailmanpolitiikan kaaos ja tilastot Telluksen tilasta kertovat murroksesta, jonka ylitse nyky-yhteiskuntaa ohjaavat uskomukset eivät kannu. Myytit ihmisestä luonnon hallitsijana, teknologiasta maailman pelastajana tai kulutuksesta yksilön itsensä toteuttamisen välineenä ovat mahdollistaneet ennennäkemättömän vaurauden ja kehityksen. Emme silti tarvitse oraakkelia kertomaan näiden myyttien kantovoiman katoamisesta planeetan rajojen tullessa vastaan. Kun yhteiskuntaa koossapitävät myytit menettävät voimaansa, alkaa taistelu uusista.

Luonnollisina ja oikeutettuina pidettyjä yhteiskunnan arvoja, normeja ja käsitteitä kutsutaan kulttuuriseksi hegemoniaksi. Käsitteen otti käyttöön italialainen filosofi ja poliitikko Antonio Gramsci kuvatessaan sitä, miten yhteiskunnan jäsenet omaksuvat vallitsevan järjestyksen ja sen taustalla olevat tarinat itsestäänselvyyksinä. Hänen mukaansa yhteiskunnalliset kriisit perustuvat siihen, että vanha hegemonia on kuolemassa, mutta uusi ei ole vielä kypsynyt ottamaan sen paikkaa. Hegemonioiden välisessä vaiheessa syntyy epävakautta, ääri liikkeitä ja kaoottisia voimia, jotka täyttävät tyhjiön ennen uuden järjestyksen vakiintumista. Gramsci kuvaa tällaista poliittista, sosiaalista ja kulttuurista sekasorron tilaa hirviöiden ajaksi.

TARINOIDEN HURMA JA TURMA

Kollektiiviset kertomukset ovat paitsi mahdollistaneet ihmislajin menestyksen, myös pyrkineet vastaamaan ihmisen perimmäisiin kysymyksiin sekä tarjoamaan moraalisia ohjeita, yhteisöllisyyttä ja lohtua elämän epävarmuuden äärellä.

Mutta nämä tarinat voivat myös vääristää käsityksiämme todellisuudesta. Usein se onkin tarinankertojan pyrkimys, oli sitten kyse markkinoinnista tai propagandasta. Pahimmillaan ajatteluamme ja toimintaamme ohjaavat kertomukset ovat paitsi vallankäytön, myös itseoikeutuksen ja -harhautuksen välineitä. Itsellemme kertomamme tarinat alkavat toistojen myötä tuntua todelta, ja ajan myötä ne luultavat luuloiksi, kunnes pikkuhiljaa ne muuttuvat maailmaksi, jota elämme todeksi.

Ihmisellä on hämmästyttävä halu ja kyky uskoa vetoaviin kertomuksiin, vaikka ne olisivat ilmeisen ristiriitaisia tai virheellisiä. Voimme perustella itsellemme etuoikeuksia, joita emme soisi muille. Kansakunnan tasolla voimme luoda vapauden jumalatar Mariannen oikeuttamaan väärämielisten teloitukset. Yhdysvaltain rotusorron luonnollisuutta perusteltiin näennäistieteellisillä rotuteorioilla, raamatulla ja sivistyksen suojelemisella. Trumpin tarinoiden tosiuskovainen voi pitää rationaalisenä sitä, että hallinto edistää sananvapautta kieltämällä tiettyjä sanoja, mielenilmauksia ja tutkimusaiheita. Tarinan valta on mahtava.

Filosofi Hannah Arendt tuli tunnetuksi pahuuden arkipäiväisyyttä käsittelevästä kirjoituksestaan, jossa hän pyrki ymmärtämään holokaustin mahdollistanutta ajattelua. Banaali pahuus on läsnä, kun totellaan kyseenalaistamatta ja halutaan vain kuulua joukkoon miettimättä seurauksia. Arendtin mielestä kaikki ideologiat – myös hyvää tarkoittavat – voivat tuudittaa mielen vaaralliseen passiivisuuteen. Teemme kuten muutkin laumamme jäsenet tekevät, omaksumme uskomuksia, koska ne ovat suosittuja ja niiden tarinat vetoavat meihin. Kun olemme ”ottaneet kantaa”, tiedämme mikä on oikein ja voimme lopettaa kriittisen itsereflektion ja itsenäisen ajattelun.

Ilmiöllä on biologinen perustansa: ihmisen mieli pyrkii säästämään energiaa luomalla skeemoja, mielensisäisiä kaavoja, joiden pohjalta maailman havainnointi ja tulkitseminen automatisoituu ja nopeutuu. Sosiaalisen median algoritmit on luotu vahvistamaan tällaisia kaavoja, mikä entisestään vähentää kriittistä ajattelua. Ja samalla kuvittelemme olevamme mielipiteinemme hyvinkin itsenäisiä totuuden torvia. Yksilökeskeisyyden ja laumasieluisuuden yhdistelmä on yksi aikamme paradokseista ja arkipäiväisen pahuuden mahdollistajista.

PYRAMIDEISTA TIKTOKIIN

Suullisessa perinteessä kertomusten eteenpäin viemisen ja muokkaamisen valta oli hajautunutta: kuka tahansa saattoi toimia tarinankertojana, ja kertomukset muuntuivat tilanteen ja puhujan mukaan. Tarina oli yhteistä omaisuutta. Yhteiskuntakehityksen myötä instituutioiden valta kasvoi ja tarinoiden markkinat alkoivat muistuttaa oligopolia: muutamalla vahvalla toimijalla – kirkolla, hallinnolla, oppineistolla – oli määräävä asema. Tarinat eivät vain syntyneet ja levinneet, vaan niiden oli läpäistävä valtaa käyttävien instituutioiden portinvartijat. Muutos tapahtui kriisien, vallankumousten tai teknologisten murrosten myötä, kun kertomusten hallintarakenteet hetkeksi murtuivat.

Historiallisille vallanpitäjille yhteiskuntia ohjaaviin tarinoihin vaikuttaminen ja omien kertomusten ylläpitäminen ei ole ollut helppoa eikä halpaa. Hegemonian pysyvyyttä ja vaikuttavuutta vahvistaneet pyramidit, katedraalit ja monumentit vaativat usein vuosikymmenien tai -satojen rakennustyön, luoden kokemuksen suuresta, sukupolvet ylittävästä jatkumosta ja myyttien ikuisuudesta. Taide on usein ollut keino, jolla yhteistä tarinaa vahvistavia kokemuksia luodaan, hyvässä ja pahassa.

Enää ei valtaapitävien tarvitse vahvistaa hegemoniaansa monumentaalisin rakennushankkein tai taiteen keinoin. Pyramidin voi korvata somealustalla ja jumalhahmon algoritmilla. Sosiaalinen media on turbohdettu versio suullisesta perinteestä, jossa jokainen voi osallistua viraalitarinoiden luomiseen ja jakamiseen. Erona on kuitenkin näkymätön taho, joka valitsee, mitä kerrotaan ja jätetään kertomatta. Valintaa ohjaavia algoritmeja kehittävät osaavat hyödyntää tarpeitamme tulla nähdyksi, kuulua joukkoon ja rakentaa identiteettiä muiden silmissä. Syntyvät vetoavia ja jakolinjoja vahvistavia tarinoita, mutta itsenäistä ajattelua ja dialogia eri näkemysten välillä ei juurikaan.

Digitaalisen ajan tarinamarkkinoita hallitsevat teknojäätit. Poliittista valtaa ei voi saada ilman heidän myötävaikutustaan. Hyperverkottuneessa digitaalisessa maailmassa yhteiskuntakehitystä ohjaavat kertomukset voivat muuttua nopeasti, mutta mikään ei takaa sitä, että muutos olisi kohti parempaa. Vallan houkutus on liian suuri, jotta big dataa, somea ja tekoälyn kasvavaa kapasiteettia käytettäisiin edistämään vain yhteistä hyvää.

Elämme tarinoiden kyllästävässä todellisuudessa. Some, uutiset ja viihdeteollisuuden rannaton tarjonta ovat aina ulottuvillamme laitteessa, josta on muodostunut kehomme jatke. Keskittymiskyvyttömyydessämme emme pysähdy pohtimaan, keiden tarinaa toistamme ja miten se muokkaa käsitystämme maailmasta. Somepaastolla voimme kokea hetken rauhaa, mutta yleensä motivaattorina on pikemminkin oma hyvinvointi kuin pyrkimys pohtia, millaisten kertomusten varaan murroksen jälkeistä tulevaisuutta voisi rakentaa.

TAITEILIJAT JA FILOSOFIT, AUTTAKAA!

Joskus harvoin ovat suuret yhteiskunnalliset murrokset tapahtuneet ilman laajamittaista väkivaltaa ja suurta kärsimystä. Silloin poliittista käännettä on usein edeltänyt kansalaisliikkeisiin pohjautunut kulttuurinen muutos, jonka kärkihahmoina ovat toimineet filosofit, tutkijat tai taiteilijat. Voisiko näin käydä nyt?

Taiteen muutosvoima piilee sen kyvyssä aiheuttaa säröjä hegemoniaan, jonka ohitse aika on mennyt. Vaikka taidemaailmassakin on omat portinvartijansa ja

kuplautumisilmiönsä, on taiteen vapaus edelleen tärkeä arvo suomalaisessa yhteiskunnassa. Aidosti vapaa taide ei taivu populismiin, yksinkertaistuksiin tai kyseenalaistamattomaan tarinoiden toistamiseen. Sillä on kyky koskettaa syvältä jotakin sellaista meissä, jonka olemassaolon olemme kieltäneet, peittäneet tai pyrkinet unohtamaan. Taiteella on valta ja keinot synnyttää hetkiä, jolloin jokin omassa tarinassamme murtuu ja luo tilaa uudelle.

Hirviöiden ajassa ajalehtiessämme suomalaisen olo on kuin lainehilla seilaa- van lastun – etsimme jotakin, mistä pitää kiinni, ja tartumme helposti oljenkorteen. Kansallisromanttinen kuvasto ja harmaantuva Suomi-neito eivät jaksa meitä enää kannatella eikä Natostakaan näytä olevan pelastajaksi.

Hätää kärsivän katse kohdistuu filosofeihin ja taiteilijoihin: antakaa meille hälyn, kriisiuutisten ja vallasta taistelevien propagandatarinoiden tilalle jotakin sellaista, jolla on voimaa kantaa yli murroksen; antakaa meille kysymyksiä, ideoita ja kokemuksia, jota auttavat irtautumaan ajattelun kaavoista ja motivoivat kokeilemaan toisia tapoja olla ja ymmärtää, auttavat löytämään ne kadoksissa olevat merkityksen punaiset langat, joiden varaan tulevaisuutta luovien kertomusten kudos vähitellen voi alkaa punoutua.

Tarvitsemamme kulttuurisen ilmastonmuutoksen synnyttäminen on ehkä kohtuuttomankin suuri vaatimus kovia kokeneelle taidealalle. Siihen kuitenkin uskon, koska vaihtoehdot puistattavat.

KOHTI LUOVIA KESKITTYYMIÄ

Pilvi Kalhama

Kirjoituspyyntö muistutti minua aiemmin valtiosihteerin kanssa käymästäni kulttuurin talousahdinkoa koskevasta keskustelusta, jonka päätteeksi hän rohkaisi minua kirjoittamaan ajatuksistani.¹ Nyt esseetä kirjoittaessani demokraattisia arvoja haastetaan globaalisti ja kulttuurin julkinen rahoitus on edelleen vähene- mässä. Kun kulttuurin asema ja rahoitus eivät enää ole annettuja automaatioita, tarvitsemme lannistumisen sijaan positiivista sisuuntumista ja sisältä käsin nou- sevia ratkaisuja. On hyvä muistaa, että taloudet sukeltavat, mutta kulttuurin avulla on maailmanlaajuisesti ja historiallisesti kyetty uudistamaan – jopa ”pelastamaan” alueita ja yhteisöjä.

ONNISTUMISEN STRATEGINEN ANALYYSI

Esseessä kysyn, onko kulttuurialalla aitoa kykyä rakentaa ratkaisumalleja oman elinvoimaisuutensa kehittämiseksi, jotta se voisi tukea avointa vuorovaikutusta kansalaisyhteiskunnassa eräänlaisena tulevaisuuden toimivan yhteiskunnan pe- ruskivenä. Pohdin kysymystä laajasti luovien alojen kannalta: kulttuuri merkitsee tässä katsannossa identiteettiämme ja arvopohjaamme, mutta myös dynaamista, tavoitteellista ja ratkaisukeskeistä luovaa toimintaa yhteiskunnassa.² Välineellistä- mättä kulttuuria sen merkitys minulle perustuu arvon tuottamiseen niin, että sekä ympäristömme, hyvinvointi kuin alan omat mahdollisuudet kasvavat. En tarkoita arvolla välitöntä tulosta, vaan mittaamatonta vaikutusta ihmisten hyvinvointiin, yhteiskunnalliseen koheesioon ja luovuuden edellytyksiin.

Jotta mahdollistaisimme alalle kanavoituvan rahoituksen mahdollisimman suuret kerrannaisvaikutukset ja luovien alojen menestyksen laajasti, tulee huomio kiinnittää yhteiskunnan kulttuurisen energian maksimointiin. Yksi kiinnostavista uusista avauksista, jossa hahmotellaan tälle askelmerkkejä, on Helsingissä toteutettu, uusia näkymiä etsivä ja luovien alojen mahdollisuuksiin uskova selvi- tys toimenpidesuosituksineen.³ Selvityksessä mainitut menetöt – uudet avaukset, toimeksiannot, pienarkkitehtuuritilaukset, kaupunkitapahtumat, kansainvälinen

mediakampanjointi – toteutuessaan sisältävät valtavan potentiaalin kulttuurierngian maksimoimiseksi. Hienoina esimerkkeinä uusista avauksista – vaikeasta taloustilanteesta huolimatta – näemme positiivisessa tahtotilassa edistyvän, vuosikymmeniä odotetun Eteläsatamaan rakentuvan Arkkitehtuuri- ja designmuseon tai pitkäjänteiset tapahtumakonseptit, kuten Helsinki biennaalin. Kyseiset kansainväliset hankkeet yhdessä edustavat perustaa elinvoimaiselle luovalle keskittymälle, jota kehitetään perinteisten rakenteiden horjuessakin. Näissä hankkeissa on onnistuttu siksi, että on ajateltu toiminnan konsepti uudella tavalla, on hahmoteltu uudenlaisia kulttuuriliiketoimintaa ja uuden tyyppistä kulttuurin rahoitusmallia.

Alan oma uudistumiskyky on sekä haaste että velvollisuus tilanteessa, jossa olemme. Meidän tulisi enemmän pohtia sitä, miten onnistumisista voi oppia alan vaikuttavuuden kannalta, tai, miten imitoimatta mitään yksittäistä tahoa sellaisenaan käännämme esimerkin uusiksi ratkaisuksi. Emme myöskään voi kopioida usein esikuvana mainittua Bilbaon onnistumista luovana keskittymänä, mutta voimme sovittaa mallia ”ilmastoomme” ja tilanteeseemme. Yksittäisiin onnistumisiin tai orgaaniseen kasvuun tyytymisen sijaan kunnianhimon on Suomessa kasvetava. On uskallettava visioita ja tavoitella. Positiivisen onnistumisen efekti edellyttää linkoavaa ja monistuvaa toimintaperiaatetta, jossa luovan keskittymän vasta rakentuessa yksittäisin esimerkein istutetaan jo uusia siemeniä.

ITSEREFLEKTIO TYÖKALUNA

Yksi kriittisistä menetelmistä, johon koko yhteiskunnan tulisi maailmanjärjestyksen ja talouden horjuessa havahtua, on esteiden poistaminen. Suomalaisten luottamus instituutioihin hyvinvoinnin tuottajana on tutkitusti lujaa, mutta luotto niiden uudistumiskykyyn on heikkoa.⁴ Viesti tulee ottaa tosissaan. On kannettava vastuu siitä, että kulttuuri-instituutiot ja julkiset rakenteet ovat toimivia, luotettavia ja avoimia, ja että luovien alojen toiminta on kustannustehokasta sekä arvoa tuottavaa. Kun sekä olosuhteet että tarpeet yhteiskunnassa muuttuvat, edellyttää tämä alalta vahvaa kykyä itsereflektioon sekä omien ajatusvinoumien poistamista eräänlaisina onnistumisen esteinä.

Suomessa on paljon kulttuurikentän rakenteita ja toimintamalleja, jotka on muokattu hyvin toisenlaisessa yhteiskunnassa kuin missä nyt elämme. Muutoksen pelon edessä tai vanhojen (rahoitus)rakenteiden disruptoituessa harmittelu ja vaatiminen eivät riitä. Meidän tulee ryhtyä tasapainoilemaan hienovaraisemmin ja kriittisemmin olemassa olevan säilyttämisen ja uutta luovan dynamiikan välillä. Jos mielimme perustella kulttuurin ja luovien alojen tärkeyttä sillä, että ne tarjoavat rat-

kaisuja maailman suuriin ongelmiin, tulee meidän osata ratkoa myös alaa itseään kohtaavat haasteet, esimerkiksi talouden kysymyksessä. Se, mihin voi aina vaikuttaa, on oma tekeminen. Voimme tarkastella omia tehottomia ja kenties vanhentuneita toimintamallejamme, jotka saattavat estää arvon tuottamisen yhteiskunnassa. Voimme rakentaa uusia tapoja toimia tilanteessa, jossa tunnistamme kulttuurin olennaiseksi osaksi yhteiskuntamme elinvoimaisuutta, hyvinvointia ja toimivuutta. Jos emme hyödynnä kulttuurin kriittistä potentiaalia itse, uudet, hallitsemattomat dynamiikat vyöryvät yli ja tukahduttavat kulttuuritoiminnan.

Pohjoismainen ihanne sananvapaudesta ja yhdenvertaisuudesta on vahva ja perustuu kulttuuriin ajattelun rakentajana. Silti luovien alojen ja instituutioiden kriittinen potentiaali yhteiskunnan rakentajana eräänlaisissa taitekohdissa on toistaiseksi huonosti tunnistettu ja analysoitu. Olen viime vuosikymmenenä työskennellyt erityisesti kulttuurin vaikuttavuuden ja instituutioiden toimintaedellytysten kehittämiseksi. Olen lisäksi reflektoinut näitä teemoja väitöskirjatutkijana kysyen, mitkä ovat luovan toiminnan vaikutusmahdollisuudet haastaa ja uudistaa alansa ja instituutioitaan. Kun instituutio haluaa kehittyä, kasvattaa vaikuttavuuttaan tai tulla toimintatavoiltaan kestävämmäksi ja elinvoimaisemmaksi, on itsereflektio ensimmäinen askel: Onko kaikki se, mitä teemme, tärkeää? Onko se, miten teemme, järkevää? Olen käytännössä testannut ja nähnyt, kuinka järkeistämällä toimintaa vapautuu henkistä ja taloudellista resurssia luovaan ajatteluun, kehittämiseen ja parhaiden ideoiden esillepääsyyn.

Arvon tuottaminen kestävästi – alalle, yhteiskunnalle, ihmisille – on vastuullisuutta. Siksi kysyn itse julkista rahaa toiminnan kautta kanavoivana johtajana, käytämmekö jokaisen veroeuron vastuullisesti ja toisaalta, tuotammeko valinnoillamme uutta energiaa ja arvoa toisille toimijoille ja yhteisölle. Uskon, että kulttuurissa voimme sekä säästää että luoda uutta.

SYSTEEMISTÄ AJATTELUA

Löytääksemme kulttuurin relevanssin uudessa maailmanjärjestyksessä meidän tulee argumentoida yhä määrätietoiseremmin, mitä merkittävää arvoa luovuus tuo yhteiskuntaan. Kulttuuri on elimellinen dynaaminen voima, joka muokkaa yhteiskuntamme identiteettiä, arvopohjaa ja tulevaisuutta. Jotta kulttuuri loisi ihmisille ja yhteisölle arvoa ja tulevaan katsovaa dynamiikkaa, on alan itse omaksuttava roolinsa arvon tuottajana ja paikkansa systeemisessä kokonaisuudessa.

Systeeminen ajattelu tarkoittaa luovaa toimintaa, joka huomioi kaiken materiaalsen todellisuuden sekä asioiden koko elinkaaren, talouden ja relevanssin osal-

listujien kannalta. Olipa kyse rakennetusta ympäristöstä, designista, tapahtumista, taiteista tai museotoiminnasta, emme luonnollisestikaan tähtää vain toimintaan, joka kuorruttaa tai täyttää ihmisten arkea. Haluamme valjastaa luovuuden sosiaalisesti ja älykkäästi kestäväen arjen rakentamiseen.

Kulttuurinen toiminta onkin eräänlaista systeemitason luovaa suunnittelua ja paikanluontia itsessään, mikä edistää suoraan yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta. Muotoilullinen näkökulma yhteisöjen ja kulttuurin rakentamisessa on keskeinen. Voimme tietoisesti luoda rakenteita, tiloja ja toimintaa, jotka eivät vain vastaa ihmisten tarpeisiin, vaan innostavat ja mahdollistavat uudenlaista ajattelua ja vuorovaikutusta. Osallistava kulttuuri, jossa eri yhteisöt ovat mukana, on tehokas tapa varmistaa, että luovat alat lopulta palvelevat todellisia tarpeita.

Tulevaisuudessa taiteen, designin, rakennetun ympäristön ja luovien keskittymien luonnissa tulisi keskittyä pitkäjänteiseen, systemiseen kehittämiseen, jossa kulttuurin kentällä toimivien työn, käytössä olevien toimintamallien, rakenteiden ja rahoitusmuotojen jatkuva arviointi ovat keskeisiä välineitä reilumman ja vaikuttavamman kulttuurin tekemisessä. Samalla onnistumisen strateginen analysointi ja hyödyntäminen – pohdinta siitä, miten opit siirretään luovan alan osaamispaamaksi – luo edellytyksiä panostusten vaikuttavuudelle.

Onnistumisista puheen ollen: Suomen arkkitehtuurin ja designin ihme – eräänlainen luova keskittymä – luotiin aikana, jolloin Suomen talous oli historiallisesti heikoimmillaan. Tämän työn vaikuttavuus kantaa edelleen kyseisten alojen vahvoina kansainvälisinä brändeinä. Nykyajan vastineena voimme luoda uusia merkityksellisiä luovia keskittymiä elinvoimaisemman, oikeudenmukaisemman, monimuotoisemman ja kestävämmän tulevaisuuden tarpeisiin.

¹ Kiitän silloista valtiosihteeri Elina Laavia helmikuussa 2024 käymästämme inspiroivasta ja tulevaisuuteen katsovasta keskustelusta kompleksisesta aiheesta huolimatta.

² Luovan alan määritelmä pohjaa kulttuuripoliittisesti mm. Briteissä vuosituhanen vaihteen alla toimintansa aloittaneen Creative Industries Task Forcen (CITF) työhön, joka määritteli luovat alat laajasti luovaan ja älylliseen pääomaan perustuvana, hyvinvointia tuottavana toimintana. Myös Tanskassa, jossa jo nähdään vaikutukset, tehtiin luovia aloja koskeva kansallinen strategia vuonna 2003: ”Denmark in the Culture and Experience Economy – 5 new steps”. Siinä kärkihankkeiksi nimettiin kulttuurin ja yksityisen sektorin yhteistyö, muotoilu, arkkitehtuuri, tapahtumat ja urheilujohtaminen eli luovuuden tuottama lisäarvo yhteiskunnassa.

³ Helsingin kaupungin tilaama selvitys *Luovien alojen kasvu: selvitys alan näkemyksistä kasvuteoiksi Helsingissä – 9 tekoa Helsingille*. Toteutus: Ellun Kanat, Toiminen et al. 2025.

⁴ *Luottamusta ilmassa, mutta kuinka paljon? Tutkimus eri sukupolvien luottamuksesta yhteiskunnan instituutioihin*. E2 Tutkimus, Simonen et al. 2021.

ELINVOIMA? SANOPA SE. SITÄ ON NIIN MONENLAISTA.

Kari Kenetti

No, minä olen kuvataiteen parissa tehnyt töitä aikalailla koko aikuisikäni. Ei se kuvataide, tai taide, jota siinä kontekstissa esitetään, ole ainoa kiinnostuksen kohteeni. Elokuvat, musiikki, design ja kirjallisuus ovat yhtälailla tärkeitä, mutta kun se taide joskus kolahti, niin väistämättä ajauduin alalle.

Asuin silloin Hämeenlinnassa ja täällähän ei oikeastaan ollut kuin taidemuseo. Vierailin siellä usein ja olin yhden kesän töissäkin lipunmyyjänä ja salivahtina. Siellä oli ihana henkilökunta ja loistava ilmapiiri. Ulla Huhtamäki oli silloin johtajana.

Jaa, vaikea sanoa. Alkuun kaikki taide ja kulttuuri olivat hyvin henkilökohtaisia juttuja. En tavallaan edes ajatellut suurempaa kuvaa. Nyt kun olen kohta 40 vuotta enempi ja vähempi elättänyt itseni sillä ja saanut perspektiiviä asioihin ja kun Sotamaa pyysi minua yhdeksi kirjoittajaksi aloin pohtia tätä laajempaa asiaa.

Täähän oli ihan sikamaisen vaikea tehtävä. Tunnen useimmat muut mukaan pyydetty kirjoittajat ja he ovat ei pelkästään älykkäitä, mutta myös luotsanneet isompia laivoja. Yrjön tehtävänanto on niin laaja ja tunsin itseni aika pieneksi.

Elinvoima? Niin sanopa se. Sitä on niin monenlaista. Minulle se on tarkoittanut pääasiassa henkilökohtaista elinvoimaa. Onko mitään niin hienoa, kun voi itkeä tai nauraa jonkun taideteoksen vuoksi, tai hyppiä hulluna, kun joku riehuu lavalla ja laulaa sydämensä kyllyydestä.

Se ei niin henkilökohtainen asia on taiteen ja kulttuurin itseisarvo. Se on mitaamattoman arvokas. Toki sitä voi mitata talouden mittareillakin. Uskoisin sen olevan aika mittava. Itseäni lämmittää se, että kulttuurista, lähinnä nyt puhun kuvataiteesta, on se kasvava joukko kokijoina, näkijöitä ja ajattelijoita. Monta kertaa olen esimerkiksi jossain taidenäyttelyssä kuullut muiden kävijöiden keskustelevan taiteesta niin, että olen saanut oikein pidätellä itseäni, etten lähde heidän kanssaan puhumaan. Ihan totta. Kahdeksankymmenluvulla en vielä ollut aistivani tätä. Ja nyt

en puhu jostain kultakauden taidenäyttelyistä, vaan ihan ajankohtaisesta, tämän päivän taiteesta.

Ai se raha? Viittaat vieläpä ministeriin. Se Purran kommentti taiteen luksus-
tuksesta oli vähintäänkin ala-arvoinen. Mihinköhän hän vetää rajan siitä mikä on
taidetta. Tulee tunne, että hän ei tunne ketään kulttuurista kiinnostunutta. Se on
pelottavaa.

Toki taiteella luoja kiitos on myös tahoja, jotka eivät ole poliittisesti ohjattu-
ja. Mainittakoon Suomen Kulttuurirahasto, Saastamoisen säätiö, Wihurin säätiö.
Suomen elokuvasäätiö, muun muassa. Siitä huolimatta olen sitä mieltä, että yhteis-
kunnan tulisi olla vahvemmin mukana kulttuurin edistämässä. Sehän on parhaim-
millaan vientituote. Satsaaminen tukemiseen ei ehkä tuo rahoja just seuraavalla
viikolla takaisin, mutta ajan myöden taatusti.

Eihän mulla tähän mitään tilastotieteellistä faktaa ole heittää, mutta jo joskus
kauan sitten kiinnitin huomiota siihen, että British Council tuki laajasti sikäläisen
taiteen vientiä. Eikä muuten turhaan! Meikäläisten resurssit näissä asioissa ovat
aivan naurettavat.

En mä nyt osaa sen enempää sanoa. Toivonpahan vaan, että kulttuurin tuke-
minen otettaisiin vakavasti ja rahaa siihen laariin laitettaisiin lisää. Meitä taiteen
parissa työskenteleviä on aika paljon. Kovan luokan tyyppejä, jotka kitupalkalla yrit-
tävät parhaansa.

SUOMALAISTA RUOKAA VAI SUOMALAISTEN RUOKAKULTTUURIA?

Laura Kolbe

Portugalin lomalla opin ruokakulttuurin tuotteistamisesta. Kansallisleivosta *Pas-
tel del nataa* saa kaikkialta, alkaen hotellin aamupalalta, päättyen kahviloihin,
joissa lehtevää, vaniljatäytteellä kuorrutettuja herkullisia leivoksia valmistetaan
asiakkaiden silmien edessä. Jäin miettimään: voisiko meillä karjalanpiirakan tuot-
teistaa makupalaksi, jota oma väki ja matkailija arvostavat? Me turistit olemme val-
miita jonottamaan paikallisherkun perässä, kun tarina toimii, tarjontaa on ja maku
on hyvä.

Karjalanpiirakka on rekisteröity Euroopan unionin aidoksi perinteiseksi tuot-
teeksi vuonna 2002. Tosielämän Suomessa karjalanpiirakka on standardikamaa. Se
on pakattu ankeaan muovipussiin ja työnnetty kylmähyllyn alaosaan. Ei erityiskoh-
telua, ei hehkutusta, ei edes mainintaa herkun kotimaisuusasteesta. Perusjuttu on
hoidettu asiallisesti, ravintoaineet on kuvattu pikku printillä ja koko homma tuok-
sahtaa teollisesti valmistetun elintarvikkeen persoonattomuutta. Vain Pohjois-Kar-
jalassa yksilöllisesti valmistettua piirakkaa saattaa saada herkullisesti suoraan uu-
nista.

ONKO RUOKA KULTTUURIA?

Syöminen on universaalia, mutta ruokamuistot ovat yksilöllisiä ja paikkasidon-
naisia. Aterioimme keskimäärin kolme kertaa päivässä, joten ruokailu liittyy aina
kontekstiinsa. Lapsuuden aistikokemukset eivät valehtele. Kun makuun kerran
päästään, maistuvat kasvuajan ruoat hyvältä elämän loppuun saakka. Ruoka on
kuin silta tai kieli, jonka avulla kommunikoimme kulttuurisesti monia asioita. Sen
ääressä voi tuntea syvää vierautta tai suurta solidaarisuutta. Parhaimmalta ruoka
maistuu, kun ollaan yhdessä koulun ruokasalissa tai työpaikan ruokalassa, perheen
kanssa, kaveriseurassa, sukulaisten ja tuttavien kesken.

Ruokaan ja ruokailuun liittyvät tottumukset ja tavat ovat syvällä kulttuurissam-
me. Voidaanko puhua suomalaisesta ruokakulttuurista? Suomi on muuttunut viime

vuosikymmenten aikana, samoin ovat muuttuneet ruokatottumukset. Historiallisesti Suomessa ei ole ollut yhtenäistä ruokaperinnettä. Aina 1800-luvulle saakka mentiin sääty- ja luokkajärjestelmän puitteissa. Vauraus ja köyhyys näkyivät lautasella – ja näkyvät edelleen. Realismi kohtasi ruokakulttuurissa, sillä 1860-luvun nälkävuodet pakottivat uudistuksiin. Oli ryhdyttävä valistamaan kansaa ja pian kotilousopetuksessa nousi ruoka- ja terveystaloustieteen keskiöön.

Maamme gastronominen omakuva muodostui osana poliittisen suomalaisuuden rakentamista. Ruoka muutettiin suomalaisiksi samalla tavalla, jolla muikin ”kansallinen” kuorutettiin osaksi kulttuuriamme ja identiteettimme. Vaikutteita on omaksuttu idästä, lännestä ja etelästä. Ruokakulttuuri on samalla kertaa paikallista ja ylikansallista ja siinä on sen kiehtovuus. ”Suomalaisuutta” ruokaan alettiin hakemalla raaka-aineita joko maakunnista, metsästä, merestä tai Lapin erämaista. Sotien jälkeen ja elintason noustessa karhu ja poro, lohi ja lakka valjastettiin sinivalikoisten raaka-aineiden kantaäideiksi.

Ihanteena 1900-luvulla oli kotona tehty ruoka. Lannoiteteollisuus, säilykkeet ja valmisruoka kehittyivät Suomessa viiveellä – omavaraisuus ja agraari elämäntapa piti suomalaiset tukevasti kiinni alkutuotannossa. Muutto kasvukeskuksiin alkoi sekoittaa alueellisen ruokaperinteen. On siirrytty maatalousvaltaisesta moderniin urbaaniin syömiseen. Kulutuserot ovat tasaantuneet; samaa ruokaa syödään maan eri osissa, maalla ja kaupungissa. Uutuuksien jatkuvassa tulvassa perusraaka-aineet, peruna ja leipä, ovat säilyttäneet asemansa, mutta maitotuotteet ja liha ovat joutuneet ideologiseen ristituleen. Elintason noustessa uudet ongelmat ovat ajankohtaisia: niukkuuden aiheuttamat sairaudet ovat vaihtuneet ylipainon aiheuttamiin elintasosairauksiin.

YLPEÄNÄ OMAN PÖYDÄN PERINTEISTÄ!

Onko ruoka kulttuuria? Voisiko karjalanpiirakka olla kulttuurikuvamme ytimessä? On useita haasteita: ensin pitäisi päättää, mitä ja kenen kulttuurisuomalaisuutta ruoassa markkinoidaan. Maakunta ei toimi, koska vain harva samastuu heimonsa outoihin historiallisiin ruokiin. Luonto ei toimi, koska ihmiset elävät urbaanisti ja kaupungeissa. Eksotiikka ei toimi, koska harva meistä viettää järin eksotista elämää.

Voiko muualta oppia? Maailmalla ruokaa tuotetaan kulttuurisesti tunnepuheella, tuottamalla ylpeyttä omasta perinteestä. Venäläinen keittiö ja sen symboloima vieraanvaraisuus läpäisee luokat, alueet ja maantieteelliset rajapinnat. Ruotsalainen *hushandskost* on yhdistelmä arkiruokaa ja toistuvaa syömistä. Sana ”hus” (koti, arki)

painottuu positiivisesti. Italiassa korostuu rakkaus ruokaan ja syömiseen – paikasta ja alueesta riippumatta. Alueellisuus, autenttisuus ja omavaraisuus korostuvat, sillä jokaisella perheellä on oma tapansa laittaa ruokaa. Alkujaan herraskainen ranskalainen keittiö on puolestaan onnistunut yhdistämään koko kansakunnan yhdeksi ruokakulttuurireviiriksi. Gastronomian valtavirtaukset ja ranskan kieli loivat ravintolakulttuurin perustan Suomessa.

Suomalaista ruokakulttuurikeskustelua vaivaa liiallinen kansallinen ylpeys. Kun tavoitteena on kansakunnallisen ruokakuvan puleeraaminen, jalostuu ruokakeskusteluun liikaa jäykistävää ”suomalaisuutta”. Tavoitellaan ihanteellisia korkeuksia, kun pitäisi katsoa arkiseen ja tavalliseen, jokapäiväiseen. Sen sijaan, että markkinoimme ja tuotteistamme suomalaista ruokaa, voisimme alkaa kehittää ”suomalaisten ruokaa”. Suomalaisten ruoka on sitä, jota nautimme arkena ja juhlassa.

Suomalaisten ruoka tarvitsee tarinan pärjätäkseen kulttuurisesti. Ylevän ruokanationalismin sijaan tarvitaan puhetta, jonka perusta on arkisessa kokemuksessa. Maailman onnellisimman kansan syömiseen liittyvä kulttuuria ei lainkaan ole osattu tuotteistaa. Muistot ja nostalgia toimivat aina. Framille rohkeasti Anni-mummit, Tyne-äidit ja Lasse-isät, perheiden parhaat nuoremmat ja vanhemmat pitokokit ja ruokamestarit sekä metsästäjät ja kalastajat, joiden loihittimien aterioiden muisteleminen saa edelleen iloin kyyneleet silmiin.

Onnellisten suomalaisten ruokaa tulee tuotteistaa ilon ja nautinnon kautta, ei terveellisyttä korostamalla. Nyt kuullaan liikaa puhetta ravitsemuksen funktionaalisuudesta, terveellisyydestä, ekologisuudesta, kestävydestä, säästäväisyydestä ... huh! Syntyy liikaa apeita tunteita ruoan äärellä, kuten syyllisyyttä, häpeää, surua, riittämättömyyttä ja ilottomuutta. Korostamista kaipaisivat kaikki ruokaan ja syömiseen liittyvät positiiviset arvot ja tunteet.

ARVON MEKIN ANSAITSEMME - RUOKAKULTTUURISESTI

Käsi sydämelle: Suomi voisi olla kiehtova ruokamaa. Syömäkulttuuristamme on paljon kerrottavaa ja paljon tutkittavaa. Turha vaatimattomuus ei kaunista. Ruoka on nostettava ”kulttuuriksi” ja ruokakulttuurille on annettava arvo. Tähän saakka haasteena on kentän sirpaleisuus. Ruokakentän monet toimijat ovat liikkuneet erillään toisistaan. Yliopistoilla tutkitaan ravitsemukseen liittyviä kysymyksiä. Kansanterveyden ja lääketieteen tutkimuksen rahoittajia kiinnostavat omat, terveyteen ja elämäntapoihin liittyvät erikoiskysymykset. Eri ministeriöt pallottelevat kukin tahollaan ruoan tuottamisen, markkinoinnin ja kuluttamisen teemakokonaisuuksia.

Elintarvikkeiden valmistajat, edunvalvojat, ruokajärjestöt ja -markkinoijat toimivat omillaan.

Tärkeintä olisi kulttuurisen viestin kirkastaminen: ruokaa on rakastettava! Jokapäiväisen syömisemme tulisi tuottaa iloa ja sen valmistaminen ylpeyttä. Palaan *pastel del natan* avaamiin tuntemuksiin. Koska ruoka on intiimiä, jokapäiväistä ja toistuvaa, pitäisi siihen kietoutua onnen, nautinnon ja intohimon tunnemaailmoja! Uusi ruokakulttuurinen visio voisi olla: rakkaudesta suomalaisten ruokaan ja vieraanvaraisuuteen. Hyvä ruoka on kaikkialla maailmassa omin käsin ja hellyydellä tehtyä. Tässä meillä on paljon opittavaa.

Laajemmin suomalaisten ruoka on kulttuurimme peili. Ruokaan liittyy kotimaan maaseutu, maanviljelys ja maanviljelijät. Ruoan ympärille kietoutuu teollisuutta ja tuotantoa eli elintarvikeosaamista. Ruokakulttuuri ilmentää paikallaista elämäntapaa, estetiikkaa, hiljaista perinnetietoa ja sosiaalisen identiteetin rakentumista. Ilman jokapäiväistä syömistä ei olisi suomalaista ruokaa.

Ruokakulttuuriin kuuluvat myös ruokatottumukset ja tavat, joilla ruoka käsitellään alkutuotannosta pöytään ja ruoan tarjoiluun. Maakunta- ja luontoperusteisen ruokakulttuurin sijaan voisi palata kuvanveistäjä Ville Wallgrenin ruokafilosofiaan – sen tämä mainio taitelija kiteytti teoksessaan *Pariisin Villen ruokasaarna (Ville-Gubbens matkatekes, 1921, 1994)*. Wallgrenille ruoka on kulttuuria, ja kulttuurista tulee nauttia – yhdessä ja erikseen. Villen ruokakäsyt toimivat edelleen:

1. Jokapäiväinen leipämme anna meille tänään sekä kaikkina elämämme päivinä.
2. Sinun tulee oppia valmistamaan hyvän makuista ja terveellistä ruokaa ja juomaa, jonka avulla terveytesi suo sinulle pitkän ja onnellisen elämän.
3. Ole säästäväinen ruuassasi ja juomassasi.
4. Sinun on kunnioitettava Äitiäsi ja Isääsi.
5. Älä tapa.
6. Se, että rakastaa lähimmäistään niin kuin itseään, merkitsee että suo hänelle yhtä hyvää ruokaa ja juomaa kuin itse haluaa nauttia.
7. Älä varasta lähimmäisesi ruokaa äläkä juomaa.

KULTUREN SOM KRAFTKÄLLA

Gunvor Kronman

Under senare tid har omvärldsläget tillspetsats på ett dramatiskt sätt. Rysslands aggressiva anfallskrig mot Ukraina har förorsakat massivt lidande bland de ukrainska medborgarna och skapat krigsfruktan och oro i hela Europa.

Samtidigt försöker de europeiska ledarna frenetiskt hantera en helt ny krissituation, som uppstått på ett överraskande håll. Den nya regeringen i USA talar idag nedlåtande om Europa och lägger tuffa handelstullar mot europeiska varor.

Krig i Ukraina, handelskrig mellan USA och Europa.

I tider av utbredd osäkerhet är det ofta kulturen som stöder och inspirerar. Kulturen behövs som en mjuk, intellektuell motkraft och som en påminnelse om varför vi överhuvudtaget rustar upp och förbereder oss på civila och militära kriser. Det är vår kultur, det vill säga vårt samhällssystem och våra demokratiska värderingar, som krisberedskapen i slutändan handlar om. Det är för att bevara vårt gemensamma kulturarv som vi satsar stora summor på det militära och civila försvaret.

År 2021 startade Hanaholmen, samarbets- och kulturcentrum för Sverige och Finland, ett nytt civilt, krisberedskapsprogram. Utbildningsprogrammet *Hanaholmen-initiativet*, som riktar sig till finska och svenska krisberedskapsexperter, väckte inledningsvis en del frågor eftersom alla inte förstod varför ett kulturcentrum engagerar sig i krisberedskapsfrågor. Hanaholmens arbete har ändå aldrig följt en strikt indelning i kultur och övriga samhälleliga fenomen, utan har alltid utgått från kulturen som drivkraft för en aktiv och bred samhällsorienterad verksamhet.

Redan när Hanaholmen grundades för femtio år sedan stod det klart att kulturbegreppet inte skulle definieras och tolkas alltför snävt. Hanaholmen skulle tvärtom användas för en bred bilateral och nordisk verksamhet på olika samhällsområden. Vid en tidpunkt då Finlands rörelseutrymme i övrigt kraftigt begränsades av Sovjetunionens mörka skugga intog Hanaholmen en roll som Finlands fönster mot väst.

Ända sedan invigningen 1975 har Hanaholmen således inte endast speglat utan också påverkat den demokratiska samhällsutvecklingen i Finland. Hanaholmen har verkat som en samhällelig aktör, som inte endast möjliggör möten och diskussioner,

utan som också själv väljer vilka samhällsområden som skall ägnas särskild uppmärksamhet. Samtidigt har kulturen alltid levt kvar på Hanaholmen som verksamhetens intellektuella och moraliska ryggrad och tankemässiga näringskälla.

KULTUR OCH DEMOKRATI HÖR IHOP

Vilken betydelse har då kulturen för en organisation, ett samhälle och en nation?

I Europeiska kommissionens rapport *Culture and Democracy: the evidence* från 2023 påvisas ett tydligt samband mellan ett regelbundet deltagande i kulturaktiviteter och en stärkt sammanhållning och demokrati.

Kulturellt aktiva individer är mera benägna att rösta och engagera sig i olika samhällsprojekt oavsett utbildningsnivå eller bakgrund. Det är enligt rapporten således viktigt att investera i kulturellt deltagande för att främja och utveckla stabila och livskraftiga demokratiska samhällen.

KULTURENS EFFEKTER KAN MÄTAS

Kulturellt engagemang är samtidigt ett mångbottnat fenomen. För en del handlar det om att besöka teatrar och konserter. För andra kanske mera om att arbeta, nätverka och skapa nytt tillsammans med andra människor.

När vi talat med deltagare i mångåriga projekt som Hanaholmen-initiativet, ledarskapsprogrammet Tandem Leadership och kulturcheferprogrammet Hanaholmen Kultur hör vi ofta sägas att man inte kan underskatta betydelsen av att stärka relationerna på individnivå. Individuella nätverk bidrar till ett stärkt samarbete på organisationsnivå, som i sin tur stimulerar känslan av tillhörighet och tillit på nationell och internationell nivå. Personliga möten och samtal skapar en kultur av gemenskap och ömsesidig förståelse.

Vad är det då kulturen bidrar med i praktiken? På vilket sätt gynnas samhället av kulturella aktiviteter?

Trots att kulturutövare bevisligen bidrar till att förbättra ett lands motståndskraft och ekonomi, har myndigheter och politiker ofta svårt att ta till sig informationen. Detta beror kanske delvis på kulturutövarna själva, som borde bli bättre på att tala om kulturens värde som kultur och vad kulturen bidrar med i samhället, men också på en allmän inställning till kulturen som något svårsmåttbart och konturlöst.

Siffrorna talar ändå sitt tydliga språk. I Sverige upplevde kulturevenemangen en remarkabel tillväxt innan coronapandemin. Från 2011 till 2019 ökade kulturen med över 32 procent, från 38,5 miljarder till över 50 miljarder svenska kronor.

Även efter pandemin var det hela 26 tusen årsverken som var verksamma inom de svenska kulturevenemangen. Det här är siffror som man enligt verkställande direktören för Svensk Scenkonst, Mikael Brännvall, tidigare inte haft tillgång till, vilket gjort att det nu finns ett stort intresse bland myndigheter och politiker att ta del av uppgifterna. Följaktligen har kulturminister Paria Liljestrand påpekat att de kulturella och kreativa branscherna bör börja beaktas som en ny basindustri i Sverige.

I Finland har centralorganisationen för kultur- och konst-organisationer *Kulta* lyft fram en annan aspekt av kulturens samhällseliga betydelse. Enligt Kulta stärker konst och kultur inte bara den kognitiva prestationsförmågan och förbättrar kommunikationen, den ökar också självinsikten och förmågan att förstå och acceptera andra. Kultur bidrar till ett mera flexibelt tankesätt, en ovärderlig egenskap i en tid av förändring och kriser.

Världshälsoorganisationen WHO rekommenderar i sin tur att vi skall använda konst och kultur i våra sociala och hälsovårdstjänster för att stärka och gynna medborgarnas mentala och fysiska hälsa.

I samband med ett besök på Hanaholmen i november 2024 vittnade forskaren Marcel Forster från Jameel Arts & Health Lab vid New York University om väggmålningars betydelse för personer som vistas i sjukhusmiljö. Han konstaterade att forskningen visar att medveten exponering för konst förknippades med ökat hopp, mindre ångest och ökat psykiskt välbefinnande hos patienter som varit föremål för mera omfattande onkologisk kirurgi.

I krigets Ukraina fungerar kulturen likaså som en stimulerande kraftkälla. När chefen för det ukrainska kulturcentret i Finland, Andriy Korban, intervjuades av YLE kort efter Rysslands attack mot Ukraina i februari 2022, konstaterade han att den ukrainska kulturen aldrig kommer att dö. Korban påpekade att kulturen haft en identitetsskapande och samlande funktion under alla de år som landet legat i öppen konflikt med Ryssland. Kulturen har fungerat som en motor för Ukraina att röra sig framåt.

När Ukrainas presidentfru Olena Zelenska besökte Helsingfors med omnejd i mars 2025 intygade hon samma sak. Kulturen i alla dess former har enligt henne fungerat som en aldrig sinande inspirationskälla för det ukrainska folket.

KULTUR, DEMOKRATI OCH LYCKA

I Norden har vi under många år varit skonade från krigets fasor, men vi vet mycket väl vad Olena och Andriy talar om. Finland har sina egna färskas krigserfarenheter, Norge och Danmark likaså.

Efter andra världskrigets våldsamerheter har de nordiska länderna återhämtat sig snabbt. Idag är Norden det område i världen där människor är nöjdest med sina liv. Finland har valts till världens lyckligast land åtta år i rad och de andra nordiska länderna ligger inte långt efter i rankingen.

Lycka är naturligtvis ett mångbottnat begrepp och handlar kanske mera om individuell grundtrygghet och ett allmänt förtroende för samhälleliga funktioner än om ren och skär daglig glädje. Enligt Micael Dahlen, professor vid Center for Well-being, Welfare and Happiness vid Handelshögskolan i Stockholm, visar forskningen också att lyckan är större i demokratiska länder. Lycka leder till att man betar sig bättre i samhället och ställer upp för sina medmänniskor.

Således lönar det sig att engagera medborgarna i mångsidiga, kulturella aktiviteter. På så sätt skapar vi trygga samhällen, tillitsfulla medborgare och starka demokratier.

IHMISET, TIETEET JA TAITEET?

Seija Kulkki ja Yrjö Sotamaa

Mihin ihmiset ja ihmiskunta tarvitsevat tieteitä, taiteita ja kulttuuria? Mihin tarvitaan ihmisten jatkuvasti kehittyvää tietoa ja tietoisuutta todellisuudesta? Voiko ihmisyyttä ja ihmiskuntaa olla olemassa ilman kehittyviä tieteitä, taiteita ja kulttuuria ja niiden luomaa ymmärrystä todellisuudesta, maailmasta ja ajastamme?

Näinä aikoina joutuu kysymään itsestäänselvyyksiä, koska näyttää siltä, että aikamme kyseenalaistaa itsestäänselvyydetkin.

Aristoteleen (384–322 eaa.) mukaan¹ filosofit ovat jo satoja vuosia ennen ajanlaskun alkua ponnistelleet todellisuuden luonteen ymmärtämiseksi. Tällöin filosofisen keskustelun keskeisiä piirteitä oli pohtia tietämistä, todellisuuden rakennetta, estetiikkaa, etiikkaa ja moraalialia sekä hyvää elämää koskevia näkemyksiä. Jo noin 500 vuotta ennen ajanlaskun alkua joonialainen luonnonfilosofia uudisti merkittävästi ihmisten ajattelua. Kehitettiin rationaalinen selitysmalli todellisuuden luonteesta, se malli syrjäytti myyttisen.

Samaan aikaan pohdittiin muun muassa sofistien toimesta, onko moraalin alkuperä luonnossa vai tottumuksissa? Ja jos moraalinormit eivät perustu asioiden todelliseen luonteeseen, kuinka ne voidaan oikeuttaa?

Platonin (427–347 eaa.) dialogeissa² filosofi rakastaa ja haluaa viisautta. Hän ei luule tietävänsä asioita, joita ei tiedä. Hän etsii jatkuvasti totuutta dialogin ja totuutta haastavien kysymysten ja argumenttien avulla.

Tiedämme kuitenkin, että todellisuuden luonteen ja totuuden rationaalinen etsiminen ja hyväksyminen voi paikka paikoin olla haasteellista.

Muistamme Galileo Galilein (1564–1642)³ kohtalon joutua katolisen kirkon inkvisition eteen, koska väitti totuutena, että maa kiertää aurinkoa. Hän joutui vetäy-

¹ Aristoteles (384-322 eaa.): Metafysiikan ensimmäinen kirja. Joonialaiset luonnonfilosofit. Antiikin filosofia, Filosofia.fi.

² Antiikin filosofia. Filosofia.fi

³ Wikipedia: Galileo Galilei

tymään aurinkokeskeisestä todellisuuden hahmotuksesta, mutta sitkeänä totuuden puolesta puhujana ennen kuolemaansa hän lausui kuuluisat sanat: se kiertää sitenkin.

Vasta vuonna 1992 paavi Johannes Paavalin II:n aikaan Galileo Galilein kirja *Dialogo dei due massimi sistemi del mondo* poistettiin katolisen kirkon kiellettyjen kirjojen luettelosta.

Galileo Galilein tärkeänä saavutuksena voidaan pitää myös, että hän kehitti merkittävästi tieteellistä metodologiaa. Hänen toimestaan filosofinen todellisuuden jäsentäminen muuttui luonnontieteelliseksi lähestymistavaksi. Aristoteleesta saakka logiikkaa oli pidetty tieteen keskeisimpänä työkaluna. Galileo Galilei yhdisti logiikkaan kvantitatiiviset kokeet ja matemaattisen analysoinnin, mikä muodosti luonnontieteiden perustan. Hän kehitti näitä lähestymistapoja viedessään eteenpäin erityisesti tähtitiedettä, fysiikkaa ja matematiikkaa.

Galileo Galilei edelsi valistuksen aikaa. Valistus on eurooppalainen aatevirtaus, joka korosti järjen ja tiedon merkitystä. Valistus alkoi 1600-luvun lopun Ranskassa, teki läpimurtonsa 1730-luvulla, saavutti huippukautensa 1760-1770-luvuilla ja alkoi sen jälkeen heiketä. Valistus pyrki järkeen ja rationaalisuuteen nojautuviin uudistuksiin kulttuurin ja yhteiskuntaelämän aloilla.

ENTÄ NYT?

Meidän aikamme Galileo Galilei-hetki saattaa olla vuoden 2025 alku, kun Yhdysvaltojen hallinto kielsi osana kulttuurisotaansa yli 100 pääosin tieteen piirissä luotua termiä sekä niiden käytön lähinnä julkisrahoitteisessa tieteellisessä tutkimuksessa, yliopistoissa ja muissa yhteyksissä, mukaan lukien YK:n julkilausumissa. Kiellettyjä ovat muun muassa sanat: ilmaston muutos (climate change), monimuotoisuus (diversity), tasa-arvo (equality), kestävä kehitys (sustainability) ja osallistaminen ja yhteisöllisyys (inclusion).

Moni näistä sisältyy yliopistojen perustehtäviin ja missioihin.

Kiellettyjen listalla ovat siten ajankohtaiset tieteiden, taiteiden ja kulttuurin keskeiset kysymykset ihmiskunnan ja luonnon säilymisen ja monimuotoisuuden, tiedon ja tietoisuuden kehittymisen sekä ihmisten arvojen ja eettismoraalisen perustan vahvistamisen hyväksi. Kyseessä on aikamme keskeisten henkisten ja tiedollisten ponnistuksien kyseenalaistaminen.

Kuitenkin historiallisesti juuri nyt tarvittaisiin monipuolista todellisuuden, maailman ja aikamme kehityksen suuntien hahmottamista. Elämme kokonaisval-

taista geopoliittista sekä yhteiskuntien, talouden ja teknologioiden järjestelmäta-
soista muutosta globaalisti, alueellisesti, kansallisesti ja paikallisesti.

Elämme aikaa, jossa 'kaikki muuttuu'.

Kokemus epävarmuudesta ja epäjatkuvuudesta on laajasti jaettu, kollektiivinen.

Helsingin yliopiston rehtori Sari Lindblom piti Helsingin yliopiston vuosipäivän 26.3.2025 juhlapuheessaan tilannetta vakavana. Hän on huolissaan tieteen sekä kulttuurin ja taiteiden tulevaisuudesta. Haasteena on ympäröivän maailman ja yhteiskunnan nopea, valtava ja ennakoimaton muutos ja suunta, joka haastaa ihmisyyden, ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin, sekä läntiset arvot kuten vapauden, totuuden, tasa-arvon, kestävä ja monimuotoisen kehityksen sekä yhteisöllisyyden.

Rehtori Sari Lindblom toteaa, että meidän tulisi tässä hetkessä tajuta kulttuurin, tieteen ja taiteiden merkittävä rooli kehityksessä.

Laaja-alainen ja pitkäjänteinen tieteellisen tiedon ja osaamisen vahvistuminen sekä kulttuuri ja taiteet ovat palvelu yhteiskunnalle. Niiden avulla etsitään ja edistetään aktiivisesti ratkaisuja ilmastonmuutoksen ja luontokadon ratkaisemiseksi sekä oikeudenmukaisen yhteiskunnan, tasa-arvon, monimuotoisuuden ja saavutettavuuden lisäämiseksi.

Näin tuetaan ihmisten ja luonnon hyvinvointia sekä yhteiskunnan keskinäiseen luottamukseen perustuvaa kriisinsietoa ja uudistumiskykyä.

Rehtori Sari Lindblom toteaa, että meidän kaikkien tulee toimia järkähtämättömästi Suomen ja eurooppalaisten arvojen puolustajina.

Juuri nyt on olennainen tarve vahvistaa taiteiden, tieteiden ja yliopistojen asemaa, autonomiaa, monipuolisuutta⁴ sekä kansainvälisiä yhteyksiä ja yhteistyötä.

Rehtori Lindblom toteaa myös, että Suomea tarvitaan nyt Euroopan ja EU:n suunnannäyttäjäksi ja yhteisen eurooppalaisen arvopohjan vahvistajaksi.

TIETEET JA TAITEET VIEVÄT TULEVAISUUTTA KOHTI?

Kulttuurin, tieteiden ja taiteiden perustehtävä onkin kautta historian ollut hahmottaa tulevaisuuden suuntia ja luoda monipuolisesti tietoa ja näkemyksiä siitä, mitä saattavat olla tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet ja miten niistä voidaan menestyksekkäästi selviytyä.

⁴ Viime aikoina on ollut tendenssinä kohdistaa tieteelliseen tutkimukseen ja TKI:n käytössä olevat varat lyhytjänteisesti ja tulevaisuuden kehitystä kaventavasti nähtävissä oleviin ajankohtaisiin teknologian ja talouden kasvu- ja kilpailukykyhaasteisiin. Tämä on jo kaventanut tieteen sisältöä, on muun muassa lakkautettu humanististen tieteiden, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen professuureja, opetusohjelmia ja tutkimusta.

Vertaileva tutkimus Pohjois-Amerikan ja Euroopan yliopistojen toiminnasta ja rahoituksesta (2023)⁵ pohtii samoja kysymyksiä. Se toteaa, että yliopistot, tieteellinen tutkimus ja opetus vaikuttavat olennaisesti ihmisten sivistyksen sekä politiikan, hallinnon, ministeriöiden, eri instituutioiden sekä lainsäädännön ja laillisuuden tasoon ja laatuun.

Niiden vaikutus on olennainen myös ihmisten terveyteen ja elinajan odotukseen, sosiaaliseen statukseen ja demokratian kehitykseen, ymmärrykseen tasa-arvosta, vapaudesta, vastuusta ja yhteisistä asioista huolehtimisesta.

Yliopistot ja tiede 'yhteiskunnallisina instrumentteina' voivat myös kehittää teknologioita, jotka voivat sekä tuhota että pelastaa ihmiskunnan ja planeetan.

Euroopan ja Pohjois-Amerikan yliopistoja ja tiedettä koskeva vertaileva tutkimus toteaa, että yliopistojen, kulttuurin, tieteiden ja taiteiden yhteiskunnallisen voiman vähättely, ylenkatsominen tai joutuminen väärin käsiin voivat johtaa vakaviin seurauksiin. Pitää tajuta pitkäaikaiset yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset.

Salzburgin Musiikkijuhlilla kesällä 2012 esitettiin Giacomo Puccinin (1858–1924) ooppera *La Bohème* (Wienin Filharmonikot, kapellimestari Daniele Gatti ja ohjaaja Damiano Michieletto). Oopperassa kuvattiin tulevaisuus, jossa tie nousee pystyyn globaalille taloudelliselle eliitille. Näyttämölle nousi koko näyttämön levyinen ja korkuinen musta asfalttitie valkoisine keski- ja reunaviivoineen konkreettisesti pystyyn. Kaikki muuttui. Uusi alku käynnistyi talven nuotiotulien jälkeen opiskelijoiden voimin. Opiskelijat loivat yhdessä seuraavan kehitysvaiheen askelmerkit.

Samana vuonna Wolfgang Amadeus Mozartin (1756–1791) Taikahuilu oopperan (*Concentus Musicus Wien*, kapellimestari Nikolaus Harnoncourt ja ohjaaja Jens-Daniel Herzog) loppukohtauksessa kaatuivat kaikki merkitysjärjestelmät; ideologiset, yhteiskunnalliset, tieteelliset ja uskonnolliset. Lavalla oli kirjaimellisesti kasa kaatuneiden merkitysjärjestelmien edustajia symboleineen, mukaan lukien Vapaamuurarit ja Tempeliritarit. Uusi alku lähti liikkeelle tavallisten nuorten ja heidän lapsikatraansa toimesta (Papagena ja Papageno lapsineen); he vaelsivat iloisesti laulaen keskellä luontoa, auringon paistetta, linnun laulua kuunnellen ja Taikahuilua soittaen.

Vuonna 2012 oopperataide aisti populismin esiinmarssin.

Tieteen ja taiteen filosofit ehdottavatkin, että tieteen ja taiteen menetelmin voidaan hahmottaa ja jäsentää tulevan kehityksen potentiaaliset tendenssit.

⁵ Jens Jungblut, Martin Maltais, Erik C. Ness ja Deanna Rexe (Editors), 2023: *Comparative Higher Education Politics: Policy Making in North America and Western Europe*, Springer

Filosofi Martin Heidegger (1889–1976)⁶ loi käsitteen *Dasein* kuvaamaan ihmisenä olemisen perusluonnetta suhteessa todellisuuteen. Ihmisellä on reflektiivinen ja jatkuva suhde todellisuuteen, ympäristöön ja muihin ihmisiin. Ihminen 'kulkee maailmassa' ikään kuin alitajuis-tietoisesti 'sensorit' koko ajan päällä aistimassa tilaa, tilannetta ja tapahtumia. *Dasein* laajentaa ihmisen ja todellisuuden suhteen vuorovaikutteiseksi, reflektiiviseksi.

Georg Henrik von Wright (1916–2003)⁷ piti tärkeänä tieteen sekä tieteellisen ajattelun ja metodien merkitystä ihmisten todellisuutta koskevalle ymmärrykselle, syys-seuraussuhteiden havaitsemiselle sekä yhteiskunnallisten muutoksien taustalla olevien tapahtumien, prosessien ja mekanismien tunnistamiselle. Tiede ja tieteellinen metodi vahvistavat kykyä havaita ja ymmärtää meneillään olevaa kehitystä.

Von Wright oli erityisen kiinnostunut tieteellisen ajattelun ja metodin vaikutuksista ihmisten kykyyn hahmottaa tulevaan kehitykseen vaikuttavat *tendenssit*. Työssään hän korostikin ihmistieteiden menetelmien omaleimaisuutta.

Von Wrightin mukaan ihmistä intentionaalisesti toimivana kulttuuriolentona tutkivien ihmistieteiden roolia tulisikin vahvistaa suhteessa luonnontieteisiin. Ihmistieteet pyrkivät ymmärtämään, luonnontieteet selittämään.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831)⁹ puolestaan on kirjoittanut taiteen filosofiasta. Hänkin on ollut lähestymistavaltaan fenomenologinen, reflektiivinen ja hermeneuttinen.

Hänkin sijoittaa ihmisen keskelle aikaansa ja sen ympäristöjä ja tapahtumia havaitsemaan fenomenologisen reflektiivisesti tendenssejä, mitä on tapahtumassa ja mihin suuntaan kehitys on menossa.

Hän vahvistaa kuvaa taiteesta tiedollisen ja maailmankatsomuksellisen merkityksen rakentajana.

⁶ Martin Heidegger (1927): *Being and Time*

⁷ Georg Henrik von Wright (1999), *Tieto ja ymmärrys, kokoomateoksesta, joka sisältää teokset Tiede ja ihmisjärki, Minervan pöllö ja Ihminen kulttuurin murroksessa*. Suomentaneet Anto Leikola, Risto Hannula, Jussi T. Aro ja Heikki Nyman

⁸ Georg Henrik von Wright, Wikipedia

⁹ G.W.F. Hegel (2013): *Taiteenfilosofia: Johdanto estetiikan luentoihin*, suomentaneet Oiva Kuisma, Risto Pitkänen, Jyri Vuorinen. Alkuperäisteos 1842

ENTÄ TULEVAISUUS?

Mitä tendenssejä on havaittavissa? Mihin maailma on menossa?

Tieteentekijöiden liitto (HS: mielipide 2.5.2025) on syvästi huolissaan tieteen vapauden heikentymisestä niin kansainvälisesti kuin Suomessa. Liitto toteaa, että tieteestä ei pidä tehdä poliittisen vallankäytön välinettä. Viime aikojen tapahtumat osoittavat, että poliittinen valta pyrkii avoimemmin ohjaamaan sitä, mitä tutkijat voivat tutkia, julkaista ja sanoa. Tämä kehitys on vakava uhka sekä tieteen autonomialle että tutkijoiden työrauhalle.

Yhdysvalloissa presidentti on aloittanut järjestelmällisen hyökkäyksen Harvardin yliopistoa vastaan, koska se ei ole taipunut poliittiseen ohjaukseen. Hyökkäys on laajasti yliopisto- ja tiedevastainen. Tämä tarkoittaa käytännössä liittovaltion rahoituksen leikkauksia ja ideologisesti motivoitua puuttumista tutkimus- ja opetussisältöihin. Yliopistojen tutkijat ja opettajat joutuvat työskentelemään pelon ilmapiirissä. Väärä tutkimusaihe tai kriittinen näkökulma voi johtaa rahoituksen tai työn menettämiseen.

Tieteentekijöiden liitto toteaa, että ilman vapautta tutkimus ei ole enää tiedettä vaan vain vallankäytön väline.

Nuorten Tiedeakatemian jäsenet (HS: mielipide 7.5.2025) kirjoittavat, että tiede totuuden tavoittelijana on keskeinen työkalu vapaan demokratian ylläpitämisessä. Nuoret tieteenharjoittajat katsovat, että heidän vastuullaan on puolustaa akateemista vapautta. He haluavat rakentaa Euroopan, jossa totuudella on arvoa ja tutkimus voi kukoistaa ilman pelkoa poliittisesta sensuurista.

Tarvitaan sivistyksen kunnianpalautus.

Viime aikoina on ollut myös tendenssinä kohdistaa tieteelliseen tutkimukseen ja TKI:hin käytössä olevat varat lyhytjänteisesti ja tulevaisuuden kehitystä kaventavasti nähtävissä oleviin ajankohtaisiin teknologian ja talouden kasvu- ja kilpailukykyongelmiin. Tieteen rahoitus on muuttunut tilaustutkimusrahoitukseksi.

Tämä on jo kaventanut tieteen sisältöjä. On muun muassa lakkautettu humanististen tieteiden, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen professuureja, opetusohjelmia ja tutkimusta. Tieteiden, kulttuurin ja taiteiden rahoitus kapeasti kohdennettuna ja lyhytjänteisenä hankerahoituksena rajoittaa olennaisesti tulevaisuuden kehitys-, kasvu- ja kilpailukyky mahdollisuuksia.

Rahoitus lukitsee kapeudellaan ja lyhytjänteisyydellään tulevaisuuden kehitysmahdollisuudet. Eletään tässä ja nyt, 'kädestä suuhun'.

Samanaikaisesti yliopistojen ja tieteen perusrahoitusta on olennaisesti leikattu. Tulevaisuuden siivet katkaistaan.

Kun katkotaan, kavennetaan, lyhennetään, leikataan ja rajoitetaan, havaitsematta jää moni olennainen tendenssi mahdollisuutena. Humanististen tieteiden, sosiologian ja yhteiskuntatieteiden alueella on vahvistumassa kehitys, jota tarvitaan olennaisesti digitalisaation, bioinformatiikan, tekoälyn ja muiden ihmisiin ja elämään 'sisään tunkeutuvien ja astuvien' teknologioiden ja toimintamallien kehittämiseen ja vaikutusten arviointiin.

On vahvistumassa ihmistieteiden ja luonnontieteiden tutkimusta, kehitystä ja menetelmiä koskeva yhteistyö.

Ajassamme tarvitaan tieteiden ja taiteiden yhteistyötä 'pehmeiden' metodien, sovellettavuuden ja skaalautuvuuden sekä vaikutusten tutkimiseen ja kehittämiseen. Tarvitaan psykofyysistä tilallisuuden ja paikan hahmotusta jäsentäviä metodeja, taiteen luovien prosessien metodista ymmärrystä, musiikin luomisen ja vaikuttavuuden metodeja, jne. Tämä tarve on nähtävissä merkittävänä muun muassa kognitiotieteissä, neurotieteissä, psykologiassa, psyko-fysiologiassa sekä design-metodien kehityksessä ja taiteen tutkimuksessa.

Tämä lähestymistapa vahvistuu monitieteelliseksi, tieteitä ja taiteita yhdistäväksi ja seuraavan kehitys- ja kasvuvaiheen innovaatioihin vaikuttavaksi.

Ollaankin siirtymässä luonnontieteisiin painottuneista 'kovista' metodeista ja innovaatioista humanistisiin ja ihmisten sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistaviin 'pehmeisiin' metodeihin ja innovaatioihin.

Kun vahvistamme ihmistieteiden, sosiologian, psykologian, kognitiotieteiden ja neurotieteiden roolia ja metodeja yhteiskunnallisessa ja teknologisessa kehityksessä, saamme monipuolisemman tulevaisuuden kuin pelkistä perinteisistä 'kovista' teknologioista ja luonnontieteistä.

Avaamme uuden kehityksen aikakauden. Jota nykyinen teknologinen kehitys myös edellyttää.

Antiikin Kreikassa taide oli keskeinen maailmankuvan ja estetiikan rakentaja jumaliseen, heeroksineen ja kansallisine arvoineen.

Nykyihmiselle taiteen merkittävä potentiaali tulisikin uudelleen avata pyrkimyksenä estetiikkaan ja eettismoraaliseen lähestymiseen luontoa ja ihmisyyttä kohtaan. Kyse on paluusta ymmärtämään uudelleen, mitä meidän ajassamme merkitsevät eettismoraaliset arvot, kuten kauneus, rakkaus, totuus ja hyvyys.

Kysymmekin, pitäisikö Suomen sivistyksen kehtona herätä olennaisesti vahvistamaan ihmisiä yksilöinä, itsenäisinä ajattelijoina ja yhteiskunnan jäseninä arvoiltaan, näkemyksiltään ja tiedoiltaan suuntautumaan tulevaisuuteen?

Miten kulttuurin, tieteiden ja taiteiden kentän tulisi uudistua?

Voivatko yhteiskunnan, yliopistojen ja muiden instituutioiden sekä yritysten roolit, rakenteet ja yhteistyö kehittyä pitkäjänteisesti vahvistamaan kehitysoptimismia sekä edesauttamaan tulevaisuuden suuntien hahmottamista?

Miten luomme yhdessä ihmiskunnan ja luonnon hyvinvointia vahvistavan tulevaisuuden?

Ehdotamme, että pohditaan yhdessä, tulisiko käynnistää Uusi Valistuksen Aika, jossa Suomi voisi toimia suunnan näyttäjänä osana Eurooppaa?

LÄHTEET

Aristoteles (334–322 eaa.): Metafyiikan ensimmäinen kirja. Joonialaiset luonnonfilosofit. Antiikin filosofia. Filosofia.fi

Ehrlén, Veera ja Lehtonen, Lasse (HS7.5.2025): Tieteen vapauden puolustajat herättävät usein huvitusta – sitten vastarinta onkin jo vietävä maan alle, HS: mielipide

Galileo Galilei (1564–1642): Wikipedia

Hegel, G.W.F (1913): Taiteen filosofia. Johdanto estetiikan luentoisiin. Suomentaneet Oiva Kuisma, Risto Pitkänen, ja Jyri Vuorinen. Alkuperäisteos 1842.

Heidegger, Martin (1927): Being and Time

Jungblut Jens, Maltais Martin, Ness Erik C, and Rexe Deanna (Editors, 2023): Comparative Higher Education Politics: Policy Making in North America and Western Europe, Springer

Lindblom, Sari (26.3.2025): Helsingin yliopiston rehtorin vuosipäivän 26.3.2025 juhlapuhe

Platon (427–347 eaa.): Antiikin filosofia. Filosofia.fi

Tieteentekijöiden liitto (2.5.2025): Tieteen autonomiaa ei saa alistaa poliittiselle ohjaukselle. HS: mielipide.

Von Wright, Georg Henrik (1999): Tieto ja ymmärrys, kokoomateoksesta, joka sisältää teokset Tiede ja ihmisjärki, Minervan pöllö ja Ihminen kulttuurin murroksessa. Suomentaneet Anto Leikola, Risto Hannula, Jussi T. Aro ja Heikki Nyman

PIMEYDESSÄ EIVÄT KASVA VALONTUOJAT

Mikki Kunttu

Pohdintani kulttuurin arvosta sai sysäyksensä, kun minua pyydettiin YLEn Sunnuntai -ohjelmaan kommentoimaan kulttuuriin kohdistuvia rahoituksen leikkauksia ja niiden vaikutuksia. Ymmärsin minulta haluttavan kysyä leikkausten vaikutusta suurtuotantojen näyttävyyteen ja suurtuotantoihin ylipäänsä. Mielestäni kysymyksenasettelu oli hyvin pinnallinen, eikä koskettanut sitä syvempää arvokeskustelua, joka mielestäni nyt on nimenomaisesti tarpeen.

Pohdin tähän liittyen jotenkin kaikkien eniten sitä, mitä kulttuurin arvo oikein käytännössä sitten tarkoittaa. Arvo on sikäli hankala sana tai määritelmä kielellämme, että sillä voidaan tarkoittaa sekä materiaalista että immateriaalista arvoa. Kansallisesta perspektiivistä tarkasteltuna kulttuurin sivistyksellinen, henkinen ja ylipäätään sisällöllinen arvo on ajaton, mittaamaton ja se on kaikkein tärkein kansallisomaisuutemme. Kulttuurin avulla opimme olemaan itsemme, sekä toistemme kanssa.

Elämme tarinoista. Kulttuuri antaa syvimmille tunnoillemme yhteisen nimitäjän. Tarinallistetut vertauskuvat luovat samaistumisen tunteita ja yhteisöllistävät kokonaisia sukupolvia. Kuten osuvimmat iskulauseet luovat poltiittista samaistumispintaa, haikeat kertosaieket saavat kokemaan menetetyt rakkauden yhä uudelleen, maalauksessa näyttäytyy ylisukupolvinen tuska ja maajoukkueissa kiteytyy pienen maamme sisukkuus. Punk kutsuu kapinoivan ikäluokan yhteen. Summa summarum: Kulttuuri rules.

Kaikki se elämänilo, tunne ja voima, joita koemme viihteen, taiteen, liikunnan ja ylipäätään kaiken kulttuurin parissa, on meissä itsessämme. Kulttuuri on kuin yleisavain, jonka avulla pääsemme kosketuksiin ihmisyytemme, tunteidemme ja sietomme kanssa. Kulttuurin kautta kokemamme myötäeläminen ja lohdullisuus työstää suurimpia surujamme, tulemme kohdatuksi virsissä, äänikirjoissa ja tanssiesityksessä. Popmusiikista ja mailapeleistä puhumattakaan.

Olen tehnyt freelancerina työtä kulttuurin kentällä yli 30 vuotta. Tutuksi ovat tulleet oopperan, baletin, modernin tanssin, kaikenlaisten konserttien, television,

taidenäyttelyiden, stadioneiden, avajaisseremonioiden, sirkuksen, teatterin, installaatioiden, valotaiteen ja erilaisten festivaalien kentät ympäri maailmaa. Pelkästään viimeisen vuoden aikana olen tehnyt projekteja kymmeneen eri maahan.

Ennenkaikkea työ ja ura on tuonut kosketuspintaa hyvin erilaisiin ihmisiin ja ihmisryhmiin painimolskilta prideen ja baletista bikereihin. Taiteen ja viihteen kautta olemme aina löytäneet yhteisen sävelen ja resonanssin kaikkien kanssa. Kun vaikka puhutun kielen yhdistävää elementtiä ei ole ollut, sanaton ilmaisu ja valo ovat kutsuneet lankoja vielä syvemmältä. Siinä, miten ilmaisemme kokemaamme maailmaa on kuitenkin lopulta aina ollut jotain yhtenevää, toistemme polkua rikastuttavaa. Teokset esimerkiksi Cirque du Soleilin tuotannoissa ovat syntyneet usean kymmenen kansallisuuden voimin. Yhdessä.

Instituutioiden ja suurienkin puitteiden sisältä löytyy aina sydän, ja se on ihminen. Ja ihmisen kokoinen ja siihen vertautuva tarinankerronta. Miten otamme toisemme huomioon ja mitä tästä ohikiitävästä ihmisyydestämme haluamme yleisöllemme kertoa. Läsnäolo, sen harjoittaminen ja tutkiminen on erittäin keskeistä niin monella tasolla ja monella tavalla konserteissa, esityksissä, urheilutapahtumissa ja kaikessa kulttuurin ja liikunnan harrastamisessa. Sama koskee yritystoimintaa. Koskettavat, läsnäoloa huokuvat samaistuttavat tarinat ovat usein menestyksekkään brändin ja yrityskuvan tukijalka.

Pohdinnassani kulttuurin arvosta päädyn nyt siihen, että tässä keskustelussa omakohtaisuus on avain. Sen kautta valottuu, kuinka pienistä siemenistä kasvavat suuret puut.

Miten lapsi ja nuori tulee kohdatuksi, nähdyksi peruskoulun taideaineissa eikä vain arvioiduksi osaamisensa ja tuloksiensa kautta.

Se saattaa monelle olla kaikkein arvokkain oven avaus koko elämää ajatellen ja viikon ainoa hetki, jolloin hänet kohdataan aidosti läsnäoloa kaipaavana lapsena. Itse olen alkoholistiperheen lapsi. Herkässä iässä ydinperhe hajosi, isän itsemurha vei mukanaan perusturvallisuuden ja luottamuksen. Kulttuurin ja taiteen ovi raottui koulun kuviksen ja musiikin tuntien kautta käytännössä siksi, että siellä tulini nähdyksi, kohdatuksi ja otetuksi huomioon.

Siitä halkeamasta tuli livahdettua ja varsinainen alkuräjähdyks oli sitten rock'n roll – ja tietysti teatteri. Voi sanoa, että teatterin ja tanssin kautta löysin valoon. Metaforisestikin tämä tietysti puhuttelee lapsuuden kokemusten ja sitä varjostaneen puhumattomuuden kulttuurin jälkeen. Valo näyttää ja valo peittää.

Teatterin ja varsinkin tanssin teosten maailmasta itse löysin yhteisöllisyyden, joka on kannustavaa, mieleltään avointa ja aina uutta ja innostavaa kohti kurot-

tavaa. Toki myös näiden toimijoiden ikuisena haasteena tuntuu olevan taipumus sulkeutua ja kääntyä sisäänpäin, synnyttää omia kupliaan ja omia todellisuuksiaan. Kysymys lienee ihmisen perustarpeesta tuttuun ja turvalliseen. Ulospäinsuuntautuminen ja avoimuus, kollektiivinen tarinallistaminen ja positiivinen yhteisöllisyys – siinä kenties joitain hyviä reittimerkkejä minkä tahansa luovan organisaation polulle.

Työni kautta olen toki oppinut sen, ettei valon vastakohta ole pimeys – ne ovat saman ympyrän ääripäät, sisarukset. Ei ole yhtä ilman toista.

Moni lapsuudenystävistäni on ollut enemmän Risen kuin Taiken asiakas, heihin ei enää yletytty – itse olin onnekas.

Yläasteen kuvaamataidon tunnilta on sitten kuitenkin aika lyhyt matka siihen, että takana on yhteistyötä hyvin laajalti läpi kulttuurin kentän ympäri maailmaa Berliinin Olympiastadionin valaistuksesta Sarpanevan näyttelyihin, Cirque du Soleiliin, Euroviisuihin, oopperaloihin ja vaikka siihen että tein juuri balettiteoksen Tanskan kuningattaren kanssa. Tai yhteistyöhön bändien ja artistien kanssa.

Oma kokemukseni on myös, että monia taiteen ja kulttuurin tekijöitä yhdistää samankaltainen rikkinäinen tai tasapainoton lapsuus. Kysymys on hyvin syvistä jäljistä persoonassa, joiden resonanssi näkyy ja kuuluu läpi uran ja elämän. Ja joiden työstämiseen taide ja luovuus on ollut käytännössä ainoa väylä. Mestarikitaristi Peter Lerche kuvailee, kuinka ”musiikki ottaa syliin” – paljon osuvammin asiaa ei voisi ilmaista.

Hiton kriittistä on sitten kuitenkin se ensimmäinen oven avaus. Se on ihan mittaamattoman arvokas. Kulttuuri on yhteisöllinen väline, jonka kautta voimme osallistaa, innostaa ja kannustaa. Monipuolinen kulttuuritoiminta kaikkialla maassa takaa sen, että yhteisöllä on vertaistuellisia välineitä osallistaa ja kutsua mukaan. Sama koskee liikuntaa ja siihen liittyvää kulttuuria. Tulla kohdatuksi ja elää aktiivisesti, kilvoitellakin ja tavoitella. Etsiä rajojaan. Kulttuuri kannustaa terveeseen elämään ja opastaa myös käsittelemään monia vaikeita juttuja ilman, että täytyy aina vetää pää täyteen.

Kun alunperin sydänjuuriaan myöden haavoittunut nuori – jonka auttamiseen yhteiskunnalla ei ollut tarjota kuin sokeaa silmää – saa lankakerästä kiinni kulttuurin keinoin, on se merkittäväntä mahdollista ja ihan mittaamattoman arvokasta. Kulttuuri ottaa kopin.

Toimijoina tässä mun yhtälössä olivat laadukas ja innostava kuviksen ja musiikin perusopetus, elinvoimainen paikallinen teatteri ja vireä bänditoiminta kotikaupungissa.

Näistä mikään ei ole missään nimessä rahamiesten silmissä kannattavaa toimintaa, päinvastoin. Mutta millainen on maailma, jossa rahoitamme vain kaupallisesti menestyvää kulttuurisisältöä? Voidaanko lakkauttaa kaikki jääkiekkosarjat SM-liigan alapuolelta ja kaikki junnutoiminta taloudellisesti kannattamattomina? Ajatushan on täysin absurdi.

Tarvitaan nimenomaan elinvoimaista ja mahdollisimman monipuolista laajaa harrastustason ja kansallisen tason toimintaa myös kulttuurin ja taiteen saralla, jotta mailman terävimpään kärkeen etenevillä yksilöilläkin olisi mahdollisuus täältä kasvaa ulos. Eikä sinne tuulisimmalle huipulle kaikkien tarvitse pyrkiä.

Marginaalissa kasvaa uusi luomisvoima, innovaatio. Aivan kuten junnusarjoissa ja ulkojäillä kasvavat uudet Selänteet ja Sarokset. Klubeilla ja treenikämpillä kasvavat uudet Cheekit ja Vesalat, musaluokista ja -kerhoista ponnistavat Sibeliukset ja Salokset.

Yhteiskunnalle tulee aina halvemmaksi Taiken kuin Risen rahoittaminen, jos tämän nyt ihan rautalangasta vääntää.

MITEN KÄVI OOPPERABUUMIN?

Harri Kuusisaari

Tänä vuonna muistellaan suomalaisen ”oopperabuumin” alkua, kun sekä Viimeisten kiusausten että Ratsumiehen kantaesityksistä tulee 50 vuotta. Kansalliset klassikot, mutta miten on käynyt buumin? Uusien tilausteosten määrä Kansallisoopperassa ja Savonlinnan oopperajuhlilla on romahtanut, mutta pienempien toimijoiden voimin kipinä pysyy.

Aulis Sallisen *Ratsumiehen* ensi-ilta Savonlinnan oopperajuhlilla 17.6.1975 oli kansallinen suurtapaus, samoin kuin Joonas Kokkosen *Viimeisten kiusausten* kantaesitys Kansallisoopperassa 2.9.1975. Samaan menestysten sarjaan liittyi kolme vuotta myöhemmin Sallisen *Punainen viiva*. Yleisö tungeksi Olavinlinnaan ja Boulevardin pieneen oopperataloon, aiemmin oopperan suhteen täysin välipitämätön medias pursuili juttuja uusista teoksista, ja mielenkiintoa riitti myös kansainvälisesti.

Mitä oli tapahtunut? Olihan Suomessa sävelletty oopperoita aiemminkin. Jo 1800-luvulta voi listata 11 suomalaisen säveltäjän 1800-luvulla tekemää oopperaa. Niissä näkyy vielä voimakas ruotsalainen tai saksalainen vaikutus. Oopperakulttuurin peruskiveä olivat luomassa mm. Fredrik Paciuksen *Kung Karls jakt, Princessan av Cypren* ja *Die Loreley* sekä Sibeliuksen *Jungfru i tornet*. Suomenkielisen oopperan historia alkaa Oskar Merikannon *Pohjan neidistä* (1908). Merikannon kolmesta oopperasta rakentui suomalaiselle oopperalle temaattinen pohja – kansalliset, historialliset ja Kalevalaan perustuvat aiheet.

Leevi Madetojan *Pohjalaisia* (1924) oli kuitenkin ensimmäinen merkittävä ooppera, joka kertoi lavallisen kansan kohtaloista. Säveltäjä käytti materiaalinaan mm. kansanlauluja, joten ei ihme, että se sai sangen pian kansallisoopperan aseman. Myös aiheen käsittely iski suomalaiseen sieluun: kansa nousee sortajiaan vastaan. *Pohjalaisia* voikin pitää 1970-luvun menestysteosten edeltäjänä. Vielä selkeämpi esikuva oli kuitenkin Aarre Merikannon Juha, joka syntyi 1922 mutta pääsi näyttämölle vasta 1963 Lahdessa. Merikanto yhdisti kansallisen aiheen uusista kansainvä-

lisestä virtauksista vaikutteita saaneeseen sävelkieleen. *Juha* saikin myyttisen aseman mestariteoksena, jota ei aikanaan ymmärretty.

Miksei sitten *Juha* esiin päästyään nostattanut samanlaista buumia kuin *Ratsumies* ja *Viimeiset kiusaukset* seuraavalla vuosikymmenellä? Siihen oli monta syytä. Ehkä siltä puuttui uutuudenviehätys, eikä siitä ollut samanlaiseksi mediatapaukseksi.

Ratsumiestä ja *Viimeisiä kiusauksia* yhdistää sangen kuulijaystävällinen ja tonaalisuuteen pohjaava sävelkieli, joka koettiin 1960-luvun modernismin jälkeen joko oopperan pelastajana tai vanhanaikaisena – riippuen näkökannasta. Myös suomalaiseseen perinteeseen ankkuroitua ja tavallisten ihmisten koettelemuksia käsittelevä tematiikka puhutteli ja toi elitistiseksi koettua taidemuotoa lähemmäksi suurta yleisöä. *Viimeisten kiusausten* kohdalla tarttumapintaa toi osalle yleisöä myös hengellinen aihepiiri virsineen. Körttikansaa virtasi Kansallisoopperaan ja etenkin muutamaa vuotta myöhemmin Olavinlinna tavalla, jota olisi aiemmin ollut vaikea kuvitella. Pitihän osa herätysliikkeistä oopperaa jopa syntisenä.

Myös yhteiskunnallisia yhteyksiä suosiolle voi löytää. Maaltamuuton myllertämissä Suomessa oli markkinarakoa nostalgialle, johon agraariyhteisöön sijoittuvat ”karvalakkioopperat” vastasivat. Suomettumispuheiden aikana oopperoiden saama kansainvälinen julkisuus nostatti itsetuntoa. Poliittinen siirtymä vasemmalle näky niiden yhteiskuntakriittisessä, köyhien puolelle asettuvassa ja tasa-arvoa puolustavassa tematiikassa. Erityisesti *Punaisen viivan* yhtenä kontekstina voi pitää **Bertolt Brechtin** musiikkiteatteria, mutta myös *Viimeisissä kiusauksissa* on piikkinsä uskonnollista ja yhteiskunnallista eliittiä kohtaan.

Tietenkin buumin taustalla olivat myös musiikkielämän kehittyminen ja yksittäisten persoonien panos. **Aino Ackté**n vuonna 1912 perustamat Savonlinnan oopperajuhlat kokivat uudelleen heräämisensä 1967 ja suuren kukoistuksen bassojätti **Martti Talvelan** johtajakaudella 1972–1979. Samaan aikaan **Juhani Raiskinen** toi Kansallisoopperan johtajana taidemuotoa lähemmäksi nykyaikaa tilaamalla uusia teoksia ja valitsemalla ohjelmistoa ja ohjaajia, joilla oli relevanttia sanottavaa aikansa ihmisille. Kapellimestari **Ulf Söderblom** teki uraauurtavaa työtä uusien oopperoiden eteen. Teatteriohjaajien, erityisesti **Ralf Långbackan** ja **Kalle Holmbergin** rooli taidemuodon uudistamisessa oli tärkeä.

Seppo Nummi teki taustatyötä oopperan eteen managerina. Talvelan lisäksi muutkin suomalaiset, ulkomailla esiintyvät laulajat lisäsivät yleisön mielenkiintoa.

Paljon tulieluja yhteisen kokon äärellä! Eikä tietenkään voi unohtaa säveltäjiä itseään. ”Ei kansa mitään oopperoita sävellä vaan yksilöt”, huomautti Aulis Sallinen musiikkilehti Rondon haastattelussa 1993. Saman lehden 90-vuotishaastattelussa huhtikuussa 2025 Sallinen muisteli buumin alkuaikoina: ”Oli täysi yllätys, miten hyvin yleisö otti uudet oopperat vastaan ja miten paljon ne saivat mediahuomiota. Joskus ajattelin aina vain uusien lehtijuttujen äärellä, että lopettakaa jo – Suomessa tehdään muutakin musiikkia.” Ei siis ihme, että nuoret säveltäjät alkoivat 1980-luvulla puhua ”karvalakkioopperoista”. Termi oli **Jouni Kaipaisen** keksimä. Vaikka käsiti on jo hyväksytty jopa tutkijapiireissäkin, Sallista tällainen kokonaisen tyylin leimaaminen aikanaan harmitti: ”Joukossa tyhmyys tiivistyy”, hän sanoi 2025.

Oopperoiden juhlavuosi on tietenkin näkynyt myös näyttämöillä. *Viimeiset kiusaukset* on saanut lukuisia uusia ohjauksia, ja siitä on tullut yksi esitetyimpiä suomalaisia oopperoita. Tuorein tuotanto oli **Mikko Koukin** ohjaus Tampere-talossa maaliskuussa 2025. Kyseessä oli Tampereen oopperan ja Savonlinnan oopperajuhlien yhteistilaisuus.

Koukin ohjauksessa tuli esiin viime vuosien trendi pois ”karvalakkiooppera”-estetiikasta. Uskonnollinen puoli jää sivummalle, ja uninäytelmän luonne korostuu. Ollaan viimeisellä puomilla, jossa Paaavo Ruotsalainen tekee tiliä tekemisistään ja tekemättä jättämisistään. Hän voisi olla kuka tahansa työnsä ja missiolleen fanaattisesti omistautunut ja läheisiään laiminlyövä nykyihminen. Minimalistinen pelkistys ja yksinkertaiset efektit hallitsevat näyttämökuvaa (lavastus: **Teemu Loikas**) niin, että arkiset asiat muuttuvat symbolisiksi.

Mukana ovat tutut elementit kuten tuohikontit, ohjasperät, sepän vasarat, mutta **Janne Teivaisen** valosuunnittelun keinoin näyttämön maailma etäännyttäväksi. Tuon- ja tämänpuolinen, mennyt ja tuleva yhdistyvät. Se, mikä tietenkin pysyy, on Joonas Kokkoisen musiikki, joka sinfonisuudessaan luo strukturoidun perustan erilaisille tulkinnoille. *Sinuhun turvaan Jumala* -virren rooli koko oopperan temaattisena kokoajana on kuin peruskallio, jota maailman myllerrykset eivät horjuta.

Aulis Sallisen *Ratsumies* saa uuden tulemisensa Kansallisoopperassa 9. toukokuuta. Jos tämän kevään kiusauksista tuskin tulee rajumpaa modernisointia, **Jussi Nikkilän** *Ratsumies*-ohjaus sijoittuu tekijöiden mukaan dystooppiseen tulevaisuuteen, jossa kaikki mahdollinen hirveys on käynyt toteen: ydinkatastrofi, sukupuuttoon kuolleet eläinlajit, meret täynnä muovia sekä pienempiään sortavat suurvallat. ”Ei ole jäljellä postia, lehdistöä tai tietoverkkoja. Huhut ja uskomukset kukoistavat.

Kaiken keskellä elävät Antti ja Anna. Mitä tapahtuu rakkaudelle sorron varjossa”, Kansallisooppera evästää esittelyssään.

Paavo Haavikon runollisessa *Ratsumies*-libretossa yhteiskunnalliset kysymykset demokratiasta (“Jos kansa saa vallan, kuka sen saa?”) yhdistyvät miehen ja naisen väliin suhteisiin. Haavikko kuorii miessukupuolesta vähemmän imartelevat kerrokset esiin, ja naiset vastaavat tunteista. Sallisen musiikki luo tapahtumille ”sinfonisen freskon”.

Sekä *Viimeisten kiusausten* että *Ratsumiehen* arvioissa korostettiin aikanaan sitä, miten säveltäjät saavat sinfonisuuden ja teatterillisuuden toimimaan yhtä aikaa, ja oopperoiden musiikki on sekä traditionaalista että modernia, sekä tonaalista että vapaa- tai atonaalista.

Samanlaisilla vastakohtapareilla kuvattiin oopperoiden tyyliä ja tematiikkaa: kansallisuudestaan huolimatta ne olivat myös kansainvälisiä ja yleisinhimillisiä. **Mikko Heinio** analysoi näitä ”x/y-konnektioita” tutkielmassaan *Karvalakki kansakunnan kaapin päällä – Kansalliset attribuutit Kokkosen ja Sallisen oopperoiden julkisuuskuvassa 1975–1985*.

Jos oopperabuumi alkoikin kansallisilla aiheilla, jatko oli erilainen. Päänäyttämöjen uutuusoopperoista **Paavo Heinisen** *Silkkirumpu* (1984) ja *Veitsi* (1989) edustivat modernismin perintöä, japanilaisesti tyyliteltyä ja nykyajan kaupunkitodellisuuden sijoittuvana. Silti kumpikaan jännittävä teos ei ole saanut toista tulemistaan. Myös Sallisen *Kuningas lähtee Ranskaan* (1984) oli kontrasti karvalakkioopperoille: Haavikon teksti on absurdi poliittinen satiiri, ja Sallisen musiikki luo värikkäällä ja rapsodisella tyylillään oma fantasiamaailmansa. Teoslajiksi säveltäjä oli määritellyt oopperan sijaan ”kronikka musiikkiteatterille”. *Kuningasta* esitettiin myös Lontoossa, Kielissä ja Santa Fessä.

Vaikka 1970-luvun karvalakkioopperat saivat suuren mediajulkisuuden, määrällisesti niiden rooli suomalaisessa oopperassa jää pieneksi verrattuna myöhempään tulvaan. Suomalaisen oopperan tietokanta *Aino*, jonka on koonnut akatemiatutkija **Liisamaija Hautsalo**, listaa yhteensä 615 saraketta vuosien 1826 ja 2024 välillä. Määrällisesti 1970-lukua ei voi verrata siihen, kuinka paljon oopperoita on sävelletty 2000-luvulla – keskimäärin 15 uutta teosta vuosittain. Vuonna 2017 tehtiin ennätys: noin 30 uutta oopperaa!

Tätä voi yhä nimittää buumiksi, mutta kiinnostavaa on se, missä kantaesitykset ovat olleet. Päänäyttämöt eli Kansallisooppera ja Savonlinnan oopperajuhlat ovat määrällisesti katsoen jääneet sivurooliin uusien oopperoiden tuottajina. Esimer-

kiksi vuonna 2024 kahdeksastatoista kantaesitystä teoksesta Kansallisooppera tuotti vain yhden, koululaisoopperan, ja Oopperajuhlat ei yhtään. Nyt pääroolissa ovat pienet toimijat ympäri maata: alueoopperat, oopperayhdistykset, vapaat ryhmät, kylä- ja kulttuuriyhdistykset, oppilaitokset, teatterit ja festivaalit. Paikallis- ja kansanoopperoiden rooli on ollut kokonaiskuvassa tärkeämpi kuin niiden saama mediahuomio antaisi olettaa.

Savonlinnan oopperajuhlilla viimeisin suuri kantaesitysooppera oli **Kimmo Hakolan** *La Fenice* vuodelta 2012. Oopperanjohtaja **Ville Matvejeff** sanoo Rondon 2/2025 haastattelussa, että syy on yksinomaan taloudellinen. ”Produktioiden on saatava vähintään 80 prosentin täyttöaste riittävällä esitysmäärällä, jotta ne kattavat kulunsa. Uudet oopperat eivät valitettavasti tätä saavuta.” Suomen Kansallisoopperassa sen sijaan on luvassa käänne suhteessa nykyoopperaan, sillä ne ovat keskeisessä osassa talon uudessa strategiassa. Ensi kaudella kantaesityksenä **Sebastian Fagerlundin** säveltämä *Morgonstjärnan – Aamutähti*. Se perustuu **Karl Ove Knausgårdin** kirjaan. Seuraavan kauden uutuuksena **Outi Tarkiainen** *Yön päivä*, joka perustuu **Niilas Holmbergin** romaaniin *Halla Helle*. Kielinä ovat suomi, saksa ja saame, ja ooppera on yhteistilaus Essenin Aalto-teatterin kanssa.

Mitä uudet oopperat sitten kertovat Suomesta ja suomalaisuudesta? Yksi kiinnostava aspekti on jo edellä mainittu suhde kansallisuuteen ja kansainvälisyyteen niin aiheiden, musiikkityylien kuin tuotantotapojen suhteen. Kansalliset myytit sekä historialliset ja uskonnolliset aiheet ovat säilyttäneet ihmeen hyvin asemansa, mutta erityishuomio kiinnittyy kutienkin suomalaisista suurmiehistä kertovien aiheiden suosioon. Mm. **Mannerheim**, **Kekkonen**, **Aleksis Kivi**, **Paavo Nurmi** ja monet muut ovat päässeet oopperalavalle, ja myös mm. **Aino Ackté** ja **Armi Ratia** ovat tuoneet vaihtelua miehiseen joukkoon. Tämä aihevalikoima kertoo jotain oopperan kansallisesta statuksesta.

Oma lukunsa suomalaisen oopperan kansainvälistymisessä on **Kaija Saariaho**. Hänen kaikki kuusi oopperaansa (mukaan luettuna oratorio *La passione di Simone*) ovat saaneet ensi-iltansa ulkomailla ja laajan levityksen tärkeimpiä taloja myöten. *Kaukaisesta rakkaudesta* (2000) on tullut koko nykyoopperan ylistetty klassikko, ja *Innocence* (2021) on matkalla sellaiseksi. *Innocence* (libretto: **Sofi Oskanen** ja **Alexis Barrière**) peilaa tämän päivän yhteiskuntaa monitasoisesti. Aihe, kouluampumisen aiheuttamat traumat ja väkivallan vaikutus ihmiseen, on päivänpolttava, mutta myös libretton monikielisyys ja asetelman monikulttuurisuus tekee siitä poikkeuksellisen merkityksellisen oman aikamme kuvan.

Poliittisten teosten isä oli Kaj Chydeniuksen *Lapualaisooppera* (1968). Kalevi Ahon *Hyönteiselämää* (1987) jatkoi kantaaottavuuden perinnettä, ja nykyisin sen näkyvimpiä edustajia on Heinz Juhani Hoffman mm. seksuaalista hyväksikäyttöä, joukkomurhaajaa, kansannousua ja muita vaikeita aiheita käsittelevillä oopperoillaan. Moni säveltäjä on tarttunut myös syrjäytyneisyyden, mielenterveyden ongelmien, muistisairauksien, köyhyyden, eriarvoisuuden tai arjen haasteiden kuvauksiin. Näiden uutuuksien toteuttajina ovat olleet lähes aina vapaat ryhmät.

Aino-listaus aivan viime vuosilta antaa hyvän kuvan siitä, miten nykyoopperan tekemisen kynnys on madaltunut, ja hajontaa on valtavasti perinteisistä taiteellisista tuotoksista kokeelliseen performatiivisuuteen, lastenoopperoihin ja ihmisläheiseen paikallisuuteen.

Taidemuoto on myös arkistunut. Esityspaikkoja muutaman viime vuoden ajalta ovat olleet teatteri-, konsertti- ja monitoimisalien ohella kylätalot, liikekeskukset, koulut, vanhat teollisuustilat jne. Samalla poikkiarteellisuus, kollektiivinen tekijyys, immersiiivisyys ja materiaalin miksaus ovat tulleet perinteisen säveltäjäkeskeisen oopperan tilalle.

Tekijät ovat halunneet profiloita oopperoitaan uusilla lajinimikkeillä: immersiiivinen ooppera (Esa-Pekka Salonen: *Laila*) pop-up -ooppera (Ååbbera-ryhmä: *Luksusta lähiihön*), someooppera, liikeooppera, manga-ooppera (Eetu Ranta-aho: *Nemuru Otoko*), noise-ooppera (Ville Huhtanen & Kai Seppänen: *Ampulex compressa*), ambient-ooppera, 3D-ooppera, improvisaatio-ooppera ja animaatio-ooppera.

Oopperoiden säveltäjäjoukko ulottuu kauas yli Suomen Säveltäjän ry:n jäsenten. Aina voi keskustella siitä, onko jokainen performatiivisia elementtejä ja musiikkia yhdistävä teos ooppera. Missä on raja musikaaliin ja muihin muotoihin? Ainakin ooppera-nimikkeellä on parempi mahdollisuus saada apurahoja – Rondon 1/2025 selvitys kertoo, että ooppera on kärkisijalla suomalaisten säätiöiden musiikkia koskeissa apurahapäätöksissä.

Pitäisikö tästä kaikesta sitten vetää se johtopäätös, että oopperabuumi jatkuu, mutta hyvin erilaisena kuin miten se alkoi.

OLET TÄSSÄ

Tommi Laitio

Yksi Helsingin keskustakirjasto Oodin näyttävimpiä elementtejä on kerrosten läpi kiemurteleva musta DNA-mallinen portaikko. Portaikon askelväli ja kaartuva muoto pakottavat hitaaseen ja keskittyneeseen kulkuun. Hitaus tarjoaa mahdollisuuden kokea, kuinka Ala-arkkitehtien nerokkaassa suunnitelmassa on onnistuttu vastaamaan tuhansilta kuntalaisilta kerättyyn toiveiden tynnyriin luomalla kolme toisistaan eroavaa, päällekkäistä maailmaa kapealle, kiilamaiselle tontille. Katutilaa jatkavasta ja vilkkaasta pohjakerroksesta nousee kokoontumiseen ja tekemiseen kannustavaan välikerrokseen, jota suunnitelmavaiheessa nimitettiin nörttiventiksi. Mihin tahansa katsoessa tai minkä tahansa kulman taakse kääntyessä voi todistaa keskittyntä tekemistä joko yksin tai yhdessä. Kerroksessa neulotaan, soitetaan, kirjoitetaan, kokoustetaan, ommellaan ja tulostetaan. Viimeisen porraskierteen noustua ympärille aukeaa äimistyttävä tila, Oodin kirjataivas. Tilan pehmeät värit, elävät puut ja puupinnat, huokoisen kattomateriaalin tuottama lempeä akustiikka ja avaruus luovat rauhaa, vaikka kerroksessa voi olla tuhansia ihmisiä.

Toimin Helsingin kirjastoista, kulttuurista, liikunnasta ja nuorisotyöstä vastaavana toimialajohtajana, kun Oodi avattiin joulukuussa 2018. Olen sen jälkeen opastanut ainakin sata ryhmää ystäviä, sukulaisia, kollegoita, toimittajia ja kansainvälisiä asiantuntijavieraita talon läpi. Olen kuvannut Oodin merkitystä Helsingille ja Suomelle sanomalla, että se on fyysinen muistutus epävarmuuden ajassa siitä, mitä me suomalaiset ja helsinkiläiset olemme parhaimmillamme. Oodi sivistyksen ja kulttuurin tilana näyttää, mitä voimme saavuttaa jakamalla voimavaroja.

Samaan aikaan Oodin käyttäjien monimuotoisuus muistuttaa, että ollaksemme yhdessä, meidän ei tarvitse olla täällä samoista syistä - tai edes mistään syystä. Moni on Oodissa tekemässä töitä, vessassa tai lataamassa kännykkää. Oodi on ylevää kirjallisuutta ja keskustelua, mutta myös pöydälle levinnyttä vauvan sosetta ja lämmittelyä Helsingin talvessa. Se on onnea ja alakuloa. Oodissa on sen ensimmäisten vuosien aikana tapeltu, käytetty huumeita ja mellakoitu, mutta myös rakastuttu, itketty liikutuksesta ja naputeltu myöhässä olevaa esseetä kouluun. Ystäväni sanoivat kerran, että Oodissa lapsen kanssa vietetty aika tekee hänestä paremman isän.

Mikään ei minulle tavoita Oodin yhteisen elämän lupausta ja hankaamaa niin hyvin kuin portaikossa oleva Otto Karvosen teos nimeltä Omistuskirjoitus. Helsingin prosenttitaideohjelmaan kuuluva, Helsingin taidemuseon tilaama teos on syvällinen, katselukertoja kestävä ja yksinkertainen. Se koostuu sadoista adessiivin monikossa olevista sanoista.

Teoksen sanat eivät ole sattumaa. Oodiin ladattiin sen kahdenkymmenen suunnitteluvuoden aikana tuhansia ja taas tuhansia toiveita ja odotuksia. Oodin rakentamisvaiheessa Karvonen keräsi suomalaisilta ehdotuksia siitä, kenelle tämä kansakunnan lahja itselleen itsenäisyyden juhluvuonna pitäisi omistaa. Karvonen kuratoi ehdotuksista joukon identiteettejä, jotka hän asetteli portaikkoon eleettömällä valkoisella fontilla.

Karvosen teos ei ole opaste tai viestintäteko, vaan maailmanluokan julkinen taideteos. Teoksessa sekoittuvat traagiset, humoristiset, ärsyttävät ja maailmaasyleivät identiteetit. Se tavoittaa kirjaston radikaalin ajatuksen, että täällä ei tarvitse olla valmis, täydellinen, avaramielinen tai myönteinen. Se tekee vastaansanomattomalla tavalla näkyväksi, että niin vilukissat, hyypiöt, keijut kuin säilöönnotetut eivät ole vain tervetulleita kirjastoon. Lupaus on paljon syvempi. Kirjasto on omistettu heille.

KULTTUURI MUUTTAA MEITÄ

Osallistuin viranhaltijana kymmeniin ja taas kymmeniin strategia- ja budjettiharjoituksiin Helsingin kaupungin tulevaisuudesta. Lobatessani investointeja, palkankorotuksia tai avustusmäärärahoja olen kokeillut koko kirjon argumentteja kulttuurin merkityksestä ja arvosta.

Ymmärrän, että on tärkeää, että yritämme ymmärtää taiteen ja kulttuurin työllistäviä tai innovaatioita luovia vaikutuksia. Samaan aikaan vuoden kuntahallinnossa vakuuttivat, että mitä tahansa kerrointa paremmin kulttuurin mahdollisuuden tavoittaa inhimillinen kokemus. Mikään muu inhimillinen toiminta ei voi kulttuurin tavoin tehdä meitä näkyväksi kaikessa upeudessamme, ennakkoluuloisuudessamme, julmuudessamme ja rikkinäisyydessämme. Olen todistanut kerta toisensa jälkeen, mitä paatuneinkin päättäjä rakastuu taiteeseen ja kulttuuriin, kun hänelle luodaan siihen tila ja kun hänelle tarjoutuu mahdollisuus ymmärtää, miten paljon uurastusta, harjoittelua, umpikujia, vuokria, palkkoja, rehkimistä, materiaaleja, koulutusta, yllätystä ja turhautumista taiteen ja kulttuurin tekemiseen tarvitaan.

Taiteen ja kulttuurin kokeminen ja tekeminen auttavat meitä ymmärtämään, mistä meissä on kyse ja mihin me pystymme ilman, että se propagoi meille valmi-

ta tulkintoja tai pakottaisi meitä avaamaan ovia elämiimme, jotka haluamme pitää suljettuina. Väkevä kokemus tästä oli vuonna 2013, kun yhdessä Helsingin juhlaiviikkojen kanssa palkkasimme joukon nuoria kesätöihin tekemään taidetta ja annoimme heille käyttöön kolme ammattitaiteilijaa ja tyhjän varastorakennuksen. Monilla näistä nuorista ei ollut kokemusta taiteen tekemistä. Viikkojen aikana moni ymmärsi kokemuksen kautta, että kesätö oli kaikkea muuta kuin maailman helpoin. He kokivat, kuinka taiteen tekeminen oli hikistä, raskasta ja likaista ja samalla aika pelottavaa. Mutta heistä kaikista paistoi ylpeys ja itsensä voittaminen, kun rakennus avattiin yleisölle.

Taiteen tekeminen ja kokeminen muuttaa meitä. Tarkoitan meitä kahdella tasolla. Parhaimmillaan muistuttaa meitä yhteisen toimintamme ja yhteisöemme julkista, riehakasta ja uljaista puolista ja tarjoaa lupauksen kokeilla toisenlaisia tulevaisuuksia. Muistan opintomatkalta Englannin Liverpoolista, kuinka paikallinen kulttuurivaikuttaja sanoi, että kun tehtaat ja satamat lähtivät, ilman kulttuuria olistimme luovuttaneet aikoja sitten. Että kulttuuri pitää heidät pystyssä ja liikkeessä.

Samaan aikaan kulttuuri tuottaa meille yksilöinä kokemuksen, että meidät on nähty. Kuten Karvosen teoksessa, emme aina tiedä, kuka me tänään olemme, mitä tarvitsemme tai haluammeko näyttää itseämme keskeneräisyydessämme muille.

Juuri siksi laaja-alaisuus ja kerrostuneisuus kulttuurissa on tärkeää. Kunnan tehtävä on siksi tarjota laaja-alaisesti tiloja ja toimintaa, luoda edellytyksiä laaja-alaisuudelle, tasavertaistaa mahdollisuutta kokea, sanoittaa paikallisia tarpeita ja kertomuksia, vauhdittaa nousukiidossa olevia tekijöitä mutta välttää ratkaisujen sanelemista taiteen ja kulttuurin ammattilaisille.

Koronapandemian alkukuukausina 2020 jouduimme Helsingissä muun Suomen lailla sulkemaan museot, kirjastot, liikuntapaikat, ravintolat ja kirjastot. Yritin johtajana ylläpitää toivoa ja luottamusta tilanteessa, jossa minulla ei ollut oikein mitään, mihin tarttua. Kriisin keskellä olin kiitollinen Helsingin kaupungin aiempien päättäjien viisaudesta ymmärtää kulttuurin ja taiteen merkitys. Kävelin synkimpinä päivinä useasti tyhjän kaupungin halki Tähtitorninmäelle katsomaan Robert Stigellin veistosta Haaksirikkoiset. Vuonna 1897 valmistuneessa, yli nelimetrisessä pronsiveistoksessa hukumaisillaan oleva perhe huutaa apua ja tarrautuu toisiinsa. Teokseen on aivan sen alusta lähtien lyöty leimoja ja tulkintoja. Nyt, yli 120 vuotta myöhemmin, se sai minut kyyneliin siitä, mistä kaupungissamme ja sen yhteisössä on lopulta kysymys. Se antoi minulle elinvoimaa.

KOLME NÄKÖKULMAA AINEETTOMAN KULTTUURI(PERINNÖ)N ARVON MÄÄRITTELYPROSESSIIN

Pauliina Latvala-Harvilahti

Euroopan neuvoston päätöslauselma EU:n kulttuurialan työsuunnitelmasta (2023–2026) korostaa EU:n arvojen kasvavaa merkitystä mukaan lukien sananvapaus ja luomisvapaus. Kulttuurialan ammattilaiset, kulttuuripolitiikka ja yleisö yhdessä muovaavat kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden tilaa Suomessa nyt ja tulevaisuudessa. On tärkeää tunnistaa kulttuuri- ja luovien alojen mittaamaton arvo ja potentiaali nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa, kun lähestymme 2030-lukua. Tarkastelen aineettoman kulttuuri(perinnö) n arvon määrittelyprosessia kolmesta toisiinsa kietoutuvasta näkökulmasta: yksilöiden ja yhteisöjen, kulttuurin ja luovan ekosysteemin sekä kulttuuri(perintö)politiikan kautta.

JOHDANTO

Kulttuuri on osa jokaisen elämää syntymästä kuolemaan. Oma kulttuuriperintö vaikuttaa siihen, miten arkea ja juhlaa rakennetaan monin eri tavoin. Aineellinen ja aineeton kulttuuri limittyvät toisiinsa paikkoina, esineinä, taitoina, kielinä, käytänteinä ja tapoina. Kulttuuriperintö ei ole vain valikoitujen menneisyyden jälkien säilyttämistä, vaan perinnön nykyisen käyttötarkoituksen -ja tapojen merkityksen määrittelyä. Kulttuuriperinnön arvottaminen näkyy niin yksilöiden ja yhteisöjen kuin yritysten, organisaatioiden ja valtioidenkin toiminnassa.

YKSILÖIDEN JA YHTEISÖJEN NÄKÖKULMA

Kulttuurin arvostus näkyy osallistumisena, olipa kyseessä kulttuuri- ja luontomatkailu palveluineen tai musiikkifestivaalit. Kävijöille tapahtumien vetovoimaa voivat lisätä esimerkiksi heidän oma luontosuhteensa sekä järjestäjien sitoutuminen ekologiseen ja kulttuuriseen kestävyYTEEN. On kuitenkin tärkeää tarkastella yksilöiden

ja yhteisöjen roolia laajemmin kuin pelkkänä kulttuurin kuluttamisena tai osallistumisasteena. Keskeistä on huomioida yksilöiden ja yhteisöjen aktiivinen toimijuus ja siihen liittyvä motivaatio.

Ihmiset säilyttävät, muokkaavat ja hyödyntävät kulttuuriperintöä monin eri tavoin ja eri syistä. Aktiivinen toiminta itselle merkityksellisen kulttuuriperinnön puolesta voi tarkoittaa esimerkiksi perinteiden, arvojen tai historian jälkien irrottamista alkuperäisistä yhteyksistään ja soveltamista nykypäivän tarpeisiin. Yhteisöjen ja yksilöiden toiminta voi aluksi näkyä heikkoina signaaleina, jotka voimistuttuaan kehittyvät vahvoiksi trendeiksi. Esimerkiksi uuden ostamisen sijaan yhä useampi suosii korjaamista ja tuunaamista, mikä osaltaan vähentää ylikulutusta. Kulttuuriperintöä hyödynnetään myös aktivismissa. Käsitön ja aktivismin yhdistävä *kraftismi* edustaa arvolahtöistä toimintaa, jossa esimerkiksi tasa-arvon tai meriensuojelun sanoma tuodaan esiin käsitöperinnön keinoilla ja taidoilla. Vastaavasti metsäaktivismi ponnistaa voimakkaasta metsäsuhteesta ja luonnon tulevaisuuden puolustamisesta.

Aktivismi saa nykyään yhä laajempaa vastakaikua eri ikäryhmissä ja ideologioissa. Uuden ajan aktivismi on sinnikkäämpää ja näkyvämpää kuin aiemmin. Yksilöt, yhteisöt, verkostot ja liikkeet ovat motivoituneita vaikuttamaan suoraan ja puuttumaan yhteiskunnallisiin ongelmiin. Aktivismi voi vaihdella satunnaisista kansalaistottelemattomuuden teoista aina tavoitteelliseen ja organisoituu toimintaan arvojen puolustamiseksi, joskus myös radikaalein keinoin. Aktivismi käyttää kulttuuriperintöä valikoidusti, aina symboleista paikkasuhteeseen ja eri ryhmien toimintaa uudistaviin merkityksiin.

KULTTUURIN JA LUOVAN EKOSYSTEEMIN NÄKÖKULMA

Kulttuuri- ja luovat alat muodostavat laajoja alueellisia ekosysteemejä, joissa erilaiset toimijat voivat hyödyntää toistensa osaamista ja resursseja yli rajojen. Nämä verkostot voivat edistää alan ammattilaisten työllistymistä, kunhan kulttuuripolitiikan tukitoimet ovat ajantasaisia. Ekosysteemimäinen yhteistyö voi toimia vipuvartena, joka auttaa vastaamaan nopeasti muuttuvan yhteiskunnan haasteisiin ja tuo luovien alojen osaamisen hyötöjä myös muille sektoreille.

Kulttuurin ja luovien alojen ammattilaiset voivat soveltaa kulttuuriperintöä, taitojaan ja näkemystään moniin eri tarkoituksiin. Kulttuuriperintöä saa hyödyntää taloudellisesti, mutta sen käytössä on tärkeää huomioida ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Esimerkiksi kulttuurin saavutettavuuden

kannalta digitaalisten ympäristöjen tarjoamat uudet kulttuurielämykset ja rikastu-
va kulttuuriperintötieto laajentavat tapoja osallistua ja kokea kulttuuria.

Kulttuuri- ja luovat alat tuovat esiin kestävän elämäntavan merkitystä ja sitä,
miten voimme elää planetaaristen rajojen puitteissa. Kulttuuri tarjoaa tilan, jossa
voimme yhdessä käsitellä ympäristöhuolta. Esimerkiksi ympäristötaiteilijat voivat
pyrkä vahvistamaan vastuullista tulevaisuustoimijuutta kutsumalla vapaaehtoisia
mukaan teoksiinsa kokemaan taidetta luonnossa. Taide, kulttuuri ja luovat alat
haastavat pohtimaan, millaista tulevaisuutta rakennamme päivittäisillä valinnoil-
lamme ja miten maapallon hyvinvointi liittyy sekä ihmisten että muiden lajien hy-
vinvointiin.

Kulttuurin ja kulttuuriperinnön osalta on tärkeää seurata ajankohtaisia ilmi-
öitä ja ymmärtää niiden mahdollisesti kauas tulevaisuuteen ulottuvat vaikutukset.
Aineettoman kulttuuriperinnön arvo syntyy ammattilaisten kyvystä luoda teoksia,
tuotteita ja palveluita, jotka säilyttävät merkityksensä hetkeä pidempään. Tuskin
1800-luvun ”kulttuuriseen ekosysteemiin” kuuluneet runonlaulajat tai Kalevalan ko-
koaja Elias Lönnrot, siitä inspiroitunut säveltäjä Jean Sibelius tai Kalevalan tunne-
tuin kuvittaja Akseli Gallen-Kallela osasivat aavistaa, että heidän työnsä vaikuttaisi
vielä 2020-luvulla ympäri maailmaa. Heidän perintönsä inspiroi yhä kuvataiteili-
joita, kirjailijoita, käsikirjoittajia, kääntäjiä, muusikoita – mutta myös esimerkiksi
mytologiasta voimaa saavasta metallimusiikista innostuvia nuoria, jotka pohtivat
sankaruuden tai luontosuhteen teemoja ja tekevät taidetta tekoälyn ja uuden tek-
nologian avulla.

Vuonna 2024 *Kalevala* sai Euroopan kulttuuriperintötunnuksen tunnustuksena
karjalaisen ja suomalaisen elävän suullisen runoperinteen merkityksestä. Tunnus-
tus nostaa aineettoman kulttuuriperinnön arvoa ja tuo sen entistä vahvemmin esiin.
62 kielelle käännetty Kalevala on yksi 1800-luvun merkittävimmistä eurooppalaisis-
ta eepoksista, mutta sen kulttuurista, yhteiskunnallista ja taloudellista vaikutusta
aina tähän päivään asti on mahdotonta mitata euroissa.

KULTTUURI(PERINTÖ)POLITIIKAN NÄKÖKULMA

Kuten Kalevalan esimerkki osoittaa, aineellisen kulttuuriperinnön rinnalla aineeton,
elävä perintö on myös virallisen tunnustuksen ja arvostuksen kohteena. Aineellisen
kulttuuriperinnön osalta UNESCO:n maailmanperintökohteet, kuten Suomenlin-
nan merilinnoitus sotilasarkkitehtuurin muistomerkkinä, saavat erityistä huomiota
virallisesti tunnustettuina paikkoina. Suomenlinnan aineettoman kulttuuriperinnön
merkitys puolestaan näkyy monin tavoin, muun muassa merellisen Helsingin saa-

ristobrändin vahvistamisessa sekä ihmisten suhteessa paikkaan. Suomenlinna on
historiallinen maamerkki, johon liittyy niin kulttuuria kuin luontoarvojakin. Lisäksi
sen symbolinen merkitys näkyy monissa valtiovierailuissa. Tällainen kansainvälinen
näkyvyys edistää myös maailmanperintömatkailua ja paikallisten palvelujen kysyn-
tää. Koska Suomenlinnassa vierailee vuosittain yli miljoona kävijää, on ollut tärkeää
juurruttaa kestävän matkailun periaatteet, jotta kohde säilyy tuleville sukupolville.

Euroopan neuvoston Faron sopimus, joka korostaa kulttuuriperinnön yhteis-
kunnallista merkitystä, tuli voimaan Suomessa vuonna 2017. Sopimus asettaa
kulttuuriperintöyhteisöt keskiöön. Sen mukaan ”*kulttuuriperintöyhteisö koostuu ih-
misistä, jotka arvostavat kulttuuriperinnön tiettyjä näkökohtia, joita he haluavat jul-
kisen toiminnan puitteissa ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville.*” Kuten aiemmin
aktivismin yhteydessä todettiin, ihmiset toimivat yhä enemmän kulttuuriperinnön
puolesta myös virallisten rakenteiden ulkopuolella. Tämä heijastaa kulttuuriperin-
tötyössä tapahtunutta muutosta: enää painopiste ei ole vain viranomaisten määrit-
telemässä suojelussa, vaan kulttuuriperinnön säilyttäminen ja uusintaminen on yhä
enemmän yhteisöjen ja yksilöiden aktiivista toimintaa.

Suomessa laadittiin vuonna 2023 ensimmäinen valtakunnallinen kulttuuripe-
rintöstrategia, jonka toimeenpanoa edistetään parhaillaan sidosryhmiä aktiivisesti
osallistaen. Strategian tavoitteena on samalla toteuttaa Faron sopimuksen periaate-
teita käytännössä. Lisäksi keskeistä on tukea YK:n kestävän kehityksen toimintaoh-
jelman, Agenda 2030:n, tavoitteiden saavuttamista. Samalla katseet ovat jo tulevai-
suudessa: pohditaan, millainen rooli kulttuurilla voisi olla seuraavassa, vuoden 2030
jälkeisessä kestävän kehityksen ohjelmassa.

LOPUKSI

Kulttuuri kukoistaa, kun yhteiskunnassa tarjotaan monipuolisia mahdollisuuksia
itseilmaisuun ja kulttuurin kestävään uudistamiseen. Jokainen meistä vaikuttaa
siihen, millaista kulttuuria arvostetaan ja miten nämä arvot näkyvät arjessa. Luo-
vuuden ja toimijuuden eri muodot tuovat uusia näkökulmia kulttuuriperintöön ja
sen merkityksiin ruohonjuuritasolla. Kulttuuriperintöön liittyvä vastuu voi syntyä
esimerkiksi havahtumisesta paikallisen vesistön suojeluun.

Yhteiskuntana olemme onnistuneet silloin, kun ymmärrämme kulttuurin ja
luovan ilmaisun merkityksen kaikenikäisten ihmisten hyvinvoinnille ja identiteet-
tille.

Suomalaisen kulttuuri(perintö)politiikan suuntaan vaikuttavat myös ajankoh-
taiset eurooppalaiset linjaukset. Kulttuuria ja sen merkitystä on puolustettava, mut-

ta ei muuttumattomana ilmiönä – sen tulee elää ajassa. Kulttuurin luovaa voimaa voidaan eri puolilla maailmaa pyrkiä rajoittamaan, ja siksi on tärkeää tehdä työtä sen eteen, että demokraattisessa Suomessa kulttuurin arvostus näkyy paitsi juhlapuheissa myös konkreettisesti rahoituksessa ja uudistuvassa toiminnassa.

KIELI ON KULTTUURIN YLEN TÄYDELLINEN POHJAVIRTA

Markus Leikola

Taidepolitiikka ja taidehallinto on tämän päivän byrokratisoituneessa hyvinvointiyhteiskunnassa oma lohkonsa, jolla on omat vastuuviranomaisensa, luottamuselimensä ja budjettimomenttinsa – jotka vuorostaan taistelevat sekä paikasta auringossa kaikkien muiden sektorien kanssa että kamppailevat leikkauspaineita ja supistuksia vastaan samoin kaiken muun kanssa. Kukin sektori kehittää sekä ikaikaisia kytköksiä juuri oman alansa fundamentaalille merkitykselle että yrittää kiilata itselleen hieman valoisamman paikan auringossa ajankohtaisilla iskusanoilla – vaikkapa maanpuolustus kansainvälisen tilanteen kiristymisellä – johon vuorostaan muut sektorit reagoivat laventamalla omaa merkitystään, esim. ”kulttuurikin on huoltovarmuustekijä”.

Tällä lailla resurssitaistelua käydään, mutta pointti merkityksellisyydestä misataan, jos kavennetaan katse siilomaailmaan. Kulttuuri kun on reunoiltaan aivan toisenlainen ameeba kuin sote, opetus, ympäristöasiat tai työvoimajutut, vaikka kaikki liittyykin kaikkeen.

Ja ennen kaikkea: vaikka sanoja taide ja kulttuuri käytetäänkin nykyään yhä enemmän keskenään vaihtaen (minulle taidepolitiikka on samanlainen kulttuuripolitiikan osasiilo kuin tiedepolitiikka ja kansansivistystyö), kulttuuri ei ole niinkään alue tai sektori kuin toimintatapa. Tämä näkyy sellaisissa termeissä kuin ruokakulttuuri tai yrityskulttuuri. Jos meillä on kenttä, joka on siis sekä *mitä* että *miten*, ja vieläpä niin holistisesti, että se leikkaa läpi lähes mihin vaan, puhumme viime kädessä siitä, miten määritämme itsemme.

Eikä tätäkään redusoiden esimerkiksi kansalliskulttuuriksi, vaan yhtä lailla minkä hyvänsä ihmisryhmän kulttuuriksi. Suuren sosialistisen liikkeen tavoite oli luoda kaikkien maiden proletariaatista yhteinen liike, jossa ryhmäsolidaarisuus olisi kohdistunut naapurimaiden ja muidenkin maiden työläisiin eikä kansalliskult-

tuuriin. Toisaalta samaan ovat pyrkinet kaikki lähetystyötä tehneet uskonnot: *Ei ole tässä Juudalainen eli Grekiläinen, ei orja eli vapaa, ei mies eli vaimo; sillä te olette kaikki yksi Kristuksessa Jesuksessa*, sanailtiin jo neljännesvuosituhat sitten Uuden testamentin galatealaiskirjeen vuoden 1776 raamatunkäännöksessä, kirjakielemme alkutaipaleella siis. Tänä päivänä sosiaalisen median ryhmät ja rihmastot voivat olla ihmiselle ensisijaisimpia viiteryhmiä omine pelisääntöineen ja kielipeleineen, paljon läheisempiä ja rakkaampia kuin kaukaiset sukulaiset tai henkikirjoituskunta, hyvinvointialueesta puhumattakaan. Liikumme enemmänkin sosiaaliantropologian kuin kulttuurisosiologian puolella ja tarvitsemme tutkailun ja tulkinnan avuksi vähintäänkin sosiolingvistiikkaa, ryhmien kielenkäytön paradigmoja.

Kielenkäytön ryhmäominaisuuksilla onkin kenties merkitystä myös elinvoimaisuudelle – mitä sillä sitten kulloinkin missäkin viiteryhmässä tarkoitetaan - kuin tulisi välttämättä ajatelleeksi. Kielen ymmärtäminen on harvoin täydellistä, mutta siinä vaiheessa, kun *näin tämä koetaan, että en ymmärrä riittävästi, mitä nuo puhuvat*, olemme yhteiskunnallisen eriytymisen äärellä. Nämä ovat niitä yhteiskunnan pohjimmaisten mannerlaattojen erkanemista toisiinsa; railot saattavat näkyä maan pinnalla äänestysprosenttien pienemisenä tai lukemisen vähenemisenä tai harrastustoiminnan muutoksina tai PISA-tulosten heikkenemisenä tai ihan minä hyvänsä.

Suomi ei ole koskaan ollut kielellisesti täydellisen koheesion maa. Herrat ja rahvas ovat aina puhuneet eri kieltä, mikä Suomi-filmin kulta-aikojen jälkeen näkyy enää Kaurismäen elokuvissa ja Timo Soinin plokissa. Fennomanian huumassa piti rakentaa jotakin, jota voisi kutsua kansakunnaksi, jollaisia oli muuallakin Euroopassa. Ja nationalistinen kansakunta tarvitsi yhden kielen, ei murteiden sekasotkua. Mutta siinä missä Manzoni rakensi italian Toscanan pohjalle ja yläsaksilaiset antoivat perustan yhdistyneen Saksan kirjakielelle, Suomi pantiin kokoon tasapuolisesti läntisistä ja itäisistä aineksista. Jo se, että 1800-luvun suurelle projektille ei ollut yhtä selkeää instituutiota tai arkkitehtia, on hämmästyttävää – semminkin kun projekti piti sisällään myös suuren määrän sanaston, varsinkin termistön kehittämistä.

Kulttuurin eli viljelyn onnistumisen kannalta ei riitä, että on keksitty jotakin, vaan siemen pitää kylvää maahan ja saada itämään. Nationalistinen Suomi-projekti toteutti tämän tempulla, joka edelleenkin hakee vertaistaan Euroopan historiassa: eliitti otti asiakseen alkaa puhua rahvaan kieltä ei vain virallisissa yhteyksissä, vaan myös kotikielenään. Suomen kielen status ei 1800-luvulla noussut niin kuin kielillä yleensä, kauppakumppanien kielenä tai valloittajan kielenä, vaan todellakin eliitin projektina, aina koomisuuksiin asti.

Näin suuren yhtenäisen kansallisen projektin luulisi homogenisoivan kielen käyttöä, mutta toisin on käynyt: kaikki kielet elävät ja kehittyvät, mutta suomen puhekieli pakenee kirjakieltä vielä kaksi vuosisataa fennologisen projektin käynnistymisen jälkeenkin, ja kirjakieli seuraa vastentahtoisesti konservatiivisuuden leimaamana perässä. *Me tehdään kielen uudistamista kovin, sangen, riöllä* hitaasti ja väitellen norminmukaisuudesta. Nuorisoslangissa uusiutumismvauhti on nopein: itse huomasi aikanaan vaihto-oppilasvuodesta palattuani, että Helsingin päärautatieasema oli vaihtunut *assasta steissiksi*. Mutta oman teinin vartuttua ja perustettua perheen Vantaan Koivukylän aseman kupeeseen minulla ei enää ole hajua, miksi näitä Ratahallintokeskuksen omistamia asemarakennuksettomia alikulkutunneleita kutsutaan missäkin piireissä.

Kieli on kulttuurin perusta ja kulttuuri kielen. Sen näkee myös siitä, että oma alani, kirjallisuus, on taiteenaloista suhteellisesti ottaen kenties parhaiten resursoitu niukuuden aikoinakin. Eliitti on pitänyt kirjailijoita automaattisesti intellektuelleina ja kirjailijat ovat hyväksyneet ilomielin kutsun, kunhan joku maksaa ravintolalaskun. Ja toisin kuin kapellimestarien, koreografien tai kuvanveistäjien kohdalla, intohimoja on helppo herättää myös suuren yleisön keskuudessa kysymällä: kuka on oikea kirjallisuusartisti.

Kysymys itsessään on absurdi, koska siihen ei oikeaa vastausta ole, eikä tänä päivänä omakustannekaan merkitse automaattisesti B-luokan taideteosta. Kokkirjat, ystäväkirjat, satukirjat, matkaoppaat ovat kaikki kirjallisuutta siinä kuin ensyklopedia, romaani ja runous.

Usein sekoitetaan toisiinsa kaunokirjallisuus ja taidekirjallisuus. Mutta fiktiota on kaikki missä on sepitettä mukana eli se ei ole nonfiktiota. Kuten kaikessa muusakin taiteessa, myös kirjallisuudessa korkean ja matalan positiot ovat heiluneet ja kenttä monipuolistunut sotien jälkeisessä ajassa. Samaan aikaan kirjallisuussosiologia tietää kertoa – mm. Riie Heikkilän tuoreiden tutkimusten kautta – että lukeminen sekä eriytyy että ei eriydy. Kumuloituva lukeminen tarkoittaa korkean ja matalan sekalukemista, ja digitalisoituva lukeminen äänikirjoja mutta myös lukijuuden eriarvoistumisen lisäämistä: digitalisaatio ei tuo uusia kirjojen lukijoita, vaikka se lisää kirjojen kulutusta.

Ja samaan aikaan tekstejä tuotetaan ja luetaan kännykän ruudulla enemmän kuin kirjoja koskaan – nuorisolle joutuu jopa muistuttamaan, että puhelimella voi muuten puhuakin!

Mutta vähäpätöisten, ei-statuspitoisten tekstien, ei-kirjojen asema ei ole kaidehdittava. Niiden kulttuurista merkittävyyttä voidaan punnita vasta ajan saatos-

sa siinä missä liikennemerkin lisäkilven funktionaalisuus täytyy olla 100 prosenttia ensimmäisestä päivästä lähtien ja pysäköintisakon uhalla sitä onkin. Kulttuurisen merkittävyyden puutteelle ei ole sanktiointijärjestelmää; enintään voi ajatella, että unohdukseen vaipuminen on sysäämistä pois merkityksen piiristä. Mutta koska digitalisoitumisen myötä ihmisten sosiaalisuudet eriytyvät ja emme tiedä, mitä herrojen ja narrien ryhmiä meillä 2030-luvulla vallitseekaan, emme voi myöskään olla varmoja unohduksesta.

LOL kahden vuosikymmenen päästä voi olla sama tai eri asia samalle tai eri ryhmälle kuin LOL nyt. Enkä ole edes varma onko se sama kaikille nytkään, LOL.

Ehkä tulevaisuuden kulttuuri pitää sisällään juuri tekstejä, käytäntöjä ja tapoja sekä kielen ilmaisuja, jotka ovat sitkeästi eläneet pienissä aikapoimuissa, joista ne heräävät henkiin uusin yhteyksin ja uusin voimin. Kulttuurissa kun on se hyvä puoli, että elämme aina jännittäviä aikoja, emme koskaan pysähtyneisyyttä. ja jos jollakin hetkellä näyttää siltä, että nyt juuri ei tapahdu mitään, se on vain tyyntä tsunamin edellä hyökyaallon vetäytyessä keräämään voimiaan.

Varmaa on vain, että ihmiset kommunikoivat ja kirjoitusjärjestelmät säilyvät, kuvavirran ja meemimaailman keskelläkin. Lauluntekijä on väärässä, väitän, kirjoittaessaan: *vain tahroja paperilla, älä siis suutu / ei niistä asiat miksikään muutu*. Sillä Mikko ja Martti Syrjä eivät olisi kirjoittaneet tätä sanoitusta, elleivät heidän vanhempansa Kirsi Kunnas ja Jaakko Syrjä olisi kirjoittaneet kirjoja. Viime kädessä kaikki tekstit kiertyvät yhteen ja se juuri on kulttuuria. Tai paremminkin kulttuureja.

KUN RAHA TAPPOI SIVISTYKSEN

Minna Lindgren

Sivistys on ikävä sana, vielä valistustakin alistavampi. Sen käyttö pelottaa jopa yliopistoja ja Yleisradiota, vaikka niiden toiminta perustui alun perin sivistykselle. Silloin se tarkoitti tietoa, kulttuuria ja ymmärrystä, joka ilmeni tekoina ja johti hyvään. Mutta sitten raha sotki sivistyksen.

Joskus taide oli sivistyksen ydintä. Muutos eteni, kun taiteen opetus katosi kouluista ja taiteen tutkimus kuihtui yliopistoissa. Taiteesta tuli turha ylellisyystuote. Tämä on erityisen surullista siksi, että hyvinvoinnin edistämässä mikään ei ole yhtä halpaa kuin taide.

Kun raha määrittää sivistystä, taide on investointi, jolta edellytetään tuottavuutta. Taidetta ei rahoiteta sen itsensä vuoksi, vaan siltä vaaditaan laskennallista hyötyä, jotain mitattavaa, joka näkyy edes Excel-taulukossa. Se on vähän sama kuin alettaisiin vaatia puhtaalta juomavedeltä tilastollisia tuloksia. Positiivisimmillaan taide on innovaatio, lisää resilienssiä ja liittyy maanpuolustukseen.

Koulutus on nähty taiteen rinnalla sivistyksen perustana. Mutta kun koulutukselta vaaditaan parempia tuloksia, ei viitata korkeatasoiseen opetukseen ja laadukkaaseen tutkimukseen, vaan halutaan enemmän valmistuneita lyhyemmässä ajassa. On siis madallettava tutkintovaatimuksia ja puhuttava tki:sta.

Välihuomautus: vallan kieli käyttää lyhenteitä. Olisi hyvä kyseenalaistaa kaikki, mihin viitataan käsittämättömillä kirjainjonoilla. Kun lyhennettä hoetaan tarpeeksi, kukaan ei enää uskalla kysyä, mitä se tarkoittaa, ja niin salasana on tehnyt tehtävänsä. Nyt me kaikki haluamme tki:tä.

Mantra tulee sanoista tutkimus, kehitys ja innovaatio. Se ohjaa päätöksentekoa ja hukuttaa alleen tiedon ja sivistyksen. Sen seurauksena varhaiskasvatusta valmentaa tulevaisuuden työelämään ja leikkipuistoissa otetaan ensiaskeleet koodaukseen.

Sivistysvaltion kosmeettinen satsaus yliopistoihin on ohituskaista tuhannelle pikatohtorille tekniikan, matematiikan ja luonnontieteiden alalta samaan aikaan, kun perusopetus ajetaan etälaumaverkkokursseiksi. Tki:n hengessä tarvitsemme lisää hoivarobotteja, sähkösavukkeita ja kryptovaluutan kaltaisia keksintöjä, emme

itsenäisesti ajattelevia nuoria aikuisia, emme bysantin tutkimusta, taiteiden ymmärrystä tai uusia näkökulmia historiaan.

Mittarit ja raportit ovat kylmää faktaa. Niiden ansiosta yhteiskunta on jakautunut kahtia: niihin, jotka raportoivat, ja niihin, jotka päättävät mittareihin nojaten. On kolmaskin ryhmä, joutilaat. He ovat tärkeitä, sillä heistä raportoidaan, ja siten he tuottavat mittareita.

Tällaiselle rahan, ei sivistyksen, yhteisölle kehitysvammaisen lapsi on laskennallinen pää ja koulukuljetus markkinoiden hinnoittelema liiketoimi. Kun raportit vammaisten kuljetuspalvelun asiakkaista, kilometreistä, vessakäynneistä ja toimenpiteistä upotetaan tavoitemittareihin, saadaan tietää, onko toiminta kannattavaa.

Näin syntyy dataa. Mitään ei maailmassa kohta olekaan kuin dataa, joka kertoo ihmisestä enemmän kuin yksikään antiikin tragedia, valistusajan komedia, sinfoninen runo, dadaistinen oodi tai Picasson Guernica. Kaikkialla kerätään koko ajan dataa, Kiinassa eniten, koska datalla hallitaan maailmaa. Se ei ole tiedon ja sivistyksen valtaa. Data on rahan teon väline, ja kas, näin tieto muuttui rahaksi ja raha tappoi sivistyksen.

Ei sivistys ole tietenkään kuollut. Se on vain muuttunut, niin kuin maailma aina. Se on yhä kuva ajastaan, kuten taide, joka ainoana ihmisen toimintona pystyy aavistamaan tulevaa. Juuri siksi taide on päättäjille vaarallista, siinä missä tutkittu tieto ja korkeatasoinen koulutuskin.

HS / PÄÄKIRJOITUSSIVUN KOLUMNI 25.4.25

LEIKATAAN PUUNJALOSTUKSESTA

Asko Mäkelä

Leikkauksien vuoksi ehkä tuhannet kulttuurialojen työntekijät joutuivat työttömyysturvan varaan. Se maksaa Suomelle enemmän kuin 17 miljoonaa. Tarkkaa tietoa ei ole saatavilla, koska hallitus tarkoituksella pimittää asiaa koskevat tiedot.

Alun perin aion verrata tähän artikkeliin kulttuurialojen työntekijöiden työllistymistä 2023–2025. Vertaamalla aikaisempia lukuja leikkauksien jälkeiseen aikaan voisi laskea, oliko leikkaus kannattava kansantalouden kannalta. KELA vastasi tietopyyntöni ystävällisesti: ”Valitettavasti meillä ei tällä hetkellä ole ammattitietoa työttömyysturvassa. Saimme sen ennen työvoimapolitiittisten lausuntojen mukana, mutta TE-palveluiden päässä tapahtui muutos, jonka seurauksena sitä ei ole tullut meille enää. Asia on työn alla ja voi olla, että saisimme myöhemmin tänä vuonna tiedot, jos ne ovat meille vielä saatavissa.” Lehdistä saimme lukea, että hallitus piti moisen tiedon jakamista kalliina ja tarpeettomana.

Tilastot ovat tärkeimpiä politiikan työvälineitä. Ammattilaisten tekemät tilastot valehtelevat harvoin. Sen sijaan poliitikot vääristelevät tilastoja tarkoitushakuisesti. Kulttuurin osalta tilastot lienevät niin pelottavia, että ne haluttiin lopettaa kokonaan. Hallitus ei halua näyttää olevansa väärässä. Etenkään, jos virhe on alkeellinen.

Kuuluuko taide ja kulttuuri niihin aloihin, jotka kannattaa ajaa alas? Kulttuuriin liitetty luovuus ei liity vain taiteisiin, vaan se on osa kaikkea uudella tavalla tutkivaa ja oivaltavaa perustutkimusta. Aivojen käyttö ratkaisujen tekemisessä vaatii luovutta taiteen, tutkimuksen ja teollisuuden kehittäessä, eikä se ole haitaksi ihmisten välisessä kommunikaatiossakaan. Ne, jotka siirryttyään muille aloille harrastavat edelleen taiteita ja kulttuuria, ovat monesti luovempia työssään kuin muut.

Kulttuurin rahoitus kasvoi aikanaan Nokian verorahoilla. Taidealojen koulutusta lisättiin hallitsemattomasti ja valmistuvien taiteilijoiden määrä ei ole enää missään suhteessa apurahojen määrään. Taiteilijaksi tai humanistisilta kulttuuri-aloilta valmistuneet pysyvät kuitenkin luovina myös vaihdettuaan alaa. Helsingin yliopiston humanistialumni, historiaa opiskellut suurlähettiläs Mikko Hautala totesi puheessaan, että jopa FBI:n ja CIA:n tutkijoista monet ovat koulutustaustaltaan hu-

manisteja. Kulttuurien osaaminen auttaa niin tiedustelussa kuin markkinoinnissa ja myynnissäkin.

Suomalaisesta yritystoiminnasta puuttuu kansainvälinen osaaminen. Asenteiden vuoksi se puuttuu monesti myös joiltain kulttuurialoilta. Täällä on esimerkiksi satakunta galleriaa, joista yksi tekee puolet alan yhteenlasketuista tuloista. Ruotsissa gallerioita ei ole puolet enemmän, joka paremmin sopisi maittemme väkilukujen vertailussa, vaan yli kymmenkertainen määrä. Me emme osaa tai halua myydä taidetta, sillä tilannetta ei auta, että myyminen on usein kirosana kuvataiteilijoiden keskuudessa. Kaikille ei riitä apurahaa, eikä pidäkään. Se on tuki parhaille taiteilijoille, jotta he voisivat tehdä työtään vielä paremmin. Muuttamalla käsityksiämme kulttuurialoilla menestyisimme paremmin kansainvälisessä kilpailussa ja löytäisimme uusia ostavia asiakkaita myös kotimaassa.

Hiljan todettiin, että suomalaisten yritysten hallituksissa ei ole tarpeeksi kokeneita osaajia uskottavaan kansainväliseen toimintaan. Jo ruotsalaiset ymmärtävät, että sivistys, taiteen ja kulttuurien osaaminen on olennainen osa yritystoimintaa ja yhteydenpitoa asiakkaisiin. Siksi suomalainen poliitikko tai yritysjohtaja suistuu ylimielisyyteensä, jos hän ei ole kiinnostunut kulttuurin merkityksestä kansantaloudelle tai perustutkimuksen tärkeydestä omalle yritykselleen. Perusmääntti ei myy alansa kansainvälisesti parhaille osaajille.

On hyvä muistaa, kuinka 1950-luvulla, kun Suomi oli todella köyhä, taiteita ja kulttuuria arvostettiin. Taiteilijoiden voimin Suomen kansainvälinen maine paljolti myös luotiin – ja luodaan edelleen. Musiikin, muotoilun ja arkkitehtuurin rinnalle on kirinyt etenkin tanssi-, valokuva- ja kuvataide. Eikä peliteollisuuttakaan kannata unohtaa. Hallituksen kaavailemat uudet leikkaukset voivat toki romahduttaa nämäkin.

Kulttuurista leikkaaminen ei leikkaa vain kulttuurista, vaan sen ympärillä elävästä yritystoiminnasta. Miljoonien kulttuurikuluttajien käynnit ovat pitäneet hengissä hotellit, ravintolat, kahvilat, kuljetuspalvelut ja kulttuuritapahtumia toteuttavat yritykset. Ne elävät taide-elämyksistä. Myös niiden lakkautumisen vaikutus pitää laskea kulttuuriin kohdistuvista leikkauksista johtuviin kansantalouden tappioihin. Leikkauksissa säästetty 17 miljoonaa euroa ei taida riittää näiden kattamiseen.

Kun hallitus ajaa taidetta ja perustutkimusta alas, niin tuhotaanko samalla uutta kulttuuria ja yritystoimintaa? Taide ja kulttuurialat eivät ole rahan haaskausta. Kansantaloudessa ne pitää nähdä investointina luovuuteen ja sivistykseen, joka hyödyttää koko kansakuntaa ja kasvattaa lisää kulttuurinkuluttajia.

Olisiko sittenkin parempi lakkauttaa kulttuurialojen sijasta puunjalostusteollisuus, koska sen kansantaloudelle tuottama hyöty on vähäisempi kuin kulttuurialoilla? Leikkaus puunjalostusteollisuuteen olisi edullista myös, koska kulttuurialoihin verrattuna siellä on vähän työntekijöitä siirrettäväksi työttömyysturvalle. Siksi runsaslukuinen ja innokas kulttuuriväki kannattaa pitää mieluummin työssään kuin heittää heidät kortistoon. Etenkin, kun kyse on pikkusummista verrattuna hyötyyn.

SUOMALAISEN TIETEEN JA KULTTUURIN UUSI KUKOISTUS – AUTTAAKO TEKOÄLY?

Jukka H. Meurman

Olen Valkeakosken yhteiskoulun kasvatti 1960-luvulta. Miksi mainitsen sen tässä yhteydessä? Tuo aika oli ”viimeisen patruunan”, vuorineuvos Juuso Waldenin kulta-aikaa, jolloin Valkeakosken kaupungissa ei tapahtunut käytännössä mitään ilman hänen valvovaa silmäänsä ja panostaan. Kaupungissa oli kaksi urheilukenttää (jalkapalloseura Valkeakosken Haka!), oma kaupunginorkesteri säännöllisine sinfoniakonsertteineen, sekä vilkas teatteritoiminta, jonka puitteissa esitettiin jopa operetteja. Waldenin Yhtyneet paperitehtaat oli hoitanut hommat siten, että tehtaan työvälilläkin oli mahdollisuus rakentaa omakotitalonsa. Kaikin puolin elämä pienessä tehdaskaupungissa oli vilkasta. Yhteiskoulu oli tuolloin Suomen suurin, sillä Walden katsoi, että työläisten jälkeläisillekin tulee tarjota mahdollisuus hyvään koulutukseen. Mainittakoon vielä, että Juuso Walden oli presidentti Urho Kekkosen kaveri, josta seurasi se, että lukuisat valtiovieraat kuljetettiin ihaillemaan tuota maisemallisesti kaunista teollisuuskaupunkia. Unohdetaan tässä yhteydessä tehtaiden valtavat päästöt, ajoittain hengityskelvoton ilma, sekä tehtaiden alajuoksun saastunut järvi, Vanajavesi. Mutta kulttuurielämä kukoisti! ja näin lienee ollut asianlaita monilla muillakin tuon ajan tehdaspaikkakunnilla, jossa tehtaiden ja niiden johdon merkitys oli monilla elämän alueilla aivan keskeinen.

Nyt elämme vaihetta, jossa huolimatta valtiovallan juhlapuheista, ja toki myös panostuksesta kulttuuriin, tutkimukseen ja kehitystoimintaan, moni kulttuurilaitos ja taiteilija on suurissa vaikeuksissa. Eikä valoa juurikaan tunnelin päässä näy. Tieteellisen tutkimuksen saralla parhaiten tuntemani kliininen tutkimus on suorastaan kurimuksessa, kun yliopistosairaaloiden aiemmin runsaskätinen valtionavustus tutkimukseen ja opetukseen on viime vuosikymmeninä pienentynyt kuin pyy maailmanlopun edellä; vanhaa sanontaa käyttäkseni. Tämä ns. erityisvaltionosuus (EVO) ja myöhemmin valtion terveystutkimusrahoitus (VTR) on mahdollistanut elintärkeät potilastutkimukset, joiden myötä uusin tieto on saatu diagnostiikan ja hoidon parantamiseksi. Rahoituksen alkuperäinen tarkoitus on ollut kompensoida

yliopistosairaaloille lääkärikoulutuksesta aiheutuneita kustannuksia. Osa rahoituksesta on siis voitu käyttää ennen muuta kliinisen tutkimuksen tukemiseen. SO-TE-uudistus on edelleen hämmentänyt tätä(kin) kenttää.

Maassamme on onneksi merkittäviä säätiöitä, jota ovat lisänneet tukeaan niin kulttuurin kuin tieteen pariin – ja se on tietenkin positiivista. Mutta julkisen rahoituksen osuus on edelleen hyvin tärkeää, joten sen niukkuus heijastuu laajalle. Esimerkkinä mainittakoon maamme ainutlaatuinen musiikkiopistojen verkosto, joka on tuottanut kansainvälisen huipputason taiteilijoita. Niukkenevien resurssien maailmassa tämäkin toiminta on vaarassa hiipua.

Ongelmat kulttuurin ja tieteen rahoituksessa ovat siis hyvin tiedossa. Miten asiaan saataisiin helpotusta ja ongelmat ratkaistua? Teollisuuspatruunoiden aika on ohi. Nyt tarvitaan yhteishenkeä ja asennemuutosta. Yhteishenki löytynee alan vaikuttajien verkostoista, sillä ongelmathan ovat todella hyvin tiedossa. Nyt on aika näyttää, miten ne ratkaistaan ja pysyvä rahoitus turvataan. Asennemuutos puolestaan koskee koko kansaa. Jokaisen on ymmärrettävä kulttuuritoiminnan merkitys ja se, ettei edistystä tapahdu ilman tieteellistä tutkimusta. Sielu ei virkisty, ellei meillä ole taidetta. Samalla on kuitenkin ymmärrettävä, että mikään muutos ei tapahdu hetkessä. Pitkäjännitteistä ja kärsivällistä työtä vaaditaan niin kulttuurin kuin tieteen parissa. Lyhytaikaisella palkitsemisella emme pitkälle pääse. Tässä on yksi poliittisen päätöksen teon sudenkuoppa, sillä harva poliitikko tai hallitus katsoo mandaattiperiodinsa tuolle puolelle. Helppo ratkaisu onkin myöntää projektirahaa erillisiin hankkeisiin, mutta siten ei edellä mainittua perusongelmaa ratkaista.

Vuonna 1939 perustettu Suomen Kulttuurirahasto voisi kenties toimia taas esimerkkinä siitä, kuinka yhteinen tahto valjastetaan hyvään ja tavoitteet saavutetaan. Tuolloin kaikki kansakoululaiset kiersivät maakunnissaan ovelta ovelle keräämässä rahaa tieteisiin ja taiteisiin. Pienetkin ”Pihtiputaan mummon” vähistään antamat roposit otettiin suurella kiitollisuudella vastaan – pääoma saatiin kasaan ja Kulttuurirahasto perustettiin!

Mutta mennäänpä seuraavassa eteenpäin helpoimman kautta ja kysytään neuvoa tekoälyltä syöttämällä järjestelmään sopivia kysymyksiä. Löytyisikö sieltä viisastenkivi? Seulovathan nämä kielimallit käsittämättömän laajoista tietokannoista salamannopeasti vastaukset kysymykseen kuin kysymykseen. Olen seuraavassa suomentanut vain kysymykset, en englanninkielisiä vastauksia, jottei niiden osalta tule kiusaus yli tulkita vastuksia heti tuoreeltaan. Käyttämäni tekoälyjärjestelmä oli Chat & Ask AI – ohjelma. Tulos on luettavissa oheisista laatikoista.

ENSIMMÄINEN KYSYMYKSI: MITEN SUOMEN KULTTUURIELÄMÄ
SAADAAN JÄLLEEN KUKOISTAMAAN?

1. **Promote Local Artists:** Increase funding and support for local artists through grants and public art installations.
2. **Cultural Festivals:** Organize more diverse cultural festivals celebrating various ethnicities and traditions to foster inclusivity.
3. **Community Centers:** Develop community centers that offer workshops, classes, and events in arts, music, and crafts.
4. **Virtual Platforms:** Create online platforms for cultural exchange, showcasing Finnish culture to a global audience and allowing international collaborations.
5. **Support for Cultural Institutions:** Provide additional resources for museums, theaters, and galleries to host innovative exhibitions and performances.
6. **Educational Programs:** Integrate cultural education into school curricula, emphasizing Finland's rich history and diverse cultural heritage.
7. **Cultural Exchange Programs:** Establish partnerships with other countries for cultural exchange programs, allowing Finnish artists to collaborate abroad and vice versa.
8. **Accessibility Initiatives:** Enhance accessibility to cultural events and institutions for people with disabilities, ensuring everyone can participate.
9. **Funding for Cultural Projects:** Increase public funding for grassroots cultural initiatives that engage local communities.
10. **Promote Multilingualism:** Encourage the use of multiple languages in cultural expressions and events to reflect Finland's diverse population.

TOINEN KYSYMYKSI: MISTÄ TOIMINTAAN SAADAAN RAHOITUS?

1. **Finnish Ministry of Education and Culture:** Offers grants and funding for cultural projects, festivals, and initiatives that promote arts and culture.
2. **Cultural Foundation of Finland:** Provides financial support for various cultural activities, including grants for artists and cultural institutions.
3. **Arts Promotion Centre Finland (Taike):** Offers funding and support for artists, cultural organizations, and projects aimed at promoting the arts.
4. **Local Government Grants:** Municipalities often have budgets for cultural activities and may provide funding for community-based projects.
5. **European Union Grants:** Look into EU funding programs, such as Creative Europe, which supports cultural and creative sectors across member states.
6. **Private Foundations and Trusts:** Seek out private foundations that support cultural initiatives, such as the Kone Foundation or the Jenny and Antti Wihuri Foundation.
7. **Crowdfunding Platforms:** Utilize platforms like Mesenaatti or Kickstarter to raise funds directly from the community for specific projects.
8. **Corporate Sponsorships:** Approach local businesses and corporations for sponsorship opportunities in exchange for branding and promotional benefits.
9. **Cultural Exchange Programs:** Apply for funding through international cultural exchange programs offered by various governments and organizations.
10. **Arts Competitions and Awards:** Participate in competitions that offer financial prizes for innovative cultural projects.

KOLMAS KYSYMYS: MITEN RATKAISTA URBAANIN JA
MAASEUDUN VÄLINEN KUILU KULTTUURITARJONNASSA?

1. **Digital Art Platforms:** Develop online galleries and virtual reality experiences that allow audiences to explore Finnish art and culture from anywhere in the world.
2. **Interactive Cultural Apps:** Create mobile apps that provide immersive experiences through augmented reality, guiding users through historical sites or cultural events.
3. **Community-based Art Projects:** Implement participatory art initiatives where local communities collaborate with artists to create public art that reflects their identity.
4. **Hybrid Events:** Combine in-person and virtual formats for cultural events, making them accessible to a larger audience and encouraging global participation.
5. **Sustainability in Arts:** Promote eco-friendly practices in cultural events and art production, such as using sustainable materials and reducing waste.
6. **Cultural Podcasts and Webinars:** Launch series that explore Finnish culture, history, and contemporary issues, featuring interviews with artists and cultural leaders.
7. **Crowdsourced Cultural Library:** Establish a digital repository where individuals can contribute and share their cultural artifacts, stories, and experiences.
8. **AI in Arts:** Utilize artificial intelligence to create new forms of art, music, or literature, and host exhibitions showcasing these innovative works.
9. **Cultural Exchange through Social Media:** Use social media platforms to create campaigns that encourage cultural exchange and dialogue among diverse communities.
10. **Mobile Cultural Units:** Develop traveling cultural units that bring art, performances, and workshops to remote or underserved areas, fostering community engagement.

“These innovations can help enhance cultural life in Finland by making it more dynamic, inclusive, and accessible.”

NELJÄS KYSYMYS: MISTÄ TÄHÄN SAADAAN RAHOITUS?

1. **Public-Private Partnerships:** Collaborate with businesses to share costs and resources, creating mutually beneficial relationships that support cultural projects.
2. **Grant Writing Workshops:** Offer training for artists and cultural organizations on how to effectively apply for grants and funding opportunities.
3. **Membership and Subscription Models:** Establish membership programs for cultural organizations that offer exclusive benefits, creating a steady revenue stream.
4. **Sponsorship Packages:** Develop attractive sponsorship packages that outline the benefits for businesses who support cultural initiatives, making it appealing for them to invest.
5. **Crowdfunding Campaigns:** Utilize platforms like Mesenaatti to launch targeted crowdfunding campaigns for specific projects, engaging the community for support.
6. **Volunteer Programs:** Encourage community involvement by recruiting volunteers for events and projects, reducing labor costs while fostering engagement.
7. **Cultural Tax Incentives:** Advocate for policies that provide tax breaks or incentives for individuals and businesses that contribute to cultural projects.
8. **Merchandising:** Create and sell merchandise related to cultural events or initiatives, providing additional revenue while promoting the cause.
9. **Collaborative Funding:** Form coalitions with other cultural organizations to apply for larger grants or funding together, sharing resources and expertise.
10. **Online Fundraising Events:** Host virtual events, such as auctions or performances, to raise funds while reaching a broader audience.

VIIDES KYSYMYKSI: MILLÄ STRATEGIALLA KOKO KANSAKUNTA KUKOISTAA?

Balancing cultural institutions between rural and urban areas is crucial for fostering inclusivity and accessibility. Here are some considerations and strategies to address the differences:

CHALLENGES

1. **Resource Disparity:** Urban areas typically have more funding, facilities, and programs compared to rural regions.
2. **Access to Programs:** Rural residents may have limited access to cultural events and institutions due to distance and transportation issues.
3. **Visibility:** Urban institutions often receive more media attention and public engagement, overshadowing rural initiatives.

STRATEGIES TO BRIDGE THE GAP

1. **Mobile Cultural Programs:** Create touring exhibitions, performances, and workshops that travel to rural areas, bringing cultural experiences directly to communities.
2. **Digital Platforms:** Develop online resources and virtual events that allow rural residents to engage with cultural content from anywhere.
3. **Collaborative Initiatives:** Encourage partnerships between urban and rural cultural institutions to share resources, expertise, and programming.
4. **Local Cultural Grants:** Establish grants specifically aimed at supporting rural cultural initiatives and projects to enhance local engagement.
5. **Community Involvement:** Involve local residents in decision-making processes for cultural programming to ensure that it reflects their needs and interests.
6. **Cultural Festivals:** Organize regional festivals that celebrate both urban and rural cultures, fostering cross-community connections.

7. **Educational Outreach:** Implement educational programs that bring urban artists and cultural practitioners to rural schools and community centers.
8. **Transport Solutions:** Develop initiatives that provide transportation options for rural residents to attend urban cultural events.
9. **Highlight Local Talent:** Promote and support local artists and cultural practitioners in rural areas, providing them platforms for visibility.
10. **Cultural Mapping:** Conduct cultural mapping projects to identify and promote the unique cultural assets and heritage of rural areas.

By addressing these challenges and implementing these strategies, cultural institutions can create a more equitable landscape that benefits both rural and urban communities in Finland.

KUUDES KYSYMYKSI: ENTÄPÄ TIEDE?

Integrating science with cultural initiatives in both rural and urban contexts can enrich cultural life and promote community engagement. Here are some ways to do this:

1. Science Festivals

Organize festivals that celebrate both science and culture, featuring exhibitions, hands-on activities, and performances that highlight the intersection of these fields.

2. Collaborative Research Projects

Foster partnerships between scientific institutions and cultural organizations to conduct research that highlights local heritage, biodiversity, or environmental issues.

3. Community Science Programs

Encourage citizen science initiatives where community members participate in data collection and research projects, promoting scientific literacy and cultural awareness.

4. Cultural Heritage Preservation

Utilize scientific methods (e.g., archaeology, conservation techniques) to preserve and study local cultural heritage sites and artifacts.

5. STEAM Education

Implement education programs that integrate science, technology, engineering, arts, and mathematics (STEAM) to inspire creativity and innovation among students.

6. Science Communication

Host workshops and events that teach effective science communication, helping researchers share their findings with the public in engaging ways.

7. Art and Science Collaborations

Encourage collaborations between artists and scientists to create works that explore scientific themes, making complex topics accessible and relatable.

8. Mobile Science Units

Develop mobile units that bring scientific demonstrations and cultural education to rural areas, providing hands-on learning experiences.

9. Cultural Narratives in Science

Incorporate local cultural narratives and indigenous knowledge into scientific discussions, respecting and valuing diverse perspectives.

10. Environmental Stewardship Campaigns

Launch initiatives that combine cultural practices with scientific approaches to promote sustainability and environmental awareness in local communities.

By blending science with cultural initiatives, communities can enhance their understanding of both fields and foster a richer, more informed cultural life in both rural and urban settings.

Edellä olevat tekoälyn antamat vastaukset eivät ole mullistavia. Vastaukset pohjautuvat olemassa oleviin teksteihin valtavista tietokannoista, joista järjestelmä hakee ja yhdistelee matemaattisesti relevantteja kokonaisuuksia. Tekoäly ei itse keksi saattikka luo mitään. Mutta mielenkiintoista pohdintaa nuo vastaukset toki edistävät – tai ainakin muistuttavat niistä keinoista, joista vuosien varrella on ollut paljonkin puhetta, ja siis dokumentteja.

Helppoja ratkaisuja ei kuitenkaan löytynyt tälläkään AI-viisaudella. Niinpä jätänkin nyt lukijan nyt näitä miettimään. Joka tapauksessa uusia ehdotuksia kaivataan niin kulttuuri- kuin tiede-elämämme kurimuksen taittamiseksi. Olisiko vaikkapa Suomen Kulttuurirahaston historiallisen esimerkin mukainen ”maakuntamarssi” jälleen paikallaan? Kaikkien asianomaisten kulttuuri- ja tiederintamilla toimivien yhteiset ponnistelut ovat nyt tarpeen.

MITATTAVASTA JA MITTAAMATTOMASTA

Samuli Miettinen

Kulttuuri, eurooppalaisessa aatehistoriassa hengen viljelyksi ymmärrettynä, liittyy ihmisen elintapoihin, tuottamiin esineisiin ja muokkaamaan ympäristöön. Kulttuuri syntyy ihmisten ja kansojen vuoropuhelussa ja kehittyy ajan myötä, luoden perinteitä. Elinvoimainen kulttuuri rikastaa elämää, luo merkityksiä ja synnyttää hyvinvointia ja innovaatioita. Kulttuuriin kehittymiseen sisältyy aina mahdollisuus säilyttää ja uudistaa, sillä ilman uudistumista kulttuuri ei pysy elävänä ja ilman säilyttämistä perinne katkeaa. Kulttuurin kehittyminen voi johtaa parempaan todellisuuteen. Silloin on tärkeää, millaiseksi kuvittelemme tulevan todellisuuden ja millaisia ajatuksia ja toiveita meillä siitä on.

Henkinen, tiedostumaton todellisuus kulkee fyysisen, näkyvän rinnalla. Se ilmenee vaikkapa taiteessa, kielessä, pyhän kohtaamisessa ja kärsimyksen ja rakkauden kokemuksissa. Näiden ilmiöiden kautta voimme tunnistaa syvempää todellisuutta, joka myös sitoo meidät vahvasti yhteisöön ja toisiin ihmisiin. Arkkitehtuuri ja musiikki, kuten muutkin taidemuodot, liikkuvat näkyvän ja näkymättömän rajapinnassa ja välittävät enemmän kuin vain sen, mitä voimme ymmärtää. Kulttuuri, joka osaa tehdä näkymättömän näkyväksi, voi luoda mittaamatonta merkitystä ja rikastuttaa elämää. Tämä vuorovaikutus kulttuurissa, tieteessä ja taiteessa ruokkii innovaatioita ja luo uusia mahdollisuuksia. Arkkitehtuurissa ja rakennetussa kulttuuriympäristössä mittaamaton on aina sidottu mittaamattomaan ja aineeton aineeseen. Niiden merkitys näyttäytyy rakennusten käytössä ja vaikutuksessa ympäristöön.

ARKKITEHTUURISTA JA MUUSTA TAITEESTA

Arkkitehtuurin lähtökohtana ovat ajatukset, kaipuu, unelmat ja elämän peruskysymysten pohdinta. Taide ja arkkitehtuuri ovat aina liittyneet ihmisen henkisiin tavoitteisiin. Taiteen ja arkkitehtuurin tekeminen ja kokeminen ovat elämämme pohdintaa ja inhimillisten kokemusten ilmentämistä. Arkkitehtuurissa ei siis ole kyse vain rakennusten staattisista muodoista tai perustarpeiden täyttämisestä vaan tapahtumisesta, jossa kulttuuri ja inhimillinen tila esiintyvät elinvoimaisina ja

muokkautuvina. Arkkitehtuurilla on mahdollisuus muuttaa olosuhteita ja tuoda hyvinvointia arkeen, mutta sitä voidaan myös käyttää väärin, propagandan, ideologian ja vallan välineenä, mikä on koettu historiassa.

Toisen maailmansodan jälkeinen halu hävittää kolmannen valtakunnan arkkitehtuuri perustui siihen, että paitsi sen symbolit myös tilat palvelivat ideologioita, joiden käyttö koettiin vahingollisiksi yhteisölle. Samoin neuvostovallan arkkitehtuuri ja taide oli valjastettu välineeksi tukemaan valtajärjestelmän tavoitteita. Sen propaganda oli muodoltaan suljettua yksisuuntaista tietoista vaikuttamista, eikä se sallinut katsojan henkilökohtaista tulkintaa. Kulttuuria uudistamaan pyrkivä avantgarde-taide kiellettiin. Sen avoimen monitulkintaisen ilmaisun nähtiin haastavan vallan. Avoin teos, joka jättää osan esittämättä, rakentaa yhteyttä kokijaan haastamalla häntä täydentämään puuttuvan. Teoksen vaikenemisessä on läsnä näkymätön todellisuus. Vasta sen ymmärtäminen tekee todellisuudesta kokonaisen.

Aikamme rakentaminen on pääsääntöisesti kulttuurisesti ohutta. Siitä puuttuu ihmisiin yhteyttä etsivä muodon avoimuus. Erityisesti tämä on nähtävissä uusilla asuinalueilla. Niissä muodon sulkeutuneisuus estää syvällisen yhteyden ja identiteetin rakentumisen. Muodolla en tarkoita rakennusten geometriaa tai ulkoista hahmoa vaan arkkitehtuurin ytimessä olevaa tahtoa, humaania muotoa ja henkistä tilaa, josta arkkitehtuuri saa alkunsa. Arkkitehtuurin on aina oltava taidetta, joka ilmentää toivottua hyvää todellisuutta ja edistää hyvinvointia.

PAIKAN IDENTITEETISTÄ JA OMINAISUUKSISTA

Logiikassa identiteetti määritellään relaationa, joka pätee asian ja sen itsensä välillä. Identiteetti tekee siis asioista samoja tai eri asioita riippuen ominaisuuksista, jotka erottavat ne muista tai yhdistävät ne muihin. Psykologiassa identiteetillä ymmärretään yksilön käsitystä itsestään. Persoonalliset ominaisuudet voivat kehittyä ja muuttua vain vuorovaikutuksessa muiden kanssa, siis kulttuurisessa ja sosiaalisessa ympäristössä.

Paikkojen identiteetti rakentuu kulttuurin ja yhteisön muovaamana. Vetovoimaisimmilla paikoilla on vahva kulttuuri ja elävä yhteisö, jossa myös arkkitehtuuri ovat vahvasti läsnä. Kulttuuri onkin merkittävä kilpailutekijä, joka houkuttelee osaajia ja vahvistaa yhteisön vetovoimaa. Menestyvän paikan identiteetti perustuu yksilöiden kykyyn ymmärtää suhteensa yhteisöönsä ja sen säilytettäviin ja uudistettaviin arvoihin.

Hyvinvoiva ja kestävä kaupunkirakentaminen tukee kulttuurin hengittävyyyttä ja yksilönvapautta, rauhaa ja demokratiaa. Tällaisessa ympäristössä korkeatasoinen

arkkitehtuuri ja julkiset tilat, erityisesti sosiaaliset tilat, ovat keskeisiä kaupungin identiteetin ja elinvoiman kannalta. Hyvin suunniteltuina ja toteutettuina ne vahvistavat yhteisöä ja sen elinvoimaa.

Hyvä arkkitehtuuri toimii majakkana ohjaamassa valoisampaan tulevaisuuteen. Se on monitasoisista ja -ulotteista, toimivaa ja saavutettavaa, sallivaa ja turvallista. Arkkitehtuuri toimii aina myös muun taiteen alustana. Taiteen integrointi tekee ympäristöstä lähestyttävän ja viihtyisän. Se on keskeinen osa paikan identiteettiä. Arkkitehtuuri luo paikkoja olemiseen, vetäytymiseen ja kohtaamiseen ja kannustaa luovuuteen ja osallistumiseen. Sen ensisijaisena tavoitteena on auttaa löytämään elämän ilo jopa onnellisuus.

RAKENTAMISEN MOTIIVEISTA

Alvar Aalto totesi kulttuuriin kelpaavan arkkitehtuurin edellyttävän vastakohtien yhtäaikaistarkkaisuun, jossa tekniset ja inhimilliset näkemykset yhdistyvät luovaksi kokonaisuudeksi. Esimerkiksi tästä hän otti tavallisen muuraustiilen, joka oikein valmistettuna ja kokonaisuuteen liitettynä muodostaa ihmiskunnan parhaimpien rakennusten osan. Arkkitehtuuri yhdistää tekniset, taloudelliset ja kulttuuriset tavoitteet synteetiksi. Yksittäisestä rakennuskappaleesta kasvaa kokonaisuus, jolla on merkitystä sosiaalisen viihtyisyyden, kestävän ympäristön ja yhteisön kulttuuristen tarpeiden rakentamisessa.

Elämme globaalissa hyvinvoivassa maailmassa, mutta samalla kamppailemme kasvavaa yksinäisyyttä ja sosiaalisten suhteiden puutetta vastaan. Monilla tieteenaloilla saavutetaan merkittäviä läpimurtoja, kun samalla teknologinen kehitys saattaa johtaa kulttuurisen vuoropuhelun heikentymiseen ja ryhmien eriytymiseen. Media luo yhteisöjä, joiden ennako-oletuksia vahvistavat algoritmisyötteen voimistavat jakautumista, kun sananvapauden tukeminen loisi mahdollisuuksia kohtaiselle johtaan uuteen ajatteluun ja kulttuuriseen kehitykseen.

Talous valintojen ylivertaisena perusteena leimaa päätöksentekoa. Ympäristön suunnittelussa ja rakentamisessa tämä näkyy laadun mittaamisena määränä ja tehokkuuden punnitsemisena volyyminä. Ratkaisut ohjautuvat kohti lyhytaikaista taloudellista kannattavuutta, halvimman vaihtoehdon tai kulloisenkin hetken kysynnän mukaan. Tämä johtaa usein siihen, että vanhaa rakennuskantaa puretaan ja uusia rakennuksia suunnitellaan kustannustehokkuus edellä. Kestävä rakentaminen, joka ottaa huomioon kulttuuriset, sosiaaliset ja ekologiset näkökohdat, jää vähemmälle huomiolle, vaikka se olisi tärkeää pitkän aikavälin hyvinvoinnille ja menestykselle.

VIELÄ ARKKITEHTUURISTA JA ARKKITEHDEISTA

Arkkitehtuurin on ilmaistava olemuksensa hyvää tahtoa ja kytkeytyä kulttuuriin. Arkkitehtuurin on oltava muuntojoustavaa, jotta se kestävä ajan saatossa ja palvelee monenlaisia inhimillisiä tarpeita. Mahdollisuus muunteluun tulee aloittaa tehtävänä jo piirustuspöydällä. Tässä tehtävässä arkkitehti ei ole vain suunnittelija, vaan hän on vastuussa tilojen luomisesta, jotka tukevat inhimillistä elämää ja kohtaamista. Tämä ei ole ristiriidassa taloudellisuuden ja kannattavuuden kanssa. Hyvän ympäristön luominen vaatii yhteistyötä monien ammattilaisten kesken. Tässä työssä arkkitehteillä tulisi olla nykyistä suurempi vapaus ja vastuu luoda ympäristöjä, jotka tukevat yhteisön hyvinvointia.

Arkkitehtuurin merkitys on sanomattomassa ja mittaamattomassa. Se syttyy eloon rakennuksen ilmapöydässä ja tunnelmassa, jossa mittaamaton sitoutuu mitattavaan. Hyvin suunniteltu arkkitehtuuri on kuin musiikki, joka herää eloon tilassa ja ajassa. Se on totta, hyvää ja kaunista, ja se vaikuttaa yhteisönsä niin pitkään kuin se saa olla olemassa.

Henri Cartier-Bressonin ajatus valokuvauksesta pätee hyvin myös arkkitehtuuriin: *”Se on pään, silmän ja sydämen asettamista samalle akselille.”* Arkkitehtuurin tulee koskettaa kaikkia aisteja ja ilmentää kulttuuria, hengen viljelyä.

LÄHTEET:

Henri Cartier-Bresson: *The Mind's Eye - Writings on photography and photographers*, 1999 Aperture, ISBN 978-0-89381-875-3

Juhani Rekola, *Kuva Uskon tulkkinä*, 1985 Kirjapaja, ISBN 951-621-544-0

Göran Schildt: *Näin puhui Alvar Aalto*, 1997 Otava, ISBN 951-1-15036-7

Robert Twombly: *Louis Kahn, essential texts*, 2003 W.W. Norton & Company, ISBN 0-393-73113-8

VAPAAUS KUVITELLA TULEVAISUUKSIA

Alexi Neuvonen

Ovatko tämän hetken 16-vuotiaat vapaampia kuin minä heidän ikäisensä vuonna 1991? Huomaan pohtivani tätä kysymystä nykyään usein, kerääväni todistusaineistoa ja argumentteja molempien vaihtoehtojen tueksi. Haluaisin ajatella, että jokainen sukupolvi on aina vapaampi kuin aiempi: vapaampi tiedollisista puutteista, vapaampi ennakkoluuloista, vapaampia liian ahtaista kulttuurisista normeista, vapaampia teknisistä rajoitteista, vapaampia materiaalisista puutteista. Eikä ainoastaan vapaampi abstraktissa mielessä vaan myös kykeneviä toteuttamaan näitä vapauksia elämässään.¹

En ole vertailun tuloksesta varma. Aletaan siis listata argumentteja molempiin suuntiin.

Miksi nykyiset 16-vuotiaat ovat vapaampia kuin minä ja aikalaiseni 34 vuotta sitten? Heillä on pääsy lähes rajattomaan informaatioon Internetin, hakupalvelujen, digitaalisesti tallennetun informaation ja kielimallityökalujen ansiosta. He voivat melko vaivattomasti löytää ja yhdistää voimansa asian kuin asian parhaiden taitajien kanssa. Samoin löytää ne ihmiset, jotka ovat maailmassa eniten kiinnostuneet juuri samoista asioista kuin he. Tämän takia rakennusaineiksi omalle identiteetille, projekteille ja taidoille on tarjolla paljon rikkaammin kuin 1990-luvulla. Siksi identiteetistä on tullut virtaavampi, sitä voi jatkuvasti kehittää ja päivittää pienemmällä vaivalla ja taakalla kuin ennen. Myös ennakkoluulot ja sosiaaliset normit rajoittavat aiempaa vähemmän nuorten elämää: Julkisuudessa ja ympärillä on esimerkkejä erilaisista ihmisistä, identiteeteistä, vähemmistöistä ja elämänvalinnoista. Ilmapiiri on sallivampi, ihmisen odotetaan löytyvän oma juttunsa. Näin ei tietenkään ole kaikille, ei kaikkialla, ei kaikissa asioissa, mutta ainakin suomalaisessa yhteiskunnassa keskimäärin.

¹ Tämän ajatuksen vapauksista toteutettavissa olevina kyvykkyyksinä (capabilities) ovat muotoilleet hienosti Amartya Sen ja Martha Nussbaum teoksissaan. Tällaiset kyvykkyydet toimivat usein parempana yhteiskunnallisen kehityksen mittarina kuin vapaus tai hyvinvointi

Teknologia on kehittyneempää, sekin luo vapautta, säästää aikaa ja vaivaa. Monet hyödykkeet ovat merkittävästi edullisempia suhteessa käytettävissä oleviin varoihin, tämänkin takia monia asioita voi tehdä vapaammin. Koulutusmahdollisuudet ovat laajentuneet. Materiaalista puutetta on vähemmän ja sitä kohtaa aiempaa harvempi.

Vielä 1990-luvun alussa elimme yhä leimallisesti suomalaisessa kulttuurissa, jonka keskeisiä tarinoita, myyttejä, symboleja ja arvoja siirrettiin nuorille ihmisille koulutuksessa, medioissa, kulttuuri-instituutioissa, politiikassa ja eri organisaatio-kulttuureissa. Se oli oma, selkeä näkökulmansa maailmaan, joka myös rajasi sitä, mitä maailmassa näemme, ymmärrämme ja arvostamme. Tämä näkökulma on nyt huomattavasti moninaisempi, mosaiikkimaisempi ja löyhempi, sekoittunut muihin kulttuureihin, niiden tarinoin ja symboleihin. Nykyinen 16-vuotias on tässä mielessä vapaampi valitsemaan, mikä maailmassa ja kulttuurissa on relevanttia, mitä on tärkeä tietää, minkä kokemusten kautta rakentaa näkemyksensä eettisistä ja esteettisistä kysymyksistä ja niiden vastauksista.

Miksi vuoden 1991 16-vuotias sitten saattoi olla silti vapaampi kuin nykykuori? Vapautta oli huomaamattomuus ja näkymättömyys: jos ei ollut kotona, koulussa, töissä tai kaupassa, ei kukaan yrittänyt aktiivisesti suunnata nuoren huomiota. Vastataan tulevat viestit ja ärsykkeet olivat satunnaisia, eivät yksilöllisesti kohdennettuja. Bussissa istuessa tai kadulla kävellessä kohtasi harvakseltaan mainoksia, nekin teemoiltaan satunnaisia ja epäolennaisia suhteessa omiin tarpeisiin ja kiinnostuksiin. Uusia asioita, ideoita ja kokemuksia piti aktiivisesti etsiä ja hakea. Silloinkin ne edellyttivät omaa tulkintaa, helppoja selityksiä tai esimerkkejä ei ollut tarjolla.

Tylsyyt, hapuilu ja virikkeiden niukkuus eivät tunnu vapauden määreiltä, mutta ovat sitä. Ainakin, jos vastakohtina ovat jatkuva huomion kaappaaminen, kaikkialta vyöryvä altistuminen vertailulle ja kilpailulle sekä immersoituminen teknologiaan, jonka tarkoituksena on muodostaa riippuvaisuutta.

Fyysiset kohtaamiset muiden ihmisten, ympäristö ja tilanteiden kanssa ovat niukentuneet, yksipuolistuneet ja muuttuneet suunnitelmallisemmiksi. Yllätyksistä ja outoudesta on tullut asioita, jotka yhä useammin koetaan turvattomuutena ja uhkana omalle itsemääräämisoikeudelle.

Tämän kirjoituksen ei ole tarkoitus olla ”Nuoriso on pilalla”-tyyppinen moralisointi. Kiinnitin katseen 16-vuotiaisiin vain luodakseni perspektiivin sille, miten ymmärryksemme vapaudesta, sen laajentumisesta ja rajoituksista muuttuu.

Voi olla, että moraalinen paniikki nuorten suhteesta digilaitteisiin taittuu piankin. Saadaan kasaan säännöt, kasvattajien ote tiukentuu, syntyy uusi kulttuuri ja sen

ylläpitämät normit. Mutta tämä ilmiö on lopulta kuva ajastamme. Kyse ei siis ole yksittäisestä teknologiasta, tarpeesta säädellä teknologian käyttöä tai edes digitaalisten teknologioiden kulttuurisesta merkityksestä tässä ajassa.

Ajattelen vapautta asiana, joka liittyy tulevaisuuden avoimuuteen. Siihen, että pystymme kuvittelemaan tulevaisuuden sellaisena, että kykenemme vaikuttamaan sen kulkuun. Toki erilaisissa skaaloissa eri hetkinä ja erilaisia toimijoita ja tekijöitä yhteen tuoden: yksilö voi rakentaa toimijuutta oman tulevaisuutensa suhteen, sen rajoitteita voi purkaa kuvitellen toivottavia tulevaisuuksia yhdessä muiden kanssa, koko planeetan tulevaisuuden suuntaaminen vaatii hyvin monenlaisten osaamisten ja tulevaisuustaitojen yhdistämistä.

Nämä kaikki edellyttävät, että ylipäänsä kykenemme kuvittelemaan erilaisia tulevaisuuksia, ja itsemme mielekkäästi osana niitä. Näiden kuvitelmiä, antisipaatioiden, ohjaamana teemme päätelmiä siitä, mitä asioita kannattaa nykyhetkessä tehdä, millaisiin asioihin suunnata ja sitoutua.² Emme useimmiten huomaa, että näitä antisipaatioitamme rajaavat monet tekijät: niitä rajoittavat materiaalien ympäristömme, kulttuurissa ja julkisessa keskustelussa ilmenevät arvot ja tarinat yhtä lailla kuin aiempiin kokemuksiimme liittyvät tunteet ja tiedolliset uskomukset.³

Tällä hetkellä, ja enenevässä määrin viimeisten vuosikymmenten aikana, ovat kuvitelmat tulevaisuudesta olleet kaupallisuuden kyllästämiä. Paikallisuuden, lähiyhteisöjen ja kansallisten tarinoiden ympärille rakentuvat tulevaisuudet ovat korvautuneet tarinoilla, jotka rakentuvat globaalille kulutuskulttuurille ja taloudelliselle menestykselle globaalissa (kaupallisessa) kulttuurissa. Olemme siirtyneet post-lokaaliin kulttuuriin, jossa idolit, järjestelmät ja menestyksen mittarit ovat yhä yhdenmukaisempia.⁴

Juuri tästä digitaalisen teknologian välittämä kulttuuri on kuva. Päivittäin kohtaamamme digitaalinen todellisuus ei ole pääpiirteissään matkalla juuri nyt kohti digitaalista maailmankylää, jossa on rikas kirjo jatkuvasti saavutettavissa olevia alakulttuureja. Sen sijaan on algoritmien ohjaama, ihmiset yhä tiiviimmin kaupalliseen vaihtoon kytkevä globaali järjestelmä, jossa ihmiset uppoavat entistä syvemmillä erillisiin kupliin. Niissä meille on yhä helpompi suunnata itse kullekin sopivia, vaittomasti tai jopa automatisoidusti ostettavia tavaroita ja palveluita. Elämän ja

² Beckert, J. 2014. Imagined futures: Fictional expectations in the economy. *Theory and Society*.

³ Milkoreit, M 2017. Imaginary politics: Climate change and making the future. *Elem Sci Anth*, 5: 62.

⁴ Tästä kehityksestä antaa kiinnostavan, jopa profeettallisen kuvan professori Matti Sarmelan vuonna 1988 julkaisema kirja Rakennemuutos tulevaisuuteen - post-lokaalinen maailma ja Suomi.

kokemuksiemme jatkuvuus sekä sosiaalisuuden perusta muodostuvat kaupallisen vaihdon kautta.⁵

Kulttuurilla ja taiteella on aina monenlaisia rooleja suhteessa yhteiskuntaan ja tulevaisuuteen.⁶ Ne voivat vahvistaa ja uusintaa vallalla olevia tarinoita ja tulevaisuuksia, sekä sisältönsä että ansaintamallinsa kautta.

Se voi avata kokonaan uusi näkökulmia tulevaisuuksiin, avata ja vahvistaa kykyä ajatella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, jälleen sekä sisällön että rahoitusmallinsa muodossa.

Se voi tarjota avaimia kriittiseen tulkintaan ja auttaa näkemään valtarakenteita ja pyrkimyksiä, jotka määrittävät ja rajaavat tapaamme katsoa tulevaa. Se voi myös tapailla murroksellisia tulevaisuuksia samalla kieltäytyen ottamasta kantaa siihen, mihin nuo tulevaisuuden suunnat johtavat, hyvään vai pahaan?

Ennen kaikkea taide ja kulttuuri voivat tarjota tapoja luoda tulevaisuuksia, joilla ei ole varsinaista suuntaa eikä ratkaisuja suhteessa nykyiseen. Ne ovat vain erilaisia tapoja olla. Tällaiset tulevaisuudet ja niitä avaava kulttuuri nostavat keskusteluun erilaisia tapoja kokea ja tulkita.

Onko kulttuurilla kykyä vapauttaa meitä nykyisestä tavasta löytää tulevaisuuksia? Silloin sen pitäisi pystyä muuhunkin kuin uusintamaan tai antamaan kriittistä näkökulmaa suhteessa vallitsevaan.

Olemme viimeiset vuosikymmenet opetelleet tapoja keksiä erilaisille asioille oikeutus taloudellisin mittarein. Tämä on yhteismitallistamista, jonka keskeisenä tarkoituksena on ollut rakentaa tapoja käydä yhteiskuntapoliittista keskustelua rationaalisin argumentein, puhumatta toistemme ohi. Tämä sama ilmiö on koskenut myös kulttuuria.⁷ Osaamme nykyisin liiankin hyvin kertoa, miksi kulttuuri kannattaa ja minkä verran sen luo arvoa.

Nyt olemme tilanteessa, jossa muut kuin taloudellisiin mittareihin perustuvat argumentit kulttuurin tai juuri minkään muunkaan asian arvolle ovat heikoilla yh-

⁵ Näkemykseni seurailee Shoshana Zuboffin ajatusta valvontakapitalismista, jossa markkinataloudelle tyypillinen tuottaja-kuluttaja-asetelma on hajonnut, käyttäjät eivät ole enää valintoja tekeviä toimijoita vaan datan ja sen mahdollistaman automaattisen kohdentamisen kohteita. Zuboff, S. 2019. *The Age of Surveillance Capitalism. The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Profile books.

⁶ Nämä tulevaisuuden hahmottamisen muodot on muokattu Minkinen et al (2019) esittelemän jaottelun pohjalta, jota itse olen soveltanut tutkimuksessani kaupunkisuunnittelun tulevaisuussuhteeseen (Neuvonen 2022). Lisäksi tässä sovelletaan Miller (2018) jaottelua antisipaation muotoihin.

⁷ Yksi työurani ensimmäisiä tutkimushankkeita oli nimeltään Kulttuurisoaamisen kansallisen kilpailukyvyn rakentajana. Haketta toteutettiin vuosina 2002–2004 Turun kaupparakenteakoulun Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa Sitran rahoittamana.

teiskuntapoliittisessa keskustelussa. On silti paljon asioita, joiden arvoa ei rahallisesti voi nyt määrittää: sopivaa markkinää ei ole, ei myöskään kovin hyvää tapaa arvioida markkinahintaa teoreettisesti. On arvoa, joka ei tällä hetkellä mitata markkinassa. Kyvyttömyys arvostaa tätä rajoittaa myös vapauttamme kuvitella ja rakentaa tulevaa.

Kulttuurin kautta pitäisi luoda ja kehittää tällaista kaupallisuudesta vapaata arvoa. Sen muodostaminen lähtee tulevaisuuden kuvittelusta, fiktiosta. Vapaudesta luoda näitä fiktioita vapaasti, löytää paikkoja esittää niitä niin, että ne ovat relevantteja vaikka olisivatkin ihan pötköjä, kreisejä, outoja.

Palataan vielä 16-vuotiaan maailmaan. Millaista olisi vuoden 2055 16-vuotiaan elämä, jos siinä olisi uudenlaista vapautta? Siihen pitäisi kuulua tapoja kokea asioita arvokkaiksi muodoissa, joita ei nykyään (eikä ehkä silloinkaan) osata arvottaa kaupallisesti, rahatalouden mittarein Mahdollisesti tällainen kokeminen todistaa sen, että on ollut kulttuuria, joka laajentaa tapaamme nähdä asioissa arvoa.

KIRJALLISUUS:

Beckert, J. 2014. Imagined futures: Fictional expectations in the economy. *Theory and Society*.

Milkoreit, M 2017. Imaginary politics: Climate change and making the future. *Elem Sci Anth*, 5: 62.

Miller, R., 2018. Transforming the future: anticipation in the 21st century. Routledge/Unesco.

Minkinen, M., Auffermann, B., Ahokas, I 2019. "Six foresight frames: Classifying policy foresight processes in foresight systems according to perceived unpredictability and pursued change", *Technological Forecasting & Social Change* 149, 119753.

Sarmela, M. 1988. Rakennemuutos tulevaisuuteen - post-lokaalinen maailma ja Suomi. WSOY.

Neuvonen, A. 2022. Re-focusing on the future. Backcasting carbon neutral cities. Tampere University Dissertations 656.

Zuboff, S. 2019. *The Age of Surveillance Capitalism. The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Profile books.

ROHKEUS, LUOVUUS JA TOIVO – KUVATAITEEN JA MUOTOILUN MERKITYS TULEVAISUUDELLE

Maritta Poijärvi

KUVATAIDE JA MUOTOILU – UUSIEN MAAILMOJEN RAKENTAMISTA

Kuvataide ja muotoilu eivät ole vain kuvia ja esineitä – ne ovat tulevaisuuden rakentamista, itsensä ilmaisemista ja maailman ymmärtämistä uusista näkökulmista. Ne elävät, hengittävät ja muokkaavat todellisuutta. Jokainen taiteilija tuo esiin oman näkemyksensä, kokemuksensa ja unelmansa, avaten ovia uusille mahdollisuuksille. Taiteellinen työskentely kehittää kykyä havainnoida ympäristöä, muokata sitä ja tuoda esiin uusia tapoja ymmärtää maailmaa.

Kuvataide ja muotoilu ovat ikkunoita ihmismieleen – ilo, suru, ahdistus, toivo ja päättäväisyys kietoutuvat yhteen teoksissa, jotka heijastavat suhdetta itseän, yhteiskuntaan ja luontoon. Näiden kautta syntyy ymmärrystä ja empatiaa. Kuvataide ja muotoilu antavat mahdollisuuden käsitellä monimutkaisia tunteita ja ajatuksia, joita sanoilla on vaikea ilmaista.

LAPSESTA ASTI RAKENTUVA KUVATAITEEN JA MUOTOILUN MATKA

Pitkäjärvi, lapsuudesta asti aloitettu kuvataiteen ja muotoilun perusopetus luo vahvan pohjan sekä luovuudelle että monipuolisille tulevaisuuden taidoille. Se ei ainoastaan kehitä ajattelua ja ilmaisua, vaan tukee myös kokonaisvaltaista hyvinvointia lapsuudesta aikuisuuteen. Kun lapsi pääsee tutkimaan, kokeilemaan ja ilmaisemaan itseään kuvataiteen ja muotoilun kautta, hän oppii paitsi teknisiä taitoja myös keinoja käsitellä tunteitaan ja vahvistaa itsetuntoaan.

Kuvataide- ja muotoiluharrastus pienryhmissä, ammattitaitoisen ja kannustavan opettajan ohjauksessa kehittää:

- **Itsevarmuutta ja omien ideoiden arvostamista**, mikä tukee luovaa rohkeutta ja vahvistaa identiteettiä.
- **Pitkäjänteisyyttä ja keskittymiskykyä**, mikä tukee stressinhallintaa ja syventymistä merkityksellisiin prosesseihin.
- **Tunneäly ja itseilmaisua**, jotka vahvistavat mielenterveyttä ja tarjoavat keinoja kohdata elämän haasteita.
- **Kriittistä ajattelua ja kykyä nähdä uusia mahdollisuuksia**, jotka ovat välttämättömiä muuttuvassa maailmassa.
- **Sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteistyötaitoja**, jotka auttavat ymmärtämään toisia ja vahvistavat yhteisöllisyyttä.

Kuvataiteellinen ja muotoillinen tekeminen antaa ihmiselle paikan, jossa hän voi rauhoittua, syventyä ja löytää oman äänensä. Kun harrastus jatkuu lapsuudesta nuoruuteen ja aikuisuuteen, se rakentaa kestävästi hyvinvoinnin perustan, joka tukee elämän eri vaiheissa. Luova tekeminen vahvistaa itsetuntemusta ja tarjoaa keinoja käsitellä elämän muutoksia ja haasteita. Kuvataiteen ja muotoilun merkitys ei rajoitu vain ammattiin, vaan se tukee laaja-alaisesti ajattelun ja hyvinvoinnin kehitystä läpi elämän.

KUVATAIDE, MUOTOILU JA TULEVAISUUDEN TAIDOT

Nykypäivän yhteiskunnassa tarvitaan monimutkaisten ongelmien ratkaisijoita, kriittisiä ajattelijoita ja rohkeita unelmoijia. Kuvataiteen ja muotoilun harrastaminen kehittää monia keskeisiä tulevaisuuden taitoja:

- **Luovuus ja mielikuvitus**, jotka mahdollistavat innovoinnin ja uusien näkökulmien löytämisen.
- **Kriittinen ajattelu ja ongelmanratkaisukyky**, jotka tukevat analyttistä ajattelua ja tiedon soveltamista.
- **Tunneäly ja sosiaaliset taidot**, jotka ovat elintärkeitä yhteistyölle ja vuorovaikutukselle.
- **Epävarmuudensietokyky ja resilienssi**, jotka auttavat kestämaan muutoksia ja haasteita sekä tukevat henkistä hyvinvointia.
- **Visuaalinen lukutaito ja muodon tajua kehittävä ajattelu**, jotka ovat keskeisiä taitoja sekä teknologian että taiteen parissa.

YLIOPPILASKIRJOITUKSET JA TAITEEN ARVOSTUS

Vuonna 2029 toteutuvat taito- ja taideaineiden ylioppilaskirjoitukset ovat merkittävä edistysaskel kuvataiteen ja muotoilun asemalle suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Tämä uudistus ei ainoastaan vahvista kuvataiteen ja muotoilun asemaa osana ylioppilastutkintoa, vaan myös avaa konkreettisia jatko-opintopolkua oppilaille, jotka tähtäävät esimerkiksi taiteen, muotoilun ja visuaalisen viestinnän korkeakouluopintoihin, kuten Aalto-yliopistoon. Ylioppilaskirjoitukset tarjoavat mahdollisuuden osoittaa visuaalisen ajattelun ja luovan ongelmanratkaisun taitoja, jotka ovat tärkeitä sekä akateemisessa maailmassa että työelämässä. Ne voivat myös sytyttää elinikäisen rakkauden kuvataiteeseen ja muotoiluun, sekä niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin rakentaa parempaa maailmaa ja nauttia monipuolisista taide- ja kulttuuripalveluista.

DIGITAALINEN MAAILMA JA KÄSILLÄ TEKEMISEN TÄRKEYS

Teknologia ja digitaaliset alustat ovat osa nykyarkea, ja niiden hallinta on tärkeä taito. Mutta samalla tarvitaan tasapainoa: käsillä tekeminen, materiaalien tuntu ja konkreettinen luominen tarjoavat vastapainoa ruutu-aikaan. Kuvataide ja muotoilu antavat mahdollisuuden hidastaa, keskittyä ja olla läsnä – ominaisuuksia, joita kiireinen digimaailma usein hämärtää.

USKALLA UNELMOIDA – USKALLA LUODA

Luovuus on voima, joka voi muuttaa elämää. Se antaa välineet ajatella toisin, rakentaa uutta ja kohdata tulevaisuus rohkeasti. Uskokaa itsenne ja omiin kykyihinne. Antakaa mielikuvituksenne ja luovuutenne johdattaa teidät uusiin maailmoihin.

”Kun uskot unelmiisi, alat kasvaa niitä kohti.” – Tommy Hellsten

KULTTUURIN ELINVOIMA SYNTYY YHTEISTYÖLLÄ JA YMMÄRRYKSELLÄ

Outi Raatikainen

Kirjoitan tätä Sakset seis -adressin luovutuksen aikaan 5.4.2025 junamatkalla Ouluun, tulevaan Euroopan kulttuuripääkaupunkiin. Olen tietysti allekirjoittanut sen itsekin. Kulttuurialoja konsultoivana yrittäjänä on minulla ollut etuoikeus katsoa kulttuurin ja taiteen eri alojen kehittymistä kohta 20 vuoden ajan niin taiteilijoiden, tapahtumien tekijöiden, kulttuurin moninaisten organisaatioiden ja muiden toimijoiden kuin myös kuntien ja kaupunkien päättäjien näkökulmasta. Minua kiinnostaa kulttuurin ja taiteen sisältöjen ohella kulttuurin eri toimijoiden toimeentulon edellytykset, alan kehitystä mahdollistava raha ja sen lähteet, sekä se, mitä rahan avulla halutaan saada aikaan ja käytetäänkö sitä viisaasti. Se, mitä kaipaamme kulttuurin kentälle, on avoimuutta ja yhteistyötä eri suuntiin myös rahan hankinnassa.

Katson asioita useimmiten projektitasolta, joka avaa erilaisen näkymän kuin ylätasoon politiikan linjaukset. Kaupunkien strategiat ja lausumat luovien alojen tärkeydestä pitää pyrkiä tekemään todeksi alaan kohdistuvissa investoinneissa, joille haetaan hintalapun muodostamisen jälkeen päätöksentekijöiden hyväksyntää.

Kulttuurin eri alat eivät suinkaan ole toimintatapoineen tai traditioineen pudotettavissa yhteen koriin. Niiden rahoitus- ja ansaintamallit vaihtelevat isosti ja toki myös niiden suhde sekä kulttuurisisältöjen tuottajiin, rahaan että yleisöihin antaa erilaisia vastauksia. Isossa kuvassa kulttuurin kansantaloudellinen ja aluetaloudellinen merkitys ovat todistettavissa. Esimerkiksi Tapahtumateollisuus ry on tehnyt näkyväksi kokonaisen lähes 200 000 henkeä työllistävän ekosysteemeihin perustuvan elinkeinon selvittämällä faktat. Toimialan liikevaihto on ollut vuonna 2023 tutkijoiden arvioiden mukaan yli 2,8 miljardia euroa.

Rahasta puhuttaessa olen sitä mieltä, että sitä pitää kulttuurin investoinneille löytyä monista eri lähteistä, koska kulttuurialojen elinvoima on kaikkien, koko kansakunnan, yhteinen asia. Tämä tarkoittaa tietysti sekä julkista että yksityistä rahaa, mutta myös projektien kohteen omaa ansaintakykyä. Se ja sen tukeminen unohtuu usein erinäisistä syistä. Törmään myös siihen, ettei kulttuuriorganisaatio hahmota

omaa ansaintakykyään tai vaikka hahmottaisikin, siihen panostaminen ei kannata, koska ”pärjääminen” voisi syödä julkiset avustukset tai taustalla oleva toimintamallin sen estää. Kyse on myös liiketoiminnan osaamisesta tarvittavassa määrin. Virkamiesmäisyys ja oman ansainnan kehittäminen eivät kovin usein osu yksiin kulttuurissaan. Olen ollut mukana projekteissa, joissa julkiset kulttuuriorganisaatiot tuskailevat vaatimatonta tuloskehitystään, varsinkin, jos lähtökohta onnistumiselle on epärealistinen monenlaisten resurssien puutteen vuoksi.

Uusien kulttuuri-investointien kohdalla talousvaikutuksia osataan myös arvioida ja laskea eri skenaarioin ja riskianalyysin. Muutoin päätöksentekoa ei helposti synny. Kaupunkien ja kuntien rooli on mahdollistajan rooli – tavalla tai toisella. Monien tahojen yhteistyö on useimmiten kulttuurikohteiden synnyttämisen ja elinvoimaisuuden edistämisen välttämättömyys. Ainoastaan silloin, kun yksityinen taho on merkittävän suuri lahjoittaja tai rahoittaja, asiat tuntuvat edistyvän helposti. Asia avautunee parhaiten muutamien työelämässä vastaan tullein esimerkein:

ALVAR AALTO -KOHTEIDEN KEHITTÄMINEN MATKAILUKOHITEIKSI

Alvar Aallon arkkitehtuurikohteista 13 kpl on muuttumassa Aalto Works -esityksen myötä Unescon maailmanperintökohteiksi. Niiden sijaintipaikkakunnat toivovat voivansa hyötyä kohteista matkailullisesti ja toki myös muutoin oman kulttuurisen imagonsa kehittämisessä. Yksittäisten, jo museostatuksen omaavien rakennusten kohdalla kehitystyö on helpompaa kuin esimerkiksi Sunilan asuinalueella ja Seinäjoen Aalto-keskuksessa. Enenevät kansainväliset ja kotimaiset matkailijat jättävät kaikki jälkeensä aluetalousvaikutuksensa.

Sunila on lähiö, jonka asukkaita ovat yksityiset asunnonomistajat. Monet talot ovat remonttien tarpeessa. Alueen vaatimattomia palveluita, liikenneyhteyksiä tai ympäristön infrastruktuuria ei alun alkaen ole tehty ulkopuolisille vierailijoille. Kotkan kaupunki on ollut aloitteellinen ja tehnyt paljon alueen kehittämiseksi yhteistyössä aktiivisen asukas yhdistys Pro Sunila Ry:n kanssa. Eri hankkeista, projektirahoituksista ja Googlelta on saatu yhteisötukea. Tapahtumallisuus, markkinointi ja ennen kaikkea asukasylpeys ovat nousseet ja alueelle muuttaa sen kulttuurihistoriallisen arvon ymmärättäviä uusia asukkaita. Kaupunki on kunnostanut Kantolan ja yksittäisiä asuntoja on saatu avoimeksi. Sunila designtapahtumineen alkaa olla tunnettu ja kutsuva!

Seinäjoen Aalto-keskus koostuu kirkosta, kaupungintalosta, teatterista ja kirjastosta. Mitään niistä ei ole tarkoitettu turistikohteeksi eivätkä niiden aukioloajat tai muut palvelut tunnista satunnaisia arkkitehtuurin ystäviä. Kesäaikana kaikki

ovat hiljaisia. Palveluinfra on siis rakennettava ja alueen toimijoiden yhteistyö varmistettava riittävin resurssein, jotta tulosta syntyy. Jälleen kerran kaupungin rooli on mahdollistajan, rahoituksen hankkijan ja yhteistyön kehittäjän rooli. Tahto Seinäjoella on ollut niin vahva, että uskon kaupungin onnistuvan. Kulttuurikohteen sisältöhän on maailmanluokan arkkitehtuuria.

Monet kaupungit haluavat kehittää tapahtumallisuuttaan strategioin, pohtimalla keinoja elävöittää kuolevia kaupunkikeskuksia, rakentamalla uusia tapahtumakeskuksia tai pyrkimällä muuttamalla vanhoja rakennuksia. Nyt ollaankin usein puhutuissa pitovoima- ja vetovoimakysymyksissä, jotka ovat jokaisen kunnan ja kaupungin mietinnässä. Asukkaita ja osaavia työntekijöitä halutaan pitää ja lisätä kulttuuripalvelujen ja elävän tapahtumatarjonnan voimalla.

Kulttuurin ja tapahtumien suhteen ei kuitenkaan pidä lähteä takapuoli edellä puuhun. Alalla on oma ansaintalogiikkansa, jonka ymmärtäminen on avain osuviin investointeihin ja riskinottoon. Huomaan usein, ettei tätä ikään kuin ymmärretä ja kuvitellaan, että kulttuurin tarjonta ja yleisöjen löytäminen voisi menestyä missä ja miten tahansa. Jos monimuotoiset kulttuurikeskukset tarjoavat asukkaille kunnallisia kulttuuripalveluja, tapahtumakeskusten pyöritys on liiketoimintaa, jonka aikaansaaminen tarkoittaa tapahtumabisneksen kansallisen ja alueellisen kysynnän ja tarjonnan lakien, tapahtumien vaatiman sisällöntuotanto- ja palveluekosysteemin tunnistamista, asiakaskunnan, kilpaillun toimintaympäristön ymmärtämistä ja yrittäjämäistä aktiviteettia. Kannattavuus ei siis synny millä tahansa konsepteilla.

Useimmiten kaupunki tarvitaan investointien mahdollistajaksi, jonka kerää oman hedelmänsä työllistävinä aluetalousvaikutuksina, asukastyytyväisyytenä, imagon nousuna ja paikkakunnan houkuttavuuden lisääntymisenä varsin pitkällä aikajänteellä. Kaupunkien toimet tehdään toki mieluiten hyvin hallitulla riskin otolla ja tiedolla. Useimmiten täytyy myös löytyä päättävässä asemassa oleva henkilö, jolla on näkemys, kykyä ja tahto edistää asioita, ennen kuin mikään muuttuu todeksi.

Näin on tapahtumassa Riihimäellä, missä entisestä Voimalasta on syntymässä kaupungille ensimmäinen ja lähialueelle sopivan kokoinen tapahtumakeskus, josta saadaan myös tapahtumatoimijoiden kannalta kiinnostavan suurikokoinen tilakokonaisuus. Ilman kaupungin hankkimaa alkusysäysrahaa (New European Bauhaus) ja sinnikkyyttä yksityisten investorien innostamisessa, hankkeen edistyminen olisi jäänyt. Riihimäki on myös käynnistänyt teot, joilla kaupungin lasihistoriaa ja nykyisyyttä tehdään näkyväksi.

Yksityisten säätiöiden ja yhdistysten rooli kulttuurin rahoittajana on maassamme merkittävä, mahdollisesti ja toivottavasti myös kasvava. Vastuuta on otettava, jos julkinen tuki heikkenee entisestään. Ajattelen usein niin, että itsenäinen toimijuus mahdollistaa näkemyksellisyyttä ja asioiden aikaansaamista innovatiivisesti. Tähän pyritään kohta 180-vuotiaassa Suomen Taideyhdistyksessä, jonka puheenjohtaja olen. Toki tässäkin vain aktiivinen tekeminen tuottaa tulosta.

Yksittäisten kulttuuriprojektien kohdalla yritys yhteistyön osuus eri muodoissaan tulee olemaan kasvava, kunhan ymmärretään, että sponsorointi on vastikkeellista markkinointiyhteistyötä ja lahjoituksen kerääminen/saaminen on vastikkeetonta. Kohteiden on siis itse otettava vastuuta oman rahoituksensa monipuolistamisesta omalla osaamisellaan ja sen kehittämisellä. Urheilusta ja muusta kansalaistoiminnasta kannattaa ottaa mallia. Ne ajat ovat jo takana, jolloin sponsorointikurssilla kysyttiin ensimmäiseksi; vaikuttaako kumppanuus sisältöihin? Näinhän ei voi olla, eikä yritys sitä tahdokaan. Yrityksen on voitava luottaa kulttuuritoimijan omaan laatuun ja kyvykkyyteen toimia kumppanina.

Yksittäisten taiteilijoiden työn helpottamiseksi etsitään usein välittäjäporrasta, joka myisi taiteilijan työtä. Monien seuraamieni julkisten hankkeiden kokemuksella samoisin, ettei eri taiteen alojen rakenteita ei voi muuttaa alan yleisten, pitkän linjan toimintatapojen vastaisesti. Taiteilijan, galleristin ja asiakkaan väliin ei enää mahdu manageria tai agenttia. Pikemminkin kannattaisi pohtia voiko eri aloilla olemassa olevia tapoja ja toimijoita tukea ja vahvistaa esimerkiksi gallerioiden kasvavalla vientituella ja muulla kansainvälisen toiminnan edistämällä, jolla tavoitetaan laajempia asiakaskuntia.

En puhu manifestissani kulttuurin itseisarvosta tai taiteen tekijöiden intohimosta omaan työhönsä. Näiden elinvoima on aina se, joka kestää ja johon voi luottaa. Tämä tekeminen on myös se, mihin itse vahvasti uskon, ja jonka kautta jokainen suomalainen voi saada elinvoimaa kulttuurista omaan elämäänsä.

ELINVOIMAA VERKOSTOISTA

Sipriina Ritaranta ja Antti Korkka

Verkostomaista toimintatapaa on juuri nyt keskeistä edistää, kun kuntakentän toimintaympäristö on murroksessa ja etsitään uusia kehittämisspolkuja yhä tiukkenevissa talouden haasteissa. Kulttuuritoiminnan kehittämistyö kunnissa nähdään edelleen melko kapeasti ja sen merkittävyyttä elinvoiman keskeisenä tekijänä ei ymmärretä riittävästi. Miten siis käyttää aikaa, resursseja ja verkostoja uusien innovatiivisten ratkaisujen kehittämiseksi ja kulttuurin vaikuttavuuden esiin tuomiseksi?

Parhaimmillaan verkostojen yhteistyö, kollegiaaliset kontaktit ja uuden innovaatiotiedon jakaminen nostattavat kuntien oman kehittämistoiminnan uudelle tasolle. Verkostot synnyttävät uutta tahtotilaa ja toimintatapojen muutosta, toimivat ketterästi ajan ilmiöiden välittäjänä sekä luovat uusia luottamukseen perustuvia kumppanuuksia.

OPERAATIO PIRKANMAA

Pirkanmaalla lähdettiin keväällä 2019 määrätietoisesti rakentamaan kuntien kulttuuripalvelujen yhteistyöverkosta. Taustalla oli Tampereen vetoavulla käynnistetty kuntien yhteinen ja yhteisrahoitteinen hanke hakea Euroopan kulttuuripääkaupungiksi vuonna 2026.

Reilun kahden vuoden hakuprosessin aikana alettiin tutustua alueen kuntien kollegoihin paremmin, löytää yhdessä vahvuuksiamme, aktivoida toimijakenttää ja jakaa hyviä käytäntöjä toisillemme. Aluksi pelkästään se, että kuntien kulttuuripalvelujen väki tapasi säännöllisesti ja koordinoitusti oli jo merkittävä parannus aiempaan tilanteeseen, jossa pirkanmaalaiset kulttuurikoordinaattorit tapasivat ehkä kerran tai kaksi vuodessa lähinnä vaihtaen kuulumisia. Myöhemmin mukaan tuli myös tavoitteellisuus ja vähitellen Pirkanmaan yhteinen näky ennennäkemättömästä kulttuurin juhluvuodesta ohjelmistoinen alkoi kirkastua. Edes pandemi-

avuudet eivät merkittäväällä tavalla estäneet prosessia: myös kulttuuriväki omaksui etätöitä ja verkon antamat mahdollisuudet yhteydenpidossa.

Lopulta Oulu voitti tiukan kilpailun upealla ohjelmakokonaisuudellaan, mutta Pirkanmaalla ei jääty pidemmäksi aikaa ihmettelemään. Muutama viikko voiton julkistuksen jälkeen käynnistyi Operaatio Pirkanmaan suunnittelu. Alueen 20 kuntaa päättivät toteuttaa kolmivuotisen verkostohankkeen alueen kulttuurin kehittämiseksi ja aiemmin suunnitellun kulttuuriohjelmiston osittaiseksi toteuttamiseksi. Alueen kunnissa todettiin yksituumaisesti, että tehtyä työtä ja orastavaa verkostoa ei kannattanut missään tapauksessa heittää hukkaan. Niinpä rakennettiin kunnianhimoisan hankesuunnitelma, johon sisältyi valtava määrä kulttuuriohjelmaa kaikissa kunnissa, verkostotapaamisia, koulutuksia, benchmarkingia, uusien toimintamallien pilotointia ja yhteisen tekemisen koordinoitua.

Operaatio Pirkanmaa -verkostohanke alkoi vuonna 2022 ja päättyi vuoden 2024 lopussa. Yhteinen päämäärä on ollut kantava voima pirkanmaalaisessa kulttuurin kehittämisessä. Se on luonut pohjaa pitkäjänteiselle kulttuuritoiminnalle, josta hyötyy koko alue. Yhteinen tavoite ja tiivis yhteistyö ovat tuoneet kuntien toimijoiden välille aitoa yhteenkuuluvuutta, ja yhdessä olemme voineet suunnitella ja toteuttaa suurempia hankkeita sekä visioida alueen kulttuurikentästä rikkaampaa.

Hankkeen onnistunein osa kuntien kulttuuritoiminnan näkökulmasta oli ehkä kuitenkin lopulta se, miten se toi eri kuntien kulttuurityöntekijät ja kulttuuritoimijat yhteen. Yhteistyö muiden kuntien kanssa synnytti uutta energiaa ja mahdollisuuksia, joita ei yksikään kunta yksin olisi voinut saavuttaa. Esimerkiksi kunnissa kiertävien taide- ja kulttuuriesitysten malli on tehnyt taidekokemuksista huomattavasti helpommin saavutettavia, kun koordinointi ja suunnittelu toteutuvat kustannustehokkaasti.

Syksyllä 2024 kaikissa kunnissa yhtä aikaa toteutettu Ruudun takaa -ikkunataidetapahtuma oli myös osoitus siitä, mihin yhteistyö parhaimmillaan pystyy: monimuotoinen ohjelmakokonaisuus toi pirkanmaalaisen kulttuurin laajemman yleisön tietoisuuteen ja antoi alueen taiteilijoille valtakunnallista näkyvyyttä. Tapahtuma osoitti, että yhdessä voimme luoda jotain suurempaa, joka ylittää kuntarajat ja tuo yhteen ihmisiä eri puolilta maakuntaa ja laajemminkin. Kaiken kaikkiaan Operaatio Pirkanmaa onnistui nostamaan esiin paikallisia kulttuurisisältöjä ja mahdollistamaan kulttuurin aiempaa vahvempaa saavutettavuutta. Kuntarajat ylittävä yhteistyö on osoittautunut valtavaksi voimavaraksi, jonka ansiosta Pirkanmaan kulttuurielämä on rikastunut ja vahvistunut.

Merkittävää on se, että Operaatio Pirkanmaa -hankkeen päättyessä kunnat päättivät jatkaa hanketoiminnan perintönä Operaatio Pirkanmaa -verkostosta viidellä vuodella eteenpäin 2029 asti. Vaikka kuntien vuosittainen yhteisrahoitus on jatkossa aiempaa pienempi, voidaan opituilla toimintamalleilla edelleen mahdollistaa osaamisen kehittämistä, kentän toimijoiden tukemista ja monipuolista kulttuuriohjelmaa kuntiin. Merkittävää on myös se, että verkosto on toimija, joka voi rakentaa verkostoa ja edunvalvontaa ulos päin esimerkiksi maakuntaliiton tai hyvinvointialueen suuntaan. Operaatiolla vahvistetaan koko maakunnan kulttuurista vetovoimaa, ajankohtaisuutta kuntien kulttuuritoiminnassa ja sisällöissä sekä ketteryyttä kulttuurin tukemisessa ja palveluiden tuottamisessa.

ELINVOIMAA KULTTUURISTA

Pirkanmaan verkostokokemusten rohkaisemana ja Aalto-yliopiston asiantuntijoiden innoittamana aloitettiin Taidekaupunki Mänttä-Vilppulassa kesällä 2024 prosessi suomalaisten kulttuurikuntien ja asiantuntijoiden verkottamiseksi. Elinvoimaa kulttuurista -kuntaverkoston idea syntyi yhteisessä seminaarissa ja asiantuntijoiden pamflettikirjoitusten pohdinnoissa.

Tavoitteeksi nostettiin monivuotisen kansallisen hankekokonaisuuden rakentaminen suomalaisille kulttuurikunnille edistämään kulttuurin, tutkimuksen ja taiteiden vaikuttavuuden ja merkittävyyden vahvistamista sekä yhteistyöhön perustuvan uudenlaisen kasvu- ja kehitysdynamiikan luomista. Erityisesti nostettiin esiin pienten ja keskisuurten kuntien nykyiset rahoitushaasteet sekä tarve kehittämisen tukemiseen konkreettisella paikallistasolla.

Suomessa on lukuisia kulttuuristaan tunnettuja paikkakuntia, mutta onko näin tulevaisuudessakin? Miten paikkakunnat voivat selvitä ja uudistua? Miten luomme uutta elinvoimaa ja kansainvälisyyttä? Miten selviämme kriiseistä? Miten vahvistamme kulttuurin roolia elinvoimakehittämisessä ja rahoituspohjien monipuolistamisessa? Näitä pohtiessa verkoston idea muuntautui suunnitelmaksi kehittämisohjelmasta, jota lähti valmistelemaan Pietarsaaren, Raaseporin, Riihimäen ja Mänttä-Vilppulan muodostama kuntatiimi.

Suunnitelman mukaan tuleva verkostotoiminta perustuu kuntien keskinäiseen yhteistyöhön ja luottamukseen sekä kehitysdynamiikan luomiseen kuntakohtaisissa kulttuurialan toimijaverkostoissa ja toteutettavissa elinvoimapiloteissa. Verkostoon ilmoittautuneet pioneerikunnat ovat Kauniainen, Kaustinen, Kotka, Lieksa, Mänttä-Vilppula, Orivesi, Paimio, Pietarsaari, Pori, Raasepori, Riihimäki, Ruovesi,

Sastamala ja Sodankylä. Keskeisiksi TKI-yhteistyökumppaneiksi ovat ilmoittautuneet Kuntaliitto, Aalto-yliopisto, Taideyliopisto ja Elävät kaupunkikeskustat ry.

Mitä suomalaisissa kulttuurikunnissa tulisi sitten kehittää? Kunnille tehtyjen kyselyiden pohjalta on noussut esiin seuraavat kehittämisen painopisteet:

- kulttuurimatkailun ja asiakaspotentiaalin kasvattaminen
- kulttuuritoiminnan rahoituksen monipuolistaminen
- luovien alojen vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin edistäminen ja toteuttaminen (mm. talous-, työllisyys-, liikevaihto-, asiakasmäärä- ja htv-vaikuttavuus)
- kulttuurin ja luovan alan kohteiden innovaatiot ja investoinnit
- kulttuuriympäristöjen ja -kohteiden kestävä kehittäminen
- saavutettavuuden edistäminen
- kulttuurihyvinvoinnin kehittäminen ja mittaaminen

Kulttuuria ei ole myöskään nähty kunnissa aidosti ja riittävästi yhtenä keskeisenä strategisena elinvoiman ja pitovoiman edellytyksenä. Varsinkin pienemmissä kunnissa osaamisen, strategisen kyvykkyyden, TKI-toimintojen kytkeminen elinkeinon edistämiseen on nähty keskeisenä kehittämistoimenpiteenä.

Elinvoimaa kulttuurista -verkoston tavoitteena on saada liikkeelle konkreettista kehittämistoimintaa ja muutosta kohdekunnissa sekä näihin toimintoihin liittyvää aktiivista tiedon ja osaamisen vaihtoa kulttuuri- ja luovan alan toimijoiden kesken.

TOIMIVAN VERKOSTON EVÄÄT

Toimiakseen verkosto tarvitsee selkeitä yhteisesti hyväksytyjä tavoitteita, hyvää viestintää, suunnittelua ja fasilitointia, kyvykkyyttä muutoksiin sekä sitoutumista verkoston toimintaan ja rahoittamiseen. Vaikka verkoston koordinaatiolla on merkittävä rooli, tulee jäsenten laittaa omaa panostaan ja osaamistaan yhteiseen toimintaan.

Kulttuuriin satsaaminen on nähtävä kannattavana myös alueen päättäjien keskuudessa. Ymmärrettävään muotoon pureksittua tutkittua tietoa on nyt jo tuotettu niin paljon, että kulttuuritoiminnan lukuisat hyödyt voidaan perustella pitävästi niin hyvinvoinnin kuin taloudenkin näkökulmasta.

Kulttuurin elinkeino- ja pitovaikutukset on otettava kunnissa strategisesti keskiön ja huomioida paremmin elinkeino-ohjelmallisessa kehittämisessä. Samalla on

luotava uusia tavoitteellisia toimintatapoja kuntien poikkihallinnollisessa ja kulttuuritoimijoiden välisessä kehittämistyössä.

Kehitysohjelma vaatii myös resursseja ja rahoitusta. Kuntien yhteisrahoitus on hyvä lähtökohta ja Suomessa on myös kehittämisrahoituksille toimivia mekanismeja eri säätiöistä EU-rakennerahastoihin asti.

Verkostotoimijoina toiveenamme on, että jatkossa rahoittajilla olisi entistä enemmän rohkeutta lähteä mukaan monirahoitteisiin uudistuviin toimintatapoihin ja hankekäsittelyajat lyhenisivät merkittävästi. Ketteryys ja muutosnopeus, jota vaaditaan meiltä kentän verkostotoimijoilta, tulisi ulottaa myös hallinnollisiin rahoitusprosesseihin.

PIENI YHTEISÖ – SUURI SYDÄN

PAIKALLISYHTEISÖN JA SOSIAALISEN
YHTEENKUULUVUUDEN VAHVISTAMINEN
RESILIENTSIN AVULLA

Päivi Rosnell

PIKKU KAUPUNGISTA ITÄMEREN KULTTUURIHELMI

Pohjanmaan liitto toimii alueellisena koordinaattorina Baltic Sea Region Cultural Pearls -hankkeessa, jonka tavoitteena on vahvistaa sosiaalista resilienssiä kulttuurin avulla Itämeren alueen kunnissa ja kaupungeissa. Ydinkysymys on, miten kunta tai kaupunki voi vastata epävarmuuteen luomalla asukkailleen turvallisuuden tunteen ja tarjoamalla heille oikeat edellytykset. Miten jatkamme matkaa haasteista huolimatta? Pietarsaari sai yhdessä Kielin, Svendborgin ja Rujienan kaupunkien kanssa Itämeren Kulttuurihelmi 2024 (BSR Cultural Pearl) -tittelin. Pietarsaari valittiin helmeksi, koska haluttiin lisätä vanhan palokunnantalon käyttöastetta ja samalla ylittää kaupungissa esiintyviä haasteita, joita esiintyy mm. ruotsin- ja suomenkielisten välillä sekä suomenkielisten muuttotappiona. Kulttuurihelmen visio on tehdä palokunnantalosta neutraali kohtaamispaikka kaikille Pietarsaaren asukkaille kielestä riippumatta. Tavoittelemme ns. the third place -mallia, kolmatta paikkaa, jotka ovat yhteisön elämän ankkureita ja edistävät luovempaa vuorovaikutusta. Kolmannessa paikassa rentoudut julkisesti, kohtaat tuttuja kasvoja ja hankit uusia tuttavuuksia.

Monisektorinen yhteistyö, jossa kaupungin eri toimijat tekevät yhteistyötä, voi luoda kestävämpiä ja tehokkaampia ratkaisuja yhteisön haasteisiin. Kaupungin sisäinen yhteistyö otti helmivuonna 2024 aimo harppauksen. Syy on mitä ilmeisemmin yhteinen intressi, vanha palokunnantalo, joka alunperin oli palomiesten ja kaupungin asukkaiden yhteinen rakennus. Kulttuurihelmivuonna 2024 kaupunki pyrki toteuttamaan nämä alkuperäiset suunnitelmat käytännössä ja järjesti erilaisia tapahtumia asukkaille sekä Culture for Resilience Forum (7.–8.5.2024) konferenssin,

johon osallistui reilut 100 kansallista ja kansainvälistä vierasta. Nämä tapahtumat ovat lisänneet merkittävästi kaupungin asukkaiden kiinnostusta palokunnantaloa kohtaan.

Eittämättä hauskin keskustelevalta illanvietto järjestettiin heti nimitystilaisuuden päätteeksi, jossa sytyttävänä puhujana kulttuuri- ja tapahtumakentän moniosaaja Timo Santala (Helsingin ravintolapäivän perustaja) sai kuulijat kukoistamaan. Sallillinen osallistujia pohti miten yhteisö resurssina voi tuottaa matalalla kynnyksellä, lähes ilman rahoitusta hauskoja ja jännittäviä tapahtumia Pietarsaareissa.

MITEN SYDÄN SOPEUTUU MUUTOKSIIN

Viime vuosina myös Pietarsaari on kohdannut monenlaisia haasteita, kuten taloudellisia kriisejä, pandemioita ja sosiaalisia muutoksia. Monet kaupungit ovat vastanneet näihin haasteisiin luomalla uusia toimintamalleja, joissa asukkaiden ja yhteisöjen osallistuminen on keskeisessä roolissa.

Pietarsaaren kaupungin avaama yhdistyskalenteri on ollut merkittävä innovaatio, joka on lisännyt tietoisuutta paikallisista tapahtumista ja yhdistysten toiminnasta. Kalenteri on helpottanut asukkaiden osallistumista, edistänyt talkooajattelua sekä luonut mahdollisuuksia uusille yhteisöllisyysprojekteille.

Lisäksi kaupunki on järjestänyt säännöllisiä tapaamisia yhdistysten ja asukkaiden kanssa. Tällaiset kohtaamiset ovat tarjonneet foorumin, jossa eri toimijat voivat jakaa kokemuksiaan, kehittää yhteistyötä ja suunnitella tulevia tapahtumia. Tämän ansiosta yhdistysten toiminta on muuttunut entistä näkyvämmäksi, ja asukkaat ovat saaneet mahdollisuuden tuoda esiin omia toiveitaan ja tarpeitaan.

Yksi merkittävimmistä uusista toimintamuodoista on ollut asukkaiden mahdollisuus suunnitella oma yhdistystapahtuma. Tämä on edistänyt luovuutta, yhteisöllistä vastuunkantoa ja lisännyt osallisuutta. Kun ihmiset voivat itse vaikuttaa tapahtumien sisältöön ja toteutukseen, syntyy omistajuuden tunnetta ja halua kehittää yhteisöä pitkäjänteisesti. Samalla yhdistysten toiminnan esittelyt ovat vahvistaneet paikallista identiteettiä ja lisänneet tietoisuutta eri kieliryhmien tarjoamista mahdollisuuksista. Erilaiset matalan kynnyksen tapahtumat, kuten kulttuuri-illat, yhteisökahvilat ja avoimet työpajat, ovat madaltaneet osallistumiskynnystä ja houkutteleet mukaan myös heitä, jotka eivät aiemmin olleet aktiivisia yhdistystoiminnassa.

Asukkaat ovat innostuneesti ottaneet vastaan kolmikielisen Jeppis Gallup -kyselymallin, jossa joka toinen viikko kysytään erilaisia mielipiteitä kaupunkikehittämisestä. Vastaajia on parhaillaan ollut noin 500. Kaikki nämä toimenpiteet ovat

osoittaneet, että kulttuurin ja yhteisöllisten tapahtumien ja toimintojen merkitys on keskeinen kaupunkiyhteisön selviytymisessä ja sopeutumisessa muutoksiin. Kun asukkailla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa, syntyy voimakas yhteisöllinen tukiverkosto, joka auttaa kohtaamaan tulevaisuuden haasteet entistä paremmin.

Pieni kaupunki uskoo, että kun ihmiset tuntevat kuuluvansa yhteisöön ja voivat vaikuttaa ympäristöönsä, heidän hyvinvointinsa ja onnellisuutensa kasvaa merkittävästi. Paikallisyhteisöjen resilienssiä voidaan vahvistaa tehokkaasti vapaaehtoistyön, vertaistuen ja monisektorisella yhteistyöllä. Kulttuurin vertaistuen muoto kulttuuriystävällisellä toiminnalla on myös tärkeä osa resilienssiä, sillä se tarjoaa ihmisille mahdollisuuden jakaa kokemuksiaan ja saada emotionaalista tukea toisiltaan.

YHTEISTYÖ ON VOIMAA SYDÄMELLE

Vaikka resilienssin vahvistaminen on tärkeää, sen kehittämistä voivat vaikeuttaa resurssien puute ja rakenteelliset esteet. Taloudelliset resurssit, kuten rahoitus yhdistyksille ja resurssit tapahtumien järjestämiseen, voivat olla rajallisia. Rakenteelliset esteet, kuten byrokratia, voivat myös vaikeuttaa resilienssin kehittämistä. Esimerkiksi yhdistysten voi olla haastavaa saada lupia tapahtumien järjestämiseen, tai kaupungin hallinnon sisäiset rakenteet voivat hidastaa yhteistyön kehittymistä. Lisäksi sosiaalinen eriarvoisuus ja syrjäytyminen voivat estää kaikkia ryhmiä osallistumasta tasavertaisesti yhteisön toimintaan.

Näiden haasteiden voittaminen edellyttää pitkäjänteistä sitoutumista, joustavia toimintamalleja ja eri tahojen yhteistyötä, jotta kaikilla asukkailla olisi mahdollisuus osallistua

ja vahvistaa yhteisön resilienssiä. Tapahtumien siemenrahoituksella kannustetaan omaehtoisen kulttuuritoimintaan ja asukasbudjetoinnilla osallisuuteen.

KAUPUNGIN HISTORIAN ENSIMMÄINEN KAKSIKIELISYYSOHJELMA

Kaksikielisyysohjelma tehtiin, koska asukaskyselyjen mukaan suomenkieliset viihtyvät kaupungissa ruotsinkielisiä selvästi heikommin. Suomenkielisessä vähemmistössä on tyytymättömyyttä kaupungin omalla äidinkielellä saataviin palveluihin. Suomenkieliset ovat myös tyytymättömiä siihen, kuinka hyvin Pietarsaaren kaupungilla työpaikkana huomioidaan suomen kieli.

Kulttuurihelmi -asiantuntijaa Miriam Attiasta (väestösuhteet, MAP Finland), alkoi kiinnostamaan, miten tämä nykytilanne on syntynyt. Mitä sellaista kaupungissa on tapahtunut, mikä on vaikuttanut suomenkielisten asemaan ja tämän päivän haasteisiin kieliryhmien kanssakäymisessä? Pietarsaari on ollut kaksikielinen kau-

punki vasta runsaat 100 vuotta. Muutos tapahtui 1900-luvun vaihteen tienoilla teollistumisen myötä. Väestönkasvu ja muutos tapahtui nopeasti; vuosina 1890–1910 kaupungin väkiluku kolminkertaistui. 1800-luvun lopussa suomenkielisiä oli 3,3% ja jo vuonna 1910 luku oli kasvanut 41,7 %. Lyhyessä ajassa oleva iso muutos johti jännitteisiin kieliryhmien välillä, kun yhteistä kieltä ei ollut. Kieliryhmät ja yhdistystoiminta eristäytyivät, eivätkä enää toimineet rinnakkain.

Jotta Pietarsaaren kaltaisen pikkukaupungin paikallisyhteisöä ja yhteenkuuluvuutta voidaan vahvistaa eri tavoin ja jossa eri kieliryhmät viihtyvät ja tuntevat olonsa kotoisaksi, on kuunneltava tarinoita, joita historiasta eri kieliryhmissä kerrotaan. Tarinoita jaetaan vuorovaikutteisissa tapahtumissa, joita kaupunki on nyt asukkaille järjestänyt ja tulee edelleen järjestämään. Kulttuurihelmi -nimitys sai aikaan positiivisen lumipalloefektin.

KUNNAT LUOMAAN EDELTYTYKSIÄ KULTTUURILLE, YKSILÖIDEN JA YHTEISÖJEN LUOVALLE TOIMINNALLE

Johanna Selkee

Suomessa alueellinen kulttuurielämä on erittäin rikasta ja monimuotoista. Kulttuurin sisällöt ja innovaatiot ovat samalla kertaa usein paikallisia, alueellisia ja kansainvälisiä. Esimerkiksi Kuhmon kamarimusiikkijuhlat Kainuussa taikka Mäntän museotarjonta Pirkanmaalla ovat tärkeitä pysyviä tapahtumia omilla alueillaan, jotka tunnetaan maailmalla. Kulttuuritarjonnan juuret ovat paikallisessa omaleimaisuudessa, jota on päivitetty tähän päivään, se on elävää, uudistuvaa ja aitoa.

Kunnallisen kulttuuritoiminnan perusta on sivistyksellisissä perusoikeuksissamme. Sen pohjalta on säädetty, että kunnan tehtävänä on luoda asukkailleen mahdollisuuksia sivistykseen varattomuuden sitä estämättä järjestämällä muu muassa kulttuuritoimintaa. Osallisuus kulttuurista on näin keskeinen osa arvopohjaamme ja sivistyskäsitystämme. Kulttuuri kuuluu kaikille. Kuntien tehtävänä on rakentaa siltoja yli esteiden ja luoda mahdollisuuksia osallisuudelle.

Kuntien kulttuuritoimintalaki asettaa kaikille kunnille yhteisiä tavoitteita ja määrittelee niihin liittyvät keskeiset tehtävät. Yhtenä tavoitteena on esimerkiksi luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin ja taiteen keinoin. Tähän liittyvänä tehtävänä kunnan tulee edistää ammattimaista taiteellista työtä ja toimintaa alueellaan.

KULTTUURI LUO TULEVAISUUDENUSKOA

Kunnan tehtävänä on ylläpitää jatkumoa ja viitoittaa tietä elinkelpoiselle tulevaisuudelle alueellaan. Sama asia on ilmaistu hieman eri sanoin kuntalain 1 pykälässä, joka kuvaa kunnan perusolemusta: ”Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla.”

Ja kulttuuritoiminnalla voidaan samaan aikaan sekä edistää ihmisen hyvää elämää, hyvinvointia että alueen elinvoimaa. Kulttuuri on näin samaan aikaan sekä itsetarkoitus että väline, jolla voidaan ratkaista yhteiskunnallisia haasteita ja rakentaa uutta huomista paikallistasoilla.

Paikkakuntien pito-, veto- ja lumovoima eivät synny tyhjästä. Ratkaisun avaimet täytyy jokaisen kunnan itse löytää ja ylipäätään tunnistaa ympäristöstään löytyviä mahdollisuuksia. Kuntaorganisaatiot eivät asioita pysty pelkästään yksin edistämään. Kuntien toiminta ei voi olla kovinkaan tuloksellista, ellei niillä ole yhteyttä oman alueensa historiaan, paikallisyhteisöihin ja yrityksiin - kuntalaisiin.

Sivistystoimiala on kunnan suurin toimiala ja kulttuuri on osa sitä. Kuntien taloudessa kulttuurin osuus keskimäärin jo 5 %. Kulttuurin painoarvo on selvästi nousussa.

Kunnat ylläpitävät taiteen perusopetuksen oppilaitoksia, kulttuuritaloja sekä taide- ja kulttuurilaitoksia, avustavat vuosittain 150 miljoonalla eurolla taitelijoita ja taide- ja kulttuurialan toimijoita sekä ostavat palveluja yli 140 milj. eurolla. Kuntien kulttuuritoiminnan kustannukset ovat yhteensä yli miljardi euroa vuodessa. Keskimäärin kunnat käyttävät kulttuuriin vajaan 180 euroa/asukas (brutto).

Erityisesti talouskeskustelussa kulttuuri helposti näyttäytyy vain menoeränä. Tärkeää olisi saada laajempaa ymmärrystä tähän keskusteluun.

Kulttuuritoiminta rakentuu erilaisiin tasoihin, rooleihin, sisältöihin, jotka kulttuurin ekosysteemin osana kerryttävät taloudellista ja sosiaalista arvoa. Julkisella tuella luodaan myös kaupalliselle toiminnalle kysyntää ja toimintamahdollisuuksia. Mikäli kunta hakee uutta tulopohjaa, kasvua, työllisyyttä ja muuta paikkakunnan elinvoimaa lisäävää toimintaa, on sen syytä tunnistaa alueensa luovien alojen sekä kulttuurin tarjoamat mahdollisuudet.

Onneksi kunnissa aiempaa enemmän kulttuuri nähdään investointina, johon laitetut resurssit saadaan moninkertaisesti takaisin.

Kulttuurin sosiaalinen merkitys on myös kasvussa. Kulttuuri tunnistetaan kunnissa integroivana voimana, jolla lisätään yhteisöllisyyttä, osallisuutta, vahvistetaan ihmisten ja yhteisöjen toimijuutta. Kulttuurin avulla luodaan kunnissa kansalaistoiminnalle tilaa ja konkreettisia toimintamahdollisuuksia.

Kuntalaisten osallisuus ja aktiivisuus auttavat tekemään viihtyisämpiä asuinalueita, löytämään tiloille uusia käyttötarkoituksia, tuomaan julkista taidetta kadunvarsille, seiniin ja julkisiin tiloihin ja etsimään uusia tulonlähteitä sekä kehittämään innovaatioita, joilla ratkaistaan yhteiskunnallisia haasteita.

Kunnan kehittämiseen kannattaa ottaa eri tahot mukaan ja lähteä hakemaan ratkaisuja yhdessä. Tänä päivänä kunnat entistä useammin käyvätkin aktiivista vuoropuhelua alueensa yritysten ja yhteisöjen, kuntalaisten kanssa. Kansalaistoiminnan piiristä löytyy aktiivisia toimijoita, uusia ideoita ja osaamista, jotka hyödyttävät koko kuntaa. Osassa kuntia tehdään jopa useampivuotisia kumppanuussopimuksia alueen yhteisöjen kanssa. Yhteistyöstä hyötyy kuntalainen.

Kulttuurin ja luovien alojen ammattilainen on myös kuntalainen, yhteiskunnan aktiivinen jäsen ja vaikuttaja.

KUNNISSA TEHDÄÄN PARHAIMMILLAAN JO PITKÄJÄNTEISTÄ KULTTUURIPOLITIikkaa

Kunnan tehtävän kulttuuritoiminnassa erityisen tärkeänä näen tavoitteet tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun, taiteen ja kulttuurin tekemiseen ja kokemiseen sekä edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen.

Oma kulttuuripolkuni alkoi peruskoulun musiikkiluokalta Porvoossa. Musiikin ohella kävin kuvaamataidonkerhossa, jossa paikallinen kuvataiteilija johdatteli meitä saven ja öljyvärimalauksen saloihin kerran viikossa koulupäivän jälkeen. Musiikkiluokalla matkasin saman porukan kanssa tiiviinä yhteisönä läpi peruskoulun ja esiinnyimme koulun juhlien ohella yhteisissä produktioissa paikallisen musiikkiopiston ja seurakunnan kanttorin ja kuorojen kanssa.

Julkisuudessa lapsuuttani väritti keskustelu taidetehtaasta. Se tarkoitti vanhaa tehdasaluetta kaupungin länsirannalla. Osalle kuntalaista idea taidetehtaasta ei tuntunut järkevältä. Osa kuntalaisista onneksi näki idean osana kaupungin kehittämistä ja rakennetun kulttuuriperinnön ja historian elvyttämistä. Alue tarjosi mahdollisuuksia saada kaupunkiin kauan kaivattu viihde- ja kulttuurikeskus työ- ja harjoittelutiloineen taitelijoille.

Vähitellen suunnitelma voitti myös epäilijät puolelleen ja vanha tehdasalue rakennuksineen voitiin kunnostaa ja osin uudelleen rakentaa. Hankkeen primus motor oli kaupungin virkaihmisten ja keskeisten päättäjiä ohella paikallinen yrittäjä ja taidemesenaatti. Uusi taidetehtas, jossa sekä uusi ja vanha ovat sujuvasti toistensa osia, voitiin avata elokuussa 2012. Alue on tällä hetkellä monipuolinen kampusalue sekä julkiselle että yksityiselle toiminnalle.

Kuten esimerkkinä kertoo, kaupunki- ja kuntakehittäminen edellyttää pitkäjänteisyyttä, yhteistyötä ja resursseja, jotta saadaan jotain uutta pysyvästi aikaan. Ja

se edellyttää ymmärrystä, että kulttuuri kokoaa eri tahoja yhteen, joten on tärkeää luoda ja ylläpitää alueita ja tiloja, joissa tarjotaan kaikille kuntalaisille ja vierailijoille jotain arvokasta ja pysyvää. Kaupunkikehittäminen edellyttää visiota, näkemisen taitoa yli lahonneiden perustusten ja rapistuneiden tiiliseinien.

KAIKKI KUNNAT EDISTÄMÄÄN MONINAISTA KULTTUURITARJONTAA

Kuntien kulttuuritoiminnan ja palvelujen moninaisuus ja kuntien väliset erot ovat osin luonnollinen asia. Kulttuuri ponnistaa parhaimmillaan paikallisuudesta ja paikallisista voimavaroista. Suomalainen kulttuurikenttä ja kulttuurin ilmenemismuodot ovat laajat ja moninaiset tekijöiden ja yleisöjen kieli- ja kulttuuritaustojen suhteen. Meillä ei ole yhtä kulttuurikaanonia. Sisältöjen rikkaus ja ilmaisumuotojen moninaisuus kukkii alueilla.

Kulttuuritoiminta kunnissa koskee eri-ikäisiä, eri kieli- ja kulttuuritaustaisia ihmisiä ja yhteisöjä. Jokaisella paikkakunnalla on vahvuuksia, historiaa, perinteitä, joista kunnan nykyinen kulttuuritoiminta voi ponnistaa. Jossain se on vahva lapsiin ja nuoriin keskittynyt taiteen perusopetus ja taidekasvatus, jossain pitkän historian omaava teatteri, tai vilkas vapaiden taide- ja kulttuuritoimijoiden kenttä, joka toiminnallaan ylläpitää tarjontaa. Useilla alueilla on vanhoja sairaala- ja tehdasalueita, joista on vähitellen tullut luovia kulttuurikeskuksia ja – kampuksia – kiitos kunnan virkaihmissen, yritysten ja yhteisöjen, korkeakoulujen ja kulttuuritoimijoiden aktiivisuuden.

Kunta voi omilla toimillaan edistää kulttuuritoimintaa alueellaan eri tavoin. Kaikki ei edellytetä rahan jakamista. Voimavarat voivat olla myös aineettomia kuten osaamien jakamista, työaikaa, kaavoittamista, tiloja, yhteistyön edistämistä osapuolten kesken, yhteen saattamista, takaamista, viestintää, hankekumppanuutta, osallisuuden edistämistä. Kunnalla on mahdollisuudet koota paikalliset toimijat ja resurssit yhteen suunnittelemaan ja tekemään asioita yhdessä yhteisen kulttuuritaustoitteen puolesta.

Voimme nimittää lumovoimaksi kaikkea sitä aktiivista pöhinää, positiivisuutta, elämyksiä ja viihtymistä tukevaa fiilistä, jota aktiivinen kulttuuritoiminta tarjoaa. Tarvitsemme rohkeita visionäärejä, jotka kykenevät muuttamaan mahdollisuudet todeksi. Niin että kulu muuttuu investoinniksi, viihtyvyydeksi, yhteisöllisyydeksi, vetovoimaksi ja perinnöksi tuleville sukupolville.

ELINVOIMAA TAITEESTA

Rafaela Seppälä

Kun olimme lapsia, iltasadut hävittivät päivän pienet huolet ja veivät meidät mielikuvituksen maailmaan. Iltasaduista saimme iloa, lohtua ja naurua rauhalliseen uneen.

Nykyisin Ihminen joutuu arjessaan kohtaamaan paljon tylsiä rutiineja ja hankalia asioita. Viestimistä tulee päivittäin synkkiä ja huolestuttavia uutisia. Me ihmiset kaipaamme sen pienen ilahduttavan, hämmästyttävän asian, joka nostaa hymyn huulillemme. Sen voimme löytää taiteesta. Joskus tarvitsemme myös ärsykeitä, jotka herättävät meissä halun muuttaa asioita, parantaa niitä tai luoda uutta. Tässäkin taiteella on roolinsa.

Jo esi-isämme luolissa hakeutuivat piirtämään ja kuvaamaan maailmaa, jossa he elivät. Jokainen aikakausi jää mieleemme ensisijaisesti taiteensa kautta. Muinais-Egyptissä kokonainen kuvakieli syntyi kuvaamaan egyptiläisten elämää ja uskontoa faaraoiden aikana. Roomalaiset, kreikkalaiset, kiinalaisten ruhtinaiden eri vaiheet, Japanin, Intian ja Välimeren maiden sivistyksien ilmaisu on ensisijaisesti visuaalista ja siihen liittyy myös tekstejä, runoja, tansseja ja näytelmiä, joista on syntynyt ja syntyy referenssejä seuraaville sukupolville.

Taide herättää meissä tunteita ja vaikuttaa sisimpäämme. Teokset tuovat meille iloa, surua, haikeutta, rauhaa ja toivoa. Taide herättää muistoja ja avaa uusia horisontteja. Se vaikuttaa syvästi meidän henkiseen hyvinvointiimme. Ajatelkaa, miten Ruotsin kevyt ja iloinen KAJ -yhtyeen ”Bara Bada Bastu” euroviisukappale on ilahduttanut ja innostanut ihmisiä ympäri maailmaa nostaan sen viikossa Spotify-soitlistan suosituimmaksi kappaleeksi. Taide antaa luvan ilmaista tunteita ja jakaa niitä muiden kanssa. Se sitoo ihmiset yhteen.

Jos yhteiskunnalla ei ole taiteita, joihin nojata ja rakentaa aatteellista pohjaa, sitä on vaikea kutsua kansaksi. Kun Suomi itsenäistyi, kivijalka oli rakennettu nimenomaan taiteilla.

Elias Lönnrot kokosi Kalevalan, Aleksis Kivi synnytti suomenkielisen kirjallisuuden, Suomessa syntyi omaperäinen vahva arkkitehtuuri ja muotoilu Eliel Saarisen,

Armas Lindgrenin ja Herman Geseliuksen töiden kautta, Kansallisteatteri perusteisiin. Kuvataiteissa Akseli Gallen-Kallella, Albert Edelfelt, Pekka Halonen, Ellen Thesleff, Maria Wiik veivät suomalaisen taiteen maailmalle ja Jean Sibelius pani Suomen kartalle musikaalisesti Finlandialla ja muilla teoksillaan.

Taiteilla muutetaan myös yhteiskuntaa. Tasa-arvon, oikeuksien, vääryksien käsittely tapahtuu usein taiteiden kautta. Protestilaulut kuten ”We Shall Overcome” uppoavat yhteiskunnan syviin riveihin ja viestittävät tavoitteista. Filmit ja valokuvat tuovat aihepiirejä suurille yleisöille, jotta syntyisi toimenpiteitä ja muutoksia. Pussy Riot -ryhmän performanssit Venäjällä, Judy Chicagon feministinen ”The Dinner Party” -installaatio, Yoko Ono'n ”Cut Piece” -teos Tokyossa ovat vain muutama esimerkki naisasiaa puolustavasta taiteesta, jotka osuivat maaliin.

YKSILÖN TASOLLA TAIDE ON MYÖS ELINVOIMAN LÄHDE.

Taiteilijalle itselleen, luova työ – piirustus, sävellys, kirjoitus, veistäminen, musiikin soittaminen tai mikä tahansa ilmaisu – vaatii keskittymistä, intohimoa ja aikaa. Työnsä kautta taiteilija kanalisoi sisäistä energiaansa johonkin konkreettiseen, jossa hän kokee saavuttaneensa jotain. Parhaassa tapauksessa syntyy vuoropuhelu, joka edistää ajattelua ja nostaa taiteellisen ilmaisun vielä uudelle tasolle.

Vaikka ei ole taiteilija, niin taide voi sytyttää oman liekin. Kirjasta voi löytyä iloa tai uusi näkökulma, musiikki voi viedä tanssiin, filmistä voi löytyä rohkeutta ja roolimalleja. Taide toimii muutosagenttina ja vie elämää eteenpäin. Me kaikki tarvitsemme uusia haasteita, tuttavuuksia, jotta säilyttäisimme energiamme päivä toisensa jälkeen. Taide sävyttää ajatuksiamme monin tavoin.

Tutkitusti taide edistää myös ihmisten terveyttä. Energiaa voi tulla musiikista, joka saa meidät liikkumaan esimerkiksi kuntosaleissa. On myös todettu, että muistisairaiden vanhusten paras lohtu löytyy usein myös musiikista. Sydämemme sykkii voimakkaammin, kun tunteemme heräävät tai liikutemme jonkun taideteoksen edessä.

Taiteen vaikutus tietenkin vaihtelee ihmisestä toiseen. Siksi on mielenkiintoinen tutkimusmatka jokaiselle löytää juuri se teos, joka avaa oman tunteiden portin. Kun Alvar ja Aino Aalto rakensivat Paimion Parantolan 1920-luvulla, he huolellisesti suunnittelivat rakennuksen värit, muodot ja esineiden toiminnan, jotta potilaiden henkinen ja fyysinen parantuminen etenisivät käsi kädessä.

Kaikista näistä taiteen vaikutuksista on myös hyötyä kansantaloudelle. Hyvät liikeideat voivat syntyä jostain piirroksesta, lauseesta, jonka lukee kirjasta tai hienosta videoteoksesta. Koska taide avaa uusia väyliä ajatuksillemme, herättää ais-

timme, olemme alttiimpia saamaan uusia oivalluksia tai keksimään uusia tapoja tehdä asioita. Jotkut taideteokset kuten designhuonekalut voivat olla hyvinkin tuotavia niiden valmistajille ja edistää Suomi-kuvaa maailmalla, herättää ulkomaalaisten matkustajien kiinnostusta tutustua maahamme. On elintärkeää, että meidän kokoinen pieni maamme pysyy jatkuvasti luovana hyödyntäen tiettyä ketteryyttä, jota kokomme edesauttaa.

Luovien alojen osuus koko Suomen taloudesta oli noin 15,8 miljardia euroa vuoden 2021 selvityksen mukaan ja nämä alat työllistivät 136 100 työntekijää eli veronmaksajaa. Luovat alat tuottavat 3,1% Suomen bruttokansantuotteesta, joka on enemmän kuin paperiteollisuus (1,4%), elintarviketeollisuus (1,3%) tai kemianteollisuus (2,7%) ja numerot ovat olleet selvässä kasvussa.

Suomi on rakentanut identiteettinsä kansana kansainvälisellä näyttämöllä taiteiden kautta – Ero Aarnion pallotuoli on ikoninen, Aki Kaurismäen elokuvat ihan omassa kategoriassaan, Maija Isolan Marimekolle suunniteltu Unikko kangas on maailmankuulu, suomalaiset kapellimestarit – Esa-Pekka Salonen, Susanna Mälkki ja monet muut – ovat käsite, Oiva Toikan lasikuutiot, Alvar Aallon maljakko, Tapio Wirkkalan Kanttarelli tai Paavo Tynellin Lumihuutale valaisin ovat kaikki heti tunnistettavissa suomalaisiksi.

Nämä hienot taiteilijat antavat meille itsetuntoa ja inspiraatiota mennä eteenpäin. He luovat yhteenkuuluvuuden tunteen, josta on hyvä ponnistaa maailmalle kuten hekin ovat tehneet. Ihmiskunta etenee ylittämällä koko ajan itsensä ja sitä se ei voi tehdä – yksilön tasolla – yksin. On oltava esimerkkejä, mentoreja ja uskallusta. Taide on loikka tunteettomaan – siihen mitä ei ennen ole ollut – ja siinä on sen maaginen voima.

MUUTOKSIA, EPÄTOIVOA JA UTOPIAA

Päivi Setälä

Muutoksia on pitkän kuvataiteen ja lastenkulttuurin työurani aikana ollut monta ja monen tasoista. Tällä hetkellä ei ole menossa mikään pyöreä muutoksenmutka eikä pikkunyyppy vaan ärhäkkä kurvi, joka näyttää kiristyvän ja leviävän pahansuisesti. Epätoivon aikakausi puskee päälle ja on viemässä viimeisetkin voimat. Vaikka tämä kaiken peittävä musta joutsen on laskeutunut, olen utopistisen toiveikas. Liukastelen ärhäkkyuden, toivottomuuden ja innostuksen välillä. Mieltäni piinaavat juhlapuheet, mielen militarisoituminen, taiteen kaltoinkohtelijat ja taide-esityksissä häiriköivät.

On hyvin tunnettu fraasi, että *kulttuuri mainitaan vain juhlapuheissa* ja erityisesti se on ollut lastenkulttuurin kohtalo. Muutos, mikä nyt on tapahtunut, on se, että lastenkulttuuria ei mainita edes juhlapuheissa. Lastenkulttuuri on kadonnut mediasta ja päättäjien puheista. Valtamedia on jättänyt kulttuurin ja taiteen taakseen kokonaisuudessaankin eikä kulttuuri tule mieleen, kun puhutaan elinvoimasta, paitsi kun puhujina ovat taiteilijat itse. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteiskuntamme moniäänisyys vaikennee. Elinkyky ja vireys häviävät, vallitsee resurssityhmyys. Resurssityhmyys on taiteilijoiden ammattitaidon käyttämättömyyttä ja väheksyntää, mikä jatkuessaan johtaa resurssityhyyteen.

Taiteen ja kulttuurin kuulumattomuus puheissa ja näkymättömyys merkittävyystekijänä johtuu puheen ja kulttuurin militarisoitumisesta sekä talouspaineiteisuudesta. Militarisoitunut kieli on isänmaallista, sotaisaa retoriikkaa, samalla piiloutuvaa ja äänekästä. Sen johtaa asioiden painotuksiin: mikä nostetaan tärkeimmäksi kuin myös resurssien jakamisen painotuksiin – lisää varusteluun turvallisuuden nimissä.

Miten voi vakuuttavasti argumentoida taiteen arvosta, kun turvallisuus painaa päälle? Oikein hyvin ymmärrän, että tuntuu topakammalta sanoa *räjähdetehdas* kuin *Vauvojen värirykylpy*. Räjähdetehdas kolisee painavasti, mutta enemmän rohkeutta vaaditaan lastenkulttuurin puolestapuhujalta tänä päivänä. Olen tilanteessa,

jossa minun tulisi iloita siitä, että asuinkuntaani rakennetaan räjähdetehdas, jonka tuotoksia käytetään tykistön- ja kranaatinheittimien ammuksissa. Kyse on mieleemme militarisoitumisesta. Meillä on yhä vähemmän rahaa kulttuuriin, kun vastaanosanomaton isänmaa – turvallisuus yhdistelmä vyöryy päälle, samalla kun ilmiön liiketaloudelliset näkökulmat piiloutuvat. On jo riittävän monta kertaa osoitettu, että olemme matkalla kohti yhteiskuntaa, jossa vain hyväosaisilla on mahdollisuus osallistua taiteen tuottamiseen ja kuluttamiseen. Ihmettelen, miten edes heillä, jos jätämme kulttuurikompetenssin maaperän muokkaamatta ja taiteen tekijät kasvatamatta.

Olen myös enenevässä määrin aivan viime aikoina törmännyt näkemykseen, että taidetta ja taiteen kokemista pitää suojella ja se on tarkoitettu vain hyvin käytäytyville. Konkreettisesti tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että koulun tai päiväkodin taidevierailulla otetaan mukaan vain ne, jotka varmasti osaavat käyttäytyä. Tällä en tarkoita tilanteita, joissa lapsen kannalta on erityinen syy juuri silloin olla ottamatta häntä mukaan. Häiriköt jääkööt kouluun tai päiväkotiin -kanta on tullut esiin niin taiteen tekijöiltä kuin aivan muun alan toimijoilta. Myös niiden taholta, jotka yleisesti ovat sitä mieltä, että taide kuuluu kaikille. Ajatuksen kannatus on ikävällä tavalla nosteessa. Tämä voi tuntua pieneltä asialta, mutta se on heikko signaali, joka tulee huomioida.

Meidän, jotka toimimme taiteen kentällä, tulee koulia erilaisia ihmisiä kunnioittamaan taiteen tekemistä. Herkässä iässä olevan lapsen ja nuoren tulee kohdata taidetta sen erilaisissa muodoissa niin julkisissa tiloissa kuin myös omassa toimintaympäristössään koulussa ja päiväkodeissa. Kohdata taidetta, joka hajoaa hipaisusta, häiriintyy kännykän valosta tai katsomossa olevan huomionhakuisuudesta. Samalla, kun tuomme lapset monenlaisen taiteen äärelle ja ohjaamme heitä käyttäytymään, opetamme heitä arvostamaan taiteilijan työtä ja toimimaan erilaisissa tilanteissa, myös uusissa ja yllättävissä. Taiteelle altistuminen lisää tietämystä, se haastaa ja sysää joskus uudelle radalle. Taiteen ei tule olla betoniin valettua eikä vitriinin sisällä. Taide saa olla yhtä helposti särkyvää kuin me itse. Kaikki tämä yhdistyy aiemmin mainitsemiini juhlapuheisiin ja piilossa oleviin ilmiöihin kuin myös siihen, että tarvitsemme tulevaisuudessa ihmisiä, jotka ovat kohdanneet ympäröivän yhteisön kaikkine puolineen.

Vajaan puolen vuoden sisällä minut on lisäksi hämmästytetty tokaisulla, joka todetaan vastaananomattomana ja vaihtoehdottomana selviönä.

Ei tälle mitään voi! - kuuluu niin päättäjien kuin taiteilijoiden suusta.

Olen kuullut tämän julistuksen monessa palaverissa ja kahdenkeskisissä keskusteluissa. Itselleni ei-mitäänvoimattomuus on hyvin vieras ajattelutapa, vaikka osin ymmärrän tämänhetkisen tilanteen tuoman väsymyksen ja epätoivon, ja itsekin olen turhan usein vain hiljainen epäilijä. En silti yleensä ajattele, ettei jollekin asialle voi mitään tai, että virta, joka minulle osoitetaan, olisi juuri se, johon kannattaa astua. Jos olisin lastenkulttuuriurani alussa tyytynyt siihen, että

– Lastenkulttuuri? Ei kiinnosta! –

ja ajatellut ”ettei sille mitään voi”, niin en olisi voinut tehdä tätä työtä. Vaikka todeksi on tullut, että tällä alalla saa tehdä monin verroin enemmän töitä tullakseen huomatuksi kuin aikuistaiteen parissa, olen sinnikkäästi uskonut tämän alan moninaisuuteen ja mahdollisuuksiin.

Lastenkulttuuri ei ole ylimääräinen viihde, vaan merkityksellistä toimintaa. Emme voi puhua vain taloudesta ja tarjota lapsille ja nuorille elämää, jossa vain rahalla on merkitystä. Tarvitsemme kuvittelukykyä, monilukutaitoa ja käsillä tekemistä. Lapset ovat osa tätä yhteisöämme ja heillä on yhtäläinen oikeus tulla nähdyksi ilmaisuineen ja olotiloineen.

Ei tälle mitään voi! No kyllä voi! Olen edelleen utopisti ja ajattelen, että meneillään oleviin muutoksiin on kyettävä vaikuttamaan eikä meidän pidä olla liian nöyriä ja turvallisuushakuisia. Itsesuojeluvaisto käskee vaikenemaan, mutta meillä on varjeltavana paljon enemmän kuin vielä ymmärrämme ja valittavana moniääninen tulevaisuus.

PIENUUDEN VOIMA

Pauli Sivonen

Tehtailija Gösta Serlachius oli 1900-luvun alussa saanut vähitellen haltuunsa setänsä Gustaf Adolfin Mänttään perustaman paperitehtaan. Hän alkoi tarkokkaasti kehittää siitä valtakunnallisesti toimivaa metsäteollisuuskonsernia ja katseli muutenkin talouselämää varsin globaalista perspektiivistä. Hänen Suomen ja maailman valloitukseen tähtäävien taloudellisten ambitoidensa keskipisteenä pysyi kuitenkin aina pieni Mänttä, teollisuustaajama Pohjois-Hämeen takamailla.

Serlachius oli myös innokas taiteenkeräilijä. Kun hänen kokoelmansa 1910-luvulla kasvoi yhä merkittävämmäksi, hän alkoi pohtia harrastuksensa institutionalisoimista. Alkuun hän halusi esitellä sitä Suomen henkisessä ja taloudellisessa keskipisteessä Helsingissä. Sen pohjalta järjestettiin suurta huomiota saanut näyttely Ateneumissa.

Serlachius haaveili oman museon perustamisesta, ja aluksi näissäkin ajatuksissa keskeisellä sijalla oli Helsinki. Serlachius oli synnyttämässä ja rahoittamassa pääkaupunkiin Taidehallia – ensin niin keskeisessä roolissa, että hankkeesta puhuttiin pääkaupungin kaduilla ja taidepiireissä ”Serlachiuksen taidehallina”. Myöhemmin 1920-luvulla Serlachius ajautui taloudellisiin vaikeuksiin ja hänen roolinsa hankkeessa pieneni.

Asia ja hankkeen kärjistyneet käännteet jäivät kiusaamaan Serlachiukselta. Kun hän 1930-luvulla jatkoi omaa säätiö- ja museohankettaan, sen fokukseksi muodostui Mänttä, ei Helsinki.

* * *

Gösta Serlachiuksen taidesäätiö perustettiin 1933. Säätiön säännöissä määriteltiin sen kotipaikaksi Mänttä, ja tavoitteeksi asetettiin museorakennuksen rakentaminen tälle Serlachius-yhtiön pääkonttoripaikkakunnalle.

Perustusjuhlan lounaalla Serlachius piti linjapuheen, jossa hän puolusti päätöstään. Hän sanoi haluavansa kaunistaa sitä paikkakuntaa, jossa hän oli itse luonut uransa. Hän korosti, että ihmisten on voitava kokea taide-elämyksiä muuallakin kuin pääkaupungissa. Hän myönsi, että oli kenties hieman uhkarohkeaa perustaa säätiö syrjäiseen tehdasyhdyskuntaan, joka oli ylipäänsä rakennettu vasta sukupolvi

aikaisemmin ja johon aivan hiljattain ei vielä johtanut edes minkäänlaisia kulkuyhteyksiä. Hän myös ennusti, että häntä tulnaisiin moittimaan taidekokoelmansa hautaamisesta mitättömälle maaseudulle, jossa suuri yleisö ei pääse teoksia koskaan näkemään.

Gösta Serlachiuksella oli selkeästi draaman tajua. Hän listasi ennalta mahdollisten kriitikoidensa huolet, mutta totesi sitten kuitenkin suovansa itselleen oikeuden olla heidän kanssaan eri mieltä.

Myöhempi historia osoittaa, että Serlachius oli oikeassa. Nyt, melkein sata vuotta säätiön perustamisen jälkeen, Gösta Serlachiuksen taidesäätiö pitää alle 10 000 asukkaan Taidekaupunki Mänttä-Vilppulassa yllä museokokonaisuutta, jossa parhaina vuosina vieraillee noin 150 000 taiteen ja historian ystävää.

He eivät ole etusijassa mänttäläisiä: tutkimusten mukaan kävijöistä noin kolmasosa tulee pääkaupunkiseudulta ja sen läheltä, kolmasosa Pirkanmaalta ja Keski-Suomesta eli museoiden lähiympäristöstä, ja kolmasosa kaikkialta muualta Suomesta, kasvava joukko myös ulkomailta.

Menestystä on selittänyt paitsi kokoelman ja näyttelyiden laatu, myös yksinkertaisen totuuden ymmärtäminen: syrjäseuduilla kulttuuri-instituution pitää osata toimia myös matkailukohteiden logiikalla.

Serlachiuksen toiminta Taidekaupunki Mänttä-Vilppulassa ei ole pelkästään paikallista. Oikeastaan Serlachius katsoo kaikessa ajattelussaan jatkuvasti pääkaupunkiseudun yli suoraan Eurooppaan ja maailmaan. Tässä se jatkaa sitä itsetietoisuutta traditiota, jolla metsäteollisuuden parissa toiminut Serlachius-yhtiö Suomessa toimi.

Pienen, syrjäisen paikkakunnan pelikenttänä voi toimia koko maailma.

* * *

Gösta Serlachiuksen taidesäätiö ja sen museot ovat hyvä esimerkki siitä, millaisia muotoja paikallisuuteen, valtakunnallisuuteen ja globaaliin ajatteluun nojaava kulttuurielämä voi Suomessa saada. On kuitenkin hyvä heti alkuun korostaa, että tässä ei ole kyse vain Serlachiuksesta ja Taidekaupunki Mänttä-Vilppulasta: Suomessa on monta esimerkkiä samanlaisesta pienten, syrjäisten paikkakuntien kulttuurikouluksista.

Mitä olisi Savonlinna ilman oopperaa, Kuhmo ilman kamarimusiikkia, Sodankylä ilman elokuvaa, Naantali ilman musiikkijuhlia, Kajaani ilman runoviikkoa, Kaustinen ilman folk festivaalia, Sastamala ilman Gregorianaa, Fiskars ilman kesä-

näyttelyitä ja muotoilijayhteisöä – vain muutamia näkyvimpiä esimerkkejä mainitakseni?

Voisin jatkaa listaa pitkään, mutta jo nämä esimerkit osoittavat, että tällaisia menestystarinoita on ja että ne on rakennettu hyvin monilla tavoilla. Useimmiten tämä on tapahtunut jonkin instituution aloitteesta, tai (vielä useammin) paikallisten innokkaiden talkoolaisten uutteran yritteliäisyyden ansioista.

Lisäksi on tietysti muistettava, että ilmiö ei ole vain suomalainen. Vastaavia kulttuurista eläviä pikkupaikkakuntia on Eurooppa ja maailma väärellään.

Nostan tässä pienessä kirjoituksessa esiin yhtäältä pienten ja syrjäisten paikkakuntien kulttuurikouluksista koituvia hyötyjä, toisaalta haasteita, joita ne ovat perinteisesti kohdanneet. Serlachiuslaisella itsetunnolla käytän esimerkkinä erityisesti Mänttää, mutta tulen samalla osoittamaan, että Mänttä ei ole poikkeus ja ettei Taidekaupunki Mänttä-Vilppulan menestys sekään perustu vain Serlachiukseseen, vaan myös muihin paikallisiin toimijoihin ja tekijöihin.

* * *

Mitä etua kulttuurikouluksista on pienille paikkakunnille itselleen? Tätä kysymystä on Suomessa ja maailmalla tutkittu paljon.

Yleensä tutkimukset keskittyvät suoraan taloudelliseen hyötyyn: mitataan sitä, miten paljon kulttuurituristit jättävät paikkakunnalle rahaa, millaisia majoitus- ja ravintolapalveluita ne synnyttävät, miten paljon ne työllistävät, miten paljon ne tuottavat verokertymää. Tällaisille mittareille on helppo antaa myös numeraalisia arvoja.

Minua kiinnostaa vielä enemmän se, miten kulttuuri synnyttää laajempaa ja vaikeammin mitattavaa henkistä kasvua, kehitystä, hyvinvointia ja vetovoimaa.

Usein hyvät asiat alkavat kasaantua. Mäntässä kulttuurielämän alkusiemenenä verso Serlachiuksen museotoiminta, mutta 1980- ja 1990-luvuilta alkaen tälle pohjalle on paljon laajemmalla yhteistoiminnalla rakennettu kokonaisuus, jota nykyisin kutsutaan Mänttä-Vilppula taidekaupungiksi. Sen keskeisimpiä toimijoita ovat 2020-luvulla Serlachiuksen lisäksi Mäntän kuvataideviikot ja Mäntän musiikkijuhlat. Molemmat edustavat Suomessa omilla toimialoillaan terävintä kansallista ja kansainvälistäkin kärkeä.

Näiden toimijoiden lisäksi kaupungissa on viime vuosikymmeninä toiminut useita muita pienempiä festivaaleja ja tapahtumia. Ne perustuvat paikallisempaan ruohonjuuritason kulttuurielämään, ja niiden tarjonta on ehkä suunnattu enemmän mänttäläisille kulttuurinystävälle.

Tilanne kehitty ja elää jatkuvasti. Esimerkiksi juuri nyt paikkakunnalle rakennetaan elokuvafestivaalia ja sinne on vakiintumassa nuorten suomalaisten eri taidekouluista juuri valmistuneiden kuvataiteilijoiden vuosinäyttely. Oma paikkaansa on jo jonkin aikaa vakiinnuttanut myös makuelämyksiä tarjoava ruokafestivaali.

Aika tulee näyttämään, mitkä kaikki näistä toimijoista ovat osa taidekaupungin pysyvää tarjontaa. Oleellista on, että ne toimivat nykyisin yhdessä koordinoitusti, yhteistä taidekaupunkia rakentaen. Taidekaupunki Mänttä-Vilppulassa kulttuuri-toimijat eivät aina arjessa halua tai muista miettiä, minkä tahon palveluksessa he oikeastaan ovat. Kaupungin tarinaa rakennetaan luontevalla tavalla yhdessä tuumin.

* * *

Kaikki tämä on antanut uuden suunnan koko paikkakunnalle. Metsäteollisuuden murroksen takia Serlachius-yhtiön kautta kukoistuksensa luonut teollisuuskaupunki vajosi 1990-luvulla vaikeaan lamaan. Kurjistunutta kaupunkia käsiteltiin tuolloin valtakunnallisessa mediassa malliesimerkkinä siitä, miten teollinen rakennemuutos oli sysäämässä pikkukaupunkeja syöksykierteeseen.

Samaan aikaan mänttäläiset päättivät, että heidän kotikaupunkinsa ei ole laskukiidossa oleva teollisuuskaupunki vaan nousukiidossa oleva taidekaupunki. Tämä on luonut kaupungille kokonaan uudenlaisen tarinan ja identiteetin. Siitä on tullut eurooppalainen edelläkävijä, joka näyttää, miten teollisuuden rakennemuutoksen raunioille voidaan rakentaa kukoistavaa kulttuurielämää ja miten kulttuuri voi alkaa kannatella koko kaupungin kehitystä.

Yksi ilahduttavimmista viime vuosien ilmiöistä on ollut se, että taidekaupunki on alkanut houkuttaa kulttuurin kautta uudenlaisia nuoria asukkaita. Kun aloimme puhua taidekaupungista, taide oli Mäntässä tavallaan tuontitavaraa: kaupungissa ei asunut taiteilijoita. Nyt heitä asuu paikkakunnalla jo pieni, koko ajan kasvava siirtokunta.

Kulttuuri tuo kaupunkiin konkreettisesti uusia veronmaksajia.

* * *

Mielestäni Taidekaupunki Mänttä-Vilppulan ja muiden pienten kulttuurikaupunkien menestys hyödyttää myös isompien kaupunkien ihmisiä. Yksi tärkeimpiä globaaleja megatrendejä on tällä hetkellä kaupungistuminen ja metropolien kasvaminen entistä isommiksi. Siihen puolestaan liittyy monia ilmiöitä, jotka eivät kaikki ole positiivisia.

Minusta on itsestään selvää, että metropolien asukkaille tekee hyvää jättää silloin tällöin asvaltterämaansa ja käydä maalla tuulettumassa. Kenties heille on myös avartavaa huomata, että suuruus ja keskeinen sijainti eivät tarkoita aina luovuutta, kehitystä ja edistystä, eikä pienuus ja perifeerisyys stabiiliutta, hitautta tai pysähtyneisyyttä.

Mikä olisi ihmisen henkiselle kehitykselle parempaa kuin se, että hän joutuu kyseenalaistamaan yksinkertaiset itsestäänselvytykset?

Tässä pienillä kulttuurikaupungeilla on käsissään verrattomat valttikortit. Minimalismin perusopit muistuttavat, että mittakaavan pienentyessä ja elementtien vähentyessä mahdollisuus syvempään ilmaisuun kasvaa. Jargonin sijaan on keski-tyttävä oleelliseen, siihen vähään mikä on oikeasti käsillä.

Pienten resurssien todellisuudessa on myös keskittyttävä yhdessä tekemiseen ja yhteisöllisyyteen sekä nostettava halu kehittyä kaiken ajattelun keskipisteeksi. Tässä metropolien kasvuun liittyvä megatrendi kohtaa oman kokoaan suuremman kilpailijansa: paikallisuuksia ja yhteisöllisyyttä korostavan ideaalin.

* * *

Samaan aikaan on selvää, että pienet kulttuurikaupungit kohtaavat entistä enemmän haasteita. Rahaa on koko ajan vähemmän: kulttuurin rahoitus on jatkuvassa kriisissä.

Ehkä vielä hälyttävämpää – nimenomaan pienille toimijoille – on se, että kaupungistumisen edetessä pienten paikkakuntien väkimäärät ovat koko ajan laskussa, ja tämä puolestaan näkyy suoraan niitä perinteisesti kannatelleen vapaaehtoistyön kangistumisena.

Olen nähnyt tämän toteutuvan myös Taidekaupunki Mänttä-Vilppulassa niiden 25 vuoden aikana, kun olen kaupungissa asunut. Ahkerat tekijät lähtevät isompien haasteiden perään, väsyvät, jäävät vähitellen pois toiminnasta tai kuolevat pois.

Toinen haaste on se, että pienten kulttuurihelmien ei välttämättä edes haluta kehittyvän. Ajatellaan, että ne saavat kaikessa ”arkaaisessa aitoudessaan” jäädä jollain lailla paikoilleen jähmettyneiksi kohteiksi. Minusta niiden on päinvastoin oltava yhtä luovia ja muutokseen valmiita kuin hektisemmissä suurkaupunkiympäristöissä toimivat kilpailijansa.

Siksi Serlachiuskin on halunnut niin usein luoda nahkansa. Viimeisten vuosikymmenten aikana olemme tietoisesti muuttaneet identiteettiämme vanhan taiteen museosta tämän hetken yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvaksi nykytaidetoimijaksi, moninkertaistaneet näyttelytilamme, kansainvälistyneet, pe-

rustaneet kuvataideresidenssin, rakentaneet kaupunkikuvaa julkisella taiteella sekä kehittäneet ylipäänsä museotoimintaa aivan uudenaikaiseen suuntaan avaamalla taidesaunan.

Uusiakin haasteita riittää. Pandemian ja sotien kaltaiset globaalit kriisit vaikuttavat suoraan siihen, miten kulttuurituristit liikkuvat – voivatko he tai haluavatko he matkustaa Mäntän kaltaisille pienille perifeerisille paikkakunnille kulttuurielämyksiä kokemaan?

* * *

Kaikkein keskeisin uhka on tietysti ilmastonmuutos. Se pakottaa meidät pohtimaan, onko ylipäänsä järkevää kannustaa ihmisiä kasvattamaan hiilijalanjälkeään matkustelemalla kulttuurin perässä. Siksi Serlachiuksenkin ajankohtaisin toiminta liittyy säätiön ympäristöohjelmaan, jossa museoiden koko toiminnan perusteita arvioidaan uudestaan.

Synkimmillä hetkillä on tuntunut siltä, että maailma on vajoamassa uuteen keskiaikaan, jossa ajattelu ja liike jähmettyvät ja epävarmuus saa valtaa.

Uskon kuitenkin, että tässäkin nimenomaan pienillä kulttuuripaikkakunnilla on maailmalle paljon annettavaa. Meidän aikamme rakastaa onneksi edelleen positiivisia uutisia, yksilöllisiä identiteettejä, pieniä paikallisia tarinoita ja luovaa hulluutta.

Pienet kulttuurikaupungit ovat tottuneet toimimaan vaikeissa olosuhteissa. Juuri nyt ne voivat parhaimmillaan toimia jopa majakoina, jotka näyttävät valoa kohti turvallisempaa tulevaisuutta.

KULTTUURI ELINVOIMAN PERUSTANA

Sakarias Sokka

Tutun tarinan mukaan kehon eri osat päätyivät kilpasille siitä, mikä niistä oli tärkein. Muut alkoivat arvostelemaan vatsaa: se vaati jatkuvasti vain lisää ja lisää täytettä, jonka muut sille toimittivat. Jalat kuljettivat, kädet kantoivat, hampaat jauhoivat, kieli mylläsi, sydän pumppasi. Mutta vatsa näytti vain odottelevan muiden työn tuloksia. Eri osien keskinäinen tyytymättömyys johti kiistaan, jonka seurauksena osapuolet päätyivät muut sivuuttaviin osasuorituksiin. Kieli puhui, vaan eipä enää myllännyt ruokaa kurkkuun, hampaat vain kirskuttelivat, eivätkä kädet vieneet ruokaa suuhun. Tulos oli kurja. Kaikki heikkenivät, kokonaisuus huteroitui. Lopulta kävivät jalat ja kädet honteloiksi, hampaatkin juuristaan heikoiksi. Eikä vatsakaan hyvin voinut. Läksynsä oppineena eri osat heräsivät siten taas yhteistyöhön. Jälleen kiersivät kaikkien yhdessä keräämät ravintoaineet vatsan ja sieltä verenkierron kautta koko kehon elinvoimaa ylläpitämään.

Tarinassa keho tietenkin on yhteiskunnan vertauskuva. Yhteiskunnassa infrastruktuuri ja vakiintuneet instituutiot luovat ja ylläpitävät toimintapohjaa, parhaimmillaan kehitysmahdollisuuksiakin. Mutta eivät ne itsestään pysy pystyssä. Tarvitaan erilaisten yksilöiden, yritysten ja yhteisöjen liikettä, jotka ruokkivat kokonaisuutta. Yksittäisistä osista syntyy myös monimukaisia osajärjestelmiä, joilla on oma osuutensa yhteiskunnan toiminnassa. Esimerkiksi talousjärjestelmä seuraa kärppänä mitä muualla tapahtuu. Se mittaa, pilkkoo, ja mallintaa kokonaisuuden osia hinnoiteltaviin palasiin. Kokonaisuuden osana talousjärjestelmä on kuin tarinan vaativa vatsa, mutta samalla kaikille välttämätön verenkierto, joka ulottuu joka soluun ja soppeen. Tavoitteena on hyödyntää mitä erilaisempia asioita ja olioita ja kannustaa kaupankäyntiin.

Talouden kiertoa seuraa taloustiede koulukuntineen ja ohjaa talouden luku. Ja kaikki maksaa, tavalla tai toisella. Talousjärjestelmän oma hinta tosin jää usein avoimeksi. Mutta vielä vaikeampaa on hinnoitella kulttuuri. Kulttuuria ei voi selittää metaforalla kehon eri osien välisestä suhteesta. Jos joku tuntee vain pienen siivun

kulttuuria – ehkäpä peräti elitistisen – ja erehtyy luulemaan sen kuvaavan kulttuurin merkitystä kokonaisuudelle, väärässä on. Oikein runsaasti väärässä.

Ei kulttuuri ole veri, joka suonissa kiertää, tai sydän, joka verta pumpkaa. Ei edes verenkierto kaikkineen. Se on enemmän. Kulttuuri ei ole myöskään yksittäisen kehon kaikki osat yhdessä, koko keho. Kulttuuri on kuin DNA. Eri ilmenemismuodoissaan se luo perustan yhteisölliselle toiminnalle. Kulttuuri myös siirtää yhteisöjen jakamia merkityksiä ajassa ja kykenee synnyttämään uusia. Näin se määrittää ja mahdollistaa yhteiskuntamme eri osien, myös talousjärjestelmän, lähtökohtia, ja luo edellytyksiä laajalle joukolle toimintoja.

Perintötekijät määräävät paljon, mutta myös muuttuvat aikojen saatossa. Joskus nopeastikin. Myös kulttuuri on jo määritelmänsä mukaan muuttuva. Itse ymmärrän kulttuurin merkitysjärjestelmäksi, joka toteutuu ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Elinvoimaisessa merkitysjärjestelmässä koko systeemi osallistuu merkitysten uusintamiseen ja tuottamiseen; vanhojen merkitysten rinnalle aukeaa näin jatkuvasti myös uusia impulsseja. On kuin useat kehot kaikkine osineen erikseen ja yhdessä oppisivat uusia ominaisuuksia, jotka kehittävät kokonaisuutta ja sen osaamista uusiin suuntiin.

Kulttuuripolitiikka kaikista politiikan aloista kykenee vaikuttamaan ytimellissimmin yhteisöjen elinvoimaisuuteen. Keskeinen kulttuuria merkitysjärjestelmänä koskeva ajattelija oli walesilainen sosiologi Raymond Williams. Hän ehdotti kulttuuripolitiikan kehittämistä kannustavaan ja sallivaan suuntaan. Sellainen politiikka vie vääjäämättä tekemisiin myös itselle tutun alan ulkopuolella tuotettujen merkityksien kanssa.

Kehitys, oppiminen, ja lopulta itse kulttuuri kuihtuvat ilman uuteen kurottavaa vuorovaikutusta. Myös kulttuuripolitiikan liiallinen käpertyminen omaksi tunnistamansa alan sisäisiin keskusteluihin heikentää vuorovaikutusta. Keskittymisessä tiukastikin taiteeseen tai tiettyihin kulttuurin aloihin ei tietenkään ole mitään pahaa. Pikemmin se on välttämätön osa järjestelmän elinvoimaa. Mikäli ydin kuihtuu, heikosti menee pian myös muilla. Suomen mittakaavassa myös julkinen taiderahoitus on tarpeen kulttuurin ytimen ja siitä huokuvan elinvoiman ylläpitämiseksi. Jos ydintä tukiessa kuitenkin eristetään taide ja kulttuurisisällöt kapealla spektrillä omaan kuplaansa, ajaudutaan lopulta ongelmiin. Tuloksena ei ole elinvoimaa, vaan kärjistymistä ja kutistumista.

Avautuminen ja uskallus ovat edellytyksiä elinvoimalle. Niin kulttuuripolitiikan kuin taide- ja kulttuurialojen toimijoiden tulisi uskaltautua yhteistoimintaan mui-

den alojen kanssa. Jos siihen rohkenee, aukenee myös mahdollisuuksia yllättäviin kumppanuuksiin ja näkymiä ennen havaitsemattomiin merkityksiin.

Kulttuuria on ehdoteltu päätöksenteon keskiöön aika ajoin, ja se on hyvä tavoite. Kansakunnan kehitysaikoina se siellä olikin. Tässäkään asiassa pyörää ei siis tarvitse keksiä kokonaan uudelleen. Pienesti päivitetty pyörän malli vain pitäisi tuoda piirustuspyödyltä tuotantoon.

Ajatteleva ihminen oivaltaa kulttuurin merkityksen, kun sen näkee ja ennen kaikkea kokee. Itse olen ollut mukana ihmisten kulttuurinäkemystään kartoittaneissa tutkimuksissa, joiden perusteella kansalaiset kokevat kulttuurin arvon arjessaan hyvin positiivisena. Suomalaisen järjestelmän helmasynti on kuitenkin ihmisten kokemus omasta vaikutusvallasta. Muutoin hulpea luottamus systeemiin notkahtaa omien vaikutusmahdollisuuksien kohdalla. Byrokratia on hiottu niin sileäksi, että siihen on vaikeata tarttua. Siitä puuttuu vuorovaikutusta.

Vuorovaikutuksen kehittäminen vaatii aikaa. Ei se helppoakaan ole. Mutta se on mahdollista, koska se on paitsi järkevää, myös ihmiselle luontaista. Vain vuorovaikutus levittää eri hallintosektoreille ja toimialoille ymmärrystä kulttuurin arvosta, joka on laveampi kuin vaikkapa uusklassisen taloustieteen kaavoihin mahtuu. Mikä muuten edes teoriassa olisi vaihtoehtoiskustannus niille toimintoille, jotka ylläpitävät koko merkitysjärjestelmäämme ja yhteisöllistä perustaamme? Ei kulttuurille ole vaihtoehtoa. Sitä on, tai sitten ei ole mitään.

Paikkakunnilla on omat perintötekijänsä. Pitkä arvostava historia ja kokemus kulttuuripanostusten positiivisista vaikutuksista luovat muhevaa yhteistoiminnan pohjaa. Tästä Mänttä on hyvä esimerkki. Piippujen juuressa kulttuurin merkitys yhteiskunnan perustana on oivallettu ja omaksuttu. Mäntässä on ollut paitsi ymmärrettävää yritystoimintaa, myös hyvä virkamiesonni. Nykyisessä Mänttä-Vilppulassakin taiteen ympärille kiertyvään keitokseen osuu osaavaa ja aktiivista virkakuntaa. Tuloksena yhteisön eri osat edistävät paikallista elinvoimaa kulttuuriin kytkettyinä.

Kordelinin säätiö myönsi kevättalvella 2025 Mänttä-Vilppulan kaupungin hankkeelle rahoitusta Pirkanmaan kulttuurin osaamiskeskittymälle. Siinäpä esimerkki vuorovaikutuksen rakentamisesta. Hankekuvauksen mukaan osaamiskeskityksessä taiteen tekijät ja tilaajat kohtaavat. Keskus ”saattaa taiteilijoiden ja kulttuuritoimijoiden ohella yhteen myös lähialueen yritykset, järjestöt, matkailupalvelut, koulut ja päiväkodit.” Siinä kiittävät niin sydän kuin vatsakin.

KULTTUURIPOLITIIKAN MYKKÄ MUUTOS

Antti Timonen

Suomessa on tapahtumassa kulttuuripoliittisen pitkän jatkumon muutos, josta ei puhuta. Pitäisi puhua ja isoin kirjaimin. Hallitus on valmistellut kulttuuripoliittisen selonteon, jonka tähtäin on 2040-luvulla. Selonteko esittelee yhteiskunnan tahtotilan kulttuurin tulevaisuudesta, sen elinvoimavaikutuksia ja merkitystä korostaen. Samaan aikaan selonteon valmistelun kanssa hallitus on päättänyt ennätysellisistä leikkauksista kulttuurin rahoitukseen. Kulttuuriala ja suomalaisen kulttuurin elinvoima juuri nyt on siirtymässä kohti luovan tuhon aikaa.

HISTORIAN PITKÄ JATKUMO

J.V. Snellmanin ajoista 1800-luvulta alkaen Suomessa on tehty kulttuuripolitiikkaa, jossa on ollut selkeä päämäärä: suomalaisuuden, suomen kielen sekä sivistyksen kehittäminen ja eteenpäin vieminen. Snellman näki, että elinvoimaisen kansakunnan ja valtion taakse tarvitaan omankielinen, elinvoimainen kulttuurielämä. Tätä kulttuuripolitiikan pitkää linjaa on jatkettu Suomessa toisesta maailmansodasta alkaen osana hyvinvointivaltion rakentamista. Hallituspohjasta riippumatta on katsottu, että yhteiskunnan kannattaa rahoittaa omaa kulttuuriaan.

Suomi yhteiskuntana on kulttuuripolitiikassaan tehnyt itselleen hyödyllistä kauppaa: on varattu tarvittavat resurssit ja puitteet sille, että kansalaiset saavat mahdollisuuden tuntea oma kulttuuriperintönsä, tietää mistä juuri me olemme tulleet. Tiedämme, millaisen jatkumon osia olemme. Tämä taas mahdollistaa kansakunnan jäsenille tunteen merkityksellisyydestä ja kuulumisesta joukkoon. On päätetty satsata siihen, että jokaisella suomalaisella on asuinpaikasta ja taloudellisesta tilanteesta riippumatta mahdollisuus päästä elävän, ammattimaisesti toteutetun kulttuurin äärelle. Päätös kulttuurin saavutettavuudesta on ollut kannattava, sillä on saatu aikaiseksi elinvoimainen kansa, joka osaa lukea ympäristöönsä ja sen ilmiöitä sekä arvioida omaa paikkaansa maailmassa, jossa elämme. Kansansivistys ja valvutuneisuus on nähty tärkeänä osana kulttuuripolitiikan pitkää linjaa.

VIHAMIELISEN KESKUSTELUILMAPIIRIN SIIVITTÄMÄ MYKKÄ MUUTOS

Suomalaisen kulttuuripolitiikan pitkän linjan peruskivet ovat mukana myös Peteri Orpon hallituksen ohjelmassa. Kulttuurin ja taiteen itseisarvo, sivistys, kansakunnan resilienssi ja yhteenkuuluvuuden tunne sekä taloudellinen toimeliaisuus kulttuurin ympärillä mainitaan ohjelman luvun 5.4 alkusanoissa. Hallitusohjelma-kirjausten perusteella voisi olettaa, että perinteinen kulttuuripolitiikan linja jatkuu. Todellisuudessa Orpon hallituksen kulttuuripolitiikka tarkoittaa historiallisen suuria leikkauksia valtion rahoitukseen. Kulttuuripoliittisen selonteon sisällölliset toimenpiteet tähyävät viidentoista vuoden päähän, mutta niitä kohti mennään ilman keskustelua ja ymmärrystä siitä, miten leikkausten jälkeen jäljelle jäävät resurssit olisi käytettävä, jotta tavoitteisiin päästäisiin. Muutos on tapahtumassa kaikessa hiljaisuudessa.

Leikkauspolitiikka ilman visiota ja suunnitelmaa johtaa muutokseen luovan tuhon kautta. Kulttuurialalla se synnyttää työttömyyttä ja elinvoimaisen toiminnan keskittymistä kasvualueille. Samalla se edistää alueellisuuden ja omaleimaisuuden kustannuksella yksipuolistumista ja kaavamaisuutta. Luova tuho ei palvele kansalaisten resilienssiä eikä pidä huolta siitä, että kulttuuripalveluita on saatavilla ympäri Suomen, myös kaupungistuneiden kasvukeskittymien ulkopuolella.

Elinvoimainen kulttuuriala tarvitsee myös tekijänsä. Suomi on kokoonsa nähden ainutlaatuisen laadukas maa kulttuurialan koulutuksen saralla, sillä taiteen ammattilaiset ovat usein korkeasti koulutettuja huipputekijöitä. Kulttuurialalla työskentely on jo pitkään ollut epävarmuuden sietämistä vaativaa intohimotyötä. Kulttuurin perusrahoitukseen tehtävät historiallisen suuret leikkaukset näkyvät viipymättä myös alan työntekijöiden hyvinvoinnissa, työttömyystilastoissa ja mahdollisuuksissa pysyä alalla.

Kyllähän kulttuurista keskustellaan Suomessa. Keskustelua kuitenkin leimaa outo ja vihamielinen sävy, joka ei palvele Suomea tai kotimaista elinvoimaa. Kun johtavat poliitikot kertovat kulttuurin olevan luksusta, johon ei ole varaa, tullaan samalla sanoneeksi myös ääneen se, että Snellmanin alulle saattama kulttuuripolitiikan pitkä linja on kadonnut. Suomeen on verrattain lyhyessä ajassa syntynyt suorastaan kulttuurivihamielinen ilmapiiri, joka rehottaa varsinkin sosiaalisessa mediassa. Kun kulttuurin merkitystä ja sen rahoituksen tärkeyttä ei enää ymmärretä, tulisi hälytyskellojen soida jokaisella, joka on huolissaan esimerkiksi maanpuolustuksesta, turvallisuudesta ja kansallisesta resilienssistä. Puolustamme niitä asioita, jotka koemme omaksemme ja itselle rakkaiksi.

On syytä pitää huolta siitä, että jatkossa kokisimme rakkaaksi muitakin taiteilijoita ja kulttuurintekijöitä kuin Gallen-Kallelan ja Linnan. Että tunnistaisimme ja tuntisimme omaksemme myös oman aikamme moninaisen Suomen sekä sen taiteen ja kulttuurin. Mykkä muutos on mahdollinen juuri siitä syystä, että vaikka papereissa linjataan kulttuurin itseisarvosta, ei tämä kuitenkaan toteudu käytännön politiikassa. Kulttuurialan leimaaminen elitistiseksi puuhasteluksi toisten rahoilla antaa selkänöjää leikkaamiselle. Meiltä on kollektiivisesti hukassa elinvoimaisen kulttuurin merkitys omalle elinvoimellemme kansakuntana.

MYKKYYDEN TILALLE MERKITYKSELLISTÄ KESKUSTELUA

Kun puhutaan kulttuurin rahoituksesta, käytetään sanaa ”tuki”. Tämä on väärä termi. Tuki viittaa siihen, että annetaan jotakin ilman ajatusta tuen antajan saamasta vastineesta. Korkeintaan odotetaan, että tuettu asia pysyy pystyssä. Suomalaisen yhteiskunnan tulisi vaihtaa kulttuurin rahoituksen yhteydessä käytettävä termi tuesta investoinniksi. Investointi sanana antaa ymmärtää, että rahoittaja odottaa tuottoa tai vastinetta antamalleen rahalle. Ja juuri siitä yhteiskunnan kulttuurirahoituksessa on aina ollut kyse. Sijoituksesta.

Kulttuurin itseisarvo on nostettava takaisin kulttuuripolitiikan keskiöön. Samalla on tärkeää myös elvyttää keskustelu siitä, mitä kulttuuriin sijoittamisella tavoitellaan ja mitkä ovat lähitulevaisuuden keinot saavuttaa nämä tavoitteet. Väitän, että jo 1800-luvulta kumpuavat perustavoitteet ovat edelleen kestävä: elinvoimainen, omaan maahansa ja kulttuuriinsa sitoutunut, sivistynyt kansa. Nykyinen leikkauspolitiikka johtaa tilanteeseen, jossa alan toimijat kohtaavat suuria vaikeuksia. Osalla uhkana on jopa toiminnan loppuminen kokonaan. Väestöennusteiden valossa on selvää, että nykyisen kaltainen valtakunnallinen kulttuurilaitosten verkosto ei lähitulevaisuudessa ehkä ole optimaalinen tapa jakaa kulttuurirahoitus, mutta uusia, tähän aikaan ja tulevaisuuteen paremmin sopivia rakenteita ei synny itsestään. Keskustelulle pitää varata aikaa ja tilaa, sillä tarvitsemme vision lisäksi myös asianmukaisesti resursoituja politiikkatoimenpiteitä kulttuurin kukoistuksen varmistamiseksi myös tulevaisuudessa. Tarvitsemme konkretiaa irrallisten korulauseiden sijaan.

Osana kulttuuripoliittisen tahtotilan muodostamista ja keskustelua pitää ehdottomasti myös määrittää, millaisen kulttuurin ammattilaiskentän Suomi haluaa itselleen. Luova tuho uhkaa ajaa kulttuurityömarkkinan tilaan, jossa yhä harvemmillä on mahdollisuus pysyä alalla ja harjoittaa ammattiaan siten, että sillä tulisi toimeen. Moni kulttuurialan ammattilainen joutuukin leikkauspolitiikan seuraukse-

na vaihtamaan alaa tai ainakin hankkimaan kulttuurialan ammatin rinnalle toisen työn. Meidän pitää päättää, että haluamme ammattimaisen kulttuurikenttämme olevan sellainen, joka kykenee olemaan kehityksen kärjessä. Vain siten voimme tavoitella myös kansainvälistä huipputasoa ja kulttuurivientiä. Sivutoiminen ammattilaiskenttä ei ole riittävä. Perinteinen kulttuuripolitiikan linja investointisauksineen on synnyttänyt paljon komeaa taidetta ja monipuolistanut kulttuurielämää – niin suomalaisilta suomalaisille kuin maailmallekin. Ilman sivistynyttä ja kulttuurinsa tuntevaa kansaa ei ole olemassa elinvoimaista, alati maailmaa uudesta kulmasta katsovaa taidetta. Eikä laadukasta viihdettä, jonka tarkoituksena on synnyttää iloa ja tarjota hetken pakopaikka arjesta.

Niille päättäjille, joita taide tai taiteilijat eivät puhuttele, luulisi merkitystä olevan sillä elinvoimalla, joka on suoraan mitattavissa euroina. Sijoittamalla kulttuuriin pitkäjänteisesti Suomi on samalla tullut luoneeksi hyvät edellytykset isolle määrälle taloudellista toimeliaisuutta ympäri maan. Kulttuurilaitosten läheisyydessä toimivat ravintolat, matkailualan yritykset sekä muut toimijat hyötyvät siitä, että kulttuuri illasta toiseen vetää ihmisiä heidänkin palvelujensa äärelle. Kun lasketaan kulttuurisijoitusten tuottoa, pitää ottaa huomioon myös nämä, alan ympärille syntyneet rahavirrat. Mykkä muutos on tappamassa lypsävää lehmää.

KULTTUURI EI KATOA

Jos me ajamme alas oman kulttuurikenttämme, ei se tarkoita, että kulttuurituotteet katoavat. Rajojen takaa niitä tulee kaistan täydeltä, ja vuosi vuodelta kaistat levenevät. Mutta suomalaista kulttuuria sieltä ei tule. Tekoälyn avulla voidaan tuottaa kulttuuria kotimaisilla kielillä, mutta onko esimerkiksi kiinalaisen tekoälyn tuotos meidän kulttuuriamme? Vahvistaako se meidän elinvoimaamme? Suomen kaltaiset pienet kielet eivät pärjää maailmankielten puristuksessa, ja tästä syystä meidän onkin tehtävä tietoinen päätös siitä, että pidämme omista kielistämme ja kieliperinnöstämme kiinni. Se vaatii investointeja. On hyvä huomata, ettei tuontikulttuuri ruoki valtiontaloutemme verokirstua eurollakaan.

Mikäli näistä asioista ei keskustella, mykkä muutos tapahtuu ja sen seuraukset huomaamme vasta kun on liian myöhäistä. Osana kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelmaa on jo tänä vuonna aloitettava parlamentaarinen keskustelu siitä, miten kotimaisen kulttuurin kukoistus varmistetaan ja mitä Suomi haluaa ja voi saavuttaa investoimalla kulttuuriin. Sen jälkeen on aika tehdä päätöksiä, joilla varmistetaan, että investoimme tarpeeksi ja oikeisiin asioihin.

KUKOISTAVAT KAUPUNGIT

Ari Turunen

Michael Collins, Apollo 11:n astronautti, totesi Maan pinnalle palattuaan, että tulevaisuuden kuulennoilla pitäisi olla mukana runoilija, pappi ja filosofi. Vasta heidän avullaan saimme paremman käsityksen siitä, mitä astronautit olivat nähneet. Yhden ihmiskunnan vaikuttavimman teknisen hankkeen jälkeen myös Yhdysvaltain avaruushallinnossa on alettu ymmärtää runouden arvo. Nykyään astronautiksi pyrkivien on kirjoitettava esseitä ja laadittava loru tai haiku. Tuleva tuotantotalouden insinööri kirjoittamassa runoja Aalto-yliopiston pääsykokeessa? Se olisi nykyajan Suomessa mielenkiintoinen ajatus.

NASAn vaatimus runouden osaamisesta ei ole uutta. Aivan kuin Song-dynastian virkamieskokeissa. Kiinan Hangzhou oli 1000-luvun alussa maailman suurimpia ja rikkaimpia kaupunkeja. Virkamiesuralle halunneet joutuivat tiukkoihin pääsykokeisiin. Vuoden 1044 pääsykoe sisälsi kolme kokonaisuutta: keskusteluja politiikasta sekä esseen ja runon kirjoittaminen. Virkamieheksi ei päässyt, jos ei hallinnut runoutta. Henkilö, joka pystyi kirjoittamaan loistavia runoja kaikilta elämän osa-alueilta, oli suuresti arvostettu ja sai poikkeuksellisen ajattelijan leiman. Kiinalaiset ymmärsivät, että runous saa ajattelemaan monipuolisesti, sillä sen vertauskuvallinen kieli rakentaa sillan totutun ja uuden välille.

Kirjapainon keksiminen antoi sysäyksen Song-dynastian oppineisuutta korostavalle kulttuurille. Song-dynastian 1000-luku oli historioitsija Dieter Kuhnin mielestä yksi älyllisesti kiehtovimpia ja stimuloivimpia aikakausia ihmiskunnan historiassa. Hangzhou otti vastaan vierailijoita kaikkialta maailmasta, myöhemmin myös Marco Polon. Korkea koulutuksen taso loi hyvät edellytykset kaupantekoon ulkomaalaisten kanssa ja kaupungista tuli yksi maailman rikkaimpia kaupunkeja.

Miten runouteen suhtaudutaan, kertoo siitä, kyetäänkö ajattelemaan laaja-alaisesti. Kun delegaatiot matkustavat Piilaaksoon oppiakseen, miksi Apple on maailman arvokkain brändi, syy voi löytyä muustakin kuin tekniikasta. Yhtiön perustaja Steve Jobs oli omalaatuinen visionääri, paljasjaloin Berkeleyn kampuksella kuljeskellut hippi, joka sai insinöörikkumppaninsa uskomaan muotoilun ja yksinkertaisuuden

merkityksen. Steve Jobs kävi meditaatioretriiteissä ja opiskeli zen-buddhismia. Tällä oli suuri vaikutus hänen maailmankuvaansa, joka heijastui hänen liiketoimintaansa. Jobs oli runoilija, joka ymmärsi teknologiaa. On epätodennäköistä, että Apple olisi saanut rahoitusta muualta kuin San Franciscon lahden alueelta, jossa oli totuttu hippeihin.

Hangzhou ja San Francisco olivat kaupunkeja, jotka puhkesivat kukoistukseen, koska niissä kannustettiin ajattelun ja tekemisen vapauteen sekä ymmärrettiin vieraista kieliä ja kulttuureja – ja runoutta.

Tieteen ja kulttuurin määrärahat ovat pieni menoerä Suomen valtiontaloudelle, mutta niillä on valtava merkitys henkiselle ilmapiirille. Vuonna 2023 Opetus- ja kulttuuriministeriö käytti taiteeseen ja kulttuuriin 0,75 % valtion 81,3 miljardin budjetista. Vuonna 2025 luku oli kutistunut 0,60 prosenttiin. Samaan aikaan Yhdistyneet arabiemiirikunnat on käynnistänyt strategian, jonka tavoitteena on kasvattaa kulttuurialojen osuus BKT:stä 5 prosenttiin vuoteen 2031 mennessä. Maalla on öljyvaroja, mutta ne ehtyvät ja siksi se haluaa panostaa tulevaisuuteen, siis kulttuuriin.

Kulttuuria ei siis nähdä Dubaissa ”luksuksena”, vaan vetovoimatekijänä, jonka kautta houkutteellaan osaajia ympäri maailmaa. Ne kaupungit maailmanhistoriassa, jotka ovat osanneet hyödyntää kulttuurin voimaa, ovat menestyneet taloudellisesti. Ne houkuttelivat osaajia poikkeuksellisella ilmapiirillään, johon kuului olennaisena osana taiteen ja kulttuurin arvostus. Kun ympäristö sallii vapauden ja vieraat vaikutteet, tuloksena on niin tieteen, talouden kuin taiteenkin menestystarina.

ALEKSANDRIAN JA BAGDADIN KIRJASTOT

Aleksanteri Suuren kenraalin Ptolemaioksen kunnianhimoinen tavoite oli tehdä omasta läänityksestään, Aleksandriasta, maailman ihmeellisin kaupunki. Hän alkoi houkuttaa kaupunkiinsa oppineita ja filosofeja, joita Ateenassa kohteltiin kaltoin. Ptolemaios halusi perustaa Aleksandrian suuruuden oppineisuudelle ja hänen oppi-isänsä oli Aristoteles. Kaupungissa filosofia ja kirjallisuus kukoistivat yhdessä matematiikan ja luonnontieteiden kanssa.

Aleksandriaan perustettiin instituutio nimeltä *Museion*, johon kutsuttiin tutkijoita. Tässä paikassa säilytettäisiin kopio kaikista maailmassa kirjoitetuista teoksista. Nopeasti hyllyt alkoivat täyttyä papyruskääröistä ja uutta keksintöä eli kirjajhlyä alettiin kutsua sanalla *bibliothēkē*. Syntyi Aleksandrian kirjasto.

Ptolemaioksen poika kävi seuraamassa Museionin luentoja. Ptolemaios II oli myös oppineiden suojelija, joka laajensi kirjastoa. Tuskin missään muussa kaupungissa koko maailmanhistoriassa on arvostettu kirjastonhoitajia niin paljon kuin

Aleksandriassa. Museionin kirjastonhoitaja oli myös kuninkaan arvostettu neuvonantaja.

Aleksandriasta kehittyi myös merkittävä taiteen keskus. Sen lasityöt ja korutaide, kuvanveisto ja mosaiikki olivat erityisen arvossaan. Vilkas kaupankäynti ja suvaitsevainen ilmapiiri vetivät ihmisiä puoleensa ja Aleksandria alkoi kasvaa nopeasti.

Bagdad yritti samaa kuin Aleksandria. Abbasidi-dynastian ensimmäiset hallitsijat 800-luvulta alkaen, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, halusivat tuoda kaupunkiin vaikutteita eri kulttuureista ja siten vauhdittaa kaupankäyntiä. Bagdadissa oli uskonvapaus, mikä houkutteli älykköjä kaupunkiin. Se vaikutti huomattavasti suvaitsevaisen ilmapiirin syntymiseen. Lahjakkaimmat oppineet saattoivat ansaita työllään valtavia summia ja päästä merkittäviin virkoihin. Lähi-idän historiaan erikoistuneen Jonathan Lyonsin mielestä ilman näin järjestelmällistä oppineisuuden tukemista Bagdad ei olisi voinut kehittyä ns. islamin kultakauden keskuksiksi.

Myös kalifi Al-Ma'mūn päätti kerätä kaikki maailman kirjat yhden katon alle ja käännettä ne arabiaksi. Sitä varten perustettiin paikka, jota alettiin kutsua nimellä *bayt al-bikma*, ”viisauden talo”. Siitä tuli suuri oppineisuuden keskus, jossa opiskeltiin matematiikkaa, astronomiaa, lääketiedettä, alkemiaa ja kemiaa, patologiaa ja maantiedettä. Kun opetusta annettiin hyvien käännösten ansiosta omalla äidinkielellä, antoi se intoa kansalaisten omalle ajattelulle. Tämän ansiosta termistö kehittyi ja moni edelleen käytössä olevista matematiikan käsitteistä on arabialaista alkuperää.

Bagdadiin syntyi kirjakauppoja ja yksityisiä kirjastoja. Kirja-ala alkoi työllistää lahjakkaita kynäilijöitä. Ammattikunta oli uusi ja tarjosi mahdollisuuksia kaikille taustasta riippumatta. Kaj Öhrnbergin mukaan Bagdadin elämäniloinen, elinvoimainen ja kosmopoliittinen kulttuuri-ilmapiiri johtui siitä, ettei rajoja määritelty yksi ja ainoa oikea uskonto. Öhrnbergin mielestä tämä suvaitseva ja vaikutteille avoin maailma ei elänyt yksinomaan myöhäisantiikin perinnön varassa, vaan se loi omaperäisen ja itsenäisen islamilaisen humanistisen kulttuurin.

FIRENZEN HUMANISMI

Firenzessä villakauppiat ja pankkiirit tukivat voitoillaan taiteita ja tieteitä. Tutkijoiden ja taiteilijoiden palkkaaminen toi hyvän maineen. Viisaus yhdistettynä valtaan antoi moraalisen oikeutuksen merkittävään asemaan. Firenzessä puhkesivat kukkaan humanistit, jotka olivat kiinnostuneita siitä, mitä ihmiset tekevät eikä siitä

mitä Jumalan väitettiin sanovan. Humanistien tapa kyseenalaistaa mekaaninen kirjainoppineisuus johti näkemykseen, että kaikkea tietoa piti voida hyödyntää.

Humanistisia näkemyksiä esiteltiin aluksi vapaamuotoisissa kokoontumisissa *studia generalioissa*, joihin osallistui niin tavallisia kansalaisia kuin oppineita. Nyt kaikille tuli mahdollisuus toteuttaa itseään ja hankkia tietoa. Ihmistä arvostettiin saavutusten, ei syntyperän mukaan.

Lopputuloksena oli se, että moni Medicien tapaisista johtohahmoista Firenzessä saivat lapsuudesta lähtien kuulla, kuinka henkilökohtainen menestys ja täytymys perustuivat humanistiselle filosofialle. Humanistit alkoivat pohtia asioita, joihin ihminen pystyi saamaan vastauksia ja joita ihminen oli tutkinut ja luonut: luonnontieteitä, rakennustaitoa, taidetta, kirjallisuutta, kieliä ja historiaa. Taiteellinen ja tieteellinen liikehdintä herätti niin suurta ihmetystä, että Firenzen kulttuurilämälle annettiin nimitys *rinascimento*. Sillä tarkoitettiin ihmisen henkisyden uudelleensyntymistä, renessanssia.

Firenzessä pidettiin arvossa sitä, että ihminen hallitsi monia asioita ja oli avoin uusille ajatuksille. Vuonna 1400 firenzeläinen mesenaatti Palla Strozzi hankki Konstantinopolista kopion Klaudios Ptolemaioksen (100-luku jaa.) karttakokoelmasta, jota oli rekonstruoitu arabien käännösten perusteella. Ptolemaios esitti kirjassaan erilaisia karttaprojektioita, joissa maapallo oli koordinaatiston avulla taivutettu kaksikulotteiselle pinnalle. Kartan optisesta keskipisteestä reunoille mentäessä koordinaatisto kaareutui matemaattisten periaatteiden mukaan. Masaccion maalaus *Kolminaisuus* Santa Maria Novellan kirkossa vuodelta 1425 on ensimmäisiä, joka on tehty koordinaatiston pohjalle ja antaa vaikutelman kaareutuvasta pinnasta. Maalustaiteen, kuvanveiston ja arkkitehtuurin yhteisistä matemaattisista periaatteista kirjoitti ensimmäisenä vuonna 1435 Leon Battista Alberti. Alberti esitteli säännöt, joilla maalataan kolmiulotteinen kohtaus kaksikulotteiselle pinnalle. Näin syntyi oikeaoppinen ja geometrisesti määrätty lineaarinen perspektiivi. Leonardo da Vinci pystyi nyt viemään matemaattiset periaatteet maalaamiseen. ”Mikään ei miellytä minua enempää”, kirjoitti Leonardo.

Firenzessä arvostettiin ammattimaista otetta, eikä kukaan miettinyt, oliko joku humanisti, insinööri vai taiteilija. Firenzessä *arte* tarkoitti ammattikuntaa, kilttaa. Esimerkiksi taidemaalarit kuuluivat käyttämiensä väriaineiden takia maustekauppiaiden kilttaan ja kuvanveistäjät, kuten Michelangelo, kivenhakkaajien kilttaan.

Historioitsija Peter Watsonin mukaan renessanssi-ihmisen, *uomo universalen*, takaa ei niinkään löydy yleisnerous vaan oikea asenne: hänen itsetietoisuutensa ja

optimisminsa. Asenne loi edellytyksen mielikuvitukselle ja sen käyttämiselle. Kyynisyys ja virheiden pelko eivät koskaan ole synnyttäneet mitään uutta. Renessanssin ihminen olisi vieroksunut liian rajattuja ja määriteltyjä toimenkuvia. Taiteilija-sanaa ei edes tunnettu vaan *artista* tarkoitti yliopisto-opiskelijaa. *Ars* puolestaan tarkoitti taitoa. Maalari Cennino d'Andrea Cenninin mielestä yksi arvokkaimmista taidoista oli *scienza* eli tieto, joka ei vaatinut käden työtä. Juuri tieto siis antoi luovuudelle oikeaoppiset puitteet.

AMSTERDAMIN JA SAN FRANCISCON POKKARIVALLANKUMOUKSET

Kun muualla Euroopassa 1600-luvulla poltettiin kerettiläisiä ja kirjoja rovioilla, kauppalaivastollaan ja maailman ensimmäisellä pörssillään rikastunut Amsterdam otti vastaan pakolaisia ja teki kirkon kieltämistä kirjoista liiketoimintaa.

Taidehistorioitsija Deric Reginin mielestä kustannustoiminta Amsterdamissa oli erityislaatuinen taiteen, tieteen ja kaupankäynnin tulos. Nykyinen tiedekustantamo Elsevier on ottanut nimensä 1600-luvun hollantilaiselta kustantamolta, jonka perusti samanniminen herra. Antwerpenistä saapunut Loodewijk Elsevier esitteli maailman ensimmäiset taskukirjat. Innovaatio sopi mainiosti kauppiashenkiseen Amsterdamiin. Kukaan Hallitsijat ja paavit eivät pystyneet estämään amsterdamlaisia kustantamoja julkaisemasta mitä ne halusivatkaan. Esimerkiksi vuonna 1638 julkaistiin Galileo Galilein kirja, jonka inkvisitio oli kieltänyt. Amsterdamiin matkustettiin kaikkialta Euroopasta ostamaan kiellettyjä kirjoja ja tutustumaan tieteellisiin kokoelmiin.

”Missä muualla maailmassa voi yhtä helposti kuin täällä löytää kaikki elämän mukavuudet ja kaikki ihmeet, joita haluaa nähdä? Missä toisessa maassa voi löytää yhtä täydellistä vapautta tai nukkua vähemmän ahdistuneena tai löytää armeijoita, jotka ovat valmiita puolustamaan sinua tai löytää vähemmän myrkytyksiä tai juonitteluita tai panetteluita?” Näin kirjoitti Ranskan ahdasmielisyttä paennut filosofi ja matemaatikko Rene Descartes. Tämä Descartesin teksti on kaiverrettu hänen Amsterdamin kotinsa muistokiveen.

Mitä Amsterdam teki 1600-luvulla, San Francisco toisti II maailmansodan jälkeen. San Francisco houkutteli 1950-luvulta alkaen kirjailijoita, runoilijoita, filosofi ja elämäntapataiteilijoita. He eivät totelleen sääntöjä, jotka heidän mielestään kyseenalaistivat Yhdysvallat vapaana maana. Maailmaa haluttiin muuttaa ja muutoksen tekemiseen osallistuivat niin opiskelijat, taiteilijat, insinöörit kuin pääomasijoittajat.

Vuonna 1953 runoilija Lawrence Ferlinghetti muutti kaupunkiin ja perusti City Lights Books -kirjakaupan, joka alkoi myydä pökkareita ensimmäisenä Yhdysvalloissa. Asiakkaat löysivät edullisesti valtavan määrän tietokirjoja, pamfletteja, uutta proosaa ja käännöskirjallisuutta – espanjalaista, ranskalaista, italialaista ja venäläistä. Vuonna 1956 City Lights Books julkaisi Allen Ginsbergin runokokoelman *Huuto ja muita runoja*. Heti julkaisemisensa jälkeen runokokoelma kiellettiin. Se sai aikaan kiihkeän keskustelun sananvapaudesta ja oikeudesta ilmaista totutuista arvoista poikkeavia näkemyksiä. Lopulta asiasta linjattiin oikeudessa ja tuomari Clayton W. Horn päätti, ettei *Huuto* ollut epäsiiveellinen. Hän jopa kysyi, olisiko enää ilmaisunvapautta, jos jokaisen pitäisi käyttää vain latteita ja harmittomia kiertoilmauksia. Hornin ratkaisu avasi ovet muiden kiellettyjen kirjojen julkaisemiselle San Franciscossa.

Vapaus olla oma itsensä, ilmaista mielipiteitään, elää eri tavalla, julkaista ja julistaa, kokeilla uusia asioita ja siirtyä toiseen yhteisöön tai alakulttuuriin synnytti renessanssiin verrattavan luovuuden ajan, joka lopulta muutti maailman. Berkeleystä ja San Franciscosta alkoi nousta idealisteja, jotka halusivat rakentaa tietokoneen, jota he voisivat itse käyttää ja hallita. Syntyi henkilökohtainen tietokone, PC.

Ainutlaatuinen luovuuteen ja yrittäjyyteen kannustava kulttuuri synnytti Piilaakson, jonka mallia on yritetty kopioida vaihtelevalla menestyksellä eri puolilla maailmaa. Piilaakson historian kirjoittaneen Arun Raon mielestä Piilaaksoa ei voida selittää koulukirjamaisten abstraktien mallien avulla, sillä kaiken lähtökohtana on ollut luovuutta arvostava ympäristö. Beat-kulttuuri, hippiliike ja kansalaisliikkeet olivat osa tätä. Piilaakso syntyi epävakaa ja anarkistisesta pöhinästä, joka edisti ideoiden vaihtoa ja uuden keksimistä.

Kulttuuri ei ole luksusta. Se on perusta yhteiskunnalliselle ja taloudelliselle menestykselle. Se houkuttelee ihmisiä yhteen luomaan jotakin uutta ja merkityksellistä – juuri niitä ”innovaatioita”, joita päättäjät hokevat. Kun yrittäjät, rahoittajat, insinöörit, muotoilijat ja muut luovat ammattilaiset kohtaavat töissä ja vapaa-ajalla, syntyy uusia ideoita, jotka kehittyvät ja onnistuessaan jalostuvat liiketoiminnaksi.

Maailmanhistorian kukoistavimmilla kaupungeilla on ollut yhteisiä tunnuspiirteitä. Ensinnäkin ne ovat luoneet asukkaissaan turvallisuuden tunnetta ja niitä on johdettu tavalla, joka ei ole lietsunut epävarmuutta. Kaupunkilaisille on annettu mahdollisuus päättää omista asioistaan eikä heitä ole valvottu liikaa. Näissä kaupungeissa monikulttuurillisuus on nähty itsestäänselvytyksenä ja siihen on jopa kannustettu. Ne ovat tarjonneet taidetta ja esteettisiä elämyksiä. Ne ovat houkutelleet kauneudellaan.

Tällaisiin kaupunkeihin on syntynyt poikkeuksellisen vahvoja yhteisöjä, joissa eri taustoista tulleet ihmiset ovat eläneet rinnakkain ja sietäneet toisiaan. Ideat ovat liikkuneet eri yhteisöjen ja osajien välillä, mikä on synnyttänyt toimeliaisuutta kaikilla aloilla. Luovuus tarvitsee tilaa. Olot muuttuvat henkisesti ahtaaksi heti, kun ihmisiä aletaan luokitella ja luoda keinotekoisia raja-aitoja oli kyse sitten mielipiteistä, persoonallisuudesta, sukupuolesta, yhteiskuntaluokasta, etnisestä tai uskonnollisesta taustasta.

Renessanssi syntyi, koska arvostettiin erilaisuutta, suojeltiin lahjakkuuksia ja annettiin heille kunnan palkka ja työrauha. Firenzessä rahoittajat arvostivat lahjakkuuksia ja lahjakkuudet rahoittajia. Tuloksena oli sekä kulttuurillinen että taloudellinen menestystarina. Kun älylliselle ja luovalle toiminnalle annetaan riittävät resurssit, voivat myönteiset taloudelliset seuraukset näkyä vielä vuosisatojen päähän – kuten jokainen Firenzen turistijonoissa hikoillut tietää.

Renessanssi ei syntynyt nerouden vaan asenteen ansiosta. Jos hallitsijan tai yritysjohtajan maailmankuva on kapea, samoin ovat ratkaisunsa. Autoritaariset hallinnot haluavat kontrolloida tiedettä, taidetta ja kirjallisuutta ja päättää mikä on ”hyvää” ja ”järkevää”. Siksi demokraattiset yhteiskunnat ovat innovatiivisia. Ne komeilevat palkintopaikoilla esimerkiksi myönnettyjen patenttien määrässä. Luovuus ei kukoista budjettileikkausten pelon ja kontrollin varjossa. Ilman kulttuurin vapautta ei ole luovuutta ja ilman luovuutta yhteiskunta ei menesty.

LÄHTEET:

James, Delila (2013): NASA asks aspiring astronauts to write poetry. ETS Aero
<https://www.ets.aero/pick-of-the-month-nasa-asks-aspiring-astronauts-to-write-poetry/>

The Official Portal of the UAE Government. Tiedote 2.7.2024. National Strategy for the Cultural and Creative Industries
<https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/strategies-plans-and-visions/finance-and-economy/national-strategy-for-the-cultural-and-creative-industries>

Turunen, Ari (2015): Maailmanhistorian kukoistavimmat kaupungit Eli miten erilaisuuden sietäminen synnyttää vaurautta ja sivistystä. Into, Helsinki

Valtiovarainministeriö. Tiedote, 23.9.2024. Esitys valtion vuoden budjetiksi annettiin eduskunnalle.
https://vm.fi/-/esitys-valuation-vuoden-2025-budjetiksi-annettiin-eduskunnalle?utm_source=chatgpt.com

SISÄLTÖÄ ELINVOIMALLE: KULTTUURI MITTAREIDEN UUDISTAJANA JA NYKYHETKEN POTENTIAALIN TUNNISTAJANA

Mari Vaattovaara

JOHDANTO

Perinteinen tapa tarkastella kuntien vetovoimaa ja elinvoimaa väestökehityksen ja muuttoliikkeen keinoin on riittämätön. Väestönkasvua tavoittelevassa katsannossa kulttuurin koko potentiaali sekä alueella asuvien asukkaiden tarpeet ja toiveet jäävät pimentoon. Väestöennusteen laadinta perustuu jo lähtökohtaisesti siihen, että mennyttä kehitystä peilataan tulevaisuuteen – sen sijaan, että tartuttaisiin olemassa oleviin taitoihin, potentiaaliin ja samalla vahvasti nykyiseen hetkeen.

Vallalla oleva väestönkasvua painottava ja mittaava lähestymistapa kunnan elinvoimaan on ongelmallinen. Tilastokeskuksen tunnettu väestötieteilijä Pekka Myrskylä kuvasi jo 1980-luvun lopussa, kuinka Suomessa on useita kuntia, joissa väestön väheneminen ei juuri hidastuisi, vaikka kunnan muuttoliike pysähtyisi kokonaan. Väestön väheneminen on siis monin paikoin ollut todellisuutta jo vuosikymmeniä. Se, että väestökehitystä nyt seurataan pitkälti kasvua mittaavin suurein, ei auta muuttamaan tai edes paremmin ymmärtämään väestönkehitystä, joka on ollut meneillään jo 70 vuotta. Se ei varmastikaan lisää kokemusta elinvoimasta – ei välttämättä edes kasvavissa kunnissa. Pikemminkin tuloksena on kahtia jakautuva kansakunta, monin paikoin tarpeeton jälkeen jäämisen tunne sekä vakava epäluotamus tulevaisuuteen alueilla, jotka eivät ole päässeet vuosikymmeniin mukaan luvattuun tai toivottuun kasvuun. Tästä syystä strategisen ajattelun kuntien kehittämiseksi tulisi sisältää monivivahteisempaa ainesta uusien avauksien etsintään

Väestömäärä ei käänny kasvuun sillä, että väestönkasvu asetetaan tavoitteeksi

Kuntien johdolle suunnatut kehotukset väestönkasvun lisäämiseksi tai väestön pitovoiman vahvistamiseksi näyttävät väestömuutoksen kesto- ja perustaan nähden helposti kepeinä heittoina, toiveajatteluna ja lopulta myös monien paikallis-

teille ja tarpeetonta poliittista polarisaatiota – vakavien ongelmien karnevalisoitumista. Näkisin kulttuurille vahvan roolin myös poliittisen polarisaation estämisessä.

ELINVOIMAN EDISTÄMINEN ON KUNTIEN PERUSTEHTÄVÄ

Arkinen todellisuus ja sen paikallinen moninaisuus eivät taivu helposti kuvattaviksi, saati sitten kamreerin seurattaviksi. Sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman rooli niin yksilön, yhteisön kuin kansakunnan tasolla on kuitenkin kiistaton. Paikallisuudesta, historiallisista lähtökohdista ja kulttuurin erityisyydestä rakentuu suuri osa alueella asuvien asukkaiden hyvinvoinnista ja viihtyvyydestä - elinvoimasta.

Olemmeko kasvun kiireessä ja modernisaation aallossa unohtaneet ison osan laatutekijöistä, jotka tulisi tunnistaa kuntien kehittämisen potentiaalina? Nyt kun väestön vähenemisestä kärsivät kaupungistumisen, ikääntymisen ja syntyvyyden laskun myötä monet läntisen maailman aikaisemmat kasvukaupungit niin Euroopassa kuin Yhdysvalloissakin, olisi väkeään vähentävien alueiden elinvoiman strategiselle kehittämiselle laajalti kysyntää.

Paikallishallinnon perustehtävänä on ensisijaisesti huolehtia yritysten ja yhteisöjen elämisen mahdollisuuksista. Tällöin korostetaan kuntien roolia moniarvoisina, elinvoimaa luovina ja kansalaisten osallisuutta tukevinä yhteisöinä, jotka luovat mahdollisuuksia toimeliaisuuteen demokratian ja itsehallinnon keinoin. Kuntalaki koko suomalaisen paikallishallinnon keskeisimpänä instrumenttina määrittää kunnan tehtäväksi ”edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa” (Kuntalaki). Hallinnolle annettu tehtävä siis lähtökohtaisesti varsin selkeä.

Elinvoiman käsitteen ongelma on kuitenkin sen moniulotteisuus ja tietynalainen kaikenkattavuus. Elinvoima näyttäytyy tällä hetkellä ”tyhjältä käsitteeltä”, joka tarkoittaa kaikkea ja ei mitään. Vaarana on, että se liukuu populistisen politiikan välineeksi, vieden pohjaa niin julkishallinnon toiminnanoikeutukselta kuin politiikan uskottavuudelta. Ehdotimme Häkkänen & al. (2022) selvityksessä elinvoiman konkreettisen sisällön tavoittamisen ensiaskeleeksi käsitteen tarkempaa määrittelyä: ”Määritelmän luomisen jälkeen olisi mahdollista, jos niin nähtäisiin perustelluksi, kytkeä elinvoiman edistäminen myös erilaisten kaupunkien tekemien päätösten oikeudellisiksi arviointikriteereiksi, jolloin elinvoima voitaisiin tehdä konkreettisella tasolla myös oikeudellisesti velvoittavaksi päätöksentekoa ohjaavaksi kriteeriksi.” Olisiko tässä myös kulttuurin institutionaalisen roolin, näkyvyyden ja toiminnan laajentamisen mahdollisuus?

LOPUKSI

Kulttuurin merkitys kuntien elinvoiman lisääjänä on kiistaton. Kulttuuri voi toimia voimavarana, joka auttaa kuntia kohtaamaan väestökehityksen haasteet ja luomaan uusia mahdollisuuksia asukkailleen. Se voi vahvistaa yhteisöllisyyttä, lisätä elämäntahtoa ja tehdä alueista vetovoimaisempia. Kun kulttuuri integroidaan kuntien kehittämisstrategioihin, se voi toimia katalysaattorina, joka synnyttää hyvinvointia, innovaatioita ja elinvoimaa – investointeja niin nykyisyyteen kuin tulevaan.

Kulttuurin avulla voimme rakentaa kestävämpiä ja elinvoimaisempia kuntia, joissa asukkaat kokevat olevansa osa yhteisöä ja joissa heidän tarpeensa ja toiveensa otetaan huomioon. Kulttuuri ei ainoastaan rikastuta arkea, vaan se luo perustaa tulevaisuuden menestykselle. Kuntien on aika tunnistaa ja hyödyntää kulttuurin täysi potentiaali – ei vain selviytymisen, vaan kukoistamisen välineenä.

LÄHTEET

Häkkänen Martti, & Joutsiniemi Anssi & Seuri Olli & Mari Vaattovaara (2022). Kaupunkipolitiikan uusi alku? Selvitys kaupunkien institutionaalista asemasta työ- ja elinkeinoministeriön vastuulla olevan kaupunkipolitiikan kehittämisen tueksi. 25.5.2022 https://tem.fi/documents/1410877/104583605/Selvitys_Kaupunkipolitiikan+uusi+alku.pdf/

Jäntti, Anni (2016). Kunta, muutos ja kuntamuutos. Acta Universitatis Tampereensis 2215. Tampere University Press. Tampere 2016

Kuntalaki 401/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>

Rodriguez-Pose, Andrés (2017). The revenge of the places that don't matter (and what to do about it). Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, 11 (1). pp. 189-209. ISSN 1752-1378 DOI: 10.1093/cjres/rsx024

Vaattovaara, Mari & Jenni Airaksien (2024). Seutukaupungit uudistumisen ja elinvoiman edelläkävijät? Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2024:24 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-941-4>

KALAN RUOTOJA

Hannu Väisänen

Puhuttaessa kulttuurin positiivisista voimista, sen tuottamasta hapestä, asia kuulostaa yhtä selvältä kuin väittämä, että kala kuolee jos se nostetaan kuivalle maalle. Harva puhuu kulttuurin rappiollisesta vaikutuksesta. Eihän terve kansakunta amputoi omia raajojaan joiden avulla etenee. Koska niin kuitenkin tehdään, kuten on huomattu, on kysyttävä mitä tarkkaan ottaen tarkoitetaan, kun puhutaan kulttuurista? Kenen kulttuurista? Missä? Mikä ilmiö ei kuulu kulttuurin piiriin?

Sana *kulttuuri* on yhtä sumuinen, yhtä epätarkka kuin sanat *humanismi*, *sivisyys*, *länsimaalaisuus*, *kauneus*. Periaatteessa positiivisia määreitä, mutta kysyttäessä mitä kulttuuri tarkoittaa, toisistaan eriäviä vastauksia on miljoonia. Ja kaikki ovat tietysti oikeassa. Vastaus riippuu paljon siitä, minne kulttuurin oikea napa sijoitetaan. Jos sillä ylipäätään kuuluu olla napa...

- Kulttuuri on summa elämyksiä, jotka sublimoivat arkipäiväämme, sanoo joku.
- Kulttuuri on sitä jaloa ainesta, joka erottaa meidät pedoista, sanoo joku toinen.
- Kulttuuri on kollektiivisen muistin luoma säiliö, josta jokainen voi pumpata ainekset, joista rakentaa tulevaisuutensa, sanoo kolmas.
- Kulttuuri on leikki, jonka säännöt tehdään uusiksi joka päivä, sanoo neljäs.

Positiiviset määritelmät kulttuurista ja sen terveysvaikutuksista ovat yleisempiä kuin tietyt historialliset, epämiellyttävät tosiseikat, jotka muistuttavat mihin kaikkien kulttuuri voidaan myös valjastaa. Esimerkkejä on liian kanssa. Moni muistanee millaista kulttuuri-idealismia ylläpiti kansallis-sosialismi. Sen kannattajat hekin tunsivat kulttuurin kohottavan vaikutuksen, varsinkin silloin kun se pidettiin puhtaana kuonasta. On vaikea selvittää, otettiin valittu kulttuuri vastaan massana vai yksilöinä. Varmasti oli myös yksilöitä, jotka sydämestään uskoivat puhdistettuun kulttuuriin ja halusivat taistellen puolustaa sitä. Kulttuurivihamielisyyden kohtaa yllättävän usein intomielisen kulttuuriopin.

Venäjä väittää ukrainalaista kulttuuria pohjimmiltaan venäläiseksi ja miljoonat uskovat, että alkuperäistä ukrainalaista kulttuuria ei ole koskaan ollutkaan. Myös monille meistä vasta vuoden 2022 helmikuussa kävi selväksi, että omaehtoista uk-

rainalaista kulttuuria on aina ollut, että se on ollut tavattoman rikasta ja kenties juuri sen vuoksi pakotettu piiloutumaan.

Myös suomalainen kulttuuri on aina ollut suhteellinen käsite. Ilmansuuntien sekoitus, positiivisessa mielessä. Mutta hämärät päivänsä on silläkin. Karjalaisiin, Karjalan kieleen, tapakulttuuriin ei suhtauduttu vastaanottavasti silloin kun evakot saapuivat Länsi-Suomeen. Kalevalan ylikansallinen alkuperä oli unohdettu. Saamelainen kulttuuri on vasta aivan viime aikoina sisällytetty kotimaisen kulttuurin käsitteistöön. Ja hurriiviha kukoistaa, kun etsitään puhtainta suomalaista ilmaisua. Kenen arkipäivää kulttuuri siis saa sublimoida? Kenelle tuottaa mielenterveyttä? Ja koska maailma liikehtii, on myös kysyttävä: Voiko juuristaan revityillä olla kestävä kulttuuria?

Jotta näkisi tuttujen termien epäselvyyden, riittää kun miettii sanan *länsimainen* todellista merkitystä tänään. Tuolla sanalla kenties oli katetta vielä 1600-luvulla joissakin eurooppalaisissa hoveissa. Kuvittelun itämaisuuden parafrasit olivat muodissa. Kiinalaiset salongit koristeltiin mielikuvituksellisen idän värein ja turkkilaisten janitsaariarmeijoiden kuviteltu musiikki ryntäsi oopperoihin. Itämaisten pastissien oli – uteliaisuuden ohella – tarkoitus pönkittää länsimaisen kulttuurin ylivaltaa. Vaikka Voltaire sijoitti melkein kaikki kirjansa johonkin kuvitteelliseen itämaahan, se oli vain tapa ohittaa sensuuri. Itämaisuus oli vahvemman, paremman, kestävämmän länsimaalaisuuden palveluksessa aivan kuin mustat palveluspojat ovenpielissä tarjottimiseen.

Länsimaalaisuus on käsitteenä ja arvona iskostunut niin syvälle geeneihimme, että se ei tule huuhtoutumaan pois aivan pian. Hahmoton käsite *länsimainen kulttuuri* jää korvamadoksi vielä pitkään. Joku edelleen puhuu vakavasti *meidän länsimaisista arvoistamme*.

Jos länsimaista arvomaailmaa edustaa Yhdysvaltain nykyjohdon päivä päivältä paisuva kulttuurikolonialismi, se käsitteenä on saavuttanut määränpänsä ja maaperän jossa rehoittaa. Hekin ilmoittavat hakevansa länsimaisiin arvoihin sopivaa puhdasta kulttuuria. Eikö siinä tapauksessa tuhovimmaisin Kiinan keisari edustanutkin parhaiten länsimaisia arvoja? Sillä se, minkä Kiina teki Tiibetissä, sen tekee nyt Trumpin sakki Grönlannissa.

Toinen ruostunut termi on *korkeakulttuurit*. Meille opetetaan että korkeakulttuuri on korkeaa koska edustaa kaupunkien syntyä, kirjoitustaitoa, yhteiskuntaluokkien syntyä. Nomadien, paimentolaisten kulttuuri on alempaa kansankulttuuria koska sisältää ainoastaan suullisen perimän. Sivistyneistö voi kyllä ihannoida kansankulttuuria etsiessään identiteettiä kotimaalleen.

Sivistys on sekin periaatteessa positiivinen määre. Ajatus siitä miten kerääntynyt tieto ja osaaminen hyödyntävät jokaista, antaa tietyn moraalisen ohjenuoran valinnoillemme. Mutta jopa sydämen sivistys vaatii, että elämisen perusehdot täytyvät, että ei ole alituisen nälkä, että on vuode mille oikaista, että raatamisen ohella saa myös hetken levätä. Sivistys, sivistyneistö liittyy valitettavan usein yhteiskunnalliseen asemaan ja pahimmillaan toimii kastilaitoksen tapaan. Yhteiskunnallisten olojen muuttuessa, sivistyneestä olennosta, joka on pudotettu kelkasta, saattaa hyvin nopeasti tulla änkyttävä barbaari, jonka muinaista väitöskirjaa kukaan ei muista.

Kernaasti unohtaisimme myös mitä kaikkea on tehty ihmiskeskeisen *humanismin* nimissä. Moni kuuluisa humanisti on muun muassa todistanut naisen alemmuuden mieheen nähden. Silloinkin kun ei ole suoranaisesti toiminut kirkon komennuksen alla. Jos unohdetaan monen humanistin naiseen kohdistunut halveksunta, emme sen sijaan saisi unohtaa miten lähes kaikki kulttuurin muodot ovat pitkään jättäneet naisen tietoisesti paitsioon. Tuomas Akvinolainen tietämättään allekirjoittaa Kungfutsen väitteen: Edes sata naista ei ole yhden kiveksen arvoinen. Nainen on kyllä kelvannut seurakuntalaiseksi, kulttuurin kuluttajaksi. Tai muusaksi. On verraten uusi asia että oopperan katsomo täyttyy naisen kirjoittaman oopperan ansiosta. Eikä ole riittävää sekään, että nainen voi johtaa orkesteria Euroopassa, kun niin monessa maassa nainen on vähemmän kuin varjonsa. Eurooppa ei edelleenkaan ole näyteikkuna, josta kaikki ottavat mallia.

À propos Eurooppa! Sekin on hyvin epäselvä käsite. Vanha mantere, alituisen yhdistyvä ja hajova. Tilkkutäkki, jonka kapokki tursuaa ulos. Se ratkotaan ja harjetaan uudelleen kasaan miten kuten. Toiset ovat kuljettamassa tikkiä itään, toiset länteen. Tämä tilkkutäkki on nyt uhatumpana kuin miesmuistiin. Stefan Zweig, hieno itävaltalainen kirjailija, juutalainen, joka kirjoitti monta tutkielmaa uupunen Euroopan iltapuolesta, joutui jättämään rakkaan Eurooppansa 40-luvun alussa. Hän pakeni Brasilian Petropolisiin, jossa teki itsemurhan koska ei uskonut Euroopan enää koskaan nousevan jaloilleen. Silloin Eurooppaa uhattiin sisältäkäsän. Nyt Eurooppaa uhataan monesta ilmansuunnasta. Eurooppaan liitettyjä kulttuurin muotoja pidetään kelvottomina, menneen maailman ruosteisina majakoina, jotka on syytä sammuttaa ja kaataa. Yhteistä Global Villagea ei sitten tullutkaan. Tuli Global South, BRICS, kosto kolonialismille ja niiden päälle vielä hämmäntävät USA-Venäjä sodinmenot, jotka vahvistuessaan pyyhkäisevät Euroopan lattialle yhdellä yhteisellä kädensyrjällä.

Me uskoimme että kulttuuri jatkaa Erasmus Rotterdamilaisen ja Giordano Brunon tiellä, kulkee mitään pelkäämättä eloisana maasta toiseen. Nyt meidän on

pideltävä kiinni klassikoistamme, nuoteistamme, näytelmistämme, kuvistamme. Ja koska riitelemme siitä mikä on parasta, ylintä kulttuuria, olemme helppo saalis huonommallekin metsästäjälle.

Huudamme kovaäänisesti, että kaikki kulttuurissa on kaunista. Mutta milloin lopetamme taiteiden tarpeettomat missikisat? Milloin lopetamme väittelyn siitä, mikä taiteen muoto on muita korkeammalla? Että musiikki on jaloin taiteista ja sininen parempi väri kuin harmaa. Että vain aineeton taide on henkevää. Että kuvataide ei tarvitse muusaa koska kuuluu alempaan käsityöläisytyteen. Mutta eihän meidän ole enää ylläpidettävä Platonin ja Aristoleen ennakkoluuloja liittyen taiteiden arvostukseen. Emmekö huomaa että kaikki taiteen muodot ovat alituudessa käymis-tilassa, lainaavat energiaa toisiltaan, synnyttävät uusia ilmaisumuotoja? Taiteen eri muotojen arvottaminen ei ylennä niitä, vaan sulkee niistä jokaisen omaan umpi-oonsa. Ja tekee niistä entistä puolustuskyvyttömämpiä. Ne jotka möykkäsivät elitismistä, huomaavat olleensa oikeassa.

Olen saanut tilaisuuden elää toisessa kotimaassani Ranskassa yli 30 vuotta. Se on laajentanut käsitystäni Euroopasta ja näyttänyt monikulttuurisen todellisuuden. Monesta lähteestä tulviva kulttuuri on paras näivettymisen vastalääke. Olen nähnyt kansakunnan, joka ei etsi identiteettiään koska tietää että identiteetin perässä on mahdotonta juosta. Se on hajonnut helminauha, jonka hajoaminen ei huolestuta, vaan herättää mielenkiinnon ja uteliaisuuden. Tästä johtuen kulttuurin ei Ranskassa tarvitse todistella utilitäärisyydellään tai olevansa osa huoltovarmuutta. Tietysti tärkeysjärjestyksestä kiistellään Ranskassakin. Olen kuitenkin saanut nähdä miten konsensus ei ole yhteiskunnan eikä kulttuurin ylin tavoite. Riitasoinnut eivät johda sisällissotaan.

Näitä monikulttuurin voimavaroja haastetaan nyt esiin kun yhtäältä populismi, toisaalta uskolonialismi heittää petonsa Euroopan, myös Ranskan kimppuun. Toki Ranskassakin on niitä, jotka kernaasti pieraisevat kuullessaan sanan kulttuuri. Eikä Marine Le Penin puolueen kulttuuriohjelma paljонkaan poikkea perussuomalaisten vastaavasta. Mutta ranskalaiset kirstunvartijat eivät kuitenkaan ryhdy – nykysuomalaiseen tapaan – amputoimaan kulttuuria hamutukseen lisää ääniä unohdetulta kansalta. Päinvastoin. Monikulttuuri tuodaan tietien tahtoen eturamppiin. Koska sen koetaan olevan etuvartion kestävin osa. Eikä sellaista etuvartiota voi ravita kiviuneeen kalan ruodoilla.

ELINVOIMAA KULTTUURISTA II -PAMFLETIN KIRJOITTAJAT

LYTI AALTONEN toimii Riihimäen kaupungilla vastaavana kulttuurituottajana vastuualueenaan kaupungin kulttuuri- ja tapahtumapalvelut.

ANDERS ADLERCREUTZ on arkkitehti ja RKP:n puheenjohtaja. Hän on toiminut Orpon hallituksessa opetusministerinä kesästä 2024 lähtien ja sitä ennen Eurooppa- ja omistajaohjausministerinä. Adlercreutz valittiin RKP:n kansanedustajaksi Uudeltamaalta vuonna 2015 ja vuosina 2019–2023 hän toimi RKP:n eduskuntaryhmän puheenjohtajana. Hän on valmistunut arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1999 ja on osakas arkkitehtitoimisto A-konsultit Oy:ssä, joka työllistää n. 20 arkkitehtia.

IIRIS AUTIO (VTM, MA) on työskennellyt Tero Saarinen Companyn toiminnanjohtajana ja Tero Saarisen työparina vuodesta 2001. Autio tunnetaan taidejohtamisen, -rahoituksen ja kulttuuriviennin asiantuntijana. Työnsä ohessa Autio on toiminut asiantuntijana lukuisissa eri ministeriöiden luovaa taloutta, kulttuurivientiä ja esittävien taiteiden rahoitusta käsitelleissä työryhmissä. Lisäksi Autio on toiminut mm. Savonlinnan Oopperajuhlien (2017–2019) ja Tanssin talo ry:n hallituksissa (2010–2019). Autio myös luennoi sekä Suomessa että ulkomailla taiteen rahoitukseen ja johtamiseen liittyvistä aiheista.

OLLI-PEKKA HEINONEN on toiminut International Baccalaureate organisaation (IB) pääjohtajana vuodesta 2021. Heinonen toimi Opetushallituksen pääjohtajana vuosina 2016–2021. Hän oli pääministerin valtiosihteeri 2012–2015 ja Ylen johtaja 2002–2012. Helsingin yliopistosta oikeustieteen kandidaatiksi valmistunut Heinonen on toiminut aiemmin opetus- ja tiedeministerinä, liikenne- ja viestintäministerinä sekä kansanedustajana.

KAARLO HILDÉN on Taideyliopiston rehtori. Hän on toiminut korkeakoulujen ja kulttuuriorganisaatioiden johtamistehtävissä parin vuosikymmenen ajan. Hän on utelias generalisti ja ikuinen opiskelija, jota kiinnostaa yhteiskunnallisten ja organisaatioiden johtamiseen liittyvien kysymysten ohella esimerkiksi luontoon, kestävyysmurrokseen, oppimiseen ja luovuuteen liittyvät aiheet.

PILVI KALHAMA on uuden valtakunnallisen Arkkitehtuuri- ja designmuuseon toimitusjohtaja. Ennen tätä tehtävää hän johti vuosina 2012–2025 EMMA – Espoon modernin taiteen museota, jonka profilia hän kehitti designin suuntaan kasvattaen museon laajuutta, toimintoja, yhteistyömuotoja ja kansainvälistä tunnettuutta. Lisäksi EMMA on Kalhaman johdolla toteuttanut kymmeniä kaupunkitilaan ja arkkitehtuuriin integroituja taidehankkeita yhteistyössä kaupungin kanssa. Kalhama on myös Helsinki Contemporary -gallerian perustaja ja entinen toimitusjohtaja; se aloitti toimintansa hänen johdolla vuonna 2008 ja on vakiinnuttanut paikkansa pohjoismaisena galleriatoimijana. Kalhama työskentelee aktiivisesti hallitus- ja asiantuntijatehtävissä, muun muassa kansainvälisesti toimivassa Publics – Centre for Curatorial Thinking -organisaatiossa, joka edistää kulttuurin julkista keskustelua, tutkimusta ja taiteellista tuotantoa. Koulutukseltaan Kalhama on filosofian lisensiaatti, taiteen- ja kulttuurintutkija, ja parhaillaan hän valmistelelee väitöstutkimusta museoinstituution moniäänisyydestä.

KARI KENETTI on työskennellyt kuvataiteen parissa aikalailla koko aikuisikänsä. Hän on työskennellyt useissa gallerioissa mm. Galleria Valkoinen huone, Pieni Agora ja Gallerie Anhava sekä galleristina Galleria Kari Kenetissä 1997–2002. Hän on ollut Pohjola-yhtiöiden taiteellinen asiantuntija, kuratoinut HUSLABin taidekokoelman, toiminut Lars-Gunnar Norströmin säätiön hallituksessa, Suomen Kulttuurirahaston apurahalautakunnassa ja Suomen taideyhdistyksen apurahalautakunnassa. Kari Kenetti on toiminut lukuisissa kuraattorin tehtävissä mm. Mäntän kuvataideviikot, Taidekeskus Purnu, Paul Osipowin retrospektiivi Helsingin Taidehallissa, Galleria Himmelbau ja Orimattilan taidemuseo.

LAURA KOLBE on Euroopan historian professori (Helsingin yliopisto) ja tietokirjailija.

ANTTI KORKKA on pitkään työskennellyt kulttuuri-, elinkeino- ja aluekehittämisen parissa kuntasektorilla. Parhaillaan hän työskentelee Taidekaupunki Mänttä-Vilppulan kulttuuri- ja vapaa-aikapäällikkönä, Operaatio Pirkanmaa -kuntaverkoston puheenjohtajana ja kansallisen Elinvoimaa kulttuurista- kulttuurikuntaverkoston valmistelijana.

GUNVOR KRONMAN toiminut 20 vuotta Suomen ja Ruotsin välistä yhteistyötä edistävän Hanasaaren ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskuksen toimitusjohtajana. Painopistealueita ovat kulttuuri, siviilivalmius ja siviilivarautuminen, ulkopolitiikka, puolustus ja turvallisuus, liiketoiminta, yliopistoyhteistyö, johtamisen kehittäminen ja uusien pohjoismaisten verkostojen luominen. Hanasaari tuo yhteen julkisen, yksityisen ja siviilisektorin avainhenkilöitä tavoitteenaan rakentaa yhteisiä tavoitteita ja ratkaisuja yhteisiin haasteisiin. Hanasaari toimii myös tiiviissä yhteistyössä useiden pohjoismaisten toimijoiden kanssa.

Kronman toimii Konstsamfundetin, Jerusalemissa sijaitsevan Augusta Victoria Cancer Hospitalin ja maailmanlaajuisen Plan Internationalin puheenjohtajana. Hän toimii myös Åbo Akademin ja Mälardalens universitetin hallituksessa. Kronman on saanut useita kunniamitaleita pohjoismaiden välisten suhteiden edistämisestä ja humanitaarisesta työstään. Hän on vanhempi vieraileva luennoitsija European University Institutessa Firenzessä, Italiassa. Kronman on myös Eisenhower Fellow. Hän on yksi perustajista kolmessa kansalaisjärjestössä, mukaan lukien Diamanten ry. Ennen nykyistä tehtäväänsä Kronman palveli Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun liikkeessä useissa johtavissa tehtävissä.

SEIJA KULKKI on professori emerita Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulusta. Hän väitteli vuonna 1996 Monikansallisten Yritysten Tiedon Luomisesta. Vuosina 2000–2010 hän johti Helsingin kauppakorkeakoulun Tiedon ja Innovaatioiden Tutkimuskeskusta (Center for Knowledge and Innovation Research, CKIR). CKIR osallistui moniin Suomen ja Euroopan tietoyhteiskunnan kehittämishankkeisiin. Seija Kulkki on ollut vieraileva tutkija INSEAD'issa, Ranskan Fontainebleau'ssa, Japanissa Tokion Hitostubashi yliopistossa sekä USAssa Stanfordin ja Harvardin yliopistoissa. Vuonna 2013 hän jäi eläkkeelle Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun johtamisen ja organisoinnin professuurista. Seija Kulkki jatkaa tutkimustyötään yritysten, teknologian ja talouden vaikutuksista yhteiskunnalliseen kehitykseen Stanfordin yliopiston SCANCORin (Scandinavian Consortium for Organizational Research) alumnitutkimusohjelmassa sekä tämän ohjelman sisärohjelmissa Harvardin yliopiston Weatherhead Center for International Affairs'issa. Ohjelmat keskittyvät yhteiskunnalliseen ja institutionaalisen muutoksen sekä johtamisen ja organisoinnin teoriakehitykseen.

MIKKI KUNTTU on kansainvälisesti palkittu valo- ja lavastussuunnittelija ja visualisti, jonka karriääri sisältää töitä oopperaan, balettiin, nykytanssiin, rock ja pop -konsertteihin, klassisen musiikin konsertteihin, teatteriin, televisioon, elokuvaan, valofestivaaleille ja taidenäyttelyihin. Mikki Kunttu on toiminut suunnittelijana yli sadassa nykytanssiteoksessa ympäri maailman. Mikki Kunttu on tanssiryhmä Tero Saarinen Companyn perustajajäsen ja hän on suunnitellut valaistuksen ryhmän kaikkiin teoksiin. Hänen tunnetuimpia yhteistyökumppaneitaan ovat Tero Saarisen ohella mm. Cirque du Soleil, Suomen kansallisoppera ja baletti, Tanskan kuninkaallinen baletti Norjan kansallisbaletti sekä Bostonin baletti.

HARRI KUUSISAARI (FM) on klassiseen musiikkiin ja musiikkiteatteriin erikoistunut kulttuuritoimittaja. Hän on toiminut kulttuuritoimittajana Keski-suomalaisessa ja vuodesta 1996 musiikkilehti Rondon päätoimittajana. Lisäksi hän on avustanut kriitikkona useita suomalaisia lehtiä ja tehnyt alansa kirjoja.

TOMMI LAITIO on kansainvälisesti tunnustettu julkisen elämän kehittäjä ja tutkija, jonka yritys Convivencia Urbana auttaa kirjastoja kumppanuuksissa, innovaatioissa ja julkisten tilojen tulevaisuudessa. Laitio toimi 2017–2021 Helsingin kaupungin ensimmäisenä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialajohtajana. Helsingissä tekemänsä työn ansiosta Laitio kutsuttiin maailman ensimmäiseksi Bloomberg Public Innovation Fellow'ksi (2022–2024) yhdysvaltalaiseen Johns Hopkinsin yliopistoon, missä hän tutki convivenciaan eli yhteenhankaamaan tarvittavia kumppanuustaitoja. Laitio asuu Los Angelesissa Yhdysvalloissa. Convivencia Urbana konsultoi eurooppalaisia ja pohjoisamerikkalaisia kaupunkeja, säätiöitä, museota.

PAULIINA LATVALA-HARVILAHTI on Turun yliopiston kulttuuriperinnön tutkimuksen dosentti sekä Helsingin yliopiston folkloristiikan dosentti. Hän työskentelee erikoistutkijana Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa ja on Puistokatu 4:n (Tieteen ja toivon talo) toimijajäsen. Latvala-Harvilahti toimii opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmän puheenjohtajana. Hänen viimeaikaista tutkimusaiheitaan ovat kulttuuriperintöpolitiikka, tulevaisuusperintö, suotaide, kulttuurin ja luovien alojen ekosysteemit, innovaatio- ja kulttuuripolitiikan lähentäminen sekä museoiden ekososiaalinen sivistys.

MARKUS LEIKOLA (s. 1960) on helsinkiläinen kirjailija. Leikolan tuotanto kattaa parikymmentä teosta proosaa, poetiikkaa, draamaa ja esseistiikka, vaihdellen ensyklopedisesta epiikasta intiimeihin runoihin sekä mustan satiirin musiikkiteatteriin. Hänen pääteemojaan ovat olleet kulttuurisen ja biologisen evoluution vuorovaikutus sekä Venäjä. Leikola toimii aktiivisesti vaikuttajana kulttuurikentässä sekä lukuisten luottamustoimien että julkisten puheenvuorojen kautta.

Leikola on toiminut myös journalistina ja kolumnistina valtaosassa Suomen valtakunnallisista uutis- ja ajankohtaismedioista. Hänet muistetaan Itä-Euroopan poliittista murrosta käsittelevistä raporteistaan, jotka toivat hänelle Valtion tiedonjulkistuspalkinnon. Leikola on lisäksi saanut Suomen Kuvalehden journalistipalkinnon ja ollut ehdolla Suuren Journalistipalkinnon saajaksi.

MINNA LINDGREN on helsinkiläinen kirjailija ja toimittaja, joka on julkaissut 10 romaania ja 6 tietokirjaa klassisesta musiikista. Hänen kirjojaan on käännetty 18 kielelle ja niistä on tehty versioita näytelmiksi ja tv-sarjaksi. Toimittaja Lindgren on toiminut pisimpään Yleisradiossa, mutta kirjoittanut aina myös printtimediaan ja saanut Bonnierin Suuren Journalistipalkinnon sekä Kirkon viestintäpalkinnon. Hän on Helsingin yliopiston filosofisen tiedekunnan kunniatohtori ja toiminut Helsingin kaupunginvaltuutettuna vuodesta 2021.

ASKO MÄKELÄ (FL, s. 1958) on Helsingissä asuva taidehistorioitsija, joka on työskennellyt taidekriitikkona, galleristina, kuraattorina Nykyaikaisen museossa, mediakasvatuksen apulaisprofessorina Lapin yliopistossa ja Suomen valokuvataiteen museon johtajana. Nyt eläkkeellä hän toimii Kansallisgallerian valtuuskunnan puheenjohtajana ja Suomen taideyhdistyksen varapuheenjohtajana.

HANNA MAMIA-WALTHER on taidehistorioitsija (FM) ja tänä vuonna valmistuva, strategiseen johtamiseen erikoistunut tradenomi (YAMK). Toiminut Suomen lasimuseon johtajana vuodesta 2018 ja Riihimäen kaupungin museopalveluiden vastuualuepäällikkönä vuodesta 2020. Aiemmin työskennellyt muun muassa Ateneumissa, EMMA-Espoon modernin taiteen museossa ja Helsingin taidehallissa.

JUKKA MEURMAN on sekä lääketieteen ja kirurgian että hammaslääketieteen tohtori ja useilla tiedepalkinnoilla palkittu kansainvälisesti tunnetuimpia alansa tutkijoita. Meurman on Suomen Tiedeseuran entinen puheenjohtaja, kolmen eurooppalaisen yliopiston kunniatohtori, Edinburghin kuninkaallisen kirurgikollegion kunniajäsen, ja hänet on kutsuttu sekä Saksan että Espanjan tiedeakatemioiden jäseneksi. Meurmanin oma tutkimusala on kohdistunut suun infektioiden ja yleisterveyden välisiin yhteyksiin. Hän on myös harrastelijapianisti ja aktiivinen musiikkielämän seuraaja.

SAMULI MIETTINEN (s.1967) on JKMM Arkkitehtien (per.1998) perustajaosakas, arkkitehti SAFA. Miettinen on suunnitellut julkisia rakennuksia, asuntoja ja hybridejä. Suunnittelun lähtökohtana hän korostaa inhimillisyyttä, arkkitehtuurin merkitystä ja ympäristön laatua. Suunnittelutöitä ovat mm. Viikin puukirkko Helsingissä (2005), Saunalahden Lastentalo Espoossa (2011) ja Tammelan Stadion Tampereella (2024). Viimeisimpiä töitä ovat Suomen kansallismuseon laajennus sekä Porin SKiB-kampus ja Kulttuuritalo Fiini, jotka valmistuvat vuonna 2026. Toimiston yhteiset suunnittelutyöt sisältävät mm. museoita, toimistotaloja, kirjastoja, kulttuurirakennuksia, sairaaloita, sisustuksia ja kaupunkisuunnittelua. Tunnuksia mm. Rakennustaiteen valtionpalkinto 2007 ja Arkkitehtuurin Finlandia 2024. Miettinen on JKMM Arkkitehtien kanssa menestynyt yli 100 arkkitehtuurikilpailussa, joista voittanut noin 50. www.jkmm.fi

ALEKSI NEUVONEN (FT) on tulevaisuuksien tutkija ja yhteiskunnallinen yrittäjä, jonka pääasiallinen kiinnostus kohdistuu yhteiskunnallisiin muroksiin. Hän on ajatushautomo Demos Helsingin toinen perustaja, joka on kasvattanut kahden kaveruksen ajattelija-duon kansainväliseksi 50 hengen huippuyksiköksi.

MARITTA POIJÄRVI (TaM, MSc), rehtori, psykoterapeutti, työnohjaaja, kouluttaja (design/kuvataidekasvatus), HHJ, PJ, HAB. Toimin Espoon kuvataidekoulun rehtorina ja psykoterapeuttina, työnohjaajana, kouluttajana sekä kolumnistina. On myös hallitusammattilainen. Hänellä on monipuolinen muotoilu-, taide-, opetus-, johtamis-, johtokuntatyöskentelyn ja hallitustyöskentelyn koulutus sekä työnohjaus- ja ratkaisukeskeisen ja kognitiivisen psykoterapia-alan koulutus sekä noin 10 vuoden kokemus myös sivutoimisena psykoterapeuttina ja työnohjaajana. Pöijärvellä on yhteensä 32 vuoden työkokemus erilaisissa työtehtävissä, työyhteisöissä ja organisaatioissa opettajana ja esihenkilönä.

OUTI RAATIKAINEN (arkkitehti, MBA) on kulttuuri- ja tapahtuma-alaan erikoistunut konsultti, joka on luotsannut toimitusjohtajana perustamaansa Pink Eminence Oy:tä vuodesta 2007. Yritys tekee töitä erityisesti luovien alojen strategisiin kehitysprojekteihin keskittyen eri puolilla Suomea. Outi Raatikainen on myös Suomen Taideyhdistyksen hallituksen puheenjohtaja ja Suomen Taideakatemian säätiön hallituksen jäsen. Aiemmin hän on toiminut muun muassa Kulttuuritehdas Korjaamon toimitusjohtajana ja Taideteollisen korkeakoulun viestintä- ja markkinointiyksikön vetäjänä.

SIPRIINA RITARANTA on aiemmin työskennellyt Operaatio Pirkanmaa-verkoston kuntakoordinaattorina. Tällä hetkellä hän työskentelee puoliksi Mänttä-Vilppulan kulttuuri- ja matkailupalvelujen tuottajana ja puoliksi Taidekaupungin elokuvataiteen ystävät ry:n toiminnanjohtajana rakentaen ensimmäisiä Taidekaupungin elokuvajuhlia ja vetäen Leader-rahoitteista Elokuvasta elinvoimaa -kehittämishanketta.

PÄIVI ROSNELL (FK, Ped.mag.) on Pietarsaaren kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapääällikkö Työskennellyt pohjoismaisessa aikuiskoulutuksessa kansallisena koordinaattorina, nvl.org Työuran mittainen maahanmuuttajien kielikoulutuksen asiantuntija. Harrastuksena vapaaehtoinen tutkijaverkostolainen. Motto: ”Haluan rakentaa tulevaa, yhdistää ihmisiä”.

JOHANNA SELKEE (s. 1972) toimii Kuntaliiton kirjasto- ja kulttuuriasioiden erityisasiantuntijana. Selkee on työskennellyt Kuntaliitossa vuodesta 2001 erilaisissa tehtävissä, muun muassa opetus- ja kulttuuriyksikön tutkijana. Kuntien kirjasto- ja kulttuuripolitiikan eri osa-alueet kattavat yleisten kirjastojen toiminnan, taiteen perusopetuksen, museot ja kulttuuriperinnön sekä esittävän taiteen, lastenkulttuurin kulttuuritapahtumat ja festivaalit ja muun kuntien kulttuuritoimintalakiin sisältyvän toiminnan. Selkee on koulutukseltaan filosofian maisteri, pääaineenaan Suomen ja Skandinaavian historia. Hän on täydentänyt tutkintoaan sosiologian sekä taidehistorian perusopinnoilla. Selkee on tehnyt kunta- ja aluejohtamisen opintokokonaisuuteen sisältyviä jatko-opintoja Tampereen yliopistossa. Porvoossa lapsuutensa viettänyt Selkee asuu nykyään Sipoossa, soittaa edelleen välillä pianoa, lukee mielellään ja käy erilaisissa kulttuuriesityksissä ja -tapahtumissa puutarhanhoidon lisäksi.

RAFAELA SEPPÄLÄ on taiteen ja suomalaisen muotoilun keräilijä, jonka vuonna 2023 perustama Tiftö Foundation edistää suomalaisten taiteilijoiden näkyvyyttä kansainvälisesti. Elettyään Ranskassa yli puolet elämänsä taiteilijan puolisona ja toimittajana, hän palasi Suomeen ja on toiminut Sanoma Oyj pitkäaikaisena hallituksen jäsenenä ja Lehtikuva Oy kuvatoimiston toimitusjohtajana. Hän on Kiasman Tukisäätiön perustajajäsen ja on vaikuttanut monen säätiön hallituksissa kuten Kansallisgallerian säätiön, Guggenheim-Helsinki säätiön, Ornamo-säätiön, Suomen Lasten ja Nuorten säätiössä ja on Suomen Taideyhdistyksen varajäsen vuodesta 2024 lähtien. Seppälä on Aalto-yliopiston taiteen ja suunnittelun korkeakoulun kunniatohtori.

PÄIVI SETÄLÄ on Taiteen tohtori, valokuvataiteilija ja kirjoittaja. Hänellä on pitkä kokemus julkisista taideprojekteista ja taiteilijoiden kanssa työskentelystä. Setälä on johtanut lastenkulttuurikeskus Kruunupäättäsen perustamisesta 2003 lähtien. Työssään hän on edistänyt taiteilijoiden monimuotoisia työmahdollisuuksia, lasten ilmaisun näkyvyyttä ja moniammatillista yhteistyötä. Setälä on saanut lastenkulttuurin valtionpalkinnon, väitellyt valokuvailmaisusta Taiteen tohtoriksi Aalto-yliopistossa ja valmistunut filosofian maisteriksi Turun yliopistosta pääaineenaan elokuva- ja televisiotiede. Setälä on Valokuvataiteilijoiden liiton ja Suomen arvostelijain liiton jäsen sekä valtakunnallisesti ja kansainvälisesti levinneen *Vauvojen värikylpy*[®]-metodin kehittäjä.

PAULI SIVONEN (FT) on Helsingissä syntynyt historiantutkija, kulttuuriantropologi ja taidehistorioitsija. Hän on palvellut Gösta Serlachiuksen taidesäätiötä Mäntässä vuodesta 2000 ja toimii nykyisin säätiön museoiden johtajana. Hän on kirjoittanut ja julkaissut laajasti kulttuurin, historian ja kuvataiteen aloilta, toiminut muusikkona sekä palvellut niin Suomessa kuin kansainvälisesti lukuisissa kulttuurialan luottamustehtävissä.

SAKARIAS SOKKA (YTT, FM) on Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen erikoistutkija sekä kulttuuripolitiikan dosentti Jyväskylän yliopistossa. Sokka on tutkinut muun muassa kulttuuripolitiikan historiaa, kulttuurin ja luovien alojen hallintoa ja rahoitusta, taide- ja taiteilijapolitiikkaa, kulttuurin osallistumista, sekä kulttuurin merkitystä kaupunki- ja aluekehityksessä. Hänellä on työkokemusta myös kulttuurirahoituksen myöntäjänä.

YRJÖ SOTAMAA on kansainvälisesti arvostettu muotoilun koulutuksen, tutkimuksen ja strategian asiantuntija. Hän on Taideteollisen korkeakoulun pitkäaikainen rehtori ja Aalto-yliopiston emeritusprofessori. Sotamaa on toiminut muotoilun professorina ja asiantuntijana Yhdysvalloissa, Englannissa, Kiinassa, Tanskassa, Itävallassa ja Koreassa. Hän on perustanut muotoilukoulutuksen ja -tutkimuksen maailmanjärjestön Cumulus Associationin (tänä päivänä 395 jäsenyliopistoa 71 maasta) ja toiminut sen Presidenttinä. Aalto-yliopisto syntyi Yrjö Sotamaan syksyllä 2005 tekevästä aloitteesta. Sotamaa toimitti ensimmäisen Elinvoimaa kulttuurista -pamfletin, joka julkaistiin Mäntän aivoriihessä 26.6.2024.

ANTTI TIMONEN on 47-vuotias helsinkiläinen näyttelijä ja Näyttelijäliitto – Skådespelarförbundet ry:n puheenjohtaja. Hän työskentelee Helsingin Kaupunginteatterissa, jossa on ollut kiinnitettynä näyttelijänä vuodesta 2003 alkaen. Koko aikuisiän hän on mukana taidealan järjestötoiminnassa useissa eri tehtävissä. Tällä hetkellä ammattiliiton puheenjohtajuuden ohella hän toimii eduskunnan Arkadiaseuran johtokunnassa. Kulttuuri on Timoselle sekä ammatti että harrastus. Hän lukee intohimoisesti sekä tietokirjallisuutta että fiktiota ja on elokuvien suurkuluttaja.

ARI TURUNEN (VTL) on tietokirjailija, luennoitsija ja Le Monde diplomatiquen Suomen edition päätoimittaja. Hän on julkaissut 15 tietokirjaa, joita on käännetty 14 eri kielelle.

MARI VAATTOVAARA on kaupunkimaantieteen professori Helsingin yliopistossa. Hän toimii myös kaupunkitutkimusinstituutti Urbarian johtajana. Vaattovaara on keskittynyt erityisesti asumisen ja segregaatoin tutkimuksiin. Hän on mm. johtanut kansainvälistä ACRE-tutkimushanketta, joka tarkasteli tietointensiivisten ja luovien alojen toimijoiden asumisvalintoja kaupunkien kilpailukykyyn liittyen. Vaattovaara korostaa paikallisen identiteetin ja asukkaiden kokemusten huomioimista kaupunkisuunnittelussa, mikä edistää inklusiivisempaa kaupunkikehitystä.

HANNU VÄISÄNEN on kuvataiteilija ja kirjailija. Hän on syntynyt Oulussa vuonna 1951. Hän asuu ja työskentelee Rouenissa, Ranskassa. Hän piti ensimmäisen yksityisnäyttelynsä Helsingissä vuonna 1980. Sen jälkeen Väisänen on pitänyt säännöllisin välein yksityisnäyttelyitä sekä osallistunut lukuisiin yhteisnäyttelyihin Suomessa ja ulkomailla.

Väisänen teoksia on lukuisissa koti- ja ulkomaisissa kokoelmissa ja taidemuseoissa.

Väisäsen ensimmäinen romaani ”Vanikan palat” ilmestyi vuonna 2004. Sen jälkeen Väisänen on julkaissut yhdeksän proosateosta ja kirjoittanut esseitä kirjallisuusantologioihin.

Romaanistaan ”Toiset kengät” Väisänen sain kirjallisuuden Finlandia-palkinnon vuonna 2007. Samana vuonna hänelle myönnettiin Taiteen valtionpalkinto. Kirjallisuuden valtionpalkinnon hän sai vuonna 2015.

Hannu Väisänen on saanut ansioistaan Kiitos kirjasta-mitalin, Pro Finlandia-mitalin, Suomen Leijonan komentajamerkin. Hän on myös Oulun Yliopiston kunniatohtori.

MURROSKOHTA VAATII UUDENLAISTA AJATTELUA JA ENTISTÄ TIIVIIMPÄÄ YHTEISTYÖTÄ

Elämme parhaillaan merkittävässä yhteiskunnallisessa, ja myös tieteen, taiteen, kulttuurin sekä teknologian murroskohdassa. Tärkeitä, yhteiskuntaa koossa pitäviä arvoja kyseenalaistetaan. Tämä herättää perustavanlaatuisia uusia kysymyksiä ja pakottaa etsimään aivan uudenlaisia ratkaisuja ja toimintamalleja. Elinvoimaa kulttuurista on kansallinen ajattelu-, keskustelu- sekä kehitysprosessi, jossa pohditaan kulttuurin, tieteiden ja taiteiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja roolia tulevaisuuden rakentajina. Taiteella on kyky koskettaa syvältä jotain meissä, joka ihmeen lailla saa meidän ajattelumme avartumaan ja meidät oivaltamaan muutoksen mahdollisuudet.

Nämä ajankohtaiset kysymykset synnyttivät Elinvoimaa kulttuurista -hankkeen keväällä 2024 emeritusprofessorien Seija Kulkki, Eero Kasanen, Yrjö Sotamaa ja KTT Mikko Kosonen sekä Taidekaupunki Mänttä-Vilppulan sivistys- ja kulttuuripalveluiden yhteistyönä. Yhteisenä tavoitteena oli käynnistää monivuotinen hankekokonaisuus kulttuurin vaikuttavuuden lisäämiseksi ja sen merkittävyyden vahvistamiseksi sekä paikkakuntien ja kansainväliseen yhteistyöhön perustuvan uudenlaisen kehitysdynamiikan luomiseksi.

Aalto-yliopiston asiantuntijoiden innoittamana aloitettiin Taidekaupunki Mänttä-Vilppulassa kesällä 2024 prosessi suomalaisten kulttuurikuntien ja asiantuntijoiden verkottamiseksi. Elinvoimaa kulttuurista -kuntaverkoston idea syntyi yhteisessä seminaarissa 26.6.2024. Sitä inspiroivat ensimmäiseen Elinvoimaa kulttuurista -pamflettiin sisältyvien 26 eri asiantuntijan kirjoitusten pohdinnat.

Elinvoimaa kulttuurista -hankesuunnittelun kautta on nyt luotu suomalaisten pienten ja keskisuurten kulttuurikuntien verkosto, jossa edistetään alueiden kulttuurista pito- ja vetovoimaa. Verkostoyhteistyössä ovat mukana Kauniainen, Kaustinen, Kotka, Lieksa, Mänttä-Vilppula, Orivesi, Paimio, Pietarsaari, Pori, Raasepori, Riihimäki, Ruovesi, Sastamala ja Sodankylä. Keskeisinä yhteistyökumppaneina toimivat Kuntaliitto, Aalto-yliopisto, Taideyliopisto ja Elävät kaupunkikeskustat.

Elinvoimaa kulttuurista II -pamfletti julkaistaan Raaseporin/Fiskarsin Elinvoimaa kulttuurista -kesäseminaarissa 18.6.2025. Pamfletti koostuu 36 eri kirjoittajan esseistä.